

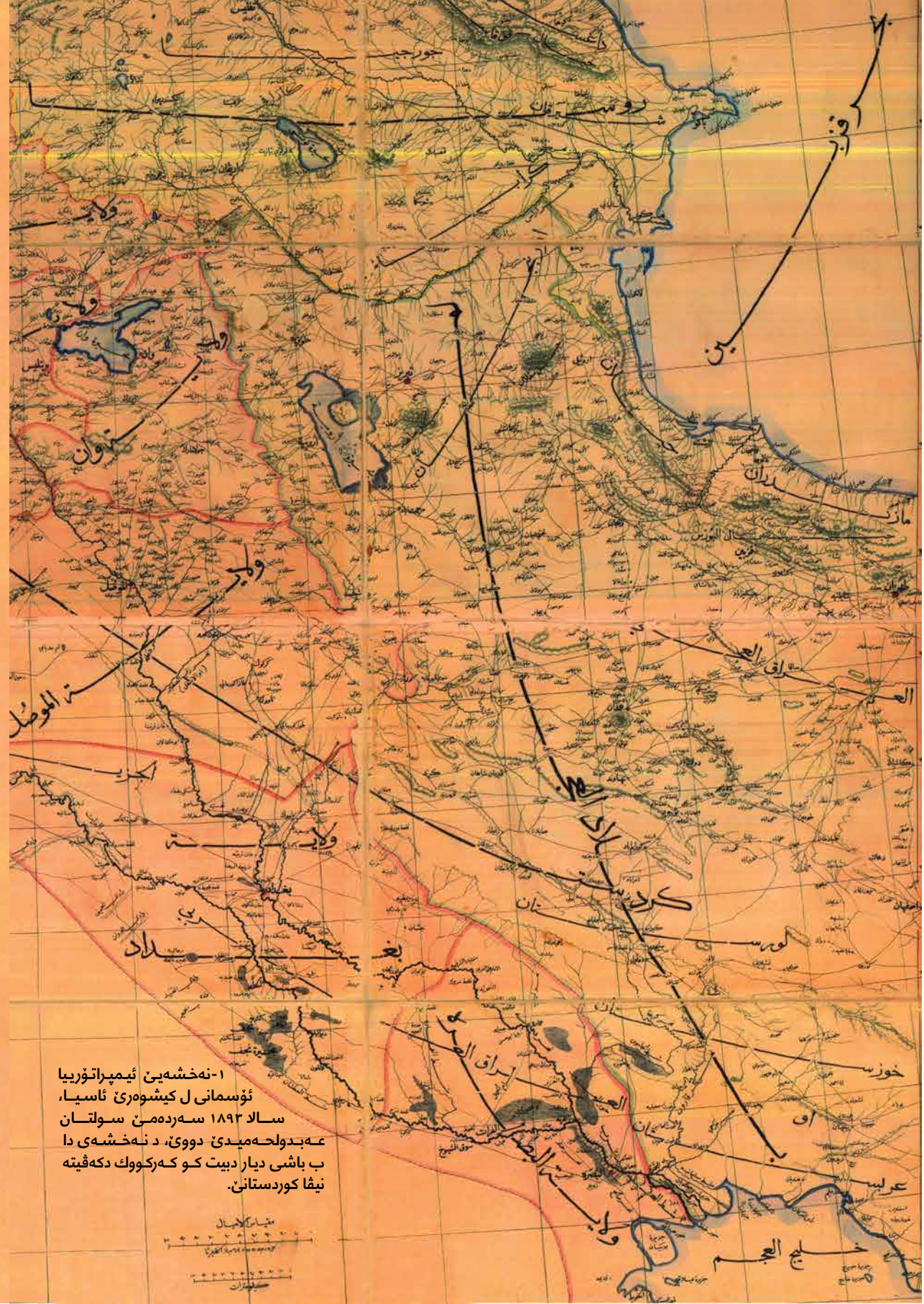
بۆ دىروكى..

مەسعود بارزانى

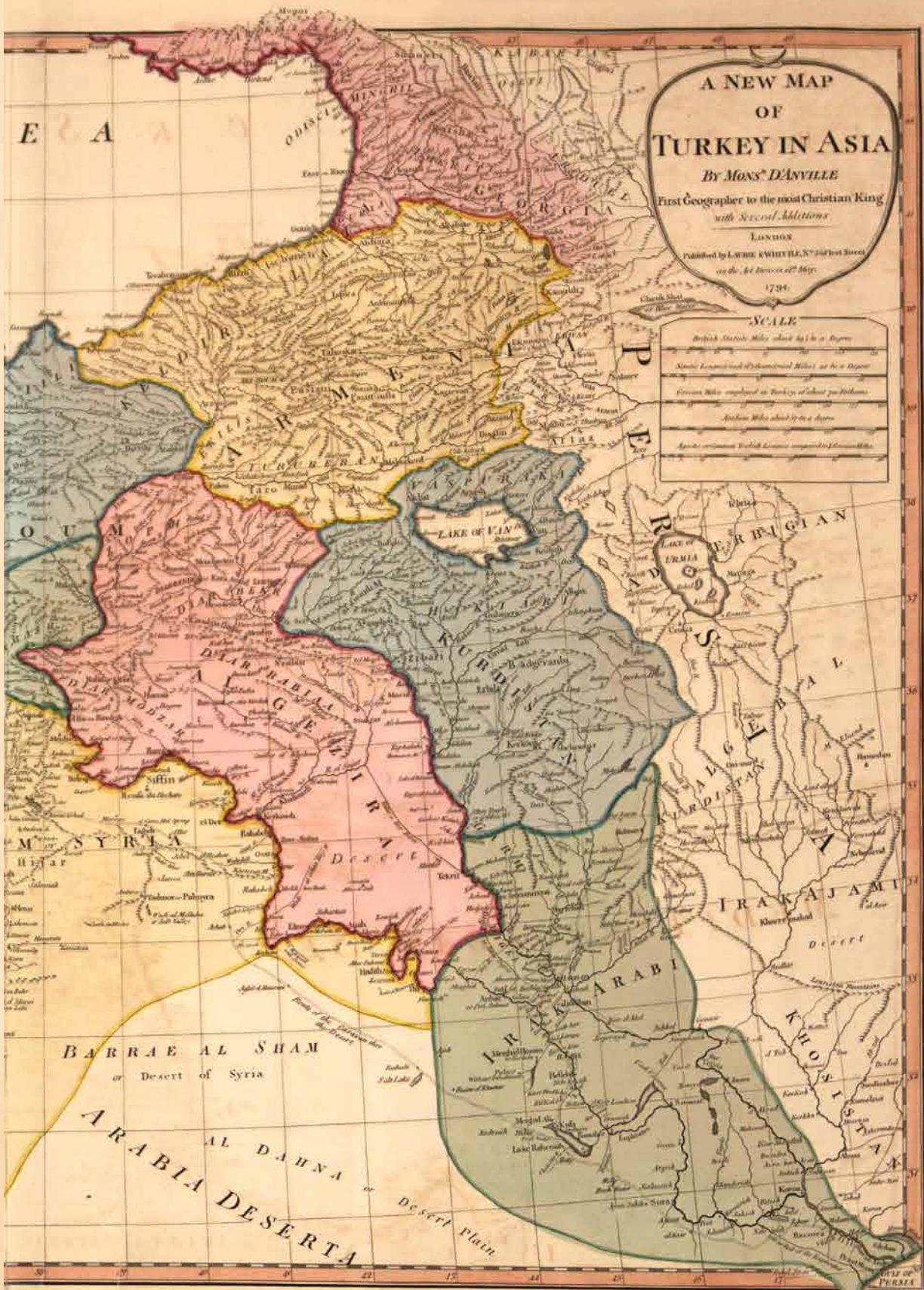
بۆ دېرۆكى

مەسعود بارزانی

۱- نهخشه بئ ئيمپراتوريا
 ئوسمانى ل كيشوهرى ئاسيا،
 ساللا ۱۸۹۳ سهردهمن سولتان
 عهبدولحه ميديى دووى، د نهخشه دا
 ب باشى ديار دببت كو كهركووك دكهفئنه
 نيقا كوردستانى.

**A NEW MAP
OF
TURKEY IN ASIA**

By Monsr D'ANVILLE

First Geographer to the most Christian King
with Several Additions

LONDON

Printed by L. WILKINSON, at the Foot of St. Dunstons Church Lane

1734

SCALE

British Statute Miles about 69 to a Degree

Natural Lengths of the French Miles as to a Degree

French Miles computed as French of about 75 to a Degree

Italian Miles about 72 to a Degree

Spanish Miles about 70 to a Degree

BARRAE AL SHAM
or Desert of Syria

ARABIA AL DAHNA
or Desert Plain

E A

O U

M S Y R I A

Q U I N C I A

T U R K B E N A

D I A R B E K I R

D E S E R T

L A K E O F V A N

H E R I R

T E K R I

G L O R I A

A I R A Z

P E R S I A

A R A B I

L A K E O F U R M I A

S E R B I A N

I R A K A J A M I

D E S E R T

T H O

P E R S I A

۲-نەخشەین ئىمپېراتورىيا ئوسمانى ل ۱۲ گولان - ئايارا
 ۱۷۹۴ لەندەن ژ ئالىين (Mons. R Danville) ھاتىبەكېشان،
 تېدا ناماژە ب پشكەكا جيۇگرافيا كوردستانى ھاتىبەكرن.

TURKEY IN ASIA.

British Miles 69 to a degree
 0 40 80 120 160

Turkish Apaches or Leagues 22 to a degree
 0 20 40 60

نەخشەين ئىمپېراتۇرىيا ئۆسمانى ساللا ۱۸۳۴ئى ۋ ئالىين
(Henry Treedale & Co.) ل لەندەن ھاتىيە بەلافكرن،
تېدا ئامازە ب پشكەك ۋ جيۇگرافيا كوردستانى ھاتىەكرن.

ناقى كىيى: بۇ دىرۆكى..
نقىسنا: مەسعود بارزانى

گرافىست: ئاسۆ مامزادە
چاپا يەكەم: ھەولېر / شباتا ۲۰۲۱
تيراژ: ۲۰۰۰ دانە
چاپخانى: رۆكسانا
ھەژمارا سپاردى: ۱۲۰ سالا ۲۰۲۱

ماڧىن ۋەرگىران ۋ چاپكرنى دپاراستىنە بۇ
دەزگەھا خىرخوازا بارزانى.

داھاتى فرۆتتا ڧى كىيى ژ بۇ ھارىكاريا مرۆڧى تەرخان كرىە.

پیشکشہ بو
ئەوین خو ناچەمین.

پیرست

- پيشه‌کي ۱۵
- دابه‌شبوونا کوردستانى ۲۰
- دامه‌زراندنا ده‌وله‌تا عيراقى ۲۸
- شورش‌ا ئه‌يلوولى ۳۵
- پيلانا جينوسايدکرن و ئاسميه‌کرنا گه‌لى کورد د ناه ۴۱
- ده‌وله‌تا عيراقيدا ۴۵
- سه‌ره‌لدان ۴۹
- کونگره‌يا ئوپوزسيونا عيراقى و هه‌رفينا رژيما ژناڅچويى ۵۶
- شه‌پرى داعش ۶۴
- بى‌هيڅيبوونا کوردا ژ عيراقا نوو ۷۰
- سه‌ره‌دانا ئه‌مريکا ۷۴
- سه‌ره‌دانا به‌غدا ۷۷
- بريارا ئه‌نجامدانا ريفراندوم ۹۲
- کارقه‌دان و فشارين نيڅده‌وله‌تى ۹۶
- کومبوونا سڅيلا

بۆ دېرئوكتى

- گەلى كوردستانى دەنگى خۇدا ۱۰۴
- كارقه دانىن حكومه تا عىراقى ۱۰۸
- سازدهى ئوكتوبه رى ۱۱۳
- په يقا دوماهيى ۱۲۲
- پاشبه ند ۱۲۹
- به لگه نامه ۲۲۵
- پيرستا ناف و ناقونيشان و جهان ۲۷۳
- نه خشه كان ۲۹۱

۱۶ نۆفەمبەر ۲۰۱۶
باشيكن - ئاھەنگا سەرکەتتا
ئۆپەراسیونۇ ئازادكرنا باشيكن.

Photo: Adnan Muhammed

پېئشه كى

كورد نەتە وە يەكە، خودان دىرۆك و جوگرافىيا و زمان و رەوشەنبىرى و رەوشت و تىتالېن خوە يېن تايبەتە و ب هزاران سالە ل سەر ئاخا خو دژىت، ب درىژاھىيا قى ماوھى يى پىگىر بوو يە ب ھەمى بنە ما يېن لىبۆرىنى و ب ھەقرا ژيانى، جھى سەرفرازى يە رھورىشالېن رەوشەنبىرىيا ب ھەقرا ژيانى دگەل نەتە وە و ئۆلېن دىتر د ناھا كوردان دا دكوور و دىرۆكى نە. د پىنج سەدسالېن چووبى دا نەتە وە يا كورد شىايە خو ژ گەلەك بزاقىن ھەلاندىن (ئاسمىلاسيون) و ژناقبىرنى رزگار بکەت و بەرسنگى ھەر بزاقەكا بو قى مەرەمى بېتە كرن بگريت.

بەرى پىنج سەدسالان وەلاتى كوردان ل سەر ھەردو ئىمپراتۆرىيىن ئوسمانى و سەفەوى ھاتە لىكقە كرن، پشتى شەرى جىھانىي يەكەم بى قىانا وى ل سەر چوار دەولەتان ھاتە

لێکڤه کەرن، قسێ لێکڤه کەرنێ رهوشه کا جیۆسیاسییا ئالۆز و ب گریک ئینا پێش، مخابن ل چ پارچهیان ژ شان چوار پارچهیان باوهری ب مافین ره وایین کورد نه ئینان و حاشاتی ژ بوونا کوردان هاته کەرن، د ئه نجامی قسێ سیاسه تا پرشاشی دا شه ره نیخه کا دوور و درێژ هاته د مهیدانی دا، نه ئه ف حکومه ته شیان کوردان ژ ناف ببهن و نه ژێ کورد شیان وان حکومه تان به رفینن، د ئه نجام دا زیان قیکه تیسی سه ره کی گه لێن ده قه ری بوون و ناشتی ل قسێ ده قه ری بنه جه نه بوو و خوینه کا زۆر هاته ریتن، ئه ف رهوشا نه دروست دبێژیته مه پیدتییه هه ردو ئالی سه ر ژنوو پیدا چوونی ب خو دا بکه نه قه، ل شوونا شه ر و حاشاتی کەرنی هزری ل چاره سه رییه کا ناشتی و دیموکراسی بکه ن. ژ ئه نجامی قسێ که تواری د شان سه دسالان دا دروست بووی هه ر پارچه یه کی تایبه تمه ندییا خو پهیدا کریه و د شیان دا نینه ئاریشه و چاره سه ریین هه ر پارچه یه کی ببه نمونه بو پارچه یا دی، د قیت ئاریشه یین هه ر پارچه یه کی ل دوو ف تایبه تمه ندیین وی و کاودانین وی ب ریکا دیالۆک و دانوستاندنان ریکیین ناشتیانه و دیموکراسی بینه چاره کەرن.

ئه ف پرتووکه دی بزاقی که ت رۆناهیی به رده ته سه ر دیروک و ئیش و ئازارین قسێ پارچه یی یا کو سه ری سه دساله نه ب عیراقی قه هاتییه گریدان، ب به راورد دگه ل پارچه یین دی بزاقا رزگار یخوازا کورد ل کوردستانا عیراقی پتر پیگه هشتییه، د هه مان دم دا شه ره نیخا حوکمداران دگه ل کوردان د ژوارتر لی

هاتییه و پهراویز خستن و ئەشکه نجه دانا کوردان ژى دژوارتر لى هاتییه، هه تا گه هشتیه وی ئاستی جینوسایدا نه ته وه یی کورد بیته کرن، ده مان ده م دا ده لیقه یین پیکهاتنی و بزاف بو چاره سه رییا دۆزا کوردان زیده تر بووینه، د ناڤا ئالیین سیاسی و ناڤه ندین عیراقی دا که سایه تیین عه ره ب هه بوونه د دۆزا ره وایا گه لی کوردستانی گه هشتینه.

ژ ده سپیکا دامه زانندا دهوله تا عیراقی هه تا دگه هیته سالا ۲۰۰۳ ئی ئی دهوله تی شریکاتی و هه ئیشکییا کوردان بجه نه ئینایه و هه رده م بزافا کری کورد ته نی وه ک پاشبه نده کی بمینن و د ناڤا نه ته وه یی دهسته لاتداری عه ره ب دا ئاسمیله ببن، به لی د ئی چهندی دا سه رنه که تیه. پشتی دوازه سالین شه قه تیانا کوردان ژ عیراقی کورد ب ئیانا خوه زقرینه شه ناڤ عیراقی و پشکداری د ئاڤاکرنا عیراقه کا دیموکراسی و فیدرال دا کر کو دهستوور مافی هه موو ئالییه کی گه ره نتی بکه ت. به لی مخابن پشتی ئی ده لیقه یی حوکمدارین نوو یین عیراقی مفا ژ سه ربۆرین دیرۆکی وه رنه گرت و هه مان خه له تیین چووپی دوباره کرنه شه.

دهوله تا دیموکراسی فیدرالی ب دهوله تا کا تاییفی هاته گۆهارتن، کار بو شه ده رکرن و دهستبسه ردا گرنا ئیانا هه ردو پیکهاتین کورد و سوننه کر، دهسته لاتدارین نوو یین عیراقی ریکا تۆلستاندنن گرته بهر. بریار و سه ره ده ریین دهوله تا عیراقی ل سه ر بنیاته ک تاییفی دهاتنه دان، ئەڤه ب خوه نیشانا وی چهندی یه کو وان پینگاف به ره ف دابه شبوونا وه لاتی ده اڤیتن، پشتی سالا ۲۰۰۵

دهمى ھىدى ھىدى وانا جھى خو خوشكرى و بنىاتى خو
 دانای پشتا خوه كره دستوورى و هه قېشكيا و پره نسيپين
 پېكھاتنى و هه قسه نگی، پېنجى و پېنج ماده بېن دستوورى
 بنپېكرن. بنپېكرنا دستوورى و كاركرنى ب هزره كا تاييفى چ
 رمانهك بو يه كپارچه ييا عيراقى و هه قده نگيا نيشتمانى نه هيتلا.
 پېگيرى نه كرنا حكومه تا عيراقى ب دستوورى و بپشتنگوه شه
 هاقيتنا بنه مايين هه قېشكيا و پېكھاتنى و هه قسه نگی و بزاقين
 بو قده ركرن و بچووكرنا رولى هه ريما كوردستانى دگهل وى نه
 بنه جھى و نه ئارميا ل عيراقى هه ي بهرى خه لكى كوردستانى
 دا هندى هزرى ل چاره سه ريه كا دى بكهت.

كورد نه بهر پرسيار بوون ژ وى ره وشى يال عيراقى پيدا
 بووى، بهلكى بهر پرسيارىيا سه ره كى دكه ته سه ر ملين
 حوكمدارين نوو يين عيراقى نه وين باوه رى ب دستوور و
 بنه مايين هه قېشكيا نه ي، له وما ژى مافى گه لى كوردستانى
 بوو پرسيار بكهت، ئه رى پشتى ئه ف هه موو كاره سات و ئيش و
 ئازارين بى سنوور چما ئه و نه د ئاماده نه هه قېشكيا كوردان
 د دهوله تى دا بپه ژرينن؟ ئه گه ر وان هه قېشكى نه قيت دقيت كورد
 چ بكه ن؟ ئه رى وهك پاشبه ند بميننه دگهل وان؟ ئه وان هه قېشكى
 نه قيت كوردان ژى پاشبه ندى نه قيت. ئه قجا گه لى كوردستانى چ
 بكهت و كيژ ريكي بگريته بهر؟ پرسيارا گرنگ و ماكا پرسيارى
 ئه و بوو چما ريكا چاره سه ريه كا بنه رته تى بو شى ئارپشه يا
 ديروكيا پر ئازار و نه خوشى نه گرينه بهر، ريكه كا ئاشتيانه بيت و

برايىنى و ئاشتيا ھەردەم تىدا دەستقە بەيت؟ دگەل شى چەندى
 د شى رەوشى دا پىويستە بىتە زانين ئەرى گەلى كوردستانى چ
 دقئىت و گوھداربىيا ويستا وى بىتە كرن. ئەرى گەلى كوردستانى
 دقئىت د شى دەردەسەرى و تراجىدىيائى دا بژىت و ەك پاشبەندى
 خەلكەكى بمىنىت يان وى دقئىت سەربخۆ بژىت؟.

ل ۲۵ ئەيلوولى خەلكى كوردستانى ب رىكەكا ئاشتىيانە دەنگى
 خۆ ئاشكرا كر و وى دەنگى رەوا سەركەتن ب دەستقە ئىنا.
 كارقەدانىن عىراقى و دەولەتتىن ھەقسو (جىران) و جقاكى
 نىقەدەولەتى بەرامبەرى بانگى ئاشتىخوازەنەيى خەلكى كوردستانى
 كارقەدانەكا زالمانە و دوور بوو ژ پرنسىپىن مرۆقايەتى و بەھقرا
 ژيانى، ژ وى كارقەدانى ديار بوو كو ھەموو ئالىبەك د ھەقگرتى
 بوونە ل سەر وى چەندى كو دقئىت دەردەسەرىين خەلكى
 كوردستانى و ژيان دگەل عەقلىيە تا حاشاتىكرنى ژ راستىي دكەت
 بەردەوام بىت. ژبەركو بەرزەوھەندىيا وان ئەف چەندە دقئىت.

مەسعود بارزانى

ئەيلوولى ۲۰۲۰

دابه‌شبوونا کوردستانى

د شهري چالديرانى^۱ دا نهوي ل سالا ۱۵۱۴ئ د ناقبه‌را هردو ئيمپراتوريين ئوسمانى و سه‌فه‌وى رووداى كوردستان ببوو گوره‌پانا شهري د ناقبه‌را هردو ئالييان دا، دابه‌شكرنا كوردستانى ل سهر ههر دو ئيمپراتوريان و ژيگه‌قه‌تيانا كوردان نه‌نجامى قى شهري بوو، جارا داويى سالا ۱۶۳۹ئ هردو ئيمپراتوريين ئيرانى و ئوسمانى ل باژيركى سه‌رپولى زه‌هاو^۲ په‌يمانك بو دابه‌شكرنا كوردستانى ب نائى په‌يماننا زه‌هاو مؤكرن، ل دووڤ قى په‌يمانى سى ژ چوار پارچه‌يىن خاكى كوردستانى كه‌تنه ژير ده‌سته‌لاتا ئوسمانى و پارچا مايى كه‌ته ژير ده‌سته‌لاتا ئيرانيين، به‌لى نه‌ڤ ل سهرخوه‌دابه‌شكرن و زوردارى

۱ - ل رۆژا ۲۳ مه‌ها ته‌باخا ۱۵۱۴ شه‌ري چالديران د ناقبه‌را ئيمپراتوريا ئوسمانى و سه‌فه‌وه‌ى دا روودايه، د قى شه‌ريدا ئوسمانى كارين سه‌فه‌وييان بشكينن و باژيرى ته‌بريىزى پايته‌ختى سه‌فه‌وييان بگرن.

۲ - باژيركى سه‌رپولى زه‌هاو دكه‌قيته پاريزگه‌ها كرماشان ل رۆژه‌لاتى كوردستانى و خه‌لكى وى كوردن.

یە وی چەندی ناگههینیت کو د وی چه‌رخى دا ئەف دو هیزین مەزن بکارن گەلی کورد د ناڤا خوه دا بحەلینن و ژ ناڤ ببەن، سەرەرای ئى دابەشکرنا ب کۆتەکی گەلی کورد بۆ دەمەکی دريژ شیا زمان و ره‌وشت و تیتالیین خوه بپاریزیت و ب ریکا شۆرش و سەرهلدان و نەپه‌ژاندنا سته‌مکاری ناسنامەیا خوه یا نەتەوه‌یی پاراست، هەرچەند شۆرش و سەرهلدانین کوردان تووشی شکه‌ستن و ژناقبەرنی بووینە، لی مرۆقی کورد بەرەوام بەرسنگی زولم و سته‌می گرتیە و ئەفە ژى یەك ژ پەسنین مرۆقی کورد بوو د سەدسالین چوویی دا.

ل بهارا سال ۱۹۰۷ی ب پشکداریا شىخ عەبدولسەلامی دووی یی بارزانی ل مالا شىخ نورەدینى محەمەد بریفکانی رېبەرى ته‌کیا قادری ل (بریفکان) کۆمبوونەك هاته‌گریدان، هەرۆکی پیشتر ژى مە د پەرتووکا خوه (بارزانی و بزۆتتەوه‌ی ئازادىخوازی کورد) دا ئامازە پیکری د ئى کۆبوونی دا هژمارەك ژ سەرۆکەشیرەت و مەزنیین کوردان د برووسکەیه‌کى دا داخواز ژ سولتانی ئۆسمانی کر رازی بیت ل سەر:

۱- زمانى کوردی ل ده‌قەرین کوردان ببیتە زمانى ره‌سمى و خواندن ب زمانى کوردی بیت.

۲- قائیمە قام و ریقه‌به‌رین ناحیان و کاربه‌ده‌ستین ده‌قەرین کوردان زمانى کوردی بزائن.

۳- ژبه‌رکو ئایینی ده‌وله‌تى ئیسلامه، بریار ل دووف شه‌ریعه‌تى ئیسلامی بینه‌دان.

۴-خویکین خزمه تگۆزاری یین دهوله تی بۆ چاککرنا
ریکان و شه کرنا خواندنگه هان ل ده قهرین کوردان بینه
مه زاختن.^۲

ئاماده بوویین وی کۆمبوونی سووند بۆ هه قهو خوار داخوایین خوه ب
پاریزن و ده ست ژئ به رنه دن و داخواز ژ شیخ عه بدولسه لامی کرن ژ پیش وان
هه موویان شه ئیمزا بکه ت، ده می حکومه تا ئوسمانی شه ف پرووسکه یه وه رگرتی،
شه ف چه نده ب پشته ریپوون ژ فه رمانین ده وله تی و داخوازا جودابوونی دا
نیاسین، ژ بهر قی چه ندی هیزه کا له شکه ری ب فه رمانده بییا محمه د فازل
پاشایی داغستانی هنارته شه ری وان، که سه کی ژ وان سه رۆکگه شهیره تان
به رگری نه کر و پشتیی گرانئ شه ری هائیته سه ر بارزان، شه بوو شیخ
عه بدولسه لامی فه رمانا به رخوه دانی دا و ده می دو هه یقان به رگری کرن، د
شه نجامدا شیخ ناچار کرن ده قهرئ به رده ت و په نا بیه تی بهر مار شه معۆنی
ئاشووری، داغستانی گه هشته بارزان و گوندئ بارزان سوّت و مسته فا بارزانی د
ژیئ سی سالی دا دگه ل دایکا وی ب دیلی گرتن و بۆ ده می ساله کی ل زیندانا
مووسلی هیلان.^۳

سال ۱۹۰۸ ئی شیخ عه بدولسه لام زفریقه ده قه را بارزان، هژماره کا
بارزانیمان ل گوندئ (باب سیفا) ل پشت چیا یی شرینی باکووری گوندئ
بارزان کۆمکرن و هیرش کرنه سه ر هیژین تورکی ل ده قهرئ و زیانی زۆر
گه هاندنه له شکه ری ئوسمانی. ب قی سه رکه تنا مه زن ئوسمانیان داخوازا

۲ - مه سعود بارزانی، بارزانی و بزۆتته وهی رزگاریخواری کورد، بهرگی یه که م ۱۹۳۱ - ۱۹۵۸، چاپخانه ی
رۆژه لات، ۲۰۲۰، بپ ۲۰

۴ - مه سعود بارزانی، ژیدهرئ به ری، بپ ۲۰.

دانوستاندنان دگەل شیخ عەبدولسەلامی کرن و د ئەنجامی وان دانوستاندنان دا شیخ عەبدولسەلامی دیلین لەشکەری ئوسمانی ئازاد کرن و وان ژى قەربوویا زیانین ب بارزانیان کەتین کرن، بەلگە سالا ۱۹۱۳ ئی سلیمان نەزیف پاشا والیی مووسل سەرژنوو هیرش کرە سەر دەقەرە بارزان، جارەکا دی شیخ ژ دەقەرە دەرکەت و قی جاری بەری خوە دا گوندی (راژان) نیژیکی ورمیی ل رۆژەلاتا کوردستانی و چوو جەم سەید تەهایى محەمەد سەدیق نەهری و سولتانی ئوسمانی ژى خەلاتەکی مەزن بۆ گرتن یان کوشتنا شیخ عەبدولسەلامی راگەهانەد.^۵

بەری دەولەتا ئوسمانی ژ ناڤ بچیت هزرا سەرخواه بوون خوازیی ل جەم سەرکرەدە و مەزنین کوردان هەبوو، نفیسکار و گەرۆکی بریتانی دەبلیو. ئی. ویگرام د پەرتووکا خوە (مەهد البشریه الحیاه فی کردستان) قەدگیت دەمی وی سەرەدانا شیخ عەبدولسەلامی کری و دگەل روونشتی، و قیای بۆ چەند هەیفەکان بزقریتەقە، شیخی بەرهه قییا خوە دیارکر دگەل وی بچیتە بریتانیا داگول ویری داخوازی ژ سەرۆکی دیرا کانتربەری بکەت کو خواندنگەهان ل گوندین کوردستانی ئاڤا بکەن، پاشی ژى سەرەدانا شاهی بریتانی (شاه جورج) ی بکەت و دەربارەى دۆزا کوردستانی و سەرخواه بوونی بئاخفن.^۶

سالا ۱۹۱۴ ژ گوندی "راژان" شیخ عەبدولسەلام دگەل مارشە معونی ئاشۆری و ئەندانیکى ئەرمەنى چوونە باژیری (تبلیس)^۷ ئی و دگەل هەنارتیی

۵ - ژیدەری بەری، بپ ۲۱.

۶ - مەهد البشریه الحیاه فی شرق کردستان، دبلو. ای. ویکرام، نقله الى العربية جرجیس فتح الله، دار

یراس للطباعة و النشر/ اربیل ۲۰۱۰، ص ۱۲۳

۷ - پایتەختی کۆماری گورجستان (جورجیا).

قهیسه‌ری پروسیا کۆمبوون و ل سەر دامه‌زراندنا ده‌وله‌ته‌کا فیدرالا پیکهاتی ژ کورد و ئه‌رمه‌ن و ئاشووریان ئاخفتن، هنارتیی پروسیا په‌یمانا پشته‌قانی و هاریکاریا هه‌تا رزگاریی ژ ده‌سته‌لاتی ئوسمانی دا وان. هه‌ژی یه‌ ل قییری بیژم سیرگیی لاقروڤ وه‌زیری ده‌رقه‌ یی پروسیا ده‌می ل ۷ ی ئۆکتۆبه‌را ۲۰۱۹ ی سهره‌دانا هه‌ریمما کوردستانی کری، ل باژیری هه‌ولیری گۆته‌من: ل دووڤ به‌لگه‌نامه‌ییین (دیکیۆمینتیین) پروسیا که‌سه‌ک ژ مالباتا بارزانی مه‌ره‌م پی شیخ عه‌بدولسه‌لام بوو سهره‌دانا پروسیا کریه و قه‌یسه‌ری پروسیا^۸ دیتییه. ئەف زانیاری یه‌ بۆ من یا نوو بوو، چونکی هه‌تا وی ده‌می مه‌ وه‌سان دزانی کو شیخ عه‌بدولسه‌لامی تنی هنارتیی قه‌یسه‌ری ل "تبلیس"ی دیتییه، بۆیه‌ریین پشتی وی سهره‌دانی هاتین هه‌روه‌سان روودانا شوڤشا ئۆکتۆبه‌را ۱۹۱۷ ی ل پروسیا بیروکا پشته‌قانی پروسان بۆ دامه‌زراندنا ده‌وله‌ته‌کا سهربخوه‌ ژ ناقبر.

پشتی ژ "تبلیس"ی زفرینه‌قه‌ د پیلانه‌کا خیانه‌تکاری دا شیخ عه‌بدولسه‌لام و هه‌قالین وی هاتنه‌گرتن و راده‌ستی ئوسمانیان کرن، ل به‌راهیی ئوسمانیان شیخ عه‌بدولسه‌لام بره‌ وان و ژ وییری ژ ی بره‌ مووسلی، د ده‌مه‌کی دا کو تنی چهند روژه‌ک بوو شه‌ری جیهانیی یه‌که‌م ده‌سپیکری^۹، ل روژا ۱۴

۸ - قه‌یسه‌ری پروس، نیکولای ئەله‌کساندرۆویچ رۆمانۆڤ یان نیکولای دووی ۱۸۶۸ - ۱۹۱۸ داوی قه‌یسه‌ری پروسیا، ژ ۱۸۹۴ - ۱۹۱۷ حوکمداری کریه.

۹ - ب مه‌انه‌یا کوشتنا شازاده‌یی جینشین (ئارشیدوک فرانز فیردیناند Archduke Franz Ferdinand) ب ده‌ستی ئەندامه‌کی گروپه‌کی سه‌ربه‌خوه‌یی خوازی سربی ل روژا ۱۹۱۴/۶/۲۸ (ئیمپراتوریی نه‌مسا - هنگاریا) ئوتویش -مه‌جه‌رستان) شه‌ر دژی سربیان راگه‌هاند، روژا پاشتر ئیمپراتوریی پروسیا و بریتانیا، فره‌نسا و پاشتر ئیتالیا، پۆرتیگال و رۆمانیا پشته‌قانی ل سیربستانی کرن، د به‌رمبه‌ردا هه‌ردو ده‌وله‌تیین ئەلمانیا و ئوسمانی که‌تنه‌ د ناقا شه‌ریدا، د قی شه‌ریدا کو ب شه‌ری جیهانیی یه‌که‌م د هیته‌ناکرن پتر ژ ده‌ه‌ ملیون که‌س هاتنه‌کوشتن و روژا ۱۹۱۸/۱۱/۱۱ ب شکه‌ستنا

كانوننا ئىكى ۱۹۱۴ ئى شىخ عەبدولسەلام دگەل سى ژ ھەقالىن وى ھاتنە سىدارەدان.

ھەژى يە بىژم پشتى شەھىدكرنا شىخ عەبدولسەلامى شىخ ئەحمەدى
 براىى وى كو د ژىي ۱۸ سالىي دا بوو سەروكاتيا بارزانبيان گرته دەست،
 ئەقە دەمەكى دا بوو كوله شكەرى ئىنگلىزى يى پشكار د شەرى جىھانى
 دا دەست ب داگىركنا ئاخا عىراقى كىبوو و بەرەف دەقەرىن دى يىن
 عىراقى و باشوورى كوردستانى دەت. بەرى شەرى جىھانى ب داوى بىت
 دەستھەلاندارىن ھەقەپەيمانان زنجىرەكا پىكھاتنان د ناڭبەرا خوه دا مۆركن،
 ئەقە ژى بو وى مەرەمى بوون كا دى چاوا سەرپەرشتىي ل سەر دەقەرىن
 ئۆسمانى كەن و كىژ ھىزا ھەقەپەيمانان دى دەست ب سەر كىژ پشكى ژ
 ئىمپىراتورىيا شكەستى يا ئۆسمانى دا گرىت.

ھەر د قى چوارچووڭى دا و ب مەرەما لىكفەكرنا دەقەرىن ل ژىر
 دەستھەلاتا ئۆسمانىان، مارك ساىكس دىپلۆماتكارى برىتانى و فەرەنسوا
 جوړج پىكو دىپلۆماتكارى فرەنسى ل بەيرووتى پشتى پىكھاتنەكا دوئالىي و
 گوھارتنا نامەيان دگەل سىرگىيى سازانوف وەزىرى دەرقە يى رۇسىا
 ل باژىرى (سانىپتەرسىبۆرگ) ئى رۇسىا كۆمبوون و برىار دان ل دووڭ وى
 پىكھاتنا مارك ساىكس و فرەنسوا پىكو بەرھەڭكرى ئاخا ژىر دەستھەلاتا
 ئۆسمانى دابەش بكەن. ب قى رەنگى دەولەتتىن ھەقەپەيمان ل رۇژا ۱۶ى
 گولنا ۱۹۱۶ ئى پىكھاتنا وان ل ژىر ناڭى پىكھاتنا (ساىكس - پىكو) بو
 دابەشكرنا دەولەتا ئۆسمانى ئىمزا كر. د وى پىكھاتنى دا برىار دابوون
 دەقەرىن ئەرزەرۆم، تراپزۆن، وان و ئەرمەنستانا ئۆسمانى بدەنە رۇسىا

بەرۆكا ئەلمانىا و (نەمسا - ھنگارىا) و ئىمپىراتورىيا ئۆسمانى شەر ب داوبىھات.

قهیسه‌ری^{۱۰}، فرهنسا ژى هه‌ریمین سووری و لوبنانی وه‌رگریت و عیراق و ئوردن و فهله‌ستین ژى بینه پشکا ئینگلیزان.

د قی دابه‌شکرئی دا کوردستانا پیشتر ل ژیر ده‌سته‌ه‌لاتا ئوسمانیان کرنه سی پشک، پشکا مه‌زن ژ ئاخ و نه‌ته‌وه‌یا کورد وه‌ک خوه هیلانه ل ژیر ده‌ستی تورکان، دو پشکین دی ژى بیی رازیبوونا خه‌لکی وان دانه دگه‌ل ده‌وله‌تین عیراقی و سووری کو هیژ نه‌هاتبوونه دامه‌زراندن.

ل نیسانا ۱۹۲۰ئ هیژین هه‌قپه‌یمان د کۆمبوونه‌کی دا ل باژیری (سان ریمۆ)^{۱۱} پیکهاتنه‌ک ل سه‌ر چاوانییا دابه‌شکرنا روژه‌ه‌لاتا ناخین پیکهاتن، پشتی به‌ره‌ه‌فکرن و دارشتنا ره‌شنقیسی پیکهاتنی ب شیوه‌یه‌کی نفیسی دانه سولتانی ئوسمانی، ل داویی ژى ل ۱۰ی ته‌باخا ۱۹۲۰ئ ل گوندی سیقه‌ری نیزیکی پارسی په‌یمانا ئاشتیی د ناقبه‌را هه‌قپه‌یمانان و نوونه‌ری ده‌وله‌تا ئوسمانی هاته‌مۆکرن و شام (لبنان و سووریا)، عیراق، ئوردن و ئەزمیر ژ ده‌وله‌تا ئوسمانی جودا کرن.

۱۰ - ل ئۆکتۆبه‌را ۱۹۱۷ کۆمونیستین رووسیا داوی ب ده‌سته‌لاتی قه‌یسه‌ری ل رووسیا ئینا و خوه ژوی پیکهاتنی هه‌کیشان و روژا ۱۹۱۷/۱۱/۱۷ ده‌قی پیکهاتنا هه‌تا وی ده‌می نه‌ینی د روژنامه‌یین پراڤدا و ئیزۆستیا دا به‌لافکرن و پشتی سی روژان د روژنامه‌یا گاردییه‌ن منجیستیر دا ناخروکی پیکهاتنی هاته‌به‌لافکرن.

۱۱ - ئەه‌ف کۆمبوونه‌ ل نیسانا ۱۹۲۰ئ د ناقبه‌را بریتانیا و فرهنسا وه‌لاتین په‌کگرییین ئەمریکا ده‌رباره‌ی ره‌وشا وه‌لاتین عه‌ره‌بی هاتیه‌گریدان، ل دووق وی پیکهاتنا نه‌ینیا پیشتر د ناقبه‌را < بریتانیا و فرهنسا هاتیه‌کرن ویلایه‌تا مووسلی ببوو پشکا فرهنسای، به‌لی د قی کۆمبوونیدا فرهنسا ده‌ست ژ ویلایه‌تا مووسل به‌ردا بو بریتانیا، کاری ریقه‌برنا عیراقی و فهله‌ستینی دانه بریتانیا ب مه‌رحه‌کی په‌یمانا بلفۆری بجه‌ بینیت، سووریا لبنان ژى دا ژیر ده‌سته‌لاتی فرهنسا. (سان ریمۆ باژیره‌که ل وه‌لاتی ئیتالیا).

پهيماننا سيڤهر ل ۱۰ ته باخا ۱۹۲۰ ئى ھاتە مۆركرن و پشكەك ژى بۆگەلى
كورد تەرخان كرىبون كو ب كوردستان ھاتبوو نياسين، د بەندا ۶۴ ئى ژ
پهيماننا سيڤهر دا ھاتبوو گۆتن:

" د دەمى سالەكى دا پشتى قىي پهيمانى، ئەگەر ئەو
كوردىن دەقەرپىن د بەندا ۶۲ ئىدا ئامازە پىي ھاتىيە كرن
داخوازا سەرخوھ بوونى ژ كۆما مللەتان (عصبە الامم)
بكەن و ھەكە زۆربەى كوردان سەلماند كو وان دقئيت
سەربخوھ بن و كۆما مللەتان ئەو چەند پەژراند، كورد
ھەژى سەرخوھ بوونى نە." ۱۲

دامه زاندا دهوله تا عیراقی

هه ریما باشووری کوردستانی کو ویلایه تا مووسل ب خوه شه گرتبوو دگه ل پشکه کا زور ژ باکووری کوردستانی دکه تنه د ناڤ نه خشه یی په یمانا سیقه ر دا، پشتی په یمانا ناڤبری ل دووڤ داخوازا وینستون چه رچیل وه زیری موسسته عمه راتین (کۆلۆنیین) بریتانی و بهرپرسی کاروبارین عیراقی کۆنگره یی قاهیره ل ساللا ۱۹۲۱ئ هاته گریدان. د وی کۆنگره ی دا بریار هاته دان شاهنشینا (مهمله که تی) عیراقی بیته دامه زانندن و ل دووڤ چوارچوڤی سیاسه تا بریتانیا ل روژه ه لاتا ناڤین میر فه یسه ل کوری حسینئ شه ریفی مه که هی وه ک شاهئ عیراقی ده سنیشان کرن، گومان تیدا نینه شه بیی ل بهرچاڤ وهرگرتنا تایبه تمه ندیین گه ل و نه ته وه بیین ئی ده شه را ئالۆزا پری کیشه و ئاریشه بوو، وان بنیاتی دهوله ته کی دانا کو

سەرى سەدسالانە تەناھى ب خوە ڤە نەدیتیه.^{۱۲} پشتى وی کۆنگرهى ئانكو (کۆنگرهى قاهیره) مەلك فەيسەلى شاھى عىراقى د دو نامەيان دا داخواز ژ مەندووبى سامىي بریتانیا ل عىراقى کربوو، کوردستانى بىخنە سەر عىراقى، (وينستون چەرچیل) وەزیرى کۆلۆنیين بریتانى یى وی دەمى د بەرسقى دا گۆتبوویى:

"مە پەیماننا دەولەتەكى دایە تە نە یا ئیمپراتوریەكى...!
 كورد ب خوە نەتەوەكن و خوەدى جوگرافیا خوە نە و
 زنجیرا چیاىی حەمرین سنوورى وانە"

ل دووف قى بریارا ل مەها حەزیرانا ۱۹۲۰ئ ب پاپۆرهكا ئینگلیزی فەيسەل ژ مەكەھى ئینانە بەسرا و رۆژا ۲۳ئ تەباخا ۱۹۲۱ئ ئەو كرنە شاھى عىراقى.^{۱۴}

ل رۆژا ۱ى چریا ئىكى ۱۹۲۲ئ سیستەمى سولتانىي ئوسمانى گۆھارتن و كرنە سیستەمى كۆمارى و مستەفا كەمال وەك سەرۆك كۆمار هاتە دەسنیشانكرن، پشتى قى بویەرى و ژ بۆ بنەجھكرن و بهیژئىخستنا كۆمارا نوو دامەزراندی داخواز ژ ھەڤەیمانان كر بژئرنە ڤە سەر میزا دانوستاندنان، د ناڤهرا ۱۴ چریا یەكەم ۱۹۲۲ و ۲۳ حوزرەیرانا ۱۹۲۳ئ نوونەریین بریتانیا، فرەنسا، ئەمریکا، رۆسیا، ژاپۆن، رۆمانیا، توركیا و چەند وەلاتین دی چەندین جارن ل باژیرى (لۆزان) ل سويسرايى كۆمبوون و بۆ جارا داویى ل سەر پەیماننا (لۆزان) ئ پىكھاتن و پەیماننا

۱۲- كورد و تورك و عەرەب، سیسیل جۆن ئیدمۆندس، وەرگىرانى حامد گەوھەرى، ناوەندى ئاویەر بۆ چاپ و بلاوكردنەوہ.

۱۴- سیسیل جۆن ئیدمۆندس، ھەمان ژیدەر، ل ۱۵۵.

(سیقەر) هه‌لوه‌شانندن و هیقی و ئومیدین گه‌لی کورد کو بگه‌نه مافی خوه یی ره‌وا و سه‌رخوه‌بوونی راوه‌ستاندن.^{۱۵}

د برگه‌یا دووی ژ به‌ندا سیی یا په‌یمان (لۆزان) دا هاتییه:

"ئه‌گه‌ر هه‌تا نه مه‌هان ژ قی په‌یمانامه‌یی نا‌کۆکیین سنووری د نا‌قه‌را تورکیا و عیراقی روودان و بریتانیا و تورکیا نه‌شیان ب رییه‌ک ناشتی چاره‌سه‌رییه‌کی ژیرا ببینن، ئه‌ف کیشه‌یه دی چیه به‌رسنگی جقاتا کۆما ملله‌تان".^{۱۶}

شان دانوستاندا ب بیرئانینه‌کا (یاداشته‌کا) بریتانیا ل ژیر چاقدی‌ریا سی‌ر (پیرسی کۆک) و (ر. ف. جاردین) جیگری ئیداری ل پاریزگه‌ها مووسلی ل رۆژا ۱۹ گولانا ۱۹۲۵ی ده‌سپیکر، به‌لی یا بی ئه‌نجام بوو، له‌وما ل رۆژا ۳۰ ئه‌یلوولی ۱۹۲۴ی کۆما ملله‌تان ئه‌ف ئه‌رکه کره خه‌ما خوه و کۆمیته‌کا نیقده‌وله‌تی ژ نوونه‌رین سوید، هه‌نگاریا، به‌لژیکا، ئیتالیا و سویس بۆ نفیسینا ره‌شنقیسی پروتۆکۆلی پیکئینا.^{۱۷} کۆمیته‌یا چاره‌سه‌رکرن ئاریشه‌یا سنووری نا‌قه‌را عیراقی و تورکیا ل رۆژا ۱۶ کانوونا دووی ۱۹۲۵ی گه‌هشته به‌غدا و پشتی ماوه‌یه‌کی چوو مووسلی، ده‌می دو مه‌هان ل وان ده‌قهران گه‌ریان یین ئاریشه و

۱۵- ل ۲۴ تیرمه‌ها ۱۹۲۳ په‌یمان (سیقەر) هه‌لوه‌شانندن و په‌یمان (لۆزان) شوونا وی گرت، ل دووفا په‌یمان (لۆزان) هه‌موو وه‌لاتی تورکیا بۆ وی ما و ئاماژه ب چ مافه‌کی کوردان نه‌هاتییه‌کرن، تنی ئاماژک ب خیرخواریا هه‌قه‌یه‌مانان به‌رامبه‌ر هه‌موو که‌مینه‌یین نا‌ف تورکیا هاتییه‌کرن.

۱۶- مه‌سه‌عود بارزانی، ژیده‌ری به‌ری، ل ۱۲.

۱۷- ئه‌ندامین کۆمیته‌بی بیکه‌تابوون ژ ئه‌ینار ئاف ویرسین Einar af wirsen ژ سویدی، کۆنت پاول Cont paul Telcki تلکی ژ هه‌نگاریا، کۆلۆنیل ئه‌ی پاولس A. Pauli ژ به‌لژیکا، سینییۆر رۆدۆلو Signor Roddolo ژ ئیتالیا، کۆنت هۆراسدو پرتال Count Horacede Portales ژ سویسرا.

ناکۆکی ل سەر هەمی و دانوستاندن دگەل خەلکی وان دەقەرەن کری و د ئەنجام دا راپۆرتەك بەرھەف کری و ئاراستەمی کۆما مللەتان کری، د راپۆرتی دا خواستن دەقەرین دکەقنە ژیر هیللا برۆکسل^{۱۸} بدەنە عێراقی، ب مەرچی عێراق بۆ دەمی بیست و پینج سالان بمینتە ل ژیر دەستەلاتی بریتانیا و حکومەتا نوودامەزاندیا عێراقی بەرژەوہندیین کوردان د ریفەبرنا کاروبارین خوہ دا بپاریزیت و زمانی کوردی د خواندنن و ئیدارە و دادگەهان دا ببیتە زمانی رەسمی.

ل دووڤ وئ راپۆرتی پرائییا ئەو خەلکی پرسیار ژئ ھاتیبە کرن (ژ کوردان)، د وئ باوہری دا بوو ل شوونا ھندی بقرنەقە ژیر دەستەھلاتا تورکان بچنە دگەل عێراقی و دگەل عێراقی بژین. د ئی راپرسیی دا تنی دو ژینگرتن دابوونە خەلکی دەقەرین کوردستانی ئەو ژئ (مان دگەل تورکیا یان چوونە دگەل عێراقی)، مەرەما وان ژ ئی راپرسیی سەر بەخوہی نەبوو. کۆما مللەتان ئەو پرۆژە پەژراند، لی ئەو مەرچین ئاماژە ب پاراستنا بەرژەوہندیین کوردان دکەن چ جارەن بچە نەھاتن و ئەو دەولەتا نوو دامەزاندی ل سەر بنیاتی ھەقیشکیا کورد و عەرەبان، ھەپشکیا کوردان بن پی کر.

کوردان ویلايەتا مووسل ژ دەست تورکان رزگار کر، ئەری ئەقە مایە ل بیرا عەرەبان، ھەرەك سیسیل جی ئیدمۆنز نوونەری (مەندوبی) بریتانی د پەرتووکا خوہ (کور و تورک و عەرەب) دا ئاماژە ب ئی چەندی دکەت کو "ئەری حکومەتا عێراقی دکاریت بەرامبەری ئی چەندی سیاسیەتەکا

۱۸ - هیللا برۆکسل: پشتی مۆکرنا پەیمانا (لۆزان) ب مەرەما دەسنیشانکرنا سنووری ناقبەرا تورکیا و عێراقی کۆما مللەتان ل برۆکسل کۆمیتەبەك پیکئینا، پشتی وئ کۆمیتەبەك کۆما مللەتان کۆمیتەبەکا دی یا پیکھاتی ژ سئ ئەندامان ب ناقتین: ئەینار ئاف ویرستین Einar af wirsen ژ سویدی، کۆنت پاول Cont paul Telcki تلکی ژ ھەنگاریا، کۆلۆنیل ئەمی پاولس A. Pauli ژ بەلژیکا، کاری ئی کۆمیتەبەك ھەقۆلین بوو ل سەر کیشەیا سنووری یا ناقبەرا تورکیا و عێراقی.

دووربینانه و دلفره‌هی به‌رامبه‌ری کوردان بگریته بهر؟^{۱۹} به‌لی هندی ئەم وان بوویه‌ر و کاره‌ساتان دبینین یین دهوله‌تا عیراقی ب سهری کوردان ئیناین گروڤی وی راستیی نه کو عه‌ره‌بان چاکیا کوردان ژبیر کر.

د پیڤاژویا قی شه‌ره‌نیخی دا، به‌ری وی شیخ مه‌حموودی حه‌فید سالا ۱۹۱۹ی دژی ده‌سته‌لاتدارییا ئینگلیزان و ب مه‌ره‌ما گره‌نتیکرنا مافین ژ ده‌سته ده‌رکه‌تیین خه‌لکی کوردستانی د دهوله‌تا نوو دامه‌زراندی دا ل سلیمانیی سه‌ره‌لدان کر و دهوله‌تا کوردستانی راگه‌هاند، شیخ ئەحمه‌دی بارزانی د نامه‌یه‌کی دا داخواز ژ سه‌رۆکه‌شه‌یره‌تین کوردان کر پشته‌فانیی ل شیخ مه‌حموودی بکن، وی ب خوه ژی هیزه‌کا چه‌کداری ب سه‌رۆکاتییا مسته‌فا بارزانی ژ بو پشته‌فانیا شو‌رشا شیخ مه‌حموودی هنارته ده‌قه‌را سلیمانیی، هیژین مسته‌فا بارزانی د دو هیلان (ریکان) را هیلا باله‌ک^{۲۰} و دو‌لی بیا و^{۲۱} ره بو هاریکارییا شیخ مه‌حموودی که‌ته ری، هه‌ردو هیژ پشتی ژ چه‌ندین که‌مینان ده‌رباز بووین گه‌هشتنه دو‌رین سلیمانیی، به‌لی بزاقین وان د بی ئەنجام بوون، ژبه‌رکو هه‌تا ئەو گه‌هشتین ئینگلیزان ب هی‌رشین ئاسمانی و به‌ژایی (زه‌مینی) دهوله‌تا راگه‌هاندییا شیخ مه‌حموودی ژناڤه‌ربوو، شیخ مه‌حموود ب خوه ژی بریندار بوو و ل گه‌لیی بازیان (ده‌ره‌ندی بازیان) ب دیلی که‌ته ده‌ستی ئینگلیزان وان ژی سرگونی هندستانی کر، به‌لی پاشی ل ژیر فشارا خه‌لکی ل سالا ۱۹۲۲ی ئینگلیز ناچاربوون شیخ مه‌حموودی بزق‌رینته‌قه سلیمانیی.

۱۹- کورد ترک عرب. سی جی ادمونز، ترجمه جرجیس فتح الله، دار یراس للطباعة و النشر اربیل ۲۰۱۲، ص ۵۷۴.

۲۰ - ئەوده‌هر که‌تیه باکووری ره‌واندزی ل سه‌ر ریکا هاملتونی هه‌تا دگه هیته گوندی رایات.

۲۱ - دو‌لی بیا و پشه‌که ژ ده‌قه‌را سو‌رچی، که‌تیه روژه‌ه‌لاتی بارزان، ریکا خه‌لیفان - بارزان د قی ده‌قه‌ریا ده‌رباز دبیت.

پشتی کو ویلایه تا مووسل یا پرانییا خه لکی وئ کورد دگه ل عیراقی هاتییه گریدان، ل سالا ۱۹۲۵ئ یه که مین دهستور بۆ دهوله تا نوو دامه زانديا عیراقی یئ کو ب دهستووئ سه رده مئ شاهی (مه لکی) دهیته نیاسین هاته دانان، بریتانیا بزاقین خوه بۆ بهیزکرن و سه روبه رکنا دهوله تا نوو یا عیراقی به رفره هتر کرن، بۆ ئی مه ره مئ دو بزاقین (ته ئگه ریئ) رزگار یخوایین کوردی ل سالیئ ۱۹۳۱ و ۱۹۳۲ ب ریبه رییا شیخ ئه حمه دی بارزانی و سالیئ ۱۹۴۳ - ۱۹۴۶ ب ریبه رییا مه لا مسته فایئ بارزانی ب بۆمباییئ فرۆکه ییئ جه نگی ییئ ئینگلیزان و هیزا به ژایی یا له شکه ری عیراقی و ب هاریکارییا جاشین خوه جهی شکاندن و شه رقانیئ بارزانی ل ۱۱ی چریا ئیکئ ۱۹۴۵ئ ناچار کرن ب ژن و زارویین خوه شه د ریکین چیایی ییئ سه خت دا خوه بگه هینه ده قه ریئ شنۆ و مه رگه وه ری ل کوردستانا ئیران. ۲۲

من ئه ف پیشه کیا دیرۆکی بهرچا فکر دا وئ راستیئ دیار که م کو مخابن پرانییا عیراقیان ب سیاسه تمه دارین وان شه وئ راستییا دیرۆکی نزانن ئه گه ر بزانی ئی ده مئ ئاخفتن ل سه ر مافی گه لی کورد دهینه کرن وئ دیرۆکی ژبیردکن و ب پشت گو شه دهاقیژن، دۆزا کوردان پیشیا دامه زاندا عیراقی هه بوو، به ری کو عیراق ژ ئالیئ ئینگلیزان شه بیته دامه زادن و شاهه ک بۆ بیته دانان کورد د ئی ده قه ریئ دا کو پاشتر ب عیراق هاتییه نا فکرن خودان جیوگرافیا خوه بوون، هه ر وه سان د شه رنیخا د نا قبه را هیژین هه ریما یه تی و خوه جهی دا مافیئ کوردان هاتینه بنییکرن.

۲۲- پشتی راگه هاندنا کۆماری کوردستانئ ل مه هابادی رۆژا ۱۹۴۶/۱/۲۲، ب پیکهاتن دگه ل پیشه وا قازی محمه د بارزانی ب سه رۆکاتییا مسته فا بارزانی وه ک پیشمه رگه پشکداری د بهرگریئ ژ کۆماری کوردستان کر.

شۆرش و بزاقین ئازاديوخاۆین کوردستانا عیراقی ل سەردەمی شاهینی (مەلکی) گروۆقی وی راستیی نە کو کوردان رهوشا نوو یا عیراقی نە په ژراندیه و بەردەوام دژی بزاقین حکومه تا عیراقی بو په راویزکنا کوردان و ئاسمیله کرنا وان راوهستیاینه، حکومه تا عیراقی د وی دەمی دا هه قپشکییا کورد و عەره بان بن پیکر و ئەو په یمانین ل دەسیکا دامه زاندا دهوله تا عیراقی بو پاراستنا بهرزه ونیدی کوردان داین و د پرۆزهی کۆمیتە یا (کۆما ملله تان) دا ژی ئاماژه پی هاتییه کرن هەر هه موو ب پشتگۆهفه هاقیتینه. دگه ل قی چه ندی ئەگەر د قوناغه کی دا حکومه تا عیراقی ب هاریکارییا ئینگلیزان بو دەمه کی شیا بیت شۆرشین کوردی قه مرینیت، به لی بەردەوام شۆرش و سەرهلدانین کوردان ب هیز و مۆراله کا مه زنتر دەست پیکریه شه. ده لیقه یا ئاڤاکرنا دهوله تا عیراقی ل سەر بنه مایی هه قپشکییا کورد و عەره بان ل سەردەمی شاهینی (مەلکی) ژ دەست چوو، به لی پرسیار ئەوه ئەری د ده لیقه یین دی مفا ژ وان شاشییان هاته وهرگرتن دا کو کورد بکارن ب ته ناهی و ئارامی د ناڤا دهوله تا عیراقی دا بزین؟

شۆرشا ئەیلوولی

شۆرشا ۱۴ تیرمه‌ها ۱۹۵۸ی ل عێراقی وەرچه‌رخان و دەلیقه‌کا نوو بوو، پشتی سەرکه‌تنا شۆرشى جه‌نابى بارزانیى نەمر و هه‌قالین وی ژیه‌کی‌تیا سوویه‌تی یا جاران زقرینه‌قه‌ عێراقى. شۆرشا ۱۴ تیرمه‌هێ ره‌وشه‌کا تازه و دەلیقه‌کا نووتر ئینا پێش دا کو ده‌وله‌تا عێراقى سه‌رژنوو بیته‌قه‌ دارشتن و هه‌موو پیکهاتین عێراقى و وه‌لاتیین وی بکارن ب ته‌ناهی و ئارامی ل ژیر سییه‌را ده‌وله‌ته‌کا هه‌چه‌رخ بژین، د ده‌ستووری عێراقى یی نوو دا ب ئاشکرایى باوه‌ری ئینایه‌ کو کورد و عه‌ره‌ب هه‌فیشکن د قى ده‌وله‌تی دا و ده‌ستوور دى مافین نه‌ته‌وه‌یى گه‌ره‌نتی که‌ت، به‌لى مخابن ل ژیر باندۆرا خه‌لکى شۆفینى و ده‌لیقه‌په‌رست جاره‌کا دی مافین کوردان ب پشتگۆه‌قه‌ هافیتن، پشتی دو سال و نیقان ژ سه‌رکه‌تنا شۆرشا ۱۴ تیرمه‌هێ، کوردستان جاره‌کا دی که‌ته‌ ژیر تۆپ و بۆمبا بێن فرۆکه‌ بێن عێراقى و شۆرشا کوردان ل ۱۱ ئەیلوولی ۱۹۶۱ی ده‌سپیکر.

شۆرشا ئەیلوولۆ شۆرشەکا کوردستانی و دەهەمان دەم دا شۆرشەکا عێراقی بوو، درۆشمی شۆرشۆ دیموکراسی بو عێراقی و ئۆتۆنۆمی بو کوردستانی بوو، شۆرشا ئەیلوولۆ ببوو پەناگەهەکا تەنا و ئارام بو هەمی خەباتکار و ئازادپەروەردی عێراقی، ب درێژیا ساڵین شۆرشۆ تەنا جارەکی ژێ شۆرشۆ کریارین تیرۆر و خوونریختنی بەرامبەری خەلکی سەفیل نەکرینە، هەموو بزاف و رینمایین جەنابی بارزانی ئەو بوون د قوناغین شەری و ئاگرەستێ دا و قوناغین نە شەر و نە ئاشتی دا ریک ل شەری خوینریختنی بێتەگرتن.

ب درێژیا شۆرشا ئەیلوولۆ چەند جارەن بەهەقرا روونشتن و دان و ستاندن دگەل دەستەلاتدارین وی دەمی یین عێراقی هاتنەکرن، پشتی کودەتایا بەعسییان دژی عەبدولکەریم قاسمی بو دەمی چوار مەهان شەر د ناڤەرا شۆرشۆ و حکومەتی دا راوەستیا، شۆرشۆ و حکومەتا وی دەمی دانوستاندن کرن، بەلی ئارمانجا بەعسییان ژ دانوستاندن مفا وەرگرتن بوو ژ دەمی هەتا جەتی پێ خوە قاییم دکەن، وان باوەری ب چارهیا کێشەیان نەبوو، لەوما دەمی سەرۆبەری وان باشتر بووی ل سووریا ژێ کودەتا کرن و هەست ب وی چەندی کرن کو ئەو یین بەهێز بووین، ل مەها خزیرانا وی سالی سەفەرەبەر و شەری سەرانی سەری دژی کوردان دەسپیکر.

ل چریا دووی ۱۹۶۳ عەبدولسەلام عارفی کودەتا کر و بەعسی ژ دەستەلاتی دوورکرن، پشتی چەند مەهەکان ل ۱۰ شباتا ۱۹۶۴ی پیکهاتنەک د ناڤەرا بارزانیی نەمر و عەبدولسەلام عارفی هاتە ئیمزا کرن و د قی پیکهاتنی دا بریار ل سەر چەند خالەکان دان، ژ وان خالان: باوەری ئینان ب مافین نەتەوه یین گەلی کورد، لی هیژ سالەک ب سەرڤە نەچوویی جارەکا دی شەر ل سەر خەلکی کوردستانی سەپاندەڤە، ئەڤە دەمی دا بوو کو هەمی بزاف و تەڤگەرین جەنابی بارزانی و

سەرکردایەتییا شۆرشى ژبو وى چەندى بوون نەهیلن شەر دوبارە ببیتەقە، ل ساڵا ۱۹۶۵ئى حکومەتا عىراقى ھەموو شیان و ھیزا خوہ یا لەشکەرى ژبو ژناڤرنا شۆرشا ئەیلوولى تەرخانکرن.

شەرىن مەزن ل چىايىن سەفین و پىرەمەگرون و بەنى حەریر و ھندرىن و دەقەرین رانیە و قەلادزى و رەواندزى روودان، د ئان شەران دا حکومەتا عىراقى سىاسەتا خاکى سۆتى و تىکدانا ژىرخانا ئابوورى یا کوردستانى گرتەبەر، ئەق سەتەمکارى و سەپاندنا شەرى و مشەختکرنا خەلکى کوردستانى بوونە ئەگەر بارزانى نەمر ل ۱ى کانوونا دووى ۱۹۶۶ئى پەيامەکى بو نەتەوہیىن ھەڤگرتى بنىرىت و دوى پەيامى دا داخوازى ژ نەتەوہیىن ھەڤگرتى بکەت کو ئەو کۆمیتەيەکا تايبەت بەنیرنە کوردستانى داكو ژ نىزىك قە زۆلم و ویرانى و کاڤلکرنى ببینن یا دەستەلاتدارین عىراقى دەرھەقى خەلکى کوردستانى دکەن.

ئەو بوول مەھا نىسانا ۱۹۶۶ئى عەبدولسەلام عارفى سەرۆک کۆمار د بوویەرا ھىلىکۆپتەرى دا سۆت و گيانى خوہ ژ دەست دا، براىى وى عەبدولرەحمان عارفى شوونا وى گرت. پىشى کو عەبدولسەلام بمریت پلانەك سەرانسەرى بو ھىزشال سەر کوردستانى بەرھەق کربوو، وەزىرى بەرگريا عىراقى عەبدولعەزىز عوقەيلى ئەو پلان ب ناڤى (توکلت على الله) ناڤ کربوو. ئامانج ژ قى پلانى ژناڤرنا شۆرشا کوردستانى بوو، د داستانا (ھەندرىن) و (زۆزک) د ل ۱۲ى گولانا ۱۹۶۶ئى د شەرەکى قارەمانانە دا پىشمەرگەيىن کوردستانى ئەو پلان شکاند، ب شکاندنا وى پلانى د رەبەکى گرانى لەشکەرى ب حکومەتا عىراقى شکەست، پشتى وى شکەستنا مەزن حکومەتا عىراقى داخوازا دانوستاندنان کر و بەرھەقىيا خوہ ديار کر ب دانوستاندنن ئاشتياپانە ھەموو کيشەيىن خوہ دگەل خەلکى کوردستانى چارەسەر بکەت، ژ ئەنجامىن ئان دانوستاندنان بەياننامەيا ۲۹

حزيرانا ۱۹۶۶ئى د دوازدە برگەيان دا د ناڤبەرا سەركردايەتيا شۆرشى و حكومەتى دا ھاتە ئىمزاكرن. بەلى د راستى دا ئەو بەياننامەيە نە پىكھاتن بوو بەلكى رەنگە ئاگرەستەك بوو، ھەرچەندە پىشتى وئى ئاگرەستى ب چوار مەھان جەنابى بارزانى و عەبدولرەحمان عارفى سەرۆك كۆمارى عىراقى^{۲۳} ھەقدىتنەك كر، بەلى زىدەگاڭشى و دەستدرىژكرن بۆ سەر مال و مولكى كوردان و سىياسەتا بەرەبەكرنا دەقەرەين كوردان د بەردەوام بوون.

دەمى دەە سالان دا ھەفت كۆدەتال عىراقى ھاتنەكرن، چ ژوان نەشيان ئاسايش و تەناھىيا عىراقى بپارىزن، كودەتاچى نەكارىن عىراقى بەرەف دىموكراسىيى بىەن و مافى مرقوشى بپارىزن و باوهرىيا ب مافىن نەتەوھىيىن كورد و توركمان و كرستىيانان بىنن، ھەموو كودەتاچى كەسانىن ناڤ لەشكەرى بوون، حكومەت د ناڤبەرا ئەفسەرىن لەشكەرى دا ژشى دەستى دچوو دەستى دى، ب ھزاران مرقوشىن بى گونە ھاتنەكوشتن و ب بەھايى سەدان مليار دۆلاران زيان گەھشتنە ئابوورا عىراقى، لى كودەتاچى نەشيان تنى گيانى خوە ژى رزگار بكەن.

دو ئەگەر بۆ وان كودەتايىن عىراقى ھەبوون: ئەگەرى ئىكى وەلات ژ ئالىي لەشكەرى قە دەتە ب رېڤەبىرن و ئەو حكومەت حكومەتتىن لەشكەرى بوون، يا دووى چ رەنگە گۆرانكارىيەك د سىستەم و شىوازى ب رېڤەبىرنا وەلاتى دا بچە نەدەت، د وان كودەتايان دا پتر مفا ژ ئەزموونا كودەتايان شباتا ۱۹۶۳ئى و كەسپىن دەستەلاتدار د وئى حكومەتى دا وەردگرت.

رۆژا ۱۷ تىرمەھا ۱۹۶۸ئى عەبدولرەزاق نايف و ئىبراھىم داوود و سەعدون غىدانى كودەتايەك ل سەر عەبدولرەحمان عارفى كر، پىشتى وئى كودەتايى ل ۳۰ى تىرمەھا

۲۳ - عەبدولرەحمان عارف نە ھەك براىيى خوە عەبدولسەلامى بوو، ئەو ئەھلى خىرى و ئاشتىيى بوو، لى دەولەتا كورر ژ وى بەھىز تر بوو.

۱۹۶۸ ئى كودەتايەكا دى ب سەرۆكاتيا ئەحمەد حەسەن بەكر ھاتەكەرن و عەبدولرەزاق نايىف سواری فرۆكەكى كەرن و ژ عىراقى دەرىخستەن.

مەزنتەرىن دەسكەفتى شۆرشا ئەيلوولى پىكھاتنا ۱۱ ئادارا ۱۹۷۰ ئى بوو، ئەف پىكھاتنە د نابقبەرا بارزانىي نەمر و سەدام حەسەننى دا ھاتە ئىمزاكەرن، ئەف پىكھاتنە پىنگاگەك بوو كورد بىرنە د قوناغەكا نوو يا سىياسى دا، كوردىن ئى پىشكا كوردستانى گەھشتەنە ھەندەك ژ مافىن خوە پىن نەتەوھىي و ياسايى (قانۇنى). دەولەتە عىراقى ئەو راستى پەژراندە كو كورد نەتەوھىيە و ل سەر خاكى خوە ژ مافىن خوە پىن رەوا ھاتىيە بى باھركەرن و زۆردارى و ستەم لى ھاتىيەكەرن، ئەفە ژى سەرکەتنەكا مەزن بوو بۆ نەتەوھىيە كورد ل ھەرچوار پارچەپىن كوردستانى و دەھمان دەم دا سەرکەتنەكا مەزن بۆ سەرکەردايەتيا شۆرشى و پارتييا ديموكرات و پىشمەرگەپىن قارمانىن كوردستانى ئەو پىن ژ نىشا لى خوە ب باوھرىەكا موكم دگەل سەرۆكى خوە مستەفا بارزانى راوھستىيەن و ئامادەبوون بۆ وى چەندى گىيانى خوە بکەنە قوربان.

پىكھاتنا ۱۱ ئادارى گۆھرىنەك دىرۆكى بوو د پەيوەندىيەن د نابقبەرا گەلى كوردستانى و دەولەتە عىراقى دا، بەلى مخابەن حەكومەتە عىراقى ب رى و ئاواپىن جودا جودا بەردەوامى دا دژايەتيا شۆرش و خەلكى كوردستانى، پىشتى چەند مەھەكان ژ پىكھاتنى حەكومەتى دەست ب ئىشانەن و دەرىخستەنە كوردىن فەيلى كەرن، پاشتر ب رىكا پەقاندەنا چەند مەلایەكان ل ۲۹ ئى ئەيلوولى ۱۹۷۱ ئى بزاقا تىرۆركەنا بارزانى دان، ئەف كرىارە بوونە ئەگەرى وى چەندى باوھرى د نابقبەرا شۆرشا كوردستانى و حەكومەتە عىراقى دا كىم بىيەت، ھەر وھاب بەھانەپىن جودا جودا حەكومەتى خوە ژ بھەئىنانا بەندىن پىكھاتنا ۱۱ ئادارى و راگەھاندەنا ياسايا (قانۇن) دەفەرا ئۆتۆنۆمى ئەدەزى، دەھمان دەم دا دەست بەھەوگا گرتەن و

ئەشكەنجەدانا ئەندام و رێكخستنی پارتییا دیموكراتا كوردستانی كر، د بەردهوامیا قی ههوی دا پشتی ١١ ی ئادارا ١٩٧٤ ی چەند ئەندامین پارتی ل بەغدا سیداره دان ژ وانا شهید له یلا قاسم كو بهرپرسا رێكخستنی پارتییا دیموكراتا كوردستانی بوو ل بەغدا، یه كه م كچا كورد ژ بهر كاری سیاسی ژ ئالیی حكومه تا عێراقی ل ١٢ ی گولانا ١٩٧٤ ی هاتییه سیداره دان و شهید بوو.

داوی جار حكومه تا عێراقی ب پشته قانیه كا نیفده وله تی پیلانه ك دژی شورشا كوردستانی ئەنجام دا و ل ژیر ناقی پیکهاتنا جه زائیری دەست ژ پشكه ك خاك و سهروه ریا عێراقی بۆ شاهی ئیرانی بهردا و د ئەنجام دا شورشا ئەیلوولی تووشی شكه ستنی بوو و پیکهاتنا ١١ ی ئاداری ژی نه هاته بجهئینان.

هەر چه نده ژ ئەنجامی شكه ستن شورشی سه دان هزار خه لکی كوردستانی ئاواره و مشه خت بوونه وه لاتین دی و د كاودانه ك پر دژوار دا دژیان، به لی هەر پشتی سالا ١٩٧٥ ی قوناغه ك نوو د خه باتا گه لی كوردستانی دا ده سپیكر، د قی قوناغی دا بزاقا رزگار یخوازا كوردی ل كوردستانا عێراقی به رفه هتر لیهات و پتر به رفه جیهانا ده رفه فه بوو و په یوه ندین كوردان و ناغه ندین جیهانی پتر ب پیشقه چوون، شه ری هه شت سالیی د ناچه را عێراقی و ئیرانی دا هه قسه نگی و ده لیقه یین دی بۆ هیز و ئالیین سیاسیین كوردستانا عێراقی ئینانه پیش.

پیلانا جینۆساید کرن و ئاسمیله کرنا گه لی کورد د ناه دهوله تا عیراقیدا

د پرۆسه یه کا دوور و درێژ دا ئا خا کوردستانی ل سه ر چوار دهوله تان هاته لیکه کورن، ههروهک ئاماژه پی هاتییه کرن ل ئه و پشکا که تیه سه ر ب دهوله تا عیراقی شه هه قپشکییا کورد و عه ره بان هاته ژیر پی کرن، تایبه تمه ندیی ن هه وه یین گه لی کورد به رچا ف نه هاته وه رگرتن. ئه و زۆلم و زۆردارییا ل کوردان هاتییه کرن نه تنی مافین وان هاتبوونه ب پشتگۆه هه هاقیتن به لکی د سه دسالی ن چووی دا دهسته لاتداری ن عیراقی به رنامه و پلانی ن تیر و ته سه ل ب مه ره ما ژناقبرن و هه لاندنا گه لی کورد ب جه دئینان، ل دوو ف سیاسه ته کا هه موو به ره هشی بۆ هاتییه کرن و د قوناغین جودا جودا دا کار بۆ وئ چه ندی دهاته کرن دیمۆگرافیا ده شه رین کوردستانا عیراقی بگۆهرن ئه و ده شه رین د که قنترین چه رخین دیرۆکی دا نه ته وه یی کورد و هنده ک پیکه اتین دی تیدا دژیان.

یه که مین بزاقا ب مەرما گۆهرینا دیمۆگرافیا ده‌قه‌رین شی پارچا کوردستانی یا که تیه د ناڤا سنوورین عیراقی دا د چوارچوڤه‌یی سیاسیەتا ب زۆری ڤه‌گۆهاستنا خەلکی رەسەنی وان ده‌قەران ژ سەر جە و وارین وان و ئاکنجیکرنا عەرەبان بوو ل شوونا وان، هندهک دەستەلاتداران ئەڤ سیاسیەتە بەری دامەزراندنا دەولەتا عیراقی گرتیەبەر، د سەدسالیا نۆزده‌یی زایینی د وی دەمی دا کو مەدحت پاشا^{٢٤} والیی بەغدا بوو، هژمارەکا زۆرا عەشیرەتین عەرەب ل دەشتین مەندەلی، بەلەدرۆز، قەرەتەپە، کفری، دووز، حەویجە، قەرەج، باشووری مەخمۆر و دەشتین نەینەوا هاتنە ئاکنجیکرن، پشتی دامەزراندنا دەولەتا عیراقی یا شاهینی (مەلکی) ب مەرما بنەجھکرنا هەستەکا عیراقیبونن د ناڤا وەلاتیین دەولەتا نوو دامەزراندیا عیراقییدا، بەرنامەیی ب عەرەبکرنی ب بی دەنگی و بیهنفەرھی دەتە جییه‌جیکرن د سالیین سیهان و چلان و پینجیان ژ سەدسالیا چوویی ژمارەکا زۆرا عەرەبان ل حەویجە، مەندەلی، جەلەولا، قەرەج، دەشتا نەینەوا و شنگالی هاتنە بنەجھکرن و ب سەدان گوندین نوو بو وان هاتنە ئاڤاکرن، پشتی شۆرشا ١٤ تیرمەها ١٩٥٨ی هەتا هاتنا بەعسییان بو سەر دەستەلاتی سیاسیەتا ب عەرەبکرنی ل ده‌قه‌رین شنگال و زومار و ده‌قه‌رین سنووری یین عیراقی و سووری یا بەردەوام بوو.

ژ سالا ١٩٦٣ی و بەرەف ژوور پشتی حزبا بەعس ل عیراقی دەستەلات گرتیە دەست، پلانا ڤه‌گۆهاستن و ب عەرەبکرن و بەعسیکرنی کەتە د قوناغەک بەرفرەتر و دژوارتر دا، د قی دەمی دا ٤٢٪ ژ خاکی کوردستانی کەتە بەر هەوین ڤه‌گۆهاستنا خەلکی و ژرە و ریشال ئینانەدەرا خەلکی ژ واری باب و باپیرین وان، ل سالا ١٩٧٠ی حکومەتا عیراقی دەست ب تاوانا ڤه‌گۆهاستنا ب زۆری و مشەختکرنا ب دەهان هزار کوردین فەیلی کر، هەرۆهسان ژ سالا ١٩٧٤ی هەتا ١٩٧٩ی قوناغەکا دی یا

٢٤ - مەدحت پاشا والیی دەولەتا ئوسمانی بوو ل بەغدا د ناڤه‌را ١٨٦٩ - ١٩٧٢ی.

قەگۆھاستنا خەلکی ژ گوندین وان و ویرانکرن و کافلکرن وان گوندان دەسپیکر، د ئی قوناغی دا دەقەرین بارزان، بالەک، قوورەتوو، کرمەک، ناودەشت، ھەلەبجە، کاریزە و زاخۆکەتنە بەر ھەوا و ویرانکرن و کافلکرن گوندان، ل مەھا نۆقەمبەر (چریا دووی) ۱۹۷۵ ئ مەزنترین و بەرفرەھترین ھەوا قەگۆھاستن و کافلکرن گوندان ژ ئالیی حکومەتا عیراقی قە ل دەقەرا بارزان ھاتەکرن، ئاکنجیی ئی دەقەری ب زۆری برنە بیابانین باشووری عیراقی و ل کۆمەلگەھان نیشتە جیکرن ب نەھەقی ژ وەلاتی وان دوورکرن، ل دەسپیکا ۱۹۸۰ ئ ئەو قەگۆھاستینی بارزانی ژ باشووری عیراقی ئینانە کوردستانی بەلی نەھیلان بچنە سەر وار و گوندین خوە بەلکی ب کوتەکی ل کۆمەلگەھین ب (قادسیە و قودس) ئاقرین نیشتە جیکرن.

تاوانەکا دی یا حکومەتا عیراقی بی سەروشوین کرن و ئەنفال و کوشتنا ب کۆما وەلاتیی کورد بوو، ل سالا ۱۹۸۰ ئ دوازدە ھزار گەنجین کوردین فەیلی بی سەروشوین کرن، د بەردەوامیا دژانیا کوردین فەیلی ب دەھان ھزار ژ وانان ب زۆری ژ عیراقی دەریخستن و ناسنامەیا (رەگەزنامەیا) عیراقی ژئ ھاتەستاندن و ب زۆری ئاوارەئی ئیرانی کرن، تاوانین حکومەتا عیراقی دژی کوردان د بەردەوام بوون، ل ۳۱ ی تیرمەھا ۱۹۸۳ ئ ھیزین رژیمە عیراقی ھیرش برنە سەر کۆمەلگەھین قوشتەپە (قودس و قادسیە) و حەریر و بەحرکە و دیانا و ھەشت ھزار زەلامین بارزانی دەستەسەرکرن و بی سەروشوینکرن، پشتی بیست و چەند سالاھان ژ ئی بۆیەری و ژناچوونا رژیمە بەعسی ل عیراقی تەرمین وان ل ئاف گۆرین بکۆمەل ل بیابانین باشووری عیراقی ھاتنەدیتن، د دریزیا ئەنجامدانا بیلانا جینوسایدا خەلکی کوردستانی ژ ئالیی رژیمە عیراقی قە ئی رژیمی ل سالا ۱۹۸۸ ئ ئۆپەراسیۆنەک ھۆقانە و دژی مرۆقاییەتی ل ژیر ئاخی (ئەنفال) د ھەشت قوناغان دا ئەنجام دا، د ئی ئۆپەراسیۆنی دا رژیمە عیراقی ھەشتی و دو

هزار وهلاتیین کوردین سقیل و بی گونە ل گەرمیان، قەرەداغ، بەهیدنان، پارێزگەها کەرکوکی و هەولێری و سلێمانیی بی سەروشوین کرن، هەر د وئ سالی دا تاوانا کیمیابارانکرن هەلەبجە ئەنجام دا و د وئ تاوانی دا پینج هزار کەسین سقیل شەهید بوون. کیمیابارانێ پرانییا دەقەرین کوردستانی قەگرت، بەلی ژبەر کول حەلەبجە د یەك دەم دا زۆرتین ژمارا شەهیدا کەتن نەها ئە و باژیر بوویە هیمایی تاوانا کیمیابارانکرن کوردستانی.

دگەل شان هەموو تاوانا یین رژێما عێراقی بەرامبەری خەلکی کوردستانی کرین، دەهان تاوانین دی وهک تیکدانا ژینگەها کوردستانی، مینرێژکرن دەشت و چیا و دارستان و ریکین کوردستانی، ویرانکرن ٤٥٠٠ گوندان و نەهیلان و ژناڤبرنا ژیرخانا ژیانا ئابوورییا خەلکی گوندین کوردستانی و ب زۆری نیشته جیکرنا وان ل کۆمەلگەهان، گولەبارانکرن وهلاتیین کورد و ئاواره کرن و مشەختکرن سەدان هزار وهلاتییان، بۆمبارانا باژیری قەلادزی ل ٢٤ ی نیسانا ١٩٧٤ ئ و بۆمبارانکرن کۆمەلگەهی پەنابەریین کورد ل زیوهیا رۆژەلاتی کوردستانی ل ٩ ی حزیرانا ١٩٨٥ ئ، ژمارەکا دی بوون ژ وان تاوانان یین دەولهتا عێراقی دژی خەلکی کوردستانی کرین، ب هزاران گرۆف و دیکۆمینت بۆ سەلماندنا تاوان و گونەهکاریین مە ئامازە پیکی، هەرەهەموو دچنە ریزا تاوانین دژی مرۆفایه تی و کۆشتنا تەبایی و بزاقین ئارمانجدار و بەرنامە بۆ داریشتی کوب درێژییا سەد سالیین چوویی ژبۆ قراکرن و ژناڤبرنا نەتەوهیا کورد هاتینه ئەنجام دان.

سەرهلدان

پشتی سەرهلدانا کوردستانی ل بهارا ١٩٩١، دهلیقه کا نوو بۆ خه لکی کوردستانی و بزافا رزگار یخووازا کوردستانی هاته پیش، سەرهلدان گۆهرینه ک دیرۆکی بوو د ژيانا گه لکی کوردستانی دا، د سەرهلدانی دا خه لکی ئی وه لاتی نموونه یین جوانین ره وشت و ره وشه نبیرییا بهه ئرا ژیانئ توومار کرن، د وی ده می دا خه لکی کوردستانی هزر ل تۆلفه کرنی نه کر، ئه شه د ده مه کی دا بوو کو ب هزران له شکه رین عیراقی خوه راده ستی پیشمه رگه و خه لکی کوردستانی کریوون. ب مه ره ما شه کرنا به ره په رکی نوو دگه ل ده وه تا عیراقی سه رک ردا په تیا کوردی داخوازا حکومه تی بۆ ده سپیکرنا هه قدیتن و دانوستاندنی په ژراند و بریارا دانوستاندنی دگه ل ده سته لاتدارین وی ده می یین عیراقی دا، ده می ئه م دگه ل خودی ژیرازی مام جه لالی بۆ دانوستاندنان دگه ل عیراقی چووینه به غدا هه موو ئه و تاوان و گونه هکار یین مه زنین حکومه تا عیراقی دژی خه لکی کوردستانی ل به رچا قین

مه بوون، ئەم د ناڤا رووبارین خوینی دا چووین و مه دەستی خوه کره د ناڤا وان دەستان دا یین سۆر بخوینا گەلی مه، بەلی نیازا مه یا سەرەکی ڤه کرنا بەرپەرەکی نوو و دەسپێکرنا قوناغەکا تازە و ب دەستقەئینانا ئاشتیی بوو، ئەو بریار نەخوشتترین بریار بوو د ژیی من دا.

سیه و ههشت کەس ژ مالباتا من و ههشت هزار کەس ژ عەشیرەتا من و سەد و ههشتی هزار کەس ژ نەتەوهیا من ب رەنگەک هۆڤانە هاتبوون ئەنفالکرن، دگەل وی چەندی من بریار دا بچمە بەغدا دا کەسەک نەبێژیت ژ بەر کەرب و کینا کەسۆکی نەڤیا دانوستاندان بکەت و دەلیڤا چارەسەرییا دۆزا گەلی کورد ژ دەست دا.

ئەو زیانیان مەروڤایەتی و ماددی یین ژ گریکا بیستی ژ سەدسالیا چووینی هەتا سەرهلدان ژ بەر ژیانان مە دگەل دەولەتا عێراقی ب خەلکی کوردستانی کەتین هندی بیژی د مەزن بوون، ڤەمان و هەڤیشکییا کوردان د عێراقی دا تنی شەر و وێرانکرن و مالمیراتی و دەردەسەری ل دووڤ هاتن، ئەنجامین وی رشتنا خوینا کوردان و ئازاردانا وان ب دووڤه هات. عێراق ب نەفتا کوردستانی بوویە دەولەت و هەر ب پارەیی وی نەفتی شەری گەلی کوردستانی دکر و هیرش دبرە سەر دەولەتین هەڤسوو، مخابن نەفت بوویە ئەگەری بەرچاڤ وەرنگرتنا مافیین خەلکی کوردستانی، د دەمی خوه دا ئینگلیزان پەیماننا حوکمداریی و دەولەتی دابوو شیخ مەحموودی نەمر، بەلی دەمی زانی نەفت ل کوردستانی هەیه پشستا خوه دا وی پەیمان و پەشیمان بوونەڤه و وان ڤیا ب نەفتا کەرکووکی و کوردستانی دەولەتا عێراقی بەیژیخن، بەلی مە دیت ئەو سامانی کو دڤیا بو ژیانەکا بەختەوەر و پێشکەتنی مفا ژ بیتهوەرگرتن بو ژناقبرن و قێکرنا خەلکی کوردستانی بکارئینا.

ب دامەزراندنا دەولەتا عێراقی دیکتاتوریهت و شوڤینیزی جەیی خوه گرت، بەرەمی ڤەمانا مە ل عێراقی بۆمباران و سەفەر بەرین بەر دەوام بوون دژی

كوردان، بئى سەروشونكرنا دوازدە ھزار كوردئىن ھەيلى و ھەشت ھزار بارزانى و سەد و ھەشتى ھزار وەلاتئىين بئى گونەھئىن گەرميان و دەقەرئىن دى بوو، كيميبارانا ھەلەبجە و چەند دەقەرئىن دى پئقە ھات قەگۆھاستنا ب زۆرى و ئاوارە كرن و ئاسمىلە كرن و ب عەرەبكرن و بەعسىكرن ل دووڤ دا ھاتن، ئەڤ دەردەسەرى يە ژ ئەنجامئى دامەزراندنا دەولەتا عئىراقئى و ژيانا كوردان بوو د قئى دەولەتى دا. دگەل شان ھەموو ئئيش و ئازار و ستەمكارىيان كوردان ئاشتى و ب ھەقرا ژيان و قەكرنا بەرپەرەكئى (رووپەلەكئى) نوو دقئيا.

دانوستاندئىن پشنتى سەرھلدانئى د ناقبەرا سەرکردايەتئيا كوردستانئى و رژئما عئىراقئى سەرکەتى نەبوون، ژبەرکو ھئيش دەستەلاتدارئىن عئىراقئى ب عەقلىبەتا شۆڤئىنى و حاشاكرنئى ژ مافئىن كوردان دەزرى، دقئيان كورد مينا جاران بەردەوام پاشبەندەك بن بو وان، سەرەراى وئى دىرۆكا پىرى رشتنا خوينا كوردان و نەھەقى و ستەمكارئى بەرامبەرى وان كرىن ل بەغدا ب چاقئىن كەسئىن تاوانبار ل مە دنئىرىن، ئەقە ژى ژبەر وئى چەندئى بوو كو كوردان زۆردارى نەپەژراندئىبە و بەرامبەرى جىنوسايدئى و دىكتاتۆرىبئى دەست دا نەھئلاينە.

پشنتى سەرھلدانا گەلئى كوردستانئى و ل ژئىر باندۆرا سەرۆبەرى نوو و شكەستنا لەشكەرىيا دەولەتى ل شەرى دەربەندئى كۆرى، رژئما عئىراقئى سازئىين رئقەبەرىبئى و يەكەيئىن كارگئىرى ژ پشكەكا كوردستانئى قەكئشان، د دەمئى دوازدە سالان چ رەنگە پەيوەندئىين سىياسى، كارگئىرى و ئابوورى د ناقبەرا كوردستانئى و بەغدا دا نەمان، ھەرىما كوردستانئى د وى دەمئى دا ل ژئىر دو دوورپئچئىن ئابوورى دوورپئچا ئابوورىيا رژئمئى ل سەر كوردستانئى و دوورپئچا ئابوورىيا نئقەدەولەتى ل سەر تەقئيا عئىراقئى بوو، دگەل قئى رەوشا دژوار بو يەكەمىن جار ل ١٩مى مەھا گولانئى ١٩٩٢ئى د ھەلبژارتئىين ديموكراسى و ئازاد دا پەرلەمانئى كوردستانئى ھاتە ھەلبژارتن و د دووڤ را حكومەتا ھەرىما كوردستانئى دامەزراندن. سەرەراى ھەبوونا

ئارىشه يىن ئابوورىيىن مەزن و كيشە و شەرنىخىن د نابقەرا ئالىين سىياسىين كوردستانى ھەريما كوردستانى شيا بوونا خوە بو خويى و بيانان دياربکەت و رەنگە پيشقە چوونەكى ب خوە قە ببينيت. د ھەمان دەم دا كوردستان ببوو پەناگە ھەکا ئارم و تەنا بو پشكە كا مەزنا تىكۆشەر و خەباتكار و ئازادىخوازين عىراقى و ئالىين ئۆپۆزسيۆننن وى دەمى يين نھال عىراقى حوكمدارىيى دكەن و ب ھىچ رەنگەكى دەستھەلاتا ھەريما كوردستانى د قى دەمى دا نەببوو ئارىشە و گەف ل سەر وەلاتين ھەقسوو.

كۆنگرەيا ئۆپۆزسىيۇنا عىراقى و ھەرفىنا رژیما ژناقچویى

ل ساللا ۲۰۰۳ئى و ھىرشا ئەمريكا بۆسەر عىراقى و ژناقچوونا رژیما چوویى دەسپىكا قوناغەكا گرنگ و يەكئاليكەر بوو بۆگەلین عىراقى. بەرى دەسپىكرنا ھىرشا ئەمريكا ب مەرەما شەكۆلینا پاشەرۆژا عىراقى (پیشەرۆژا عىراقى) مە روونشتن و دانوستاندن دگەل ھىز و ئالیین ئۆپۆزسىيۇنا عىراقى ھەبوون، ب چالاكى مە پشكدارى د كۆنگرەيى لەندەن يى ئۆپۆزسىيۇنا عىراقى دا كر، وى دەمى مە بزاف بۆ وى چەندى كر ھەر گۆرانكارىيەكال عىراقى بېتەكرن پىدقیە كەسەك بىرل تۆلستاندى نەكەت، د كۆنگرەيى دا ب روھنى من گۆتە ئالیین عىراقى ھەكە ھەموو ھزرى ل تۆلستاندى بکەن ئەقە كەسەك نامىنتە ل عىراقى، د كۆنگرەيى ئۆپۆزسىيۇنا عىراقى دا ئەوئى د ناقبەرا ۱۴ و ۱۵ى كانوونا ئىكى ۲۰۰۲ئى دال لەندەن ھاتىيە گرېدان، ئالیین عىراقى ژ بۆ وى خەبتىن بەرپەرەكى (رووپەلەكى)

نوو دگەل دەولەتا عێراقی یا نوو بێتەقە کرن، کۆنگرەیی ئۆپۆزسیۆنا عێراقی د پرۆژەیی قوناغا قەگۆهاستنی و داخۆیانیا خوہ یا سیاسی دا راگەھاند کو دقیت عێراقا نوو عێراقەک دیموکراسی و پەرلەمانی و فرەئالی و فیدرال (بۆگشت عێراقی) بیت و بنەمایین ھەقیشکی و تەوافق د ناقبەرا ھەموویا دا ببتە بنواشەک بۆ دروستکرنا دەولەتی. د وان دو بەلگەنامەیان دا (دیکۆمیتان دا) ئۆپۆزسیۆنا وی دەمی یا عێراقی راگەھاند: ھەر بزاقەکا حکومەتین عێراقی سەخمەرات گۆھرینا دیمۆگرافیا و کەتواری کەرکووکی و مەخموور و خانەقین و شنگال و زومار و مەندەلی ئەنجام دای دقیت نەمینن و ھەر پیرابوونەکا ئیداری یا پشتی ۱۹۶۸ی ب مەرەما گۆھرینا دیمۆگرافی ژ ئالیی حکومەتی قە ھاتیبە کرن دقیت بێتەھەلوەشاندن. کۆنگرە دگەل باوہریئینان ب تاوانین ئەنفال و جینوسایدا گەلی کوردستانی داخواز کر قوربانیین ئەنفال و کیمیاباران و قەگۆھاستن و جینۆسایدا گەلی کوردستانی بێنە قەرەبوو کرن، ھەر وەسان پشتی ژ ناھچوونا رژێما بە عسی ریزل شیوازی ھەپشکیی بێتەگرتن یی گەلی کوردستانی بۆ مان و ژیانا خوہ دگەل دەولەتا عێراقی ب ئاویی ھەقگرتنەکا ئارەزوومەندانە ھەلدبژێرن.^{۲۵}

ھیژ رژێما بە عسی ژ ئالیی ئەمریکا قە نەھاتیبە ھەلوەشاندن و بەری گریدانا کۆنگرەیی لەندن، وی دەمی کوردستان دەستەلاتداریەکا نیف سەربەخوہ بوو و ھیچ پەیوہندیەک دگەل عێراقی نەما بوو و خوہدی بنەمایین حوکمداریی بوو و سیستەمی فیدرالیزم ژ ئالیی پەرلەمانی کوردستانی قە ھاتبوو پەژراندن، ھزرا فیدرالیزمی دزقیریتە قە دەمین داویی ژ ژیی شۆرشا ئەیلوولی، وی دەمی بارزانیی نەمر ئیبراھیم ئەحمەد و جەرگیس فەتحوللا راسپاردبوون کار ل سەر پرۆژەیی فیدرالیزمی بۆ کوردستانی بکەن. سیستەمی فیدرالیزم و حکومەتا ھەریم

كوردستانى يېن پىشتى سەرھلداىى ھاتىنە بنە جھكرن، دەسكە فته كى گەلە كى باش بوو بۆ گەلى كوردستانى، ھەرچە نەدە د قوناغا بەرھە فكرنا ياسايى دەمكى (قانونا دەمكى) بۆ بېرېقە برنا عىراقى و جقاتا حوكمدارىا عىراقى، حاكمى مە دە نىيى عىراقى پۆل برىمەر^{۲۶} گەلەك بزا فكرن ژ سنوورين خوه دەرباز ببىت و بەر پىن حكومەتا ھەرىمى بەرتەنگ بكتە و زىدە گا قىيى ل سەر كىانى ھەرىمى بكتە بەلى د بزا قىين خوه دا سەر نە كە فت.

ساللا ۲۰۰۵ عى دەستورە كى نوو بۆ عىراقى ھاتە بەرھە فكرن و ژ ئالىيى گەلىن عىراقى ۛ ھە ھاتە پەژراندن، دەستوروى نوو بۆ وى چە ندى بوو عىراقە كا دىموكراسى و فرەئالى و فیدرالى بىتە ئا فاكرن و ھە فېشكى د نا قەبرا پىكھاتىن عىراقى دا ھە بىت و مافىن ھە موو ئالىيان د پاراستى بن، دەستوروى نوو ب بەراورد گەل دەستوروىن پىشتر يىن عىراقى و دەستوروىن دەولە تىن دە ھەرى ژى دەستورەك باش و ھە فچەرخ بوو، ئالىين كوردستانى د قوناغىن بەرھە فكرن و دەنگدانى و سەرئىخستنا وى دەستوروى دا رۆلە كى گرنگ گىرا و باندۆرا خوه د بنە جھكرنا مافىن پىكھاتە يان و بنە مایىن ھە فېشكى و دىموكراسىي د دەقى دەستوروى دا ھە بوو و د قىت بىتە گۆتن ھە كە كوردستانى پشكدارى د نقىساندنا دەستوروى دا نە كرابا ب قى شىوھى نە دەھاتە نقىسىن.

ئەگەر ئەو دەستور وەك خوه ھاتبا بجھئىنان نھا زۆر ژ وان ئارىشە يان يىن ئە قرو بەرۆكا عىراقى گرتى نە دبوون، د قوناغا نقىسىنا دەستوروى دا ئەز بۆ دەمە كى درىژ مامە ل بەغدا ژبلى من خودى ژىرازى نەوشىروان مستەفا، د. رۆژ نورى شاوھىس، مامۆستا سەلاھە دىن مەھەد بەھائە دىن، مەھەدى حاجى مەھمود و

۲۶- پىشتى ھەرفاندنا رزىما چووبى ژ ئالىيى ئەمرىكاھە، سەرۆك جورج بۆش سەرۆكى ئەمرىكايى وى

دەمى د برىارە كىندا پۆل برىمەر وەك حوكمدارى مە دە نىيى عىراقى دە سنیشانكر.

مه سرور بارزانی دگه ل مه دا بوون، ههروهسان که رخی ئالتي برماغ وهك نوونه ري تورکمانان و رۆميۆ هه کاری وهك نوونه ري پيکهاتين کريستيان (مه سيحي) دگه ل مه دا بوون، د نقيسينا ده ستووري دا و سه رئيخستنا پرۆسه يا ده ستووري و بهرگريکرنی ژ مافين گه لي کوردستاني و پيکهاتين نه ته وه يی و ئاييني يين عيراقی دا تیما مه يا کوردستاني هه شکاری و هه فگرتن و ته باييه کا زۆر باش و ديرۆکی دگه ل هه فديو هه بوو.

مخابن هه فیه يمانين مه يين شيعه ئه ويين مه بهه قرا عيراقا نوو دامه زاندي ده مي ديتي وان جهی پی خوه یی ل عيراقی قاييمکری (موکمکری) ده ملده ست که تنه د ناقا پرۆسه يه کا پر مه ترسی و خه له ت دا، ئه و ژي بنپيکرنا ده ستووري و په راويزکرنا پيکهاتين عيراقی و کارکن بۆ بچووکرنا سه نگا کوردان د ناقا سازی و ده زگه هين ده وله تي دا، ژي ده ري قی بنپيکرني بی باوه ريبا وان بوو ب ده ستووري نووي عيراقی، د ديباچه يا (پيشه کيا) ده ستووري دا هاتييه: پيگيريکن ب ده ستووري مه رجه بۆ مانا يه کپارچه ييا عيراقی، ئه فه ژي بوو ئه گه ري وي چه ندي کورد قی ده ستووري په سه ند بکه ن (بپه ژرينن). د راستی دا مه د ده مي نقيسينا ده ستووري دا ترسا وي چه ندي هه بوو هزرا شو فنينيم ل عيراقی يا به رده وام بيت، ئه وا د ديباچه ي دا هاتي وهك به ربه سه ته كي (ريگريه كي) بوو به رامبه ر دوباره ژفرينا هزرا شو فنينيم و خوه سه پاندي.

نیشانين بنپيکرنا ده ستووري پشتدانه په يمان و پيکهاتنان د پرۆسه يا بجه ئينانا ماده يی ۱۴۰ عی ده ستووري دا بهرچاقبوون، ل دوو ف ده ستووري پيدقی بوو قوناغين ئاساييکن و سه ر ژمي ري و راپرسی (گشتپرسی) ل سال ۲۰۰۷ عی ب کريار هاتبانه بجه ئينان، به لي د راستی دا چ ژ شان پينگاکان نه هاتنه هاقينتن و ئه گه ري قی چه ندي ژي خوه فه دزين و پيگيري نه کرنا حکومه تا عيراقی بوو ب ده ستووري.

ژ ساللا ۲۰۰۵ ئى قە ھەر ھەلبۇزارتنەكا ھاتبىتەكرن ياساين ھەلبۇزارتنا ب رەنگەكى ھاتىنەدارشتن كو د ئەنجام دا ھۇمارا كورسىين كوردستانى د پەرلەمانى دا كىم ببىت، برىار بوو سەرژمىرىيا خەلكى عىراقى بىتەكرن بەلى ژبەر ھۆكارىن جودا جودا ھەتا نھا نەھاتىبەكرن، چەندىن جاران ل دووف پەيمانين ئەمرىكىيان داينە مە مە دەست ژ ھندەك مافىين خوە بەرددا و پشكدارى د پرۆسەيا سىياسى دا دكر، بەلى ھەروان پىگىرى ب پەيمانين خوە نەدكر.

پۆستى سەرۆكاتيا كۆمارا عىراقى پشكا كوردان بوو، د يەكەمىن گەرا سەرۆكاتيا كۆمارى دا مام جەلال بوو سەرۆك كۆمار، د گەرا دووى دا ئەمرىكىيان د قىا وى پۆستى نەدەنە كوردان، پشتى ھەلبۇزارتنين ساللا ۲۰۱۰ ئى يىن عىراقى ئەياد عەللاوى سەرکەتئى ئىكى يى ھەلبۇزارتنان بوو، بەلى ب بەھانە يىن جۆرا و جۆر ئىرانى و ئەمرىكا نەھىلا ئەو ببىتە سەرۆك وەزىران، ھەرۋەسان ئەمرىكىيان د قىا كەسەكى دى ژ عەرەبىن سوننە بكنە سەرۆك كۆمار و پۆستى سەرۆكى جقاتا نوونەران بدەنە كوردان. دەمى ئەمرىكى بۆقى مژارى دگەل من ئاخفتين، من پرسىيار ژ وان كر ئەرى ھەو د قىت مام جەلال وەك سەرۆك كۆمار نەمىنيت يان ھەو د قىت پۆستى سەرۆك كۆمارى بۆ كوردان نەبىت، د بەرسقى دا گۆتن مەرەما مە ھەردو نە، من ژى د بەرسقى دا گۆتە وان: پۆستى سەرۆك كۆمارى پشكا كوردانە و د قىت ھەر مام جەلال ببىتەقە سەرۆك كۆمار، ئەو بوو مام جەلال بۆ جارا دووى وەك سەرۆك كۆمارى عىراقى ھاتە ھەلبۇزارتن، د پەرتووكا (يارىا داوىى و ئالىى قەشارتى ژ شەرى سەخمەرات عىراقى ژ جۆج بۆش ھەتا باراك ئوباما) (The End Game) ژ نقىسىنا (مايكل گۆردەن و بىرنارد تراينور)^{۲۷} زۆر ب ھوورى ئاماژە ب قى مژارى ھاتىبەكرن.

27- Michael R. Gordon - General Bernard E. Trainor - The End Game, the inside story of the struggle for Iraq from George W. Buch to Barack Obama, Random House, March 2013, P.642 - 646.

گەلەك جاران ئەمريكى د سەرەدەرىكرنا خوه دا دگەل ئاريشه و كيشه ييەن عيراقى د كه تنه د شاشييان دا، هه موو جارا ژى دثيا كوردان باجا (خويكا) شاشييين وان دابا و دەست ژ مافى خوه بەردابا، د سەر دەمى ئەنجام دانا ريفراندۆم ئەگەرى دژانثيا وان بۆ ريفراندۆمى ئەو بوو كو وان باوەرى هه بوو ريفراندۆم دى بيتە ئەگەرى لاواز بوونا هەيدەر عەبادى سەرۆك وەزيرى عيراقى يى وى دەمى و ئەگەر ريفراندۆم نەهيتە كرن دى عەبادى بهيژكە قيت و دى ئيران د قادا سياسيا عيراقى دا لاواز بيت. ئەو خواندنا ئەمريكيان بۆ سەرو بەرى يا راست نەبوو، وان دثيا ژبەر خاترا كەسەكى گەلى كوردستانى دەست ژ مافى خوه بەردەت.

هندى پەيوەندى ب مژارا نەفت و گازى ئە هەى، هەريما كوردستانى چ پينگاقين بەروشائى دگەل دەستوورى نەهاقيتينه ل مەها شوباتا ۲۰۱۷ ئى بەرهه قى بۆ ياسايا نەفت و گازى داوى هاتن، لى حكومه تا عيراقى دەست ب كوشتنا دەمى و ئينا نا مهانهيان كر، د كۆمبوونە كى دا ب ئامادە بوونا زالمای خەليل زاد^{۲۸} ى وەزيرە كى خوەدى سەنگ و پشتگەرمى شيعەيان گۆت: پيدقيه حكومه تا عيراقى خەمسار يى د وى مژارى دا بكەت و دەمى بكوژيت، كوردان ئەو شيان نابن ئەو ب خوه نەفتى بەرهه م بينن.

قى چەندى نيازا حوكمدارين بەغدا پتر رۆهنكر كو وانا باوەرى ب دەستوورى و هەشپشكىي نينه، هەريما كوردستانى شيا نەفتى بەرهه م بينيت و بەرهه م ئينا، بەلى دەمى حكومه تا عيراقى ل شباتا ۲۰۱۴ ئى بۆدجەيا هەريمى برى هەريم ناچار بوو نەفتى بهنيريتە دەرڤه، برينا بۆدجەيا خەلكى كوردستانى پينگاقه كا نەياسايى و نەدەستوورى بوو و تاوانە كا مەزن بوو دەرەه قى خەلكى كوردستانى

۲۸ - ديپلوماتكارەكى ئەمريكى يى ب رەسەن ئەفگانستانى يە سالتين ۲۰۰۵ و ۲۰۰۶ و ۲۰۰۷ ئى باليۆزى ئەمريكا بوو ل عيراقى.

هاتییه کرن، چ ژ تاوانا کیمیابارانا خه لکی کوردستانی ژ ئالیی رژیما به عسی شه کیمر نه بوو و هیژ زیده تر بوو، ژ بهرکو ب برینا بۆدجه ی ته قایا خه لکی کوردستانی هه تا زارۆکیین شیرخۆرین د لاندکان دا بوونه ئارمانج.

ژ بهر قی بینگاڤا نه ده ستوریا حکومه تا عیراقی و سه خمه رات گه رهنه نیکرنا بۆدجه یی هه ریمی ده ست ب شاندا نه فتی بۆ ده رقه کر، مخابن پشتی قی پرۆسه یی ل به غدا ده ست ب هه وه کا به رفه ها دسه ردا برن و شیواندا راستییان هاته کرن و قی هه وی ره وشه کا وه سان ئینا پيش هه رکه سی پتر دژایه تیا کوردان بکه ت ئاستی ئالیگرین وی پتر لی بهییت و د هه لبژارتنان دا پتر دهنگان ب ده ست شه بینیت.

شەرى داعش

شاشيىن حوكمدارىن عىراقى ۋەلات بەرەف كىنارى ۋىرانبونى دىر، سىياسەتا تائىفەگەرى (تىرەياتى) ۋ تەكرەوى ۋ ۋەدەركىنا پىكھاتىن دىتر ۋ گەندەلىيى عىراق ژ پەسنىن دەولەتى دووركىبوو، ھىزىن لەشكەرى ۋ تەناھىيى يىن عىراقى ل سەر بنىياتى تاگرىيى بۆكەسان نەك بۆ ۋەلاتى ھاتىبون ئاڭاكرن، ھەموو ئەو شاشيىن سىياسى رىخوشكەر بوون بۆگەشبوون ۋ بەھىزبون تىرۆرىستان ل رۆژئاقايى پارىزگەھىن ئەنبار ۋ مووسىل، د ئەنجام دا ل رۆژا ۱۰ى حىرانى دا ۲۰۱۴ى د چاقىنوقاندەكى دا تىرۆرىستان دەست ب سەر باژىرى مووسىل دا گىرت ۋ بەرەف ژىر چوون ھەتا نىزىكى دەرگەھىن بەغدا بووين. چەند مەھان بەرى قى بۆيەرى د رىكا سەيدەمار ھەكىم ۋ د. رۆژ نورى شاوھىس جىگرى سەرۆك ۋەزىرىن عىراقى يى ۋى دەمى ۋ رۆبىرت ستىڭن بالىوزى پىشتر يى ئەمىركال عىراقى من دەستەلاتدارىن عىراقى ئاگادار كىرن كو تىرۆرىست

ل دهقەرا (حەزەر)^{۲۹} یا روژئاڤایی نەینەوا مژوولی چالاکى و تەڤگەرین بەردەوامن و مەترسى ل سەر باژیرى مووسلى ھەيە، بەلى نوری مالکی سەرۆک وەزیرین وی دەمی یی عیراقى گرنگی ب شان ھوشدارییان نەدا و ئەو بوو پشکەکا زۆر ژ پاریزگەھین روژئاڤا و ناڤینین عیراقى کەتنە ژیر داگیرکنا تیرۆریستان. من ب خوە ژى بەرى داگیرکنا مووسلى ژ ئالىی داگیرکەران قە ب تەلەفۆنى دگەل نوری مالکی ئاخفت و ژ وی مەترسیا ل سەر مووسلى ئەو ھشیار کر، ھەرەسان ھیزین پشمرگەى پشنىاز دابوو ھیزین لەشکەرین عیراقى دا بەھەرا ئۆپەراسیۆنەکا لەشکەرى بو رامالینا چەکدارین پیرۆریست ل دەقەرى ئەنجام بەدن، بەلى مخابن ئەو ھوشدارى و ئامۆژگارى و پشنىاز ب گرنگی نەھاتنە وەرگرتن.

پشتى کول ۱۰ى حزیرانا ۲۰۱۴ى داعش دەست ب سەر باژیرى مووسل دا گرتى پششە چوونا چەکدارین داعش بەرەف دەقەرین نیڤا عیراقى بلەزتر لى ھاتن و ئەو نیزیکی بەغدا بوون. بەلى ژ نشکەکی قە بەرى پششە چوونا خوە دا کوردستانی و ھیرشى باشوورى کوردستانی کرن. ئەف مزارە ئیک ژ نھینین مەزنین شەرى (داعش) ە کانى بۆچى وان ھیرش کرە سەر کوردستانی؟!، دوور نینە ئەف ھیرشە ب دلى گەلەک ژ شوفینین دەقەرى بیت، کوردستان جھەکی ستراتیژی و دەولەمەندە ب سامانى ئاڤى و نەفتى ئەقە ژى ھۆکارەک بوو کو چاڤى (داعش) ل سەر بوو دڤیا داگیربەت، داعشى وەسان ھزردکر کو کوردان شیانی بەرخوەدانى نینن و زوو دى ھەلوەشیین و خوە ب دەست قەدن، ئەو چەندە ژى دزانى کو کوردان چەکی باش نینە و دوورپچا بەغدا و جیھانى ل سەر کوردستانی یە، دگەل قى چەندى د وی دەمی دا کوردستانی

۲۹- قەزا حەزەر کەتتە باشوورى روژئاڤایی باژیرى مووسل نیزیکی سنورى سورى.

دهست ب قوناغا قه ژاندىن و پيشكه تنى كرىبو، هيرشا داعش هوكارهك بوو بو گرتنا ريكي ل بهر پيشقه چوون و سه رخوه بوونا كوردستانى، زيده بارى قى چهنه ئاليين شوڤينيزم د نافع داعش دا دثيا ب هيزا چهكى ده قهرين ناكوكى ل سه ره هى ژ دهستين كوردان بيننه دهه و پيكهاتين قان ده قهران ژناف بهن. (نه خشه يي ژمار ۱).

ئەول وئ هيفيى بوون پيشمه رگه بشكىت و ب ساناهى ده قهرين مادده يى ۱۴۰ دا گيربكه ن و جيهان ل سهه كرىارا وان بى دهنگ بيت، د رۆژانين ريفراندم و بويه رين شازده هى ئوكتوبه رى دا ئەم تيگه هشتين ئەوين هاريكارييا بهيزبوون و گه شبوونا داعش كرى، ئەوين مه شق ب چه كدارين داعش كرى و چه كدار كرىن و ريكيين لوجيستىكى بو هاتنوچوونا وان گهره نتيكرى هه ر وان ل مه ها حزيрана ۲۰۱۴ ئى به رى داعش دا يه كوردستانى، داعش چه كهك بوو د دهستين هيزين شوڤينيزمين ده قهرى دا بو ليدانا قه ژاندىن و سه رخوه بوونا كوردستانى.

د شه رى داعش دا گه لى كوردستانى خويكه كا مه زن يا مرؤقى و ئابوورى دا، ئەو شه ره د ده مه كى دا بوو حكومه تا عيراقى بو دجه يا هه ريما كوردستانى برى بوو، بهايى نه فتى ژى هنى بىژى نزم ببوو، خه رجى شه ره كى دژوار و گران ب دريژييا هزار و بينچ سه د كيلومه تران يى مه زن بوو، زيده بارى قى چهندى مليونه ك و شه ش سه د هزار كه س مشه ختتير عيراق و سو رى ل كوردستانى ببوونه مي قان، د وى شه رى دا (۱۹۲۱) پيشمه رگه يان گيانى خوه كرىه قوربانى وه لاتى و (۱۰۷۵۷) پيشمه رگه بريندار ببوون، (۶۳) پيشمه رگه ب دىلى كه تبوونه دهستين داعش د بى سه روشوينن، ب سه دان داستانين قاره مانىيا هاتنه تومار كرن، پيشمه رگه يين هنى بىژى قاره مان و خوشتقى

مه ژ دهست دان، هەر بهوستهكا خاكى داگیرکریی کوردستانى ب خوینا کهسهکى عهزیز و خوشتقى و قارهمان ژ دهستى تیرۆریستان هاتییه ئازاد کرن، بهلى مخابن د ناڤا کوردان دا ژى مه دیت هندهك هه نه ژ سهنگ و بهایی ئى قارهمانییا پیشمه رگه ی کیم دکه ن و وهسان دهن خۆیاکرن کو فرۆکه یین هه ڤه یمانا بوون شه رى داعش کرى و پیشمه رگه ی چ رۆلهك نه بوویه، راسته و ناهیته شه شارتن پشته ڤانییا ئاسمانییا فرۆکه یین هه ڤه یمانان هاریکارییه کا زۆر باش بو پیشمه رگه ی کریه و هیژین هه ڤه یمان و هاریکارییا وان دگه ل مه هه ژى سوپاسی و ریژگرتنا مه نه. بهلى ئه ویین ل قادا شه رى خوینا خوه دایه ریتن و دوژمن شکاندين پیشمه رگه بوون و دڤیت ئه ف راستیه وهك خوه بو نقشین داهاتی بیته شه گۆهاستن.

داعش ئیش و زیانه کا مه زن گه هانده خه لکی کوردستانى، تاوانین هۆڤانه و دلهه ژین به رامبه رى کوردین ئیزدی ئه نجام دان، ئه و تاوانین وان یین دوور ژ هه ر ره وشت و بهایه کى مرۆڤایه تی نیشانا ئاستى پرگونه هکاریى ئایدلۆژیا وانا نیشان دده ت. ل ده سیپکا شه رى داعش چه کى پیدى ل به ر ده ستین هیژین پیشمه رگه ی نه بوو، حکومه تا عیراقى دوورپیچا چه کى ل سه ر کوردستانى سه پاندبوو و ئه مریکا ژى نه دهیلا وه لاتین دی چه کى بفروشنه پیشمه رگه ی، د هه مان دم دا تیرۆریستین داعش چه که کى زۆر و گران و شیانیین له شکه ریین دو دهوله تین سووریى و عیراقى که تبوو به رده ستى وان و ب وان شیان و وی چه کى هیرشى پیشمه رگه ی کرن ده مئى ل 3 مه ها ته باخا 2014 ئى داعش شنگال داگیرکری چه کى ده ستى پیشمه رگه ی چه که کى سڤک بوو، ئه و پیشمه رگه یین ل شنگالی نه هیزه کا پرچه ک و نه ژى ب ژمارا خوه د زۆر بوون. ژ ئالیى جوگرافی شه ژى شنگال وهك گزیرته کى (دوورگه هه کى) بوو حه فتى کیلومه تران

ژ هەریمما کوردستانی و چه پهرین پيشمه رگه ی دوور بوو، ئەو ریکین سهره کيین هەریمما کوردستانی و شنگالی ب هه فرا گريده ت ژ ئالیی عه شیره تین عه ره بیین تیکه لی دگه ل داعش هه ی هاتبوون گرتن، د ده مه کئی کیم دا وانا ئەو ریکا هاریکاری و پشته فانی دگه هانده شنگالی گرت، د وی ده می دا نه ئەمريکا و نه ژی هیژین هه قه یمان د قادا شه ری دا بوون کو بکارن هاریکاریا پيشمه رگه ی بکه ن، ژ بهر فان ئەگه ران بوو داعش کاری شنگالی داگیر بکه ت.

ئەو پيشمه رگه بیین ل چیا یی شنگالی ماینه دگه ل ئاواره یان، مینا قاره مانان چیا یی شنگالی و شه ره فه دین پاراستن و نه هیلان ده ستی داعش بگه هیته وان سه دان هزار په نابهران بیین هه وارا خو ه ئینایه بهرچیا یی شنگالی. به لی مخابن گه له ک جارن مه گو ه ل موزایه داتین خه لکه کی دبیت کو ل دوو ف ته خمینا وان وان شنگال پاراستیه، ئە شه د سه رو به ره کی دا بوو هیژ پيشمه رگه ی سه ر ژ نوو خو ه ریکنه خسته بوو شه و هیژ هیرش نه کربوو سه ر داعش و ریکا سحیلا - شنگالی و ده شه را زومار و چیا یی شنگالی و باژی ری شنگال ئازاد نه کربوو.^{۳۰} که سه ک ژ خو ه دیین موزایه داتان بهرچا ف نه دکه تن

۳۰- ل ده سپیکا هیرشین داعش بو سه ر کوردستانی هه تا داویا مه ها سیپته مبه را (ئه یلولا) ۲۰۱۴ تنی خه ما من ئەو بوو دئ چاوان شیین کوردستانی و خه لکی وی بزقرینینه شه ره وشا وانا یا پیشی و سه رو به ره کئی سروشتی و هسان ئاماده که یین خه لک یی به ره شه ف بیت بو شه ره کئی دو مریژ و پيشمه رگه ژی ژ ئالیی پلان و ریکه خستن و مۆرالیکه بگه هیته وی ئاستی سه ر ژ نوو ده ست ب هیرشان بکه ت و ده شه رین داگیر کری ب هیژا چه کی ژ داعش بستیخته شه و داکو ده لیکه ل بهر داعش نه مینیت ده شه ر و جهین دی بیین کوردستانی داگیر بکه ت. پشتی کو ئە ز هه شتی مه وی باوه ری و ه لاتیبیان به ره شه ی هه یه کوردستان بکه قیته د قوناغا هیرشاندا بو سه ر ده شه رین داگیر کربین کوردستانی، د وی ده میدا من فه رمانا ده سپیکرنا ئۆ په راسیونا ره بیعه دا و ل سپیده یا ۳۰ سیپته مبه ری ۲۰۱۴ ب مه ره ما نه هیلانا گه فین داعش ل سه ر ده شه رین سنووری و سنووردار کرنا په یوه ندی و تیکه لیپین داعش د ناقبه را سو ری و عیراقیدا، ئۆ په راسیونا ئازاد کرنا ره بیعه ب پشکار یا پینج هزار پيشمه رگه یان ده سپیکر (نه خسه یی ژماره ۲)، ئە ف ئۆ په راسیونه یه ک بوو ژ زنجیره کا ئۆ په راسیونین هه ره گرنگ یین پيشمه رگه یین قاره مان بو شکاندا ئە فسانه یا داعش ئە نجام دین و ریک بو چوونا چیا یی شنگالی خوشکری کو د وی ده میدا گه هشتن ب چیا یی شنگالی ئارمانجی ستراتیژی هیژا پيشمه رگه ی

دەمى پېشمەرگەى داعش شكاندى و سەرکەتن ب دەستقە ئىناى وانا دەست ب موزايەداتان و نمايشكرنا خوه كر.

دگەل شان هەموو كارەساتىن ب سەرى براىين مە ل شنگالى هاتىن پېشمەرگەى د شەرى دا چ جاران هزرا تۆلەستاندى نەدكر، پېشمەرگە د هەموو وان شەران دا يى پىگىرىبوو ب ياساين شەرى و تنى جارەكى ژى جەهەكى سقىل نەكرە ئارمانجا چەكى خوه، پېشمەرگەى ئەفسانەيا داعش شكاند مەردانە و مېرخاسانە د قادا شەرى دا تۆلا خووشك و براىين خوه يىن ئىزدى قەكر و سەرى داعشان دانا ژىر پى كوردىن ئىزدى.

مخابن دەولەتا عىراقى يا د شەرى داعش دا نەشياى پىكھاتىن عىراقى پيارىزىت هارىكارىيا پېشمەرگەى ژى نەكر، تنى يەك فىشەك ژ ئالىى عىراقى بۆ هەرىمى نەهات، ئەقە د دەمەكى دا بوو كو سەرى دەە سالان بوو حكومەتا

بوو. پشتى قى سەرکەتنى ل سىپدەيا ۲۵ ئۆكتۆبەرى (چرىا ئىكى) هىزىن پېشمەرگەى دەست ب ئۆپەراسىونا رزگاركرنا ناحيا زومار و گوندىن دەوروبەرىن وى كر و د دەمەك كورتدا ئەو دەقە رزگاركرن و دربەكى كۆزەك ل تىرۆرىستىن داعش دا، (نەخشەين ژمارە ۳) و پشتى شان ئۆپەراسىونان تەبابى هىرشىن دوژمان ل تەبابى بەرۆكىن شەرى هاتنەشكاندن و ژناقىرن.

پشتى ئازادكرنا رەبىعە و زوممار رىك بۆ ئازادكرنا دەقەرا شنگال و شكاندنا دوورپىچا ل سەر چىايى شنگالى خوشبوو، ل رۆژا ۱۷ دىسەمبەرا (كانوننا ئىكى) ۲۰۱۴ئى كو هەقەم بوو دگەل رۆژا ئالايى كوردستانى فەرمانا دەسپىكرنا ئۆپەراسىونا ئازادكرنا دەقەرا شنگالى دەرکەت، (نەخشەين ژمارە ۴) هىرشا هىزىن پېشمەرگەى ژ مىحوەرى زوممار بۆ حەردان ناف جەرگى دوژمنى دەسپىكر، هەرەوسان ئەو پېشمەرگەيىن سەرى چوار مەهان بوو بەرخوهدانەكا مېرخاسانە ل چىايى شنگالى كرى و نەهياى تىرۆرىستىن داعش بگەنە چىايى شنگالى وانا ژى ژ چىايى بەرەف ژىر هىرشى سەر چەكدارىن داعش كرن و ددەمەكى كورتدا هەردو هىزىن پېشمەرگەى ل حەردان گەهشتنە هەف و سەرکەتنەكا دىرۆكى تووماركر و دوورپىچا لسەر چىايى شنگالى كو دوازدە هزار ئىزدى هەمبىزكربوون شكاند، ل رۆژا ۱۲ نۆفەمبەرا (چرىا دووئ) ۲۰۱۵ئى ب مەرەما رزگاركرنا يەكجارى و سەرانسەرىا شنگالى و دەقەرىن دەور بەرىن وى هىرشا هىزىن پېشمەرگەيىن كوردستانى ب پشتەقانيا ئاسمانيا فرۆكەيىن هەقىەيمانان ژ سى ملانقە دەسپىكر و د وى ئۆپەراسىونىدا شنگال هاتەئازادكرن.

عیراقی هیژین پيشمه‌رگه‌ی ژ چهك و ته‌قه‌مه‌نی و پیدئین له‌شكه‌ری بی باهر کرین، هه‌رچه‌نده ل دووڤ ده‌ستووری و لهه‌ڤهاتنان پيشمه‌رگه پشكهك بوو ژ سیسته‌می به‌رگری عیراقی، حکومه‌تا عیراقی نه‌تنی هاریکارییا پيشمه‌رگه‌ی نه‌کر به‌لکی ئاسته‌نگ و پرسگریك ژی دئێخستنه د ریکا وان هاریکارییان یین وه‌لاتین جیهانی بو پيشمه‌رگه‌ی د هنارتن.

ل ڤیری پرسیارا سه‌ره‌کی ئه‌وه چما عیراقی د شه‌ری داعش دا هاریکارییا پيشمه‌رگه‌ی نه‌کر و یا به‌رده‌وام بوو ل سه‌ر سه‌پاندنا دوورپيچا ئابووری ل سه‌ر هه‌ریمی؟ به‌روڤاژی دگه‌ل سه‌ره‌ده‌ریا حکومه‌تا عیراقی پيشمه‌رگه‌ی ب مه‌ره‌ما هاریکارییا عیراقی که‌رکوک و ده‌ڤه‌رین ڤه‌قه‌تیای پاراستن، هه‌که هیژین پيشمه‌رگه‌ی به‌رگری ژ که‌رکوک نه‌کر با چاره‌نڤیسا وی ژ یا مووسلی باشتر نه‌دبوو و داکه‌ڤیته ده‌ست تیروریستین داعش. گه‌له‌ك جاران ب به‌ر گوڤین مه‌دکه‌فت کو دگۆتن پيشمه‌رگه‌ی که‌رکوک و ده‌ڤه‌رین دی یین داگیر کرین، به‌لی یا راست و دروست به‌روڤاژی ڤی گۆتنی بوو، پيشمه‌رگه‌ی که‌رکوک و ده‌ڤه‌رین ڤه‌قه‌تیای و کانین نه‌فتی ژ داگیرکرنی و هیرشین تیروریستان پاراستن، د شه‌ری مووسلی دا پيشمه‌رگه‌ی به‌رۆکین (ئه‌نپین) پيشی یین به‌رگرییا تیروریستان شکاندن و کلیلا سه‌رکه‌تنی دا ده‌ست هه‌یده‌ر عه‌بادی سه‌رۆک وه‌زیرین عیراقی یی وی ده‌می و ب باوه‌ریه‌کا موکم و دلفره‌هیی ڤه پيشمه‌رگه‌ی ده‌رگه‌هی به‌رۆکین پيشی بو هاتنا هیژین عیراقی ڤه‌کرن.

زیده‌باری وی شه‌ری گران و دوورپيچا ئابوورییا یا حکومه‌تا عیراقی و نزمبوونا به‌ایین نه‌فتی ل بازارین جیهانی، هه‌ریمما کوردستانی ببوو په‌ناگه‌هه‌کا ته‌نا بو ملیۆنه‌ك و شه‌سه‌ده‌هزار ئاواره و مشه‌ختین عیراقی و سویری ئه‌ڤ ژماره‌یه وه‌که‌ه‌ڤبوو دگه‌ل ٢٥٪ ژ شینی (ئاکنجی) یین هه‌ریمما کوردستانی،

خەلکی و حکومەت و ریکخستى و سازيین حزبى ل هەريمی رۆله کى گرنگ دگيرا د هاريکارييا شان په نابەران دا و د هەمان دەم دا وهك پيشمه رگه يين خوه به خش ل به رۆکين شەرى به رخوه دان دکر، به لى حکومه تا عيراقى بۆ قەحه واندن و نيشته جيکرن ئاواره يان هاريکارييا حکومه تا هەريما کوردستانى نه کر هەرچه نده پرائييا وان ئاواره يان خەلکى پاريزگه هيىن ناهينين عيراقى و عه رەبين سوننه بوون ئانکو عيراقى بوون.

چما حکومه تا عيراقى کو پاره يه کى زۆر ل به رده ستان بوو د حه واندن و خوه ديکرن ئاواره يان دا هاريکارييا هەريمی نه کر؟ ئه رى هەريما کوردستانى پشکه نه بوو ژ عيراقى؟ يان ژى د بنيات دا دهسته لاتدراين عيراقى کوردستانى ب پشکه ژ عيراقى نزانن؟ ده هان جاران د کۆمبوون و ديداراندا دگه ل ميثانين بيانى و شاندين عيراقى ب خوه ژى من مژارا هاريکاري نه کرنا عيراقى د حه واندن و خوه ديکرن ئاواره يان دا به رچا فکريه، به لى يا بى ئه نجام بوو، (بان کى مۆن)³¹ سکرته رى نه ته وه يين هە فگرتى دو جاران ل 24 تيرمه ها 2014 و 26 ئادارا 2016 ئى سه ره دانا هەريما کوردستانى کريه، هەردو جاران من گۆتى ره وشا ئاواره يان زۆرا گرانه و هەريمی ب ته نى خوه دايه به ر قى پشتيى گران و هاريکاريين جفاکى نيثده وله تى نه ل ئاستى پيوستن و حکومه تا عيراقى ژى ب چ شيوه يان هاريکارييا هەريمی نه کريه، من گۆته (بان کى مۆن) عيراق ئاواره يان ب وه لاتيىن خوه نزانيت له وما ژى هاريکارييا وان ناکه ت.

31 - (بان کى مۆن) ديپلۆماتکار و وه زي رى پيشتر بى وه لاتى کوريا باشوور، د ناقبه را 2006 - 2016 ئى بۆ ده مى ده سالان سکرته رى گشتيى نه ته وه يين هە فگرتى بوو.

بی هیقیبونا کوردا ژ عیراقا نوو

هیژ سالاً ٢٠١٠ی بوو من ههست ب وئ چهندي کر کو عیراقا نوو
 ئهوا پشتی ٢٠٠٣ هاتییه ئافاکرن یا بهرهف ژووردانیه کی مهترسیدار و
 حوکمداریه کا تا که سی دچیت، دگلهک کۆمبوون و دیداران دا من ئاماژه ب
 ئی مهترسیی کریه، من بزاف کرن هه موو ئالییان ئاگه هدار کهم هه که ئه ف
 بنییکرنا دهستووری بهردهوام بیت و هه فیشکی بهرچا ف نه هیته وه رگرتن
 عیراق دئ که هیته بهر کاره ساتین مهزن، مخابن که سه کی و ئالییه کی
 گوهدارییا هوشداری و شیره تین من نه کر و رۆژ ل دوو ف رۆژی په یوه ندییین
 د ناقبه را هه ریما کوردستانی و به غدا ئالۆز دبوون و ئاریشه دکه تنه د ریکا
 وان په یوه ندیان دا.

پرسیارا گەلێ کوردستانی بوو ئەرێ چ رێکەکی بگرینه بەر؟ د سەر دەمی مەلەکی و کۆماری و بە عسیان دا هەپشکییا کوردان بنیپکرن و خەلکی کوردستانی جینوساید کرن، ل عێراقا فیدرالی و دیموکراسیا پشتی ۲۰۰۳ ئی چ هیقییهک نەمایه، دقیت کورد چ بکەن؟ ئەرێ سەدساله کێن دی ب شەری قە بین؟ نە ئەم دکارین ب شەری داویب ب دەوله تا عێراقی بینین و نە حکومه تین عێراقی شیاینه ب توند و تیژی و دژواری و دوورپیچ و جینوسایدی داویب ب خەلکی کوردستانی بینن و قرا مە بینن، باشه هەتا کەنگی ئەف دۆزه خە دی یا بەر دەوام بیت؟ چما دی شەر و شەرەنێخ و هەقراکی د ناڤه را مە دا بەر دەوام بن؟ چما هزرێ ل رێکەکا دی نە کەین ئاشتی و برابینی هەردەم د ناڤه را مە دا یا بنه جه بیت؟

ئەزموونین دیرۆکی وهسان دیار دکەن کو ب زۆری ژههف قە تاندنا مللەتان یا سەرکەتی نابیت، ب هەمان شیوه بهه ئرا گریدانا ب زۆری یا مللەتان یا سەرکەتی نابیت، پشتی شەری جیهانیی دووی وهلاتی ئەلمانیا د ناڤه را هیژین شەرکەر دال سەر دو پشکان ئەلمانیا رۆژه لات و ئەلمانیا رۆژئاڤا هاته دابه شکرنا، قی دابه شکرنا چەند دەهسالیه کان قە کیشا، بەلێ ل داویا سالیئ هەشتیان ژ سەدسالییا چوویی و ب هەرفاندنا دیواری بەرلینی ئەف دابه شکرنا ب زۆری نەما و هەردو ئەلمانیا هەقگرتن بوونه قە یهک دهولەت. ئەف مزاره بو وهلاتی چیکوسلۆفاکیا بەروفاژی بوو هەردو بهه ئرا گریدابوون و کربوونه دهولەتەک ب ناڤی چیکۆسلۆفاکیا، بەلێ ب شیوه یهک ئاره زومەن دا ژ هەف جودا بوون و نها دو دهوله تین جودانه ب ئاشتی ب رهخ هەقە دژین.

د سەدسالیئ چوویی دا بهه ئرا گریدانا ب زۆری یا پیکهاتین عێراقی کاره ساتین تراجیدی ب دووف خوه را ئینان، دبیت دو برا د ماله کی دا بهه ئرا

نه‌قه‌تینن و به‌رده‌وام د ناکۆکی و ئاریشه‌یان دا بن، به‌لێ هه‌که ژ هه‌ف جودا بوون و هه‌ریه‌ک ل مالا خوه‌ دئ ناکۆکی و کیشه‌ییان وان ب داوی هیان و هه‌تا هه‌تایی دئ هاریکار و پشته‌فانین هه‌فدو بن، ئه‌فه چاره‌سه‌رییا بنگه‌هینه بو پیه‌وه‌ندیان د ناهه‌را هه‌ریما کوردستانی و پشکین دی یان عیراقی دا، د راستی دا ئه‌ف مژاره‌ بپوونه‌ رۆژه‌شا رۆژانه‌ یا خه‌لکی کوردستانی و ناهه‌ندیان سیاسی. چما ب هه‌فدوگه‌هشتن و ئاوایه‌کی برایانه‌ نه‌بینه‌ دو برا و دو جیرانین هه‌تا هه‌تایی یان هه‌فدو و ب ئاشتی و ته‌ناهی ب ره‌خ یه‌گه‌ه بژین؟ چما نه‌بینه‌ پشته‌فانین هه‌فدو و کووراتییا ستراتیژی و ئابووری و ئاسایشا هه‌فدو؟

چما نه‌بینه‌ ته‌واوکه‌ریان ته‌فگه‌را فه‌ژاندن و پشکه‌تئا ئابووری و واریان دی ل ده‌قه‌ری و ب ره‌نگه‌کی هه‌رده‌می داوی ب کاره‌سات و هه‌فرکی و ئالۆزیان د ناهه‌را خوه‌ دا نه‌ئینان. ئه‌گه‌ر پرسیار بپته‌کرن بوچی ئه‌ف پرسیاره‌ هاتنه‌ پش؟ د به‌رسقی دا دئ بیژین: مخابن چ ریکین دی بو گه‌لی کوردستانی نه‌هیان کو بکاریان ب ئاشتی و بیی پرسگری ل ناڤ سنووری ده‌وله‌تا عیراقی بژین، مه‌ هه‌موو ریک جه‌رباندن، لی د ئه‌نجام دا سه‌رکه‌تی نه‌بوین، ب درژییا سالیان چوویی د هه‌ر دیدار و هه‌فدیته‌کی دا من ئه‌ف مژاره‌ بو که‌سایه‌تی و به‌رپرسیان عیراقی و که‌سایه‌تی و دیپلۆماتکاریان بیانی به‌رچاڤگریه‌ و من راگه‌هاندیه‌ کو ئه‌م یان که‌تینه‌ به‌رامبه‌ری ئاریشه‌یه‌کی سه‌ری سه‌د سالانه‌ نه‌هاتییه‌ چاره‌سه‌رکرن، ئه‌م وه‌ستیایان ئیدی د شیان دا نینه‌ دگه‌ل ئاریشه‌ و کیشه‌ و شه‌ران دا بژین هوون بیژنه‌ مه‌ گه‌لی کورد چ بکه‌ت دا کو یه‌کپارچه‌ییا عیراقی بمینیت؟ چ ریکه‌کا دی مایه‌ کورد بگرنه‌ به‌ر دا دا بمیننه‌ د عیراقی دا؟ تاکه‌ گه‌ره‌نتیی مانا مه‌ ل عیراقی ده‌ستوره‌،

دەستوور ژى بنپىكرينه و رۆژانه زىدهگاشى ل سەر داخوازى و مافىن رەوايىن خەلكى كوردستانى دەينهكەرن.

تەڭگەر رزگاربخوازا كوردى چ جارەن كيشە دگەل برايىن عەرەب نەبوويه، كيشەيا مە دگەل رژيمىن عىراقى و عەقلىيە تا حوكمدارا قى وەلاتى بوويه، هەر ل سەر قى بنياتى بوو درويشمى سەرەككى شۆرشا ئەيلوولى ديموكراسى بۆ عىراقى ئۆتۆنۆمى بۆ كوردستانى بوو، ب درىزيا خەبات و شۆرشا كوردستانى تنى جارەكى شۆرشا گەلى كورد كارىن تيرۆريستى و ترساندن و قەجنقاندن بەرامبەرى خەلكى سقىلى عەرەب نەكرينه، هەموو ئەقە بۆ هندی بوو كو گرفتارييا سياسى د ناڤەرا مە و حكومەتى دا نەبیتە گرفتارييا كە تەوھىي. لى هەكە رەوش ب قى رەنگى بەردەوام بيت ھۆكارىن مەزن هەنە ئەو گرفت ببنە كيشە و ناكوكيىن نەتەوھىي و ئەتنى وى دەمى دى كارەساتا مەزن دەسپىكەت.

د قى قوناغى دا و ھەشەم دگەل بەردەواميا شەرى داعش، مە دىت پىلەك دناڤ قادا عەربى دا دروستبوويه و بۆ مەرەمىن خوەيىن تايبەت ھاندانا خەلكى دژى كوردان دكەت، ئەڤ كرىارە كارەك نەبەرپرسانە و بى وىژدانى بوو، ھندەك ئاليىن عىراقى دڤيا ب دژايەتيا مافىن كوردان جەھى خوە بەيىز بيخن و د ھەلبىژارتنان دا دەنگان بۆ خوە گەرەنتى بكەن، ئەقە زەنگا مەترسييا كە مەزن بوو عىراقى بەرەف ئايندەكى تارى و نەديار ببەت، كەسپىن سەر ب قى پىلى ب پيشكەتن و ئاقابوون و گەشبوونا ھەريمى د تەنگاڤ بوون، چاڤىن وان پى نەرادبوون، دگۆتن كورد يى دەولە مەند بووين و پارە و نەفتا عىراقى بۆ خوە دبەن، ئەقە د دەمەكى دا بوو سەرى سەدسالانە دەولە تا عىراقى نەفتا كوردستانى دبەت و ب وى نەفتى بوويه دەولەت و چەك پى كرىيە و شەرى كوردان و دەولە تىن ھەقسوو كرىيە.

د قى كاودانى دا ئم ب يه كجارى بى هيشى ببووين كو بمينينه دگهل عيراقى، پيدقى بوو هزره كى ل خوه بكهين و ب ئاشكرابى ل سهر مافين رهوايىن گهل خوه بيه يقين، ئه و ماف ژى سهر به خوه يى و سهر وه ريبه، گهل كوردستانى وه گهلين دى يىن جيهانى هه موو ئه و بنه مايىن سهره كى هه نه كو ببته خوه دى دهوله تا خوه، بهلى دقيت ب دهستقه ئينانا وى مافى ب ريكه كا ئاشتى و دانوستاندى بيت دگهل به غدا و وه لاتين دى يىن ده قهرى و جيهانى، مه ئه و راستيه ژى دزانى ماف هه كه نه هيتتستاندن نا هيتتهدان و هه كه كوردستان ل هيشى بيت كه سهك ل سهر سىنيه كا زيرين پيشكه شى وى بكهت، ئه قه بلال وى هيشى نه بيت.

ژ سالا ١٩٩١ى قه مه بو هه قسوويىن خوه دياركر ئم نه ژيدهرى گه فاييه، پيشتر هه قسوويىن مه ب چاقى گهف و هه ره شه يان ل مژارا فيدرايزمى دنپرى، ههر ب وى ئاوايى ل عيراقى ژى دودلى و نيگه رانى و دوژمناتى به رامبه رى فيدرايزمى هه بوو، لى رامانا فيدرايزمى زور يا ساده بوو، فيدرايزم ليكفه كرنا دادپه روه رانه يا هيز و سامانى يه، پشكه كا زور ژ وه لاتين جيهانى ئه و ين چه ند نه ته وه و پيكه اتان هه مبيز دكه ن ب سيسته مى فيدرايزمى دهوله تداريى دكه ن.

ل ٢ى شباتا ٢٠١٥ى د كوئفرانسى ميونشن^{٣٢} دا، من ديدار دگهل ژماره كا سهر كرديه يىن وه لاتان ژ وانا خاتو ئه نكيلا ميركل راويژكارا ئه لمانيا و جوون بايدن جيگرى سهر وكي ئه مريكا و سهر كرديه يىن وه لاتين دى كرن، ههر هه موو د سهر سورماى بوون ب سهر كه تن و قاره مانيا پيشمه رگه دى د شهرى تيرورى دا، وهك من د په يث و ئاخفتنين وان دا هه ست پيكرى په يقين ل دور سهر به خوه ييا

٣٢- كوئفرانسى ئاسايشى ل ميونشن: كوئفرانسه كى ناقده وله تيبى به رفره هه سالانه ب پشكداريا نوونه ريىن وه لاتان د وارين سياسى، ئابوورى، سهر بازى و هه ولگريدا ل باژيرى ميونشن يىن ئه لمانيا ده يتتته گيران.

كوردستانى وهك جاران بۆ جفاكى نىقدهوله تى نه تابۆ و قهدهغه بوو،
د شيان دا بوو ب ئاشكرال سهر وان مافين خواهزا بين خهلكى كوردستانى
بپه يقين، ههر د كۆنفرانسى ميؤنشن دا ل دۆر سهرخوه بوونى دگهل سه رۆك
وهزيرين عيراقى هه يدهر عه بادي ئاخفتم و بۆ وى دياركر دقيت قى مزارى
ب لهه قدوگه هشتن و ديالۆك و ئاشتى چاره سه رببيت.

سەرەدانا ئەمىرىكا

ل مەھا گولنا (ئايار) ۲۰۱۵ ئى مە سەردانا ئەمىرىكا كر و دگەل سەرۆك ئۆباما و جو بايدىن جيگىرى سەرۆكى يى وى دەمى كۆمبووین، بەرى سەرەدانى دگەل تەڭپا پارتىن سىياسىيىن كوردستانى كۆمبووم و من پىرسىار ژى كر ئەرى ھەو پى باشە د كۆمبوونى دا ل دۆر مژارا سەرخوہبوونى دگەل سەرۆك ئۆبامای بپەيقم؟، ھەموو ئالىيان پى باش بوو دگەل سەرۆك ئۆبامای ل دۆر مژارا سەرخوہبوونا كوردستانى بپەيقم.

پىشتى وەرگرتنا پىشتەڭانىيا ئالىيىن سىياسىيىن ھەريىمى بەرھەقى بو سەرەدانا مە بو ئەمىرىكا ھاتتەكرن، د قى سەرەدانى دا من قىا قوباد تالەبانى كورى سەرۆكى رەحمەتى مام جەلالى و دەرباز كوسرەت رەسۆل وەزىر د حكومەتا ھەريىمى دا و كورى كۆسرەت رەسۆلى ھەروھما مستەفا سەيد قادر ژ تەڭگەرا گۆران و وەزىرى پىشمەرگەى دگەل وى شاندى بن يى دگەل من سەرەدانا

كۆچكا سىپى دكەن، من مەرەم ب پشكدارىيا ناھېرىيان ھەبوو و من دقىيا د قوناغىن پاشتر دا ئەو شاھدەيى بۆ وى چەندى بدن ئەم چاوان دگەل سەرۆك ئۆبامای ل دۆر سەرخواھبوونى و مافىن كوردستانى ئاخفتىنە و ئەو ژى ھەلويسىتى ئەمريكا ببينن و بۆ حزبىن خوە و جەماوهرى خوە قەگىرن، من قيا ئەو دگەل من بن و شاھدەيى بدن داکو پاشتر كەسەك نەبىژىت سەرخواھبوون بابەتەكى كەسايەتیی (شەخسىي) مەسعود بارزانى يە. داکو ئەو ژى بزائن سەرخواھبوون گرىدايى ژيان و چارەنقىسى ھەموو وەلاتيانە بىيى جوداھييا سياسى و نەتەوھيى و ئايىنى و مافى ھەموويانە.

ل دووڤ خىشتەيى سەرەدانا شاندى ھەرىمى بۆ ئەمريكا ل رۆژا سى شەمبى ۵ى گولانا ۲۰۰۵ى سەرۆك ئۆبامای ل كۆچكا سىپى پيشوازى ل مەكر، د قى روونشتنى دا جو بايدن جيگرى سەرۆكى ئەمريكا و باليوژى عىراقى ل واشنتن و چەند راويژكارەكىن كۆچكا سىپى د بەرھەف بوون. زۆر ب رۆھنى مە ئامازە ب وى سەرۇبەرى دژوار كرىي د سەدسالين چوويى دا خەلكى كوردستانى تيدا ژياى و من گۆتە سەرۆك ئۆبامای: مە ھەموو رىكىن جەرباندين و ئەم ژ قى سەرۇبەرى ماندوو بووين. سەرى سەدسالانە گەلى كوردستانى يى قوربانىيان ددەت و ل دووڤ ھەموو ياسا و عورفين ئاسمانى و مرۆڤانى مافى گەلى مە يە ئەو برىارى ل سەر پاشەرۆژا خوە بدەت و ئەو ببىتە خوەديى برىارا خوە و وى رىكى بگريتە بەر يا ئەو ب باش دزانيت، ھەرۇسەن من گۆتە سەرۆك ئۆبامای ئەم يى بەرەف پىفراندۆم دچين بەلى نھا كارى مەيى سەرەكى شەرى داعشە، بەغدا نكاريت ھەڤيشكيا مە بپەژىنيت و ئەم ژى نكارين ب پاشبەنديى رازى بين، ھەكە بەغدا ب قى سياسەتى يا بەردەوام بيت ئەم نكارين ب قى شىوھى دگەل وان بەردەوام بين؛ سەرۆك ئۆبامای زۆر ب باشى گوھدارييا ئاخفتنىن من دكر و گۆت: من گەلەك تشت دەربارەى كوردان خواندینە و

ئەز ئاگادارى دىرۆك و خەباتا وانم و ئەز دزانم چ كارەسات ب سەرى وان هاتىنە و ئەز ژ نىەت و هيقييا كوردان بۆ سەرخوہبوونى تىدگەھم و ئەز خوہ ب بەختەوہر دزانم كو من ژ ھەوہ گوہ لى دبيت د نھا دا كاري وە يى سەرەكى ژناڤيرنا داعشە، ھەرۆسان سەرۆك ئۆبامای گۆت ژى: بادەكا (دوسيا) كوردان و عىراقى د دەستى جىگىرى سەرۆكى (جۆ بايدن) دا يە و دگەل وى روونن و ل دۆرا وى بابەتى بپەيشن.

رۆژا پاشتر ۶ى گولانى بۆ تىشتا سپىدى ئەز ميقانى جىگىرى سەرۆكى ئەمريكا بووم، مە روونشتتەكا درىژ ھەبوو چەند دەمژمىرەكان قەكىشا، ب بەرفرەھى و ھويىرى ئەز ل سەر دىرۆكا سەدسالىن ھەڤيشكىيا مە دگەل عىراقى و مژارا سەرخوہبوونا كوردستانى ئاخفتم، وى ژى بۆچوونا وەلاتى خوہ دەربارەى سەربەخوہبىيا كوردستانى و كىشەيىن ئالۆزىن رۆژھەلاتا ناڤين ب ھوورى بەرچاڤكەرن و د داوى پەيڤىن خوہ دا گۆتە من: ئەز و تو ھەردو د تەمەنى خوہ دا دى سەرخوہبوونا كوردستانى بينين.

ھەر د وى سەرەدانىدا ل ئەمريكا دگەل ئاشتن كارتەر وەزىرى بەرگىرى و ژمارەما كۆنگرېسمانىن ئەمريكا كۆمبووم، ھەرۆسان دگەل سەرۆكى ژوورا بازگانىيا ئەمريكا و ھژمارەكا ئەكادىمى و مېدىاكاران و رەڤەندا كوردى يا ئەمريكا كۆمبووم، د چ دىدارەكىدا كەسەكى نەگۆت: نابىت رېفراندۆم بكەن يان نابىت بەرەف سەربەخوہيى بچن، تنى پرسىيارا دەمى ئەنجامدانى ژ مە دكرن. بەرپرس و سىياسەتمەدارىن ئەمريكا زۆر سوپاسا قوربانيدانىن پېشمەرگەى دكرن و د ھەمان دەمدا زانىارى ل سەر بەرخوہدانا گەلى كوردستانى و دلفرەھىيا خەلكى كوردستانى ژ بۆ ھەواندنا سەدان ھزار ئاوارەيىن بى جە و رى ھەبوون، ئەو ئاوارەيىن ژبەر گەڤ و زۆردارىيىن تىرۆرىستىن داعش بەرەف ھەرىما كوردستانى هاتىن.

پىشتى ئەز ژ ئەمىرىكا زقرىمە قە دەملدەست دگەل ئالىيىن سىياسىيىن كوردستانى روونشتم و ئەنجاميىن سەرەدانى بۆ وان بەرچاڭكەرن، د وى كۆمبۇونا دىرۆكىدا ئەوال رۆژا ۱۸ى گولانى ھاتىيە كەرن ھزر و بۆچوونىن خوە ژبۆ پىشتەقانىا سەر خوە بوونى ب ئاشكرايى بەرچاڭكەرن، ل بىرا منە ھەر د ئى كۆمبۇونى دا بەرئىز عەلى باپىرى ئەمىرى كۆمەلا ئىسلامى عە جىبگرتنا خوە ب ئەنجام و دەسكەفتىن سەرەدانا مە بۆ ئەمىرىكا ديار كر و گۆت: "جەنابى كاك مەسعود وەسان ديارە تو ب دەستەكى تەژى زقرىمە قە كوردستانى، ئەقە كارەكى گەلەك مەزەنە و بەرپرسىارىيەكا مەزەنە، ئەرى تۆيى بەرھەقى ئى بەرپرسىارىيە ھەلگىرى؟" د بەرسقى دا من گۆتى: "بەلى مامۆستا بەرپرسىارىيەكا مەزەنە و ئەزى بەرھەقم بۆ ھەلگرتنا ئى بەرپرسىارىيە ب مەرجهكى ل ناڧ خوە تىك نەدەن."

د راستى دا ئەف بەرسقا من ژ بەر وى چەندى بوو كو ئەزى دلىنا نەبووم كو ھندەك ژ حزبان ھەتا داويى بمىننە دگەل پرۆسەيا سەر بەخوھىيا گەلى كوردستانى، نەكو بەرھاژى د نىقا رى دا پىشتا خوە بدەنە ھىقى و ڧيانا گەلى خوە. پىشتى ھەيڧەكى ژ ئى كۆمبۇونى مەدەت ھندەك حزب ل شوونا كاركنى بۆ مزارەكا چارەنقىسازا وەك سەر بەخۆيى د پەرلەمانى دا مژوولى دروستكرنا ئارىشەيا و كۆدەتا بوون بۆيەرىن بىست و سى حزيرانى دووقرا ھاتن، ھەكە ل سالا ۲۰۱۵ئى ئالىيىن سىياسىي پىگىرى ب پەيمانىن خوە كرىانە و بەرھەف ئارىشە و پرسگرىكان نەچووبانە دا نھا ئەم ھەموو د رەوشەكا دىتر دابىن، مە دىت د دەمى ئەنجام دانا رىفراندۆما ۲۰۱۷ئى چاوان ھندەك ھىز و ئالى دژى رىفراندۆم راوەستىان و بۆيەرىن پىشتى رىفراندۆم شاھدەيى دەن كو ئە و ترسا من ھەى يا د جھى خوە دا بوو.

سەرهدانا بەغدا

ل ٢٩ مەها ئەیلوولی ٢٠١٦ی داعش کە تیبوو د شکەستنیڤن یەك ل دووق یەك دا و لاواز دبوو، دگەل شاندهکێ ئالیین سیاسیی کوردستانی ئەم چووینە بەغدا.

یەكەمین دیدارا مە ل بەغدا دگەل سەرۆك وهزیرین عیراقی یی وی دەمی حەیدەر عەبادی بوو، دگەل عەبادی ئەم ل سەر وان تەحەدیاتی هەڤیشك د ناڤهرا عیراقی و هەریمی یین پیکهاتی ژ شەری داعش و ئاریشهیا ئاوارهیان ئاخفتین، مە د پەياما خوە دا ئەو ئاگادار کر کو شاندى کوردستانی یی هاتییه بەغدا دا دانوستاندنی ل سەر پاشەرۆژا پەيوەندیین هەردو ئالیان و چاوانییا وان پەيوەندیان و بزاقین هەڤیشکین هەردو ئالیان د وارین بنه جەکرئی و ئاسایش و هەژاندنا ئابووری و سەرژنوو ئاقەدانکرئی بکەین، مە ثیا بیژینه سەرۆك وهزیرى عیراقی ئەمین هاتین دا ب زمانى لههڤدوتیگههشتن و دیالۆك و نیازەك

پاڭز دهر بارهه ئايندهه بپه يقين و عيراق و ههر يم ببنه كوور اتيا بهر ژه وه ندى و ستراتيجى بو هه فديو.

هه ر د وئ روژى دا مه ديداره كا بهر فرهه دگه ل كه سايه تيين عيراقى و سه روڭكين گروپين (كوتله يين - فركسيونين) سياسيين عيراقى هه بوو مه داخواز ژيكر دا كو داويى ب ئاريشه و ئالوزابيان بينين وهرن دا هزرى ل ريكه كى بو چاره سه ريه كا بنگه هين بكه ين. ههروه سان ئه م دگه ل ره وتا سه درى و هه قبه يماننيا نيشتيمانى و هه قبه يماننيا عه ره بى و سه ركرده يين سوننه يان و سه ركردايه تيبيا حزبا ده عوه روونشتين، هه ر د وئ روژى دا ل مالا سه يد عه مار حه كيمى مه كو بوونه كا بهر فرهه دگه ل ئالى و كه سايه تيين شيعه ئه نجام دا.

د وئ كومبوونا بهر فرهه دا مه په يشه ك بو بهر هه قبوويان پيشكه شكر، د وئ په يقى دا من دياركر ئه ف هاتنا مه په يامه كه سه خمه رات چاره كرنا ئه و ئاريشه و پرسگر يكين سه رى سه د سالانه بهر سنگى مه هه موويان گرتى، ب بزاف و تيكوشينا هه موو ئاليان ئه فه داعش يا بهر هه ف داويى دچيت لى پيدقيه ئه م خوه بو قوناغا پشتى داعش ئاماده كه ين، ب ره هنى و ئاشكرايى من گوته نوونه ر و كه سايه تيين شيعه پشتى ۲۰۰۳ ئى كورد ل وئ باوه رى بوون دى ده ستور بنياتى پرؤسه يا سياسى و ژيانا نوو بيت، به لى مخابن ژ هه ف هه قه تيان و دوور كه تنه ك هاتيبه پيش، ره وش يا وه سان لي هاتى ئه و شيعه يين مه ب باشى و پاكى په سنا وان دكر يى دژايه تيبيا مافين كوردان دكه ن، پشكا مه ژ هه قپشكيا دگه ل عيراقى ۴۵۰۰ گوندين كاثل و ۱۲۰۰۰ گه نجين كوردين فه يلى يين بى سه روشوينكرى و ۸۰۰۰ بارزانين ئه نفالكرى و ۱۸۰۰۰۰ وه لاتيين دى يين ئه نفالكرى و ب هزاران كوردين دى يين قوربانين چه كى كيمياوى يه.

پشتی ۱۹۹۱ئ و سه‌خمه‌رات عیراقی و بۆ‌قه‌کرنا به‌رپه‌ره‌کی (رووپه‌له‌کی) نوو و ئاشتیئی ئەم دگه‌ل که‌سین تاوانبار روونشتین، مه‌ده‌ستی خوه‌کره د‌ناڤ ده‌ستین سوڤ ب‌خوینا کورین ملله‌تی مه‌، د‌وی ده‌می دا ئەز د‌ناڤا رووباری خوینا گه‌لی مه‌ دا هاتمه‌ به‌غدا، ئەم سه‌خمه‌رات عیراقی هاتینه به‌غدا ئەم ژبه‌ر خاترا به‌ه‌ئرا ژیان و ئاشتیئی و فه‌کرنا به‌رپه‌ره‌کی نوو هاتینه به‌غدا، به‌لی وان ئەم هه‌ژی وئ چه‌ندی نه‌دیتین وه‌کی تاوانباران ل مه‌ دنیرین. نها‌ژی د‌قوناغا پشتی ۲۰۰۳ئ دا مخابن ئەو شیعیه‌یین هه‌ڤه‌یما نین کوردان ده‌ست ب‌پرینا نانئ کوردان کر، نه‌دبوو وه‌سان ب‌ساناهی ئئ ده‌ستدریژیی دگه‌ل کوردان بکه‌ن و هۆسا سزا بده‌ن.

د‌وئ دیداری دا من گۆته سه‌رکرده‌یین شیعیه‌یان د‌هه‌ردو قوناغان دا هه‌ڤه‌شکییا مه‌ سه‌رکه‌تی نه‌بوویه، د‌ڤیت ئەم هه‌ردو ئالی ل چاره‌سه‌رییه‌کا نوو بگه‌رین و ئەو چاره‌سه‌ری ل سه‌ر بنیاته‌کی نوو بیت، وه‌رن دا ب‌له‌ه‌ڤدو تیگه‌ه‌شتنئ ببینه دو برا دو جیرانین راست، ماده‌م ئەم نکارین هه‌ڤه‌شکبین، ئەز داخوازی ژ هه‌وه‌دکه‌م د‌په‌یاما مه‌ بگه‌هن، هه‌ر د‌وئ روونشتنئ دا پرانییا که‌سایه‌تیین شیعیه‌ دگه‌ل مه‌ هه‌ڤه‌بیر بوون کو د‌ده‌مین چوویی دا شاشیین مه‌زن هاتینه‌کرن و د‌ڤیت ل دووڤ چاره‌سه‌رییان بگه‌رین، به‌لی ب‌هه‌ر ریکه‌کی بیت یان ب‌هه‌ر ژیکرتنه‌کی بیت د‌ڤیت شه‌ر روونه‌دن و خوین نه‌ه‌یته‌ ریتن، هه‌ر ل ویرئ بریار هاته‌دان کۆمیتیه‌ک بێته‌پیکئینان تایه‌ت ب‌دانوستادن و فه‌کۆلینان شیوازی په‌یوه‌ندییان د‌ئاینده‌ی دا کانئ وه‌ک هه‌ڤه‌شک بمینین یان ببینه هه‌فسوو (جیران) د‌هه‌ر ره‌وشه‌کی دا بیت د‌ڤیت ل هه‌ڤدو تیگه‌ه‌شتن هه‌بیت.

بريارا ئەنجامدانا ريفراندۆم

سەردانا مە بۆ بەغدا و گەھاندنا پەياما ھەر يېمى بۆ ئاليين عيراقى چ تشتەك ژ رەوشا ھەيى نەگۆھارت، حكومەتا عيراقى يا بەردەوام بوول سەر برينا بۆدجەيا ھەر يما كوردستانى، ھەرچەندە د شەرى دگەل تيرۆريستين داعش دا ھيزين پيشمەرگەى و ھيزين لەشكەريين عيراقى ھەفكارين ھەقدو بوون. پيشتر و بەرى ئەز سەردانا بەغدا بكم شاندهكى ئاليين شيعە يى پيكھاتى ژ ھادى عامرى و خالد عتيبە و سادق ركابى سەردانا من كر. من گۆتە وى شاندى وەرن دا چارەسەربىيەكى بۆ قى رەوشا خراب ببينين، يان ھەفپشكى بەيتە بجھئينان يان ب رەنگەكى ئاشتى ببينە دو برا و دو جيران، يان ژى ل دووڤ وان نيشانين بەرچاڤ دبن دى شەر د ناڤبەرا مە ھەردو ئاليياندا روودەت، ئەو بوو ھادى عامرى گۆت نەعوزو بيللا موستەحيلە شەر د ناڤبەرا مە دا روو

بدەت، پاشی ئایەتەکا قورئانا پیروۆز ل دۆر جودابوونی ئینا کو دببیزیت "فامساک بمعروف او تسریح باحسان"^{٣٢}.

هه‌موو ئەو بنپیکرنین دەستووری یین رووداین، بنپیکرنا له‌هه‌تاتنان و نه‌مانا ته‌وافقی د یاسا دانانی دا و نه‌مانا هه‌فسه‌نگیی د سازیین ده‌وله‌تی دا و فشارین زیدە یین دئینانه سه‌رکوردستانی ئەم گه‌هاندینه وی باوه‌رییا ئەم نه‌هه‌فیشکین د ده‌وله‌تا عیراقی دا یا پشتی ٢٠٠٣ی و د پاشه‌روۆژی دا ژمی مه‌ ب هه‌فیشک ناهه‌ژمیرن، له‌وما دقیت ل چاره‌سه‌یه‌کا دی بگه‌رییین.

هندی په‌یوه‌ندی ب قی مزاری قه‌هه‌ی ل روۆزا ٣ تیرمه‌ها ٢٠١٤ی مه‌سه‌را په‌رله‌مانی کوردستانی دا، ل وی‌ری من په‌یثه‌ک پیشکه‌شکر و تیدا کاودانی سیاسی عیراقی و ئەو قه‌یرانا به‌روکا مه‌گرتی به‌رچا‌قکر، من ئاماژه ب وی چه‌ندی کر ئە‌قه‌ ده‌ه‌ ساله‌ ئە‌می بزاقی ده‌کین پرۆسه‌یا سیاسی و دیموکراسی و به‌هه‌فرا ژیان ل عیراقی سه‌رکه‌فیت، لی بنپیکرنا ده‌ستووری و هه‌زرا تاکره‌وی د ده‌سته‌لاتی دا و خوه‌سه‌پاندن و قه‌ده‌رکنا یی به‌رامبه‌ر نه‌هیلایه‌ ئە‌ف بزاقه‌ د سه‌رکه‌تی بن و عیراق گه‌هشتیه‌ قی ره‌وشی یا نه‌ا ئە‌م دببین، هه‌ر د وی په‌یثی دا من گو‌ت: ب چ ره‌نگان کوردستان نه‌ ئە‌گه‌ری قی ره‌وشا نه‌ایا عیراقی یه، به‌لکی ئە‌ویین ده‌ست هه‌ی د گه‌ل دروستبوونا قی ره‌وشی دقیت ئە‌و به‌رپرسیارییا وی هه‌لگرن، نه‌ا ده‌مه‌ کوردستان ب خوه‌بریاری ل سه‌ر چاره‌نقیسی خوه‌بدەت، ئە‌قه‌ مافه‌کی ده‌ستووری یه و ده‌ستووری عیراقی ری‌کا دای کوردستان چاره‌نقیسی خوه‌ده‌ست نیشان بکه‌ت، چونکی هه‌ر د وی ده‌ستووری دا یا هاتی: پی‌گیری ب قی ده‌ستووری دئ یه‌کیارچه‌ییا عیراقی پاریزیت، د قی کۆمبوونی دا من داخواز ژ په‌رله‌مانی

٣٢- فامساک بمعروف او تسریح باحسان، ده‌سپیکا ئایه‌تا ٢٢٩ ژ سوره‌تا (به‌قه‌ره) ژ قورئانا پیروۆز

ده‌ر‌باه‌ری بابه‌تی جودابوونی.

كوردستانى كر ژبو په سه ندى كرنا ياسايى كۆمىسيؤنا ههلبژارتن و راپرسىي ل ههريما كوردستانى له زى بكهت و ب زووترين دم دهسته يا بلندا كۆمىسيؤنا ههلبژارتن و راپرسىي بيته دامه زراندى، ههروهسان په رله مانى كوردستانى ئه و ب خوه وان كار و ئامرازان ئاماده بكهت يين ريفراندىوما دهسنىشانكرنا چاره نقيسى گهلى كوردستانى پيدىشى دبىتى.

پشتى شان بويه ران ژى بنپىكرنىن حكومه تا عىراقى به رامبه ر مافىن گه لى كوردستانى د به رده وام بوون، وهك د به رپه رىن چووى دا من به رچا قكرى هه رىمى خويكا مه زنا مرؤقى و ئابوو رى د شه رى داعش دا، ميقاندارىيا سه دان هزار ئاواره يان كر، د سه ر هندی را حكومه تا عىراقى به رده وام بوول سه ر برىنا قويتى خه لكى كوردستانى و ب مهانه يين جودا جودا ل به ر نه دهات ئارىشه و پرسگرىكان چاره سه ر بكه ت، مخابن مه نه به يست مه رجه عيه تا شيعه يان تنى چاره كى ئامؤزگارىيا حكومه تا عىراقى بكه ت دا بۆدجىيا هه رىما كوردستانى بزقرىنه شه كو ئه ف كرىاره ب خوه سه ره ده رىبه كا نه ياسايى بوو.

د ئۆپه راسىؤنىن ئازادكرنا مووسلى دا، پىكهاتن ل سه ر وى چه ندى هاته كرن پشتى كو پيشمه رگه به روكا (به رىيا) به رگرىيا داعش ب درىژىيا ۱۰۷ كم دشكىنىت بزقرىنه شه وى جهى يى ل رؤژا ۱۷ / ۱۰ / ۲۰۱۶ ئى ئۆپه راسىؤنا ئازادكرنا مووسلى لى ده سپىكرى، پيشمه رگه ي هيرش كره سه ر به روكا به رگرىيا يا داعش و شكاند و كليلا مووسلى دا ده ست هيزىن عىراقى و ب دروستى پىگىر بوو ب پىكهاتنا ناقبه را هه ردو ئالىيان. (نه خشه يى ژمار ۵) به لى حه شدا شه عبى و هيزىن عىراقى ئه و پىكهاتن بنپىكرن. د ئۆپه راسىؤنا مووسلى دا برىار بوو سه روك وه زىرىن عىراقى دهه مليار دىناران وهك هارىكارى بو هيزىن پيشمه رگه ي به نىرىت داكو به روكا نوويا هيزىن پيشمه رگه ي ب وى دراى بيته بسه روبه ركرن، به لى ئه و په يمانه ژى ب پشتگۆهفه هاقىت.

زیده‌باری شان هه‌موو سه‌ره‌ده‌ربیان مه زانیاری هه‌بوون کو هیزین هه‌شدا شه‌عبی و له‌شکه‌ری عیراقی پیکهاتنا ئۆپه‌راسیۆنا ئازادکرنا مووسلی یا بنپیکری و پیلانا وی چه‌ندی یا هه‌ی پشتی شه‌ری داعش ب داوی ده‌یت خو ژ ده‌قه‌ری نه‌فه‌کیشن و وان داخواز ژ پيشمه‌رگه‌ی دکر بزقریته‌فه سنوورین سالا ۲۰۰۳، ئە‌فه د ده‌مه‌کی دا بوو کو سنوورین سالا ۲۰۰۳ی سنووری د ناڤه‌را هیزا پيشمه‌رگه‌ی و رژيما به‌عسی دا بوو ب چ ئاوايه‌کی سنووره‌کی سیاسی و کارگيري نه‌بوو. (نه‌خشه‌یی ژمار ۶).

هه‌روه‌سان وان پلان هه‌بوو کو شنگالی و ده‌قه‌رین دی بین ماده‌یی ۱۴۰ی ئە‌وین سه‌ری چوار سالان بوو پيشمه‌رگه‌ی ب خوینا خوه پاراستی داگیر بکه‌ن، ژ بلی قی چه‌ندی داعش ل باژیری ته‌له‌عفر^{۳۴} شهر نه‌کر و بیی شهر باژیر راده‌ستی هه‌شدا شه‌عبی کر و ده‌مان دم دا ب مه‌انه‌یین جۆراوجۆر ئۆپه‌راسیۆنا ئازادکرنا هه‌ویجه پاش ئیخست.

مه‌ترسییا پاشئیخستنا ئۆپه‌راسیۆنا رزگارکرنا هه‌ویجه ل به‌ر چاقین مه‌ بوو، پاش ئیخستنا داوی سه‌نگه‌را داعش (هه‌ویجه)^{۳۵} نیشانا وی چه‌ندی بوو کو وان ل به‌ره پشتی ئازادکرنا هه‌موو ده‌قه‌رین دی ژ داعش ب ناڤی ئازادکرنا (هه‌ویجه) کار بو گرتنا که‌رکوکی بکه‌ن، د بنیات دا ژی مه‌ره‌م ئە‌و بوو که‌رکوکی ژ ژیر کۆنترۆلا پيشمه‌رگه‌ی ده‌ربیخن. بنپیکرنا پیکهاتنا سه‌رده‌می ئازادکرنا مووسلی و بۆیه‌رین پشتی وی په‌یامین ب مه‌ترسیی تیدا هه‌بوون.

۳۴ - ته‌له‌عفر: ده‌که‌قیته روژئاڤایی پارێزگه‌ها مووسل، هه‌فتی کیلومه‌تران ژ مووسلی و نیژیکی شیتست کیلومه‌تران ژ سنووری سویری دووره، پرانییا پیکهاتا وی تورکمانن.

۳۵ - هه‌ویجه: ده‌که‌قیته باشووری روژئاڤایی که‌رکوکی، چل و هه‌شت کیلومه‌تران ژ که‌رکوکی دووره، پرانییا خه‌لکی وی عه‌ره‌بێن سوننه نه‌.

مه ب نيازه كا پاكژ هه فكارى و هاريكارى د پرۆسه يا ئازادكرنا مووسلج دا كر، ب چ ئاوايه كى مه هزر ل وئ چه ندى نه دكر كو ئه و دئ پي كه اتنى بنپي كه ن و دئ ب قى رهنگى سه ره ده رىي كه ن. مه پيشه بينيا وئ چه ندى نه دكر برايين شيعه يئن ل سه ر ملين مه و ب پشته قاننيا مه هاتينه سه ره سه ته لائى دئ هه لويسته كئ دوژمنكارى به رامبه رى گه لى كورد وه رگرن، هه ر ب ريكا مه و پشته قاننيا مه بوو پشتى ئوپه راسيؤنا ئازادكرنا عيراقى و هه رفتنا رژيما به عسى ئه مريكا ئاماده بووى هاريكارىي دگه ل پشه ك ژ سياسه تمه دارين شيعه بكه ت، زيده بارى قئ چه ندى ئه م د پشتراستبووين كو گه لى كورد ئاريشه و پرسگرئيكين تائيفى نينن و نابينه پشه ك ژ وئ ئاريشا كوور و كه قن ل عيراقى هه ي.

كوردستانى بنه مايين ده وله تينىي هه نه و مافى وئ يه ده ربړينى ژ قيانا خوه بكه ت، ئه و ده ستوورى بوويه بنه ما بو پي كه ژيانا پي كه اتين عيراقى هاتيه بنپي كرن، د د ديباجه يا قئ ده ستوورى دا هاتيه كو پي گيريكرن ب قئ ده ستوورى گه ره نتيا مانا عيراقى يه ب ئاوايى هه گرتى.

د سالىن چوويى دا حكومه تا عيراقى ۵۵ ماده يين ده ستوورى بنپي كرينه، پره نسپين هه قپشكىي د حوكمدارىي دا و هه شه نكيي د دامه زاندنى دا ل سازيين كارگيري و له شكه رى و ياسايى دا هه روه سان مژارا سازانى ل دانانا ياسايان ب يه كجارى هاتينه بنپي كرن، عه قليبته تا سه پاندنا بوچونا پرانيي جهئ قان هه موو پره نسپيان گرتبوو يئن عيراقا نوو ل سه ر هاتيه ئا فاكرن، ل دوو ف عه قليبته تا سه پاندنا بوچونا پرانيي ئيدى چ جهه ك بو كوردان و پي كه اتين دى نه ما و به رده وام پي كه اتن ده اتنه بنپي كرن و هه رسال د ده مئ دانانا بو دجه يا سالى دا كار بو وئ چه ندى ده اته كرن مافين گه لى كوردستانى يئن دارايى بينه

کیمکرن و جار ل دووډ جارئ کیمتر لى بکن هه تا ب یه کجاری برى. ئیدی چ فاکته ره کى پشته څان بو مانا مه دگه ل عه قلییه ته کى کو د بنیات دا باوه رى نینه ب هه څپشکييا مه رازى ببیت، ل څیرى پرسیار دهاته کرن گه لو ماده م ریكى نه دن ئه م د قى ووه لاتى دا هه څپشک بین ب چ هیڅییه کى ئه م وه ک پشکه ک ژ څى وه لاتى بمینین؟ د گه له ک ده مین څى قوناغى دا ژ بهر خاترا عیراقا نوو و ل دووډ سوژ و په یمانین ئه مریکا مه خوه به رامبه ر گه له ک مافین خوه بى دهنگ کر به لى زیده گاڅیین حکومتا عیراقى د به رده وام بوون.

ئه څه هه موو هوکار بوون کو ئالیین سیاسى بگه هنه وى باوه ریا یا ن دڅیت هه څپشک بین د عیراقى دا، یا ن ژى وه ک سه دسالی ن چوویى دڅیت د بازنه کا څالا دا بزڅرین و ده مى به غدا مه ب هه څپشکین خوه نه په ژرینیت دڅیت ئه م بو خوه ریکه کا دى بگرینه بهر.

د څى رهوشى دا ئاریشه و ئالوژیین سیاسى و ناڅخوه یى به روکا هه ریما کوردستانى گرتبوون و هنده ک ئالیان خوه دا دگه ل به روکا (به ریا) دژایه تی کرنا چوونا به ر هف پرفران دو م، به لى ده مى هندى هاتبوو ریك بیته څه کرن کو گه ل بریارا خوه بده ت و هه موو ئالییه ک بزانه څیانا خه لکى کوردستانى چیه، دا کو ئه و مهانه نه مینیت کو سه ر خوه بوون داخوازا تا که که سه کى یا ن حزبه کى یه پیډڅى دکر بزڅرینه بلندترین ژیده رى بریارى ئه و ژى څیانا خه لکى یه.

ل روژا ۷ى حزیرانا ۲۰۱۷ئ و د کو مبوونه کا دیروکی دا سه روکاتیا هه ری مى و ئالیین سیاسى کوردستانى و نوونه رین پیکه اتین کوردستانى بریاره کا دیروکی دا و روژا ۲۵ى ئه یلوولى ۲۰۱۷ئ وه ک روژا ئه نجامدانا پرفران دو م ده سنیشان کر. د راستى دا به رى کو مبوونى که سه کى نه دزانی دى گه نگی پرفران دو م هیته ئه نجامدان، ده سنیشان کرنا وى روژى پيشنیازا ئالیین سیاسى بوو پشتى راویژ

دگەل کۆمیسسیۆنا بلندا ھەلبژارتن و راپرسیی کرین، کۆمیسسیۆن ب بەرچاڤکرنا ئەو کار و کریار و بەرھەتییەن کو د پێویستن بۆ ئەنجامدانا پرۆسە یەکا ھندە مەزن بگرنە بەر پێدقی ب دەمەکی بوون. نوونەرین کۆمیسسیۆنی د کۆمبوونی دا بەرھەتبوون وان راگەھاند ئەو د کارن د ناڤەرا ۲۰ - ۳۰ی ئەیلوولی دا پرۆسە یا رێفراندۆم ئەنجام بدەن. کۆمبوونی ژێ رۆژا ۲۵ ئەیلوولی بۆ ئەنجامدانا رێفراندۆم ل ھەرێما کوردستانی و دەقەرین کوردستانی یین دەرقە ی ھەریمی دیار کر، ھەژێ یە بێژین ئالیین سیاسی گەلەک داوکی ل سەر وئ چەندی کر کو پێدقیە رێفراندۆم ل کەرکوکی و دەقەرین کوردستانی یین دەرقە ی ھەریمی بێتە کرن.

ھەر د وئ کۆمبوونی دا و پشتی دەسنیشانکرنا رۆژا ئەنجامدانا کۆمبوونی ئامادەبوویان سەخمەرات گەرەنتیکرنا یەکدەنگیا نیشیمانی داوکی ل سەر وئ چەندی کر کو پەرلەمانی کوردستانی بێتەقە کارا کرن و بزاف بێتە کرن بۆ نەھیلانا ناوکیین سیاسی نەخوھیی و دەھمان دەم دا کار بێتە کرن بۆ باشکرنا ژیارا خەلکی ژ مووچەخۆر و تەخ و جوینی دی یین کوردستانی.

ھەرۆسە سان وئ کۆمبوونی بریار دا جقاتا بلندا رێفراندۆم ب سەرۆکاتییا سەرۆکی ھەریمی بێتە پیکئینان و حزبی ئامادەبووی دەمی پینج رۆژان دا نوونەرین خوہ بۆ کۆمیتە یین تاییەتین رێفراندۆم دیار بکەن. پارتییا دیموکراتا کوردستانی، یەکیتییا نیشتمانییا کوردستانی، یەکگرتویا ئیسلامییا کوردستانی، تەڤگەر ئیسلامییا کوردستانی، حزب شیعویا کوردستانی، حزب سوشیال دیموکراتا کوردستانی، حزب زەحمەتکیشین کوردستانی، پارتییا کریکار و رەنجدەرین کوردستانی، پارتییا چاکسازیا پیشکەتیا کوردستانی، لیستا ھەولیرئ یا تورکمانی، بەرەیا تورکمانیا عێراقی، پارتییا گەشەپێدانا

تورکمان، لیستا ئەرمەنان د پەرلەمانی کوردستانی دا، تەڭگەرا دیموکراتیا ئاشووری، جقاتا گەلی کلدان سریان ئاشوور. پشتی ب داویھاتنا گۆمبوونی د داخویانیەکی دا خەلکی کوردستانی ب ئی بریارا دیرۆکی هاتە ئاگادارکرن. دەقی بریاری ب ئی رەنگی بوو:

ل رۆژا ۷ی خزیڕانا ۲۰۱۷ی نوونەرین حزبی پشکار د پەرلەمان و حکومەتا هەریمی دا ب ئامادەبوونا جیگری سەرۆکی هەریمی و سەرۆکی حکومەتی و سەرۆک و جیگری کۆمبوسیۆنا بلندا هەلبژارتنی کوردستانی دگەل سەرۆکی هەریم کوردستانی کۆمبوون.

د ئی کۆمبوونی دا ئامادەبوویان ب بەرفرەھی دەربارە میژارا رێفراندۆم و هەلبژارتنی پەرلەمانی کوردستانی و ئالۆزیی سیاسی نەخوہیی هەریمی و کاودانی هەریمیەتی و جیھانی بەرچاڤکرن و دانوستاندن ل سەر کرن، ئامادەبووی کۆمبوونی هزر و بۆچونی خوە ل سەر پیدقیاتییا رێفراندۆم و چارەسەرکنا ناکۆکیی ناھا هەریمی و کاودانی زاتی و مەزووعی یی کوردستانی دیار کرن.

هەر د ئی کۆمبوونی دا ئامادەبووی کۆمبوونی ب تەڤایا دەنگان ل سەر خالیی ژیری پیکھاتن:

یەك: رۆژا بیست و پینجی ئەیلوولی ۲۰۱۷ی وەك رۆژا ئەنجامدانا رێفراندۆم ل هەریم کوردستانا عیراقی و دەقەرین کوردستانی یین دەرثە ی ئیدارەیا هەریمی هاتە دیار کرن.

دو: ب مەرەما ب دەستقئینانا یەك دەنگیا نیشتیمانی هەر ژ رۆژا داویھاتنا ئی کۆمبوونی هەتا دەمی ئەنجامدانا رێفراندۆم ئالیی کوردستانی دی کار ب چالاککرنەڤیا پەرلەمانی و چارەسەرکنا ئالۆزیی سیاسی کەن.

سى: داكوكيى ل سەر چاكرنا ژيارا خەلكى و پويته دان ب كيشه يين ئابوور يين وه لات يين كوردستانى و مووچه خۆر و تهخ و جوينين جفاكيين دهسنگورت و كيمداهات.

چوار: بريار ل سەر پيكنينا جقاتا بلندا ريفراندوم ب سەرؤكاتييا سەرؤكى هه ريمى هاته دان و ههروه سان بريار هاته دان هه تا رؤژا ۱۲ى مه ها حزيрана ۲۰۱۷ى پارتيين سياسى نوونه رين خواه بو پشكدارييا د كوميته يين تاييهت ب ريفراندوم ديار بكن.

- پارتييا ديموكراتا كوردستانى
- يه كيتييا نيشتيمانيا كوردستانى
- يه كگرتوويا ئيسلاميا كوردستانى
- ته فگه را ئيسلاميا كوردستانى
- حزبا شيعويا كوردستانى
- حزبا سوشيال ديموكراتا كوردستانى
- حزبا زه حمه تكيشين كوردستانى
- پارتييا كريكار و ره نجه رين كوردستانى
- پارتييا چاكسازيا توركماني
- ليستا هه وليري يا توركماني
- به رها توركمانييا عيراقى
- پارتييا گه شه پيدانا توركمان
- ليستا ئه رمه نان د په رله مانى كوردستانى دا
- ته فگه را ديموكراتيا ئاشوورى
- جقاتا گه لى كلدان سريان ئاشوور

رۆژا پاشتر ب فه‌رمانا هه‌ریمی ژماره ۱۰۶ ل ۲۰۱۷/۶/۸ ئی مه بریارا ئە‌نجامدانا پ‌یف‌راندۆم دا کول رۆژا ۲۵ ی ئە‌یلوولی ۲۰۱۷ ئی بریقه‌بجیت و مه‌ جقاتا بلندا هه‌لبزارتن و راپرسییا هه‌ریمی ب ئە‌رکی بجهئینانا وی فه‌رمانی راسپارد.

هه‌ر د وی فه‌رمانی دا ئە‌و سنووره هاته دیارکرن یی کو پ‌یف‌راندۆم ژئ دگریت ژ هه‌ریم کوردستانی و ده‌ه‌ریین کوردستانی یین ده‌ر‌ه‌ی ئیداره‌یا هه‌ریمی و پرسیارا پ‌یف‌راندۆم ژئ ب قی ئاواپی بوو: "ئە‌ری ته‌ دقیت هه‌ریم کوردستانی و ده‌ه‌ریین کوردستانی یین ده‌ر‌ه‌ی ئیداره‌یا هه‌ریمی ببیته‌ ده‌وله‌ته‌کا سه‌ربه‌خوه‌؟" وه‌لاتی ژئ تنی ب به‌لی یان نه‌ به‌رسقا پرسیارئ بدەن. وی فه‌رمانی کۆمیسۆن راسپاردبوو دا ده‌لیقی بده‌ته‌ وه‌لاتیین کوردستانا عیراقی یین ده‌ر‌ه‌ی وه‌لاتی پ‌شکدارییا د پ‌یف‌راندۆم دا بکه‌ن، د وی فه‌رمانی دا ئە‌و ژئ هاتبوو کو نابیت ب چ ره‌نگه‌کی به‌پرسیئ حکومی و حزبی مایتیکرنا د کاروبارین به‌پرس و سه‌رپه‌رشتکار و ئە‌نجامده‌ریین راپرسیی دا بکه‌ن، وی فه‌رمانی پ‌یشه‌کی و س‌یزده‌ خال ب خوه‌ ته‌ گرتبوون و د پ‌یشه‌کیی دا ئە‌و ئە‌گه‌ر هاتبوونه به‌رچا‌ک‌ک‌رن یین ل پشت راگه‌هاندنا قی فه‌رمانا هه‌ریمی نه‌ بو ئە‌نجامدانا پ‌یف‌راندۆم.

پشتی قی بریارئ ل رۆژا ۱۰ ی حزیرانا ۲۰۱۷ ئی ل باژیری سه‌لاحه‌دین دگه‌ل ۱۹ حزب و ئالیین سیاسیین ده‌ر‌ه‌ی حکومه‌ت و په‌رله‌مانی کوردستانی کۆمبوون، د کۆمبوونی دا ئە‌گه‌ریین کو مه‌ بریارا پ‌یف‌راندۆم دا ی هاتنه‌ شروقه‌کرن، ئاماده‌بوویین کۆمبوونی داخواز کر وان ژئ رۆل هه‌بیت د به‌ره‌ه‌قییان دا بو ئە‌نجامدانا پ‌یف‌راندۆم و دا‌کۆکی کر کو دئ ئە‌و هه‌موو شیانیین خوه‌ یین سیاسی و جه‌ماوه‌ری ئیخنه‌ د خزمه‌تا پ‌رۆسه‌یا سه‌رکه‌تنا پ‌یف‌راندۆما گه‌لی کوردستانی دا، ئالیین سیاسیین پ‌شکدار د قی کۆمبوونی دا ئە‌هه‌

بوون: (یەكئیتیا نەتەوہییا دیموكراتا كوردستانى، تەڭگەرا دیموكراسیا گەلى كوردستانى، پارتییا نەتەوہییا كوردستانى، تەڭگەرا ئاشتیخوازین كوردستانى، پارتییا پێشكەتنخوازا دیموكراسیا كوردستانى، تەڭگەرا رزگارییا دیموكراسیا كوردستانى، حزباً بێت نەهرەین یا نیشتمانی، حزباً ئیتحادا دیموكراتا كلدانى، پارتییا نیشتمانییا ئاشووری، یەكئیتیا بێت نەهرەین یا نیشتمانی، مینبەرا دیموكراسیا كلدانى، جقاتا نەتەوہییا كلدانى، پارتییا دیموكراسا توركمانا كوردستانى، كۆمەلەیا رهوشەنبیرییا توركمانى ل كوردستانى، پارتییا گەلى توركمان، كۆمەلەیا لیبرالى توركمان، پارتییا رزگارییا نەتەوہییا یا توركمانى).

هەرەسان ب مەرەما دەستپێكەنەكا ب كریار و هوور و سەرۆبەركنا كارى راگەھاندنى و كاروبارىن جقاتا بلندا پێفراندۆم و جیبەجێكنا بریارین جقاتا بلندا پێفراندۆم مەفرمانا هەرىمى ۳۶ ژمارە ۴ ل ۱۱ى ئەیلوولى ۲۰۱۷ئى ئیمزا كر. ئەف فرمانە ژ شەش خالان پێك دەت، ل دووڤ ئى فرمانى سكرتارییا جقاتا بلندا پێفراندۆم هاتە دامەزراندن و ئەركى رێكخستنا كۆمبوونین جقاتا بلند و دیکۆمىنتكرنا وان كۆمبوونان و ئامادەكرنا بەرنامەى كۆمبوونان و ل دووڤچوونا جیبەجێكنا وان و گەھاندنا ئەنجامان بو جقاتا بلند، زیدەبارى ئان خالان رێكخستنا سەرەدانین شاندان و هەڤكارى دگەل حكومەتا عێراقى و دەولەتین هەفسوو و جیھانى ژ ئەركى ئى سكرتاریى بوو.

پێكئانا كۆمیتەیا تاییبەتا راگەھاندنى خالەكا دی یا وى بریارا بوو، ل دووڤ وى بریارا كۆمیتەیا ئامازەپێكرى سى ئەرك هەبوون، ئامادەكرنا پرۆگرام و چالاكیین راگەھاندنا ناخوہ و عەربى و جیھانى و هشیاركرنا وەلاتیان ل سەر پرۆسەیا رێفراندۆم و هاندانا وەلاتیین كوردستانى بو پشكدارى كرنى د پرۆسەیا رێفراندۆم دا.

۳۶- بو زانیاریین بێتەر بەلگەناما ژمارە ۲ ل لاپەرا ۲۴۰ بێنە.

د خالا سیی یا بریاری دا ده سنیشانکرنا ئاخفتنکه ری جقاتا بلندا ریفراندوم بوو و بوؤقی جهی دکتور فوئاد حسین هاته دانان.

خالا چواری ژ بریاری به رهه فکرنا ره شنقیسی به لگه نامه یا مافی پیکهاتان ل دهوله تا داهاتییا کوردستانی ب خوه شه دگرت و بوؤقی مه رمی کومیتیه کا تاییه ت هاته پیکئینان و دکتور خلیل ئیبراهیمی سه ره پهرشتییا وی کومیتیه یی دکر.^{۳۷}

خالا پینجی ژ بریاری به رهه فکرنا ره شنقیسی راگه هاندنا بنه مایین سه ره کیین دهوله تی بوو د دهوله تا داهاتییا کوردستانی دا و دکتور کاوه مه حمود بو به رهه فکرنا وی ره شنقیسی هاته سپاردن.^{۳۸}

خالا شه شی ژ بریارا پیکئینانا شانده کی بوو دا سه ره دانا ئالیین عه ره بی یین که رکوکئی بکه ت.

ل بهر رونا هییا کومبوونا رۆژا ۸ تیرمه ها ۲۰۱۷ ی جقاتا بلندا ریفراندوم و پارتییین سیاسی و سه خمه رات ب کریار کارکرنی بو به رهه فییان په یکه ری جقاتی و کومیتیه یین سه ر ب وی شه هاته دیارکرن.

ئه رکی من د جقاتا بلندا ریفراندوم دا سه رۆکاتییا وی جقاتی بوو، هندیکه ئەندامین جقاتی بوون پیکهاتبوون ژ: مه لا به ختیار، دکتور رۆژ نوری شاوه بیس، هشیار زیباری، سه عدی ئەحمه د پیره، د. فوئاد حسین، د. خلیل ئیبراهیم و نوونه رین پیکهاتین تورکمان و کریستیان. ل دوو ف پيشهات و پیدفیاتییین سیاسی کوسره ت ره سول جیگری سه رۆکی هه ریمی و نیچیرشان بارزانی سه رۆک وه زیرین هه ریمی و مه سروو بارزانی راویژکاری جقاتا ئاسایشا هه ریمی و ئەندامین مه کته با (بیرویا) سیاسی

۳۷- بو زانیاریین بیتهتر، لاپه را ۲۰۹ بیینه.

۳۸- بو زانیاریین بیتهتر، لاپه را ۲۱۴ بیینه.

پارتى و يەككىتى و يەكگرتووى ئىسلامى و حزبى شىيوعى و حزبى سوشىيال دىموكراتا كوردستانى و حزبى زەحمەتكىشان و حزبىن دى ئامادەى كۆبوونان دبوون.

ھەرۋەسان بىرىار ھاتە دان جقاتا بلندا پىفراندۆم سكرتارىيەك ھەبىت ئەركى وئى دووشچوونا كارىن رۆژانەبىن جقاتا بلندا و كۆمىتەبىن سەرب وئى قەبىت و ھەڭكارىيا د ئاقبەرا وان بىت و د كۆمبوونىن پاشتر دا بىرىار ل سەردانانا ئاخفتنكەرى جقاتى ھاتەدان و بارەگايى وئى سكرتارىيى ل ديوانا سەرۇكاتىيا ھەرىمى بوول باژىرى ھەولئىرى..

ھەرد كۆمبوونا ۸ى تىرمەھا ۲۰۱۷ئى يا جقاتا بلندا پىفراندۆم و پارتىين سىياسىي ئەم ل سەربىكئىنانا ھەفت كۆمىتەبىن لاوھكى بۆ بىرئقەبرنا كاروباران بىكھاتىن ئەو كۆمىتە ژی: كۆمىتەيا ياسايى و كۆمىسىيۇنا ھەلبىژارتنان، كۆمىتەيا دانوستاندنا دگەل بىكھاتىن كەركووكى و دەشتا نەينەوا، كۆمىتەيا ھەڭكارى و راگەھاندنى، كۆمىتەيا سىياسى و ئابوورى بۆ گرەنتىكرنا پىشتەقانىيا ناخوھىيى يا ھەرىمى، كۆمىتەيا دىپلۆماسى بۆ پەيوەندىيان دگەل ئەمرىكا، يەككىتىيا ئەورۆپى، رووسىيا، برىتانىيا، چىنى و ۋەلاتىن دى و كۆمىتەيا دىپلۆماسى بۆ پەيوەندىيان دگەل ۋەلاتىن غەرەبى و ئىسلامى و ئىران و توركىيا و كۆمىتەيا دانوستاندنى دگەل ھكومت و ئالىين سىياسىين عىراقى.

۷ دزیرانا ۲۰۱۷

سەلاھەدین / نھیسینگەھا (ئۆفیس) سەرۆکاتییە ھەرئەم.
ئەندامین چاٹا بلندا رێفراندۆم. بریارا دەسنیشانکرنا روژا
ئەنجامدانایا رێفراندۆم.

Photo: Adnan Muhammed

کارقەدان و فشارین نیقدهوله تی

پاش پشتی کو هەریمما کوردستانی بریار ل سەر ئەنجامدانا پێفراندۆم دای، مەبزاڤکرن ئەگەرین قس بریار بۆ ئالیین عێراقی و نوونەرین وەلاتان و جفاکی نیقدهوله تی و وەلاتین هەقسوو شرۆڤه کەین، د هەردو مەهین حزیران و تیرمەها ۲۰۱۷ی دا ئەز دگەل هژمارەکا زۆر ژ بالیۆز و کۆنسۆلین وەلاتان و میقانیین بیانی کۆم بووم، هەر وەسان ل مەها تەباخی شاندی دانوستاندنکاری هەریممی سەرا بەغدا دا و دگەل سەرۆک وەزیران و ئالیین شیعه و سوننه روونشتن و ب بەرفره هی ئەو ئەگەرین بووینە پالدەر کو خەلکی کوردستانی قس بریار بدهت و بەرهف پێفراندۆم بجیت بۆ وان رۆهن کرن.

من ب خوه سه را ئه وورۆپا و چهند وه لاتین عه ره بی دا، رۆژا سیشه مبی ۱۱ ی تیرمه ها ۲۰۱۷ ئ من ل په رله مانئ ئه وورۆپا په یشه ک پیشکه شکر، د به راهییا په یقی دا من شاندى دگه ل من سه ره دانا په رله مانئ ئه وورۆپا کرى دا نیاسین کو پیکهاتبوو ژ: هشیار زیبارى ئه ندامئ مه کته با سیاسیا پارتي، نه جمه دین که ریم ئه ندامئ مه کته با سیاسیا په کیتى، محمه د هاودیانى ئه ندامئ مه کته با سیاسیا په کگرتووی ئیسلامی، محمه د سه عده دین نوونه رى تورکمانا و وه حیددا یاقۆ نوونه را کریستیانان و شیخ شامۆ نوونه رى ئیزدیان.

باشتر من بۆ نوونه رین ئه وورۆپا دپارکر کو مه دقیت سه بارت دو ته وه ران بۆچوونا خوه به رچاڤ که یین، ته وه ره ک ده رباره ی ریفراندۆم یه یا کو بریار ل سه ر هاتییه دان، ته وه رى دی ده رباره ی تیرۆرى یه، ئه م خه لکى کوردستانى ب گشت پیکهاتین خوه شه سه رى سه دسالانه کار دکه یین دا هه ئپشکییه کا راست و دروست ئاڤا بکه یین و ل قى داویى ژى عیراڤا فیدرالا دیموکراسی ئاڤا بکه یین، مخابن هه ولین مه د بى ئه نجام بوون.

د به رده وامییا ئاخفتنن خوه دا من ئاماژه ب دیرۆکا ژيانا گه لى کوردستانى ل عیراقى کر و من ئاماژه ب هیشی و ئومیدین راست و دروستین خه لکى کوردستانى کر و گۆت: ئه م دکارین دیرۆکا ژيانا مه دگه ل عیراقى ل سه ر دو قوناغان دابه ش بکه یین، قوناغا یه کى ژ شه رى جیهانیى ئیکى ده سپیدکته هه تا سال ۲۰۰۳ ئ، قوناغا دووی ژ ۲۰۰۳ ئ و هه تا نها، دقوناغا به راهیى دا سوننه یان هوکمدارى دکر و د قوناغا دووی دا شیعه یان هوکمدارى کر، دبیت گه له ک که س وه سان هزر بکه ن ئه گه ر ئه شه روو بدته دى ئاسایشا ده شه رى بکه قیته د مه ترسیى دا، به لى یا دروست به روڤاژى قى چهندى یه، ئه گه ر ئه شه ئانکو (ریفراندۆم) نه هیته کرن د وی ده می دا دى ده شه ر راستى ئاریشه یین مه زن و ئاسایش و ته نا هییا ده شه رى هیته.

د دهستوورئ عیراقئ دا ئه وئ ل سالا ۲۰۰۵ئ دهنگ ل سهر هاتییه دان و کوردان ژئ ب ریژهیه کا هه ره مه زن پشکداری تیدا کربوو هاتییه: پیگیکر ب قئ دهستووری دئ یه کیتییا عیراقئ پاریزیت، ب مخابنی شه من دقیت بیژمه هه وه چ پیگیریهک ب دهستووری نه هاتییه کرن و دهستوور ژئ ریگئ دده ته مه قئ بینگا قئ بهاقیزین. ئەم شانازی ب رهوشه نبیرییا ملله تئ خوه دکهین کو رهوشه نبیرییا هه قهو په ژراندن و بهه قرا ژیانه، ئایین و بیگهاتین ژهه قجودا بهه قرا دژین و ئەهه بریارا خه لکئ کوردستانئ یه ب هه موو بیگهاتین وئ شه و د پاشه روژئ دا ژئ ئەم دئ پیگیکر بین ب وی پره نسیپی کو مافئ هه موو ئایین و بیگهاتیهان ل کوردستانئ یئ پاراستی بیت و ب پشکدارییا خوه د رازی بن، مه نه قیت ئەو نه خووشی و دهرده سه ریین نقشئ مه و نقشئ بهری مه دیتین بهیلین بو نقشئ پشتی خوه، ئەم هه زده کین زاروکین مه بخوینن و ئازاد بن، مه ژئ وهک ته قایی گهلین جیهانئ ئەو مافه یی هه ی، ئەز نزانم چما ته قایی گهلین جیهانئ ماف هه یه د ئازاد بن و گه لی مه هه ژئ وی مافئ رهوا نه بینن. داخوازا مه ژ هه قالیین مه ئەوه پشته قانین مه بن، هه که ژبه ر هه ر ئەگه ره کی نه کارین پشته قانین ل مه بکهن چ نه بیت بلا دژئ مه نه راهه ستن و هه ر ژ نها ئەم داخوازئ ژ هه وه دکهین هه وه نوونه ر د پرۆسه یا ریفراندۆم دا هه بن و وهک چاقدیر پشکداریئ تیدا بکهن.

د دو سی مه هیین به راهیین پشتی بریارا ئەنجامدانا ریفراندۆم ل به راهیئ وهلاتین بیانی و جقاکی نیفده وله تی زۆر گرنگی ب مژارا ریفراندۆم نه دا، ژهندهک جهان دهاته بیستن کو هه ریم نه یا رژده ل سهر ئەنجامدانا ریفراندۆم و تنئ وهک کارتهکا فشارئ دژئ به غدا بکار دئینیت، هه لویستی پرانییا ده وله تان د وئ چه ندئ دا بهرچاف دبوو کو وان چ ئاریشه دگه ل وئ چه ندئ نینه خه لکئ

كوردستانى ل دووڤ مافين خوه بچيت، بهلكى ئاريشهيا وان دگهل ده مئى ريفراندوم بوو، پرانييا وان ده باره ي دانوستاندنن و ديالوكى بو چاره سه ركنا كيشه يان دگهل به غدا دئاخفتن. د داويى دا و ده مئى هه موو ئالييان باوه رى ئيناي كو كوردستان يا رژده و دئ ريفراندوم هئته كرن، ئيدى ده ست ب فشاران بو سه ر هه ريمما كوردستانى كرن كو نابيت ريفراندوم بيته كرن و ده ست ژ ريفراندوم به رده ن، بيى كو ئه و شوينگره كى (ئه لته رناتيفه كى) پيشكه ش بكه ن ل شوينا هندى كو خه لكى كوردستانى ده ست ژ وى مافى خوه به رده ت، ئه ف فشاره ژى د ده مه كى دا بوون كو ريفراندوم ژ مزاره كا سياسى ببوو مزاره كا نيشتمانى و نه ته وه يى و كه تبوو ده ستى خه لكى كوردستانى، ئيدى نه دوزا ئالييه كى سياسى يان كه سه كى بوو كو ب ساناھى ده ست ژى بيته به ردان.

كۆمبونا سحیلا

گرنگترین پەيوەندى و لڧىنن دىپلۆماسىيىن مەھا ئەيلوولا ۲۰۱۷ئى كۆمبونا سحیلا و تەلەفۆنن تىلەرسن وەزىرى دەرڧەيى ئەمريكا و تەلەفۇنا وەزىرى دەرڧەيى برىتانىيا و پەيوەندىيا تەلەفۇنىيا سەرۆك ماكرۆن سەرۆكى فرەنسا بوون.

ب مەرەما پشكدارىيا د كەمپىن و ئاھەنگىن جەماوهرىيىن ژ بو پشستەئانىيى ل رېفراندۆم دھاتنەكرن من سەرا پارىزگەھا دھۆكى دا، ل وىرى گۆتنە من شاندهكى ھەڧەيمانان و نەتەوھيىن ھەڧگرتى داخوازا دىدارا تە يا كرى، ل رۆژا پىنجشەمبى ۱۴ ئەيلوولى ۲۰۱۷ئى ل بارەگايى فەرماندەييا شەرى داغش ل سحیلا رۆژئاقايى رووبارى دىجلە دگەل وى شاندى كۆمبووم، شاندى پىكھاتىيوو ژ برىت مەكگورگ ھنارتىيى تايبەتى سەرۆكى ئەمريكا بو ھەڧەيمانىيى د شەرى داغش دا و يان كۆبىچ ھنارتىيى سكرتيرى گشتىيى

نەتەوہیپن ھەڭگرتى و دۆڭلاس سلیمان بالیۆزى ئەمريکا ل عیراقى و فرانک بەیکەر بالیۆزى بریتانیا ل عیراقى.

جھى کۆمبونى ل تەنشت رووبارى دىجلە و نىزىكى سنوورى سورى بوو، د دەمى خوہ دا مە قوناغا بەراھىيى يا ھىرشىن ھىزىن پىشمەرگەى بۆ سەر داعش ل وىرى دەسپىکربوو، شاندى ناقبرى راگەھاند مە تىگەھشتن بۆ ثيانا گەلى کوردستانى ھەيە، بەلى مە پى باشە کوردستان بزھرىتەشە سەر رىکا دانوستاندان و دىالۆكى ئەگەر نەگەھشتنە چ ئەنجامەكى دى نامەيەكى ژ ھەزىرى دەرفەيى ئەمريکا ئىنين کو تىدا تىگەھشتنا خوہ بۆ برىچوونا رىفراندۆم رابگەھىنيت، مەرەما سەرەکیيا وى شاندى گىرووکنا (پاشئىخستنا) رىفراندۆم بوو، د بەرسقى دا من گۆتە شاندى نىقەدەولەتى برىارا رىفراندۆم نە برىارا تنى کەسەكى يە، بەلکى ھەموو حزبىن کوردستانى پشکدارى د قى برىارى دا کریە و ئەز تنى نکارم برىارى بدەم، د ھەمان دەم دا من گۆتە شاندى چ جاران مە دەرگەھى دانوستاندنى دگەل بەغدا نەگرتیە، بەلى ئەو ھەڭ ھەڭشک بەرى خوہ نادەنە مە و تنى ھەڭ پاشبەندەكى ل مە دنىرن و ئەم ژى پشتى ئان ھەموو دەردەسەرىپىن ب سەرى مە ھاتىن رازى نابىن ھەڭ پاشبەند بىنن. ب ئاشکرايى من گۆتە شاندى ئارمانجا مە ئەوہ بىنە دو ھەڭسوويپىن باش و رىفراندۆم ژى رىکەکە دا پى بگەھىنە قى ئارمانجى، ئەگەر جفاکى نىقەدەولەتى و ئەمريکا رىکەکا دى ھەبىت کو مە بگەھىنتە قى ئارمانجى ئەفە پىدقى ب ئەنجامدانا رىفراندۆم ناکەت، بەلى پىشنىازا ھەوہ پىگىرى و گەرەنتىيەک تىدا نىنە، ھەردەمى ھەوہ شوینگرەك (ئەلتەرناتىفەك) ھەبوو کو مە بگەھىنتە ھەمان ئارمانجا رىفراندۆم ئەفە وى دەمى پىدقى ب کرنا وى ناکەت.

مزارهك ههيه د روژين ريفراندوم و پشتی وی ژى د سازين راگه هاندنى و ناڅه ندين سياسى دا گه له ك هاتيبه نازراندن و ناخفتن ل سهر هاتيبه كرن نه و ژى نامه يا وه زيړى دهرڅه يى نه مريكا يه بو من، كو كومه كا هزر و پيشنيزان تيدا هاتبوونه بهرچاڅكرن د بهرامبر وي چهندي دا كو ريفراندوم نه هڅته كرن، د راستى دا نه و نامه يه نه نامه يه كا ره سمى بوو بهلكى ره شنقيسى نامه يه كى بوو كو ژ ئاليى بريت مه كگورگ نونهرى سهروكى نه مريكا د شهړى داعش دا (نه وي پاشتر سهروك ترامپى د تويته كيدا ناماژه پيكرى كو نه و وي نانياسيت) و دوگلاس سليمان باليوژى نه مريكال عيراقى و چهنده كه سه كين دى هاتبوو ناماده كرن، ديار ژى نه بوو كانى دى نه و نامه يه ژ ئاليى وه زيړى دهرڅه يى نه مريكا هڅته په سهندكرن و ئيمزا كرن يان نه.

ديپلوماتكارين نه مريكى د هزرا خوه دا وه سان دانابوو نه گهر ريفراندوم هاته پاشني خستن يان هه لوه شاندى وي ده مى وه زيړى دهرڅه يى نه مريكا وي نامه يى ئيمزا بكهت، ب هه لسه نگاندا مه نه و نامه يه وه ك دارستن و ناڅه روك يا باش بوو، بهلى چ گهره نتي تيدا نه بوو نه م بكارين پشستا خوه پى گهرمبكه ين و باوه ريى پى بينين و ب وي ريكي گه لى خوه رازى بكه ين ده ست ژ مافه كى سروشتى و ره وايى خوه بينيت، شوينگرى (نه لته رناتيقى) پيشنيزاكريى نه مريكال سهر بنه مايى دانوستاندنان بوو دگهل عيراقى هاتبوو دانان و هه لويستى نه مريكا ژى پشته فانيكرن بوو ل وان دانوستاندنان. نه م خوه دى سهر بوړه كا دريژين د دانوستاندن و پيكه اتنان دا دگهل عيراقى كو پشتى ده مه كى زور ب ساناهى ب پشتگوه څه ده افيزيت. دگهل څى هه موويى بريار وه سان بوو جڅاتا بلندا ريفراندوم هه لسه نگاندا وي نامه يى بكهت، نه څه ژى د ده مه كى دا بوو كو ريفراندوم ژ ده ستين كه سان و ئاليان دا دهر كه تبوو و كه تبوو ده ستين خه لكى كوردستانى.

د شیان دا بوو نامه یا تیله رسۆنی بېته بڼه مایه ک کو گهره نتييه کي وه سان
 هه بېت خه لکي کوردستاني رازی بکه ن دهست ژ ريفراندۆم به رده ن، له وما
 ژي ل وي جهی يي کو دهاته گۆتن ريفراندۆم بو ده مئ دو سالان بېته
 پاشئيخستن و هه که دانوستاندن دگهل عيراقی د سه رکه تي نه بوون وي ده می
 بلا هه ريم ريفراندۆما خوه بکه ت و ئه مريکا ژي دي ريزي ل ئه نجامين وي
 گريت، ل قيرئ من داخواز ژ ئه مريکا کر ل شوونا په يقا ريزگرتن د نامه يي
 دا بکه ته پشته فانی، به لي ئه مريکيان خوه ژ قی داخوازي دوور گرت و گۆتن
 ئه م نکارين په يقا پشته فانی بکار بينين، من ژي گۆتی هه که هوون نکارن
 تنئ په يقه کي بگۆهرن ئه ري چاوان هوون ل هيقيي نه باوه ريي ب خه لکي
 کوردستاني بينن ريفراندۆم نه که ت؟

هه موو ئه و فشارين دهاتنه کرن هه قده م بوون دگهل گه ف و هه ره شه يين
 دهوله تين هه قسوو و ئاليين عيراقی کو بېهنا شو فنينزمي ژي دهات،
 گه هشته وي ئاستی ب ئاشکرايی شه ري قيانا خه لکي کوردستاني بکه ن،
 وي ده می پرسيارا سه ره کی ئه و بوو ئه ري ئه م خوه ديين قيانا (ئيرادا -
 چه ز و قيان) خوه ينه يان خه لکه کي دي ژ پيش مه قه برياري ل سه ر
 چاره نقيسا مه بده ت؟ ئه قه سته مه کا گه له ک مه زنه ل خه لکي کوردستاني
 ده يته کرن، هه که ژ به ر هه قسه نگيین ني قده وله تي ري کي نه دن خه لکي
 کوردستاني بريارا ل سه ر چاره نقيسي خوه بده ت، ئه ري يا ره وا يه مافي
 ئاخفتني ژي ژي بېته ستاندين و ري کي نه دن ئه و ب خوه بيژيت کا مه چ
 دقيت؟ د روژين داويي دا کار گه هشته ئاسته کی ب روژا ني قرو شه ري دگهل
 قيانا گه لي کوردستاني بکه ن و گۆهدارييا قيانا وي يا ره وا نه ه يته کرن،
 ده می کار گه هشتيه وي ئاستی مه بريار دا ريفراندۆم د ده می ديارکريي

خوه دا بېته کرن و چ دبیت بلا ببیت، تنی ئەم ناھیلین څيانا گەلی مه بشکیت.

ژ ئالییه کئی دی څه سڅکاتی بوو ب گەلی کوردستانی دهاته کرن کو څيانا وی بېته گریدان ب سهرکه تن یا شکه ستنا که سه کئی دی څه، ئەمریکی د وی باوهری دا بوون ئەگەر پښیراندۆم سهرکه ت دی بېته ئەگه ری لاوازبوونا عه بادی، ئەگەر پښیراندۆم نه هیته کرن ئەڅه دی عه بادی ب سهرکه څیت و دی ئیرانی ژ عیراقی ده ریخیت. د یه ک دو روژین داویع دا بهری ئەنجامدانا پښیراندۆم ته له فون و په یوهندی و فشار ل سهر مه ژ هه موو ئالییان څه (ئه مریکا و ئالیین هه ریمی) بو هه لوه شاندا ریفراندۆم زور بوون، تشتی سهر و جهی سهرسۆرمانی ئەو بوو گوئین هه رهه موویان وه ک یه ک بوون، ئەمریکا، بریتانیا، ئیران، تورکیا و عیراق د دژایه تییا مافین گەلی کوردستانی دا د یه کدهنگ بوون و هه څکاری دگه ل هه څدو دکرن دا فشارین دیپلۆماسی و سیاسی بیخه سهر کوردستانی و گوئن و ئاخفتنن هه موویان مینا هه څبوون، هه موویان داخوازا خوه دانه پاش (پاشه کشی) دکر و ئەو خوه دانه پاش ژی دڅیت ل سهر بهرژه وه ندییا مافین گەلی کوردستانی بیت، ژ ئالییه کئی دی څه ئەگه مه خوه ژ ئەنجامدانا پښیراندۆم دابا پاش، دا نه یارین ناڅخویی وی ده می ده ست ب ئاخفتنن دی که ن و دا تۆمه تین دی دهنه پال مه و بیژن ده لیڅه بو خه لکی کوردستانی هاته پیش به لی وان ئەو ده لیڅه ژ ده ست دا.

د دو روژین بهری ئەنجامدانا ریفراندۆم بزاف هاتنه کرن ریفراندۆم ل که رکوکئی نه که یین، د راستی دا بهری هه فتی حزیرانا ۲۰۱۷ی بوچوونه ک د ناف سهرکردایه تییا سیاسییا کوردستانی دا هه بوو داکو چ مهانه یان نه ده پنه ده ست نه یارین گەلی کوردستانی ریفراندۆم ل که رکوکئی و ده څه ریښ ماددی ۱۴۰ی

بۆدیرۆكى ۱۰۱

نەكەين و مژارا كەركووكى و دەقەرین ناكۆكى ل سەر هەى بهیلین بۆ قوناغا دانوستاندانان، دەمى كەركووك كەتیه سەر نەخشەیی رېفراندۆم ئەقە ل دووڤ داخوазى و داكوکييا وان ئالييان بوو یين پاشتر بووینه ئەگەرئ بۆیه را ۱۶ى ئۆکتۆبەرئ، ئەوین كەركووك رادەستكرى هەر وان ل حەفتى حزيرانى گۆت بیدقییه رېفراندۆم ل كەركووكى ژى بیتەكرن.

۲۲ سېپتەمبەرا ۲۰۱۷

هەولێرا

ستادیۆما ناقدەولەتییە شەهید فرەنسۆ حەریری. کەرنەقالا
جەماوەرییا باژێری هەولێری ژبو پشتهشامیی ل رێفراندۆم.

Photo: Adnan Muhammed

گهلی کوردستانی دهنگی خو دا

د پرۆسهیه‌کا دیرۆکی و دوور و درێژ دا یا نیزیکی سه‌د سالان فه‌کیشای د ناڤا ده‌وله‌تا عێراقی دا گه‌له‌ک ده‌رده‌سه‌ری و ئاواره‌یی و جینوساید و قهرکنا ته‌ڤایی ب سه‌ری گه‌لی کوردستانی هاتینه، کوردان ب مه‌رجی هه‌ڤه‌شکیی پشکداری د دامه‌زاندنا عێراقی دا کریه، به‌لی هه‌ر ریکه‌کا حکومه‌تین عێراقی یین یه‌ک ل دووف یه‌کهاتین گرتبیته‌ به‌ر و هه‌ر بریاره‌کا وان دای بۆ سه‌پاندنا ده‌سته‌لاتا مه‌رکه‌زی و فه‌ده‌رکنا کوردان و خوه‌ دوورگرتن بوویه ژ مافین وان یین ره‌وا، زیده‌باری ئی چه‌ندی ده‌سته‌لاتدارین عێراقی ریکا ئاسمیله‌کرن و جینوساید و قهرکنا ته‌ڤایی به‌رامبه‌ری خه‌لکی کوردستانی گرتیه‌ به‌ر. پشتی ٢٠٠٣ ئی ژ یه‌ه‌رچه‌نده‌ کوردان ب چه‌له‌نگی و نیازه‌کا پاک و بزین پشکداری د دانانا بنیاتی عێراقا فیدرال و دیموکراسی دا کر و ده‌ستوور کره‌ پارێزگانی سیسته‌می نوو، به‌لی ئه‌ف هه‌ول و پیکۆله‌ ژ بۆ ژيانه‌کا خوه‌زایی و ئاشتی و دیموکراسی ل عێراقی سه‌رکه‌تی نه‌بوون.

ئەو دەم ھاتبوو وەلاتیین کوردستانی د سەقاییەکی ئازاد و د پرۆسەییەکا دروست ئاشتیخوازانە و دیموکراسی دا ھزر و بۆچوونین خوە ل دۆر مان یان نەمانا خوە د سنووری عێراقی دا بەرچاڤ بکەن، ئەو دەمە ھاتبوو پرسیار ژ خەلکی کوردستانی بیته کرن ئەری ھەو دەولەتەکا سەر بە خوە دقیت یان ھەو دقیت بەردەوام بن د وی ئەزموونی دا ئەوا سەری سەد سالانە شکەستی و سەرکەتن ب دەستقە نەئینای. ژ ھفتی حزیرانی رۆژا بریار ل سەر رێفراندۆم ھاتیبە دان ھەتا بیست و پینجی ئەیلوولی ھەریم کوردستانی مژوولی بەرھەقبیان بوو بۆ ئەنجامدانا رێفراندۆم، ئەو دەم ھاتبوو د رۆژەکا دیرۆکییا پری سەرفرازی دا خەلک بریارا خوە بدەن دەنگی خوە بگەھیننە ئەقایی جیھانی، شەرعییەتا وی دەنگی ھەمی ژ شەرعییەتا دەنگی کەسان و ئالی و حزبان مەزنتەر بوو، ئەقە نە تاوانەک بوو، نە ژمی کارەکی دژی یاسایی بوو، نە شەرفروشتن و داگیرکرن و کاری تیرۆری بوو، ئەقە ئەداکرن مافەکی خوەزایی خەلکی کوردستانی بوو ب ریکەکا ئاشتییانە.

رۆژا ھەرە مەزن ھات و سپیدەیا بیست و پینجی ئەیلوولی ۲۰۱۷ی خەلکی ھەریم کوردستانی و دھەرین کوردستانی یین دەرڤەھی ھەریمی یەکەمین جار بوو ب ئاواپەک ئازاد و ئاشتیخوازانە و دوور ژ ھەر رەنگەکی دژواری و زۆرلیکرن و خوەسەپاندن و ئالۆزیی دا بەرھەف سندوقین دەنگدانی چوون و دەنگی خوە دا. رۆژا رێفراندۆم ھاتیبە کرن رۆژا گەلی کوردستانی بوو، رۆژا تەف وەلاتییان و ئیک ئیکەھی کوردستانییان بوو، دقنی دەنگدانی دا کەسی دەنگ نە ددا کەسەکی، بەلکی تەقاییا وی خەلکی دەنگ ددا خوە و وەلاتی خوە، دەنگ ددا ھەقدو و نقشین داھاتی و چارەنقیسا خوە، ئەقنی چەندی گیانەکی ھەقیشکی وەلاتینی د ناڤ خەلکی کوردستانی دروست دکر، ئەز نابینم د دیرۆکا گەلین جیھانی دا تشتەک ژ داخوازا مافی و گەریان ل دووڤ ماف و ثیانا گەلی خوە پیروتر ھەبیت خەلک مافی خوە یی دەنگدانی ئەدا بکەت و ثیانا وی خەلکی یا سەرکەتی بیت، لەوما ئەز دکارم بیژم رۆژا رێفراندۆم رۆژەکا پیروژ بوو.

مه‌ره‌م ژ پ‌ی‌فراندۆم ئه‌و بوو ع‌ی‌راق و وه‌لاتین ده‌ق‌ه‌ری و ته‌ق‌ای‌ی ج‌ی‌هان ه‌ه‌ز و ق‌ی‌انا دروستا خه‌لك‌ی كوردستانی بزانیته، كه‌سه‌ك‌ی بریار نه‌دابوو ده‌ملده‌ست رۆژا پ‌ش‌تی ر‌ی‌فراندۆم د‌ی ده‌وله‌تا سه‌ربه‌خوه ه‌ی‌ته راگه‌ه‌اندن، به‌لك‌ی بۆ ه‌ند‌ی بوو ده‌سته‌لاتا سیاس‌یا هه‌ری‌می ژ ئالی‌ی خه‌لك‌ی كوردستانی قه‌ی‌ی ر‌ی‌پ‌یدای و راس‌پارد‌ی بیته د قوناغا پاشتر دا ب ناغ‌ی وی بكه‌ق‌یته د دانوستاندنان دا و دیالۆكه‌كا قه‌ك‌ری دگه‌ل حكومه‌تا ع‌ی‌راق‌ی بكه‌ت، ب ئاشكرایی ل دۆر ق‌ی مژاری ئه‌م دگه‌ل حكومه‌تا ع‌ی‌راق‌ی و ئه‌م‌ریكا و وه‌لاتین دی ئاخفتبووین كو ر‌ی‌فراندۆم بۆ و‌ی چه‌ند‌ی یه‌ ر‌ی‌ك‌ی بده‌ینه خه‌لك‌ی كوردستانی ئه‌و ب خوه‌ گۆننا خۆ بیژن.

دو رۆژان پ‌ش‌تی ئه‌نجامدانا ر‌ی‌فراندۆم كۆمیسیۆنا بلندا هه‌لبژارتن و راپرسی‌ی ئه‌نجامین به‌راه‌ی‌ی بین ر‌ی‌فراندۆم راگه‌ه‌اندن و ۹۲,۷۳٪ ژ ده‌نگده‌ران ب به‌لك‌ی ده‌نگ‌ی خوه‌ دابوو، د راستی دا ئه‌ق‌ه‌ سه‌ركه‌تنا ه‌ه‌ز و ق‌ی‌انا گه‌لك‌ی كوردستانی بوو بۆ سه‌رخوه‌بوون، پ‌رانییا هه‌ره‌ مه‌زنا خه‌لك‌ی كوردستانی نه‌ دق‌یا ئه‌ف ئه‌زمونا شه‌ك‌ستییا ده‌وله‌تا ع‌ی‌راق‌ی خوه‌دییا ده‌رده‌سه‌ری و زۆلم و سه‌ته‌می پ‌تریا به‌رده‌وام بیته، به‌لك‌ی وی خه‌لك‌ی ده‌وله‌تا سه‌ربه‌خوه دق‌یا، ئه‌ق‌ه‌ سه‌ركه‌تنا پ‌رۆسه‌یا ر‌ی‌فراندۆم بوو، ر‌ی‌فراندۆم د ده‌مه‌ك‌ی دا دا ب سه‌رنه‌كه‌تی ه‌ی‌ته ه‌ژمارتن ئه‌گه‌ر گه‌لك‌ی كوردستانی ب نه‌خ‌ی‌ر به‌رسقا پ‌رسیارا ر‌ی‌فراندۆم دابا.

ه‌ندی په‌یوه‌ندی ب كه‌ركووك‌ی و ده‌ق‌ه‌ری‌ن كوردستانی بین ده‌رق‌ه‌ی هه‌ری‌می هه‌ی سه‌ركه‌تنا ر‌ی‌فراندۆم سه‌ركه‌تنا وان و ده‌سه‌كه‌فته‌ك‌ی گ‌رنگ بوو بو وان، گ‌رنگ‌ییا ك‌رنا ر‌ی‌فراندۆم ل وان ده‌ق‌ه‌ران د و‌ی چه‌ند‌ی دا بوو كو سه‌ره‌رای ده‌هان سالی‌ن ب عه‌ره‌بكرنی و ترساندن و ته‌په‌سه‌ركرنی و بن‌پ‌ی‌كرنی‌ن ده‌ستووری بین پ‌ش‌تی ۲۰۰۵ ئی ه‌ه‌ز و ق‌ی‌انا ش‌ی‌نی‌ن قان ده‌ق‌ه‌ران ب گ‌شت پ‌ی‌كه‌اتین وان قه‌ ده‌نگه‌ك‌ی بلندی زه‌لال بوو و گۆته ته‌ق‌ایا ج‌ی‌هان‌ی مه‌ دق‌یت دگه‌ل ده‌وله‌تا سه‌ربخوه‌یا

بۆدیرۆکی ۱۰۷

کوردستانی بژین، ل وان ده‌قهران پیکهاتین نه‌ته‌وه‌یی و ئایینی ژ خوشک و برایین عه‌ره‌ب و تورکمان و کریستیانان ده‌نگ دا کو دگه‌ل ده‌وله‌تا کوردستانی بژین، د رۆژا ریفراندۆم دا حه‌ز و ئیانا راستا پیکهاتین وی ده‌قهری دگه‌ل وی چه‌ندی بوو دگه‌ل ده‌وله‌تا کوردستانی بژین، ئه‌و ده‌وله‌تا باوه‌ری ب هه‌قرا ژيانا ئایینی و نه‌ته‌وه‌یی هه‌ی و دوور ژ هه‌ر ره‌نگه‌کی شو‌قینیزما نه‌ته‌وه‌یی و ئایینی.

کارقه دانین حکومه تا عیراقی

مخابن به رامبهری په یاما ناشتیخوازانه یا گهلی کوردستانی مه هژماره کا کارقه دانین نه ژیرانه ژ سه روک وه زیر و کاربده ستین عیراقی دیتن، ب ناشکراییی بیئا شوؤئینیزم و حاشاکرنی ژ هه فیشکییا ژئ دهات، شان کارقه دانان راستییا د کویراتییا دلئ وان دا بهرچاف کر کو د بنیات دا دژی مافین خه لکی کوردستانی نه، تنی زمانئ گهف و هه ره شه و خوه سه پانندنئ دزانی.

تنی دو روژان پشتی ریفراندۆم، جقاتا نوونه ریښ عیراقی بیی به ره هه ثبوونا نوونه ریښ کوردستانی د روونشته کی دا سیژده بریارین نه یاسایی و نه ده ستووری دژی هه ریمی دان،^{۳۹} ئارمانج ژ وان بریاران سزادانا ته قاییا خه لکی کوردستانی بوو، وان بریاران ریك ل بهر حه یدهر عه بادیی سه روک وه زیران خوشکر ب زمانئ

۳۹- بۆ زانیاریین بیتهتر، لاپه را ۱۸۲ ببینه.

گەفان و سەئۇدییەن بېھ یقیت و ریک ل بەر وی قە کر هیزی و چەکی دژی
 ھەریمی و دەقەرین کوردستانی یین دەرقەمی ھەریمی بکاربینیت. د بریارەکی ژ وان
 بریاران دا فەرماندەیی هیزین چە کدارین عیراقی راسپاردبوو هیزی ل دەقەرین
 ناکۆکی ل سەر ھەمی و کەرکوککی بە لاقە بکەت، ئەف بریارە ب ئاشکرایی ھە لکرنا
 چرایی کەسک بوو دا سەرۆک وەزیران هیزی و چەکی ب مەرەما چارەسەرییا
 ناکۆکیین سیاسی بکاربینیت. ئەقە ب خوە بنییکرنەکا ئاشکرایا دەستووری
 ھەمیشەیی عیراقی بوو کو بکارئینانا چەکی بو سەرکونکرنا مللەتی قە دەغە
 کریە. د بریارەکا دی یا جقاتا نوونەرین عیراقی یا پشتی ریفەراندۆم پرنسیپی
 ژ ھەقجوداکرنا دەستەلاتان ھاتییە بنییکرن و جقاتا نوونەران جھە دەستەلاتا
 دادووری گرتیە و داخوازا سزادانا بەرپرسین ھەریمی کریە و ریفەراندۆم ب تاوان
 دایە نیاسین. ھەر وی رۆژی جقاتا وەزیرین عیراقی بریارا گرتتا سنووران
 ل بەر ھەریمی و دووریچکرنا ھەریمی و برسیکرنا خە لکی کوردستانی دایە.

ئەو جارا ئیکی بوو د دیرۆکا خوە دا جقاتا نوونەرین عیراقی ھندە بریاران
 بدەت، ئەو بریار ژی بیی بەرچاقرنا سازانی (تەوافقی - لەھەقنری) و بیی
 بەرھەقبوونا نوورین خە لکی کوردستانی بوو، ژبەرکو ئەف بریارا دژی ھەریمما
 کوردستانی بوون و ب ھزرەکا شۆفینی ھاتبوونە دارشتن گەلەک بلەز ب یەک
 دەنگی ئامادە بوویان ئەو بریار پەژراندن، بەری وان ژی ل ۱۲ / ۹ / ۲۰۱۷ ی
 ھەمان جقاتی بیی بەرچاقرنا پرنسیپی سازانی کۆمەکا دی یا بریاران دژی
 ریفەراندۆما ھەریمما کوردستانی پەسەندکر بوون.

ئەوا راست بیت پشتی دەھان سال چ رەنگە گۆھرینەک نەکەتیە د عەقلیەت و
 ھزرکرنا شۆفینی دا ل بەغدا، مە باش دزانی تنی سەروسیمال بەغدا ھاتیئە
 گۆھارتن، لی ھەمان عەقلیەتا شۆفینی دەستەلاتدارە و نە باوهری ب ھەقشکییا

د دهسته لاتی دا هه یه و نه ژى باوه رى ب داخوازین ره وایین خه لکه کی هه یه و چ ره نگیښ دادپه روه ریښ ژى ل جه م وئ نینن. ژ بریارین په رله مانئ عیراقئ و سه ره ده ریښ زقر و نه ده ستورین سه رۆک وه زین عیراقئ یئ وى ده می دیار بوو کو بئ باوه رییا مه ب په یمان و گه ره ننیښن ژ قه ستا یین ئه مریکا و حکومتا عیراقئ به رى ئه نجامدانا ریفراندۆم د راست و د جهئ خوه دا بوون، سه ره ده رییا عه بادی گه هشته ئاسته کی بریارا گرتنا فرۆکه خانه یین هه رییم دا و مینا سه ره ده می به عسییان ل شوونا هه ریما کوردستانئ په یقین باکوورئ عیراقئ بکار دئینان و ده ست ل سنگی خوه ددا کو دئ دهسته لاتا یاسای ل سهر هه ریما کوردستانئ سه پینیت، ئه قه ژى د ده مه کی دا بوو کو نه دکارى دهسته لاتی ل سهر ده قه را که سکا به غدا سه پینیت.

ته قایى ئه و سه ره ده ریښ نه ده ستورین ب مهانه یا سه پاندنا ده ستووری گرتینه بهر دنیات دا نه د ده ستووری بوون و ده می گه فین بکارئینانا هیزی دکر ئه و ب خوه بنپیکرنا ده ستووری بوو، گومان تیدا نینه ئه ق گه ف و سه ره ده رى یه ب هه فکاریا وه لاتین هه قسوو بوو، حکومتا عیراقئ ب هاریکاریا بیانین گه ف ل خه لکئ کوردستانئ کرن و کوردستان دوور پیچ کر.

کارقه دانین دهسته لاتداریښ عیراقئ جهئ شه رمه زاریښ بوون و نیشانا وئ راستیښ بوون کو وان چ سه ربۆر ژ دیرۆکئ وه رنه گرتینه و چ ده مان وان ل بهر نینه ئاریشه و پرسگریکان چاره سه ر بکن، ره وشه ک ئینا پیښ کو هه موو د دزایه تیکرنا مافین گه لئ کوردستانئ دا یه ک رهنگ و خوه دی یه ک بۆچوون بوون و ته قایى سازین یاسادانان و دادوه رى و ئه منى و ئابووری بۆ وئ دزایه تیکرنئ دانه کارى، ئه و سه رى سه د سالان بوو ته قایى هه ول و بزاقین رژیمن عیراقئ بۆ شکاندنا هه ز و قیانین خه لکئ کوردستانئ بوون، به لئ د ئه نجام دا شکه ستن و

بۆدیرۆکی

ژناقچوون باهرا وان بوو. ههلوپستێ مه بهرامبهر کارقه دانێن حکومه تا عێراقێ ئه و بوو ئه م نه دگه ل زمانێ گه ف و هه ره شه یان و په نابرن بۆ چه کی بووین و ته قایێ بریارین عێراقێ نه یاسایی و دژی ده ستووری و بنه مایین به هه قرا ژیان و ئاشتیێ بوون، لێ به رسقا په یاما ئاشتیخوازانه یا گه لێ کوردستانی ب هزرا شو فینی چه ک بوو کو تنێ زمانێ چه کی دزانی. ئه قه نه تشته کی نامو بوو به لکی ب درێژاهییا ژیی حکومه تا عێراقێ ل به رچاقان بوو و د گه له ک دیدارین دیپلۆماسی و چا قییکه تن و داخۆیانییان دا به ری پێفراندۆم من ئامازه ب قی چه ندی کریه.

ئهو سه ره ده رییا پری دوژمنکاری دگه ل هه ریما کوردستانی هاتییه کرن پرانییا وی ژ ئالیی وان شیعه یان بوو ئه وین پێشتر ئه م و ئهو د سه نگه ره کی دا و ئهو ب هاریکارییا کوردان چوونه به غدا بوونه حوکمدار، پشتی سال ۲۰۰۳ ئی شیعه یان هیقی دکر عێراق ببیته ده وله ته کا فیدرال و جهی وان د وی ده وله تی دا هه بیت، د وی ده می دا پیکهاته یا عه ره بین سوننه دژی فیدرالیزمی بوون و وانا د قیا عێراق وه ک جاران ده وله ته ک مه لبه ندی (مه رکه زی) بیت. به لی ژ وی رۆژا شیعه یان ده سته لات گرتیه ده ست هه مان سیاسه تا شاشا رژیما چووویا عێراقی گرت به ر، تنی جوداهییا وان دگه ل یا رژیما چوووی ئه و بوو ئانا تیره گه ری (تائیفیته) دا دگه ل و هه ز دکر پشتی داویهاتنا شه ری داعش ده ست ب سه ر ته قاییا عێراقی دا بگرن و بیی به رچاقوه رگرتنا سه ره وه رییا عێراقی و ده ستووری و ره وشا نوویا ده وله تا عێراقی بوونه پشکه ک ژ ئه جیندایه کا هه ریما یه تی و تیره گه ری یا قه گر ل ده قه ری. برینا بۆدجه ی و دوورپێچکرنا کوردستانی د سه رده می شه ری داعش دا و سه ره ده ریین نه ده ستووری یین به ره ف وی ئه جیندایێ دچوون، ده مه ک بوو مه هه ست ب وی پیلانی کربوو کو پشتی شه ری داعش دی به رۆکا کوردستانی گرن و هیرشێ سه ر مه که ن.

پشتی ریفراندۆم داخووازا حكومه تا عیراقی هه لوه شاندا ئه نجامین ریفراندۆم بوو، مه ره م ژ ئی داخووازی پتر ئالۆزكرنا ره وشێ دروستكرنا فشاری بوو، چونکی وان باش دزانی هه لوه شاندا ئه نجامین ریفراندۆم د شیانین چ كه سه کی یان ئالییه کی و سازبیه کی دا نینه، چاوان ده نگی سی ملیۆن كه سان بیته هه لوه شاندا ن؟.

ریفراندۆم كاره کی نه یاسایی نه بوو هه روهك نه یار و كه سین دژه ریفراندۆم دبێژن، به لکی ده برینا هه ز و ئیان و بوچوونا خه لکی كوردستانی بوو ل دور سه رنقشتی وان، ل ته قایی جیهانی مافه کی ره وایه خه لك هه ست و بووچوونا خوه دیار كه ت و چ ریگرییه ك لی ناهیته كرن، ئه و ال كوردستانی هاتییه كرن تنی خه لکی وئ ده نگی خوه دایه و هه ریمی سه ره به خوه یی نه راگا هاندیه كو حكومه تا عیراقی و خه لكه کی دی ب ئی ئاواپی هیرشا چه كداری بكه نه سه ر كوردستانی، ئه شه د ده مه کی دا بوو كو هیژ هه ریما كوردستانی پشه كه ك بوو ژ عیراقی و بكارئینا هیژا چه كداری دژی هه ریشه کی كریاره كا نه ده ستووری و نه یاسای یه، به لی ژ بی خوه دیبا گه لی كوردستانی و ب پشه تگۆفه ها قیتنا مافین خوه زایین گه لانه (یین د په یمانا نه ته وه یین هه تگرتی دا هاتین)، وه لاتین به رژه وه ندی په ریس پشه قانیی ل حكومه تا عیراقی بكه ن و ریکی بده نی هیژا له شه كری دژی خه لکی كوردستانی بلقینییت.

شازدههئى ئۆكتۆبهرى

پشتى ب داويھاتنا ئۆپه راسيؤنا ئازادكرنا مووسلى ژ دهستى داعش و هيژ گهلى كوردستانى بريار ل سهر ئه نجامدانا ريفراندؤم نه داي، ژ سهره دهري و به رهه فيين حكومه تا عيراقى نيشانين هندى د ديار بوون كو نيازين وان به رامبهري ده قهرين ناكوكى ل سهر هه ي و هه ريما كوردستانى د خرابن، بنپيكرنا بيكهاتنا ئۆپه راسيؤنا ئازادكرنا مووسلى و پاشئيخستنا ئۆپه راسيؤنا ئازادكرنا هه ويجه ژ ئاليى عيراقى قه پاشتر ده ركه تنا داعش ژ هه ويجه بيى شهر كو سه نته ره كى به يزيى داعش بوو و پشتى وي ب ده مه كى قالاكرنا ته له عفه ر ژ ئاليى داعش قه ئه و ژى بيى شهر گشت ئه قه جه ي پرسیارين مه زن بوون، نيشانين وي چه ندى بوون كو هه فكار بيه ك د ناقبه را هيژين ده قهرى دا هه يه بو داگيركرنه شا ده قهرين ناكوكى ل سهر هه ي و به رهه شى بوون كو فشاره كا پتر بيخنه سهر كوردستانى، به رده واميبا حكومه تا عيراقى ل سهر برينا بؤدجه يا

ھەرىمى و داخۆيانىيىن شوۋىنى و گەف و ھەرەشەيىن سەركردەيىن ھەشدا شەعبى، ھەرەھەموو نىشان بوون كو عىراقى بەرنامەكى دى بەرامبەرى ھەرىمى ھەيە، ئەقە دەمەكى دا بوون كو ھەتا وى دەمى ھەرىما كوردستانى باشتىن ھارىكارى و ھەشكارى دگەل عىراقى دكر. رېفراندوم ھاتباكرن و نەھاتبا كرن پلانا ھىرشى بۆ سەر ھەرىمى يا بەرھەفكرى بوو و ئەو پلان دا ھەر ھىتە بجهئىنان، رېفراندوم تنى مھانەيەك بوو دا ئەف پلانە ب ئاوايەكى بلەزتر و ب ھارىكارىيا ھىزەكا ناخوھىيى و مائىتكىرنا ئاشكرايا ھىزىن دەقەرى و بيانىيان بىتە ئەنجامدان.

پشتى سەركەتەن رېفراندوم ئاخفتن ھەبوون كو پشكەك ژ يەكىتتىيى (ى ن ك) مژولى بىكھاتەنەكا نھىنى نە بۆ رادەستكرنا كەركووكى، ل ۱۲ ئۆكتۆبەرى بىي ھەشكارىيى دگەل ۋەزارەتا پىشمەرگەى ب مھانەيا ھندى كو پشتى شەرى داعش بىدقى ناكەت ھىزىن وان بىمىنە ل وى دەقەرى ھىزىن خوە ژ باشوورى كەركووكى قەكىشان، ھەر د وى رۆژى دا ھىزەكا ھەشدا شەعبى ل بەرۆكا (بەرەيا - مىحوەرى) باشوور و رۆژئاقايى كەركووكى بزاق كر بەرەف پىش بەيىن بەلى ھىزىن پىشمەرگەى بەرسنگى وان گرت و نەھىلا ژ جھى خوە بەرەف پىش بەيىن، ل رۆژا ۱۳ / ۱۰ / ۲۰۱۷ ھىزىن پشتىوانى ۲ ب فەرمانا بەرپرسەكى لەشكەرىيى (ى ن ك) سەنگەرى خوە ل گوندى عەبادات يى ستراتىژى بەردا و رىكا سەرەككىيا خۆرماتو - كەركووكى كەتە دەستىن ھەشدا شەعبى و قەقەتيان كەتە د ئاقبەرا ھىزىن پىشمەرگەى دا يىن ژ خۆرماتو ھەتا داقوق چەپەرىن خوە گرتىن، ل ۱۲ و ۱۳ ئۆكتۆبەرى ھەتا ۱۵ ئۆكتۆبەرى ب درىژىيا بەرۆكىن شەرى يىن وى مىحوەرى گشت دەقەرىن سەبە نىسان و داقوق و مريەم بەگ ب بىكھاتەنەكا نھىنى رادەستى ئىرانىيان و ھەشدا شەعبى ھاتبوونەكرن.

ل رۆژا ۱۵ ئۆكتۆبەر ۲۰۱۷ ئى ل ھاڧىنگەھا دوكان ل مالا خودى ژىرازى
 مام جەلالى من پشكدارى د كۆمبوونەكا ھەردو مەكتەبىن سىياسى بىن پارتى و
 يەكئىتى دا كر، د كۆمبوونى دا برادەرىن يەكئىتى پىشنىازكر ب مەرەما روونەدانا
 شەرى ل كەركووكى ب ھەڧكارىيا ناڧبەرا ھەرسى ئالىيان ھىزەكا ھەڧشكا
 ھىزىن پىشمەرگەى و ئەمرىكى و عىراقى ل لەشكەرگەھا (K1) بنەجە ببن و لىوا
 پارىزقانىيا سەرۆك كۆمارى تەناھىيا كەركووكى بپارىزىت، يا رۆھن و ئاشكرا
 بووچ راستى بوڧى پىشنىيازى نىنە ژبەركو پىشتر ژى ئەڧ ھەڧكارىيە
 ھەبوويە و زۆر زەحمەتە بەھىلن لىوا پارىزقانىيا سەرۆك كۆمارى بىتە كەركووكى.

ژ دەسپىكا كۆمبوونا دوكان دىاربوو رەوشەكا نە سرۆشتى ل جەم برادەرىن
 (ى ن ك) ھەيە. نىچىرئان بارزانى كو وى دەمى سەرۆك وەزىرى ھەرىمى بوو
 پرسىيار ژ وان كر ئەرئى ھەو ھەچ پىكھاتنەك كرىه؟ چ ئەوئىن پىكھاتن كرى و چ
 ئەوئىن ئاگە ژ پىكھاتنى نەى د بەرسقى دا گۆتن چ پىكھاتن نىنن، بەلى پاشتر
 ئاشكرا بوو كو پشكەك ژ سەركدایەتيا يەكئىتى بىى ئاگەھدارىيا سازى و
 جقاتا بلندا سىياسى و سەركدایەتيا كوردستانى دگەل وان پىكھاتبوون. ھەتا
 پشكەك ژ مەكتەبا سىياسىيا يەكئىتى ئاگە ژ وئى پىكھاتنى نەبوو يا كەركووك
 رادەستى ھىزىن ھەشدا شەعبى و ئىرانى و عىراقى كرى. ل داوييا كۆمبوونا
 دوكان برىار ھاتەدان ب مەرەما ھەڧكارىيە و دانوستاندىن ئاڧاكەر د ناڧبەرا
 ھەرىمى و بەغدا سەرۆك كۆمار دەملدەست بژىرئەشە بەغدا، سەرۆك كۆمار
 زڧرىشە بەغدا بەلى كەس يى بەرھەڧ نەبوو دگەل وى روونىت و گوھدارىيا
 وى بكتە.

ل داوييا كۆمبوونا دوكان داخۆيانىيەك ھەڧشك د ناڧبەرا ھەردو حزبان
 ھاتەراگەھاندن ئەشە ژى دەقى وئى يە:

ئىك: داکوکىي ل سەر يەکرىزىيا گەلى خوہ و ھىزىن سىاسىيىن کوردستانى دکەين، تنى ئەو گەرەنتيا رىقەبرنا کار و ئەرکىن ھەشپشکە د قى قوناغى دا.

دو: کۆمبوونى داکۆكى ل سەر وئ چەندى کر تەقايى کيشە و ئاريشەبيىن ناڤەرا ھەولير و بەغدا ب دىالۆکەکا بەرپرسىارانە و ئاڤاکەر بيىنە چارەسەرکرن.

سى: نھا ژى ھىزىن سىاسىيىن کوردستانى ئامادەنە دەست ب دانوستاندنن بى مەرج و ئاڤاکەر ل سەر بەرژەوہندييا بەغدا و ھەوليرى و پرهنسىيىن دەستوورى بکەن.

چوار: کۆمبوون ب بەرژەوہندييا ھەردو ئاليان دزانيت ئاليين سىاسىيىن سەرەكى ل عىراقى و کوردستانى پشکدارى دانوستاندنن ناڤەرا ھەريمى و بەغدا ببن، ھەروەسان ئاليين نيڤدەولەتى ژى چاڤديرييا قى کريارى بکەن.

پيىچ: ل دۆر کيشەبيىن لەشکەرى و ئاسايشى ل دەڤەرين کوردستانىيىن دەرقەى ھەريمى يان ھەر جەھەكى دىتر، و ھەموو مايتيکرنن لەشکەرى ئان لقاندنا ھىزان و گەف و ھەرەشە، نە تنى مەترسىنە ل سەر پەيوەنديين ھەريمى و بەغدا، بەلکى مەترسىنە بۆ سەر ھەر بزاقەکا دلسوزانە ب مەرەما ئاشتىي بۆ چارەسەرکرن کيشەيان دەينەکرن، د ھەمان دەم دا بنپيکرنە وان ياسايانە بيىن بريار ل سەر ھاتىيەدان و ل دووڤ وئ بريارا نابيت ھىزىن چەکدار ب مەرەما ئيکئالیکرنا کيشەبيىن سىاسىيىن ناڤخوہىي بيىنە بکارئينان.

ل داویى ھەردو ئالى سلاخان بۆ پېشمەرگە يېن قارەمان دەنپىرن ئەو قارەمانىن د شەرى تىكشكاندنا داعش دا ناسنامە يا پارىژقانىن نازادىيا جىھانى وەرگرتى و نھا ژى د چەپەرىن پېشىي دانە بۆ د دەستقە ئىنانا ئارمانجىن مە.

د ھەمان رۆژا كۆمبونا دوكان ل ۱۵ى ئۆكتۆبەرى شاهی ئوردنى شاه عەبدوللاى ب تەلەفونى پەيوەندى ب من كر گۆت: تو و عەبادى وەرن بىنە مېقانىن من دا كول دۆر گرفتارىيان بپەيقىن و ب ھەقرا بگەھىنە تىگەھشتەنەكا ھەقپىشك. ئەياد عەلاوى ژى ئاگەھدارى قى داخووا شاهی ئوردنى بوو، د بەرسقى دا من گۆت: ئەزى ئامادە مە بەيم بەلى فرۆكەخانە ل بەر مە گرتىنە، شاه عەبدوللاى گۆت: ئەز دى فرۆكەيى بۆ تە ھنپىرم، عەبادى ژى د بەرسقا وى دەسپېشخەرىيا شاه عەبدوللاى دا گۆتبوو: ب مەرجهكى ئەز دى ھىمە وى روونشتنى مەسعود بارزانى بىتە سەر تىلەفزیونى و ھەلوەشاندنا رېفراندۆم رابگەھىنیت، ئەف مەرجهى عەبادى بوو، مەرجهى عەبادى نەيى بەرعاقىل بوو چونكى وى ژى باش دزانى نە كەسى ئەو مافە ھەيە و نە ژى ئەو شىانە ھەنە دەنگى ب ملیۆنان وەلاتىيان ھەلوەشىنیت، ئەو مەرجهى وى يى نە د جھى خوە دا نىشانان د سەرداچوونا وى و چاوانىيا عەقلىبە تا وى بوون.

دەمەكى درىژ بەرى رېفراندۆم من ئەو راستىبە دزانى ھەكە ھىزىن عىراقى دەلىقا خوە ببىنن دى ھىرشى كەنە سەر دەھەرىن كوردستانى يىن دەرقەى ھەرىمى و ھەرىمى ب خوە ژى. چەند جاران ل دۆر وى مژارى ئەز دگەل ئەمرىكى و ئەوورۆپىيان ئالىين سياسىين كوردستانى ئاخبوووم، رېفراندۆم ژى رىكەك بوو دا چارەسەرىبەك بىتەكرن و نەھىلین شەر روو بدەت، بەلى وەك مە دىتى رۆژەكى پىشتى كۆمبونا دوكان ل رۆژا ۱۶ى ئۆكتۆبەرا ۲۰۱۷ى داب پىشتەقانىبەكا ھەرىمايەتى و رىخوشكرنەكا خىانەتكارىيا ئالىبەكى ناخوھىي ل بەرچاقىن

ئەمريكا و ب چەكئىن ئەمريكى ھىزئىن ھەشدا شەعبى ب پىشتەقانىيا ھژمارەكا زۆرا پاسدارئىن ئىرانى ب فەرماندەييا سەر پاسدارەكى ب ناھى ئىقبال پۆر ھىرش ئىنا سەر كەركووكى و دەقەرئىن ناكوكى ل سەر ھەى، چ جاران مە پىشبينىيا رۆژەكئى نەدكر ب چاقدىرئىيا ئەمريكا و ب چەكئى ئەمريكا ھىرشى بكنە سەر پىشمەرگەى، ھەرەسان مە پىشبينى نەدكر ھىزەكا ناخوھىي زىدەگاھىي ل سەر ھەز و قىيان و دەنگى گەلى خوھ و سازئىن فەرمىئىن ھەرىما كوردستانى بكەت و دەستى خوھ بكەتە د ناھ دەستئىن ھەشدا شەعبى و دگەل وان بىكبھىت بۆ داگىركرنا خاكى كوردستانى. (نەخشەيئىن ژمارە ۷ و ۸).

قى خىانەتى دربەكئى دەروونىي مەزن ل پىشمەرگەى دا، ھەقكارى و پەيوەندىيىن لەشكەرئىن پىشمەرگەى ل بەرۆكئىن شەرى ژىك قەتەتيان، ل ھندەك جھان پىشمەرگە بىي فەرمان قەكشيان، ئەم ھەموو دزانين خىانەت ل بەرۆكئىن شەرى چ ب سەرى گيانى بەرخوھدانى يى شەرقاتان دئىنيت، ئەو پىشمەرگەيىن ئەفسانەيا داعش شكاندى ناچار بوون رۆندكئىن بى ھىقىبوونى برئىن، د قى رەوشا نەخوش دا ھەموو بزاھئىن من بۆ ھندى بوو ئەف خىانەتا مەزن نەبىتە ئەگەر پتر خوينا عىراقىيان برزئىت يان پىشمەرگە بكەقئىتە د شەرەكئى ناخوھىي دا.

بەرى قى بۆيەرى ل شنگالى ب مەرەما ژىكقەقەتاندى ئىزدىيان و دروستكرنا دوبەرەكئى د ناقبەرا واندا ھىزەك ل ژىر ناھى ھەشدا ئىزدى ھاتبوو بىكئىيان، د قى رەوشى دا كەسايەتى و رىھسپىيىن شنگالى داخواز كر پىشمەرگە قەكشئىت دا كو شەرى ناخوھىي د ناقبەرا ئىزدىيان دا روونەدەت و گۆتنە مە ئەم خوھ ل بەر كارەساتئىن دى ناگرين، ھەر ژبەر ھندى دا شەرى ناخوھىي د ناقبەرا ئىزدىيان دا دروست نەبىت و خوينا وان نەھىتەرىتن و ب وى مەرچى

كو شنگالى بدهنه شه دهست ئىزدىيان و ئه و ب خوه ريقه به ريبا خوه بكن من فرمان دا هيزين پيشمه رگه ژی شنگالى شه كشيپن، به لى هه تا نها شنگال نه دايه دهست ئىزدىيان و خه لكه كى دى ل وىرى حوكمدارىيى دكن و هيز خه لكى شنگالى نه زقرينه شه سهر مال و وارين خوه.

من دقیت ل قیىرى رۆلى نىگه تىقى دو ديپلوماتكارين بریتانى و ئەمريكى بهرچاڤبكه م، پشتى ۷ حيزرانا ۲۰۱۷ئى ده مئى بريار ل سهر كرنا ريفراندم هاتييه دان فرانك به يكه ر باليوزى بریتانيا ل عىراقى ل به رامبه رى قى مزارى يى شه كرى بو و ل سهر هه شكارى و هاريكاريبا وه لاتى وى و كوردستانى دقوناغين داها تى دا دكر، به لى ل داويى وى رۆله ك زور خراب گىرا و يى ناگه هدار بو و ل سهر وان هه موو فتنه و پيلانين نه پينين دژى كوردستانى دهاتنه كرن و دهستى وى ب خوه ژی تيدا هه بوو، هه روه سان دؤگلاس سلیمانى باليوزى ئەمريكا ل عىراقى رۆله كى گه له ك خراب گىرا، ژی ئالييه كى شه هاندانا نه يارين كوردستانى دكر ژی ئاليى دى شه راپورتين خراب و پر شاشى ده رباره ي كوردستانى ددانه واشينتۆن، (جه نه رال پۆل فانك) يى فه رمانده يى ئۆپه راسيۆنين له شكه ريپن ئەمريكا ل عىراقى و ژنو و دهست ب كارى خوه كرىبو رۆله كى نه ريى د دژايه تىكرنا ريفراندم دا گىرا.

هندى په يوه ندى ب ريفراندم شه هه ي راسته ئەمريكيان گۆته مه پى نه خوشه و نابيت بيته كرن، به لى ئه و ژی نه گۆتیه مه كو دى چه كى و تانكين ئابرامز دهنه هه شدا شه عبى دا شه رى پيشمه رگه ي پى بكن، د بنيات دا چه ك و تانكين ئەمريكى دابوونه له شكه رى عىراقى دا شه رى داعش پى بكن، بو هندى نه بوو بدهنه هه شدا شه عبى و شه رى كوردستانى پى بكن، ئەمريكى دشيان ريكي ل قى دوژمنكارىيى بگرن، چ نه بيت دشيان تانكين ئابرامز نه دهنه

حه شدا شه عی دژی پيشمه رگه ی، به لى ئه شه ژى نه كر. هه لوبىستى ئه مریكا تاییهت یى بالیۆزى ئه مریكا ل به غدا پتر هاندانا نه یاریین كوردستانى كر فهرمانا ته قایى دژی هه رییمى ئه نجام ده ن.

ل رۆژا ۱۷ى ئۆكتۆبه رى دۆگلاس سلیمان بالیۆزى ئه مریكا ل به غدا په یامه ك بۆ من هنارت، ئه شه ده قى وى یه: "جیهان هاتییه گۆهارتن، ئه فرۆكه نه وه ك دوه ی یه، دقیت ب خوه دا بچنه شه. ئه ف په یامه پشتى داگیركنا كه ركوكى و ده قه ریڼ دى و مشه ختبوونا ب ده هان هزرا وه لاتییان بوو، تاوان و زیده گافیین مه زن ژ ئالیى حه شدا شه عی شه ده ره قى خه لكى كه ركوكى و دۆز هاتنه كرن. عه بادى و سه ركرده یین حه شدا شه عی كه تنه د غروور و سه ردا چوونه كا مه زن دا، ئه ف كاودانه ب ده لیقه زانى هیرشى هه رییمى بكن و ل دووف ئاشۆپا خوه هه ولیئرى و دهۆكى ژى بگرن و هه روهك وان د هزرا خوه دا نه خشه بۆ دكیشا سه ریڼ رپفراندۆم بگرن ل سیدارى بدهن و خه لكه كى خائین یین ب ناقتى كوردان دئاخفت بكنه مه زن و نوونه ریڼ كوردان. د بنیات دا ئه ز دژی شه رى بووم، به لى هه كه رهوش بگه هیته وى ئاستى هنده كان بقیت سه ره وه رى و سه رفرازبیا كوردان بشكینن دقیت به رگریى ژ هه ز و قیانا گه لى خوه بكه یین ل رۆژا بیستى ئۆكتۆبه را ۲۰۱۷ى هیزیڼ حه شدى و عه بادى قیا چانسى خوه بجه ربینن و به ره ف هه ولیئرى به یین. ده مى مه زانى وان پیلانا ژناقبرن و داگیركنا هه ولیئرى هه یه مه بریارا به رخوه دانه كا سه رانسهرى دا ل رۆژا ۲۰ى ئۆكتۆبه رى ل پردى پيشمه رگه ی قاره مانیبه كا مه زن توومار كر و هیرشا حه شدى و هیزیڼ عیراقى شكاند.

یه كه مین جار بوو د دیرۆكى دا تانكا ئابرامزا ئه مریكى ژئالیى حه شدا شه عی شه دهاته بكارئینان، ئه و تانكه ب ده ستین هیزیڼ پيشمه رگه ی هاته

شكاندن، پشتى وى سەرکەتنى من بەرسقا دۆگلاس سلیمانى بالیۆزى ئەمریکا دا و من گۆتى جەنابى بالیۆزى: "ئەفرۆ نە دوھى یە و سوبەھى ژى وەك ئەفرۆ نابیت." بەرخوهدانا پيشمه رگه ی ل هه موو به رۆکان یا به رده وام بوو، ئە و بوو ل رۆژا ۲۶ ی ئۆکتۆبەر ی ل به رۆکا مه حمودى و سحیلا هیژین عیراقى و حه شدى ب هاریکارییا هیژین ئیرانى و حزبولایا لبنانى ب فه رمانده هییا راسته و خوهدیا ئەفسه ره كى پاسدارى ئیرانى ب ناقى سهید موختار (ئە و ب خو ه ژى د وى شه رى دا بریندار ببوو) ب مه ره ما گرتنا پيشخابوور هیرش کره سه ر چه په ریڻ پيشمه رگه ی، به لى د قى هیرشى دا تووشى شكه ستنه كا مه زن بوون. شه رى سحیلا یه ك ژ به رخوهدانىڻ دیرۆكى ییڻ گه لى كوردستانى بوو، شكه ستنا حكومه تى ل شه رى سحیلا هه شه نگى گۆهارتن و ده ست ب دانوستاندانان هاته كرن، به لى هیشتا عه بادى یى به رده وام بوو ل سه ر دڤنبلندیا خو ه، یى ئاماده نه بوو دانوستاندین سیاسى بکه ت، داخواز دکر تیمین ته کنیکى ییڻ له شکه رى دانوستاندانان بکه ن.

د یه که مین گه را دانوستاندانان دا نوونه ریڻ هیژین عیراقى و سوپایى پاسدارى ئیرانى و حزبولایا لبنانى ئاماده بوون، د دانوستاندانان دا عیراقییان ل دووڤ ریڻمایین نوونه ریڻ ئیرانى و حزبولا سه ره ده رى دکر، د راستى دا ئە شه مه زنتریڻ سڤکاتى بوو عه بادى ب سه ره ریییا عیراقى دکر کو خه لکى بیانى به یڻ بریارا ل سه ر ده سنیشانکرنا هیلیڻ (خیچین) ته ماسى بده ن، له وما من بریار دا ئیدی تیمین مه ییڻ دانوستاندانان دگه ل وان نه روونن.

په یقا داوی

ل شازده هی ئوکتۆبه ری نه حه زین گه لی کوردستانی کربوو د دلخ خوه دا
 ئه گه ر بشین نه زموونا هه ریما کوردستانی ژ ناف ببه ن. به رخوه دانا خه لکی
 کوردستانی و پیشمه رگه ی نه هیلا ئه ف پیلانه سه رکه تی بیت. به لی هندی ئه و
 عه قلیه تا حاشاکرنی ژ خه لکه کی و شو فینز می ل عیراقی بمینیت گه ف و هه ره شه
 ل سه ر ماف و هیقی و ئارمانجین ره وایین خه لکی کوردستانی دی به رده وام بن،
 خه لکی کوردستانی ژی خوه دی دۆزه کا ره وایا نه ته وه یی و دیرۆکی و ده ستووری یه،
 چ بۆیه ره ک یان ئاسته نگه ک نکاریت ژ ره وایه تییا (مشروعیه تا) وی دۆزی کیم بکه ت و
 گه لی کوردستانی ب هیقی و هیژشه دی دا کۆکیی سه ر وی دۆزی که ت.

هه رچه نده حکومه تا عیراقی هۆقانه سه ره ده ری دگه ل کوردان کریه و تاوانین
 مه زن به رامبه ر کوردان نه نجام داینه، به لی ته فگه را رزگار یخوازا کوردی ب در یژیا
 دیرۆکا خوه نه هیلا یه نا کۆکیین سیاسی دگه ل سیسته می سیاسی و ده وله تا

عیراقی ببنه ناکوکیین نه ته وهیی و تیره گهری د ناقبه را گهلێ کوردستانی و خهلکی عیراقی دا و نه هیلایه ئەو ناکوکییه د ناڤا خهلکی دا به لاف ببن، ئەڤ بۆچوونا ته ڤگه را رزگار یخوازا کوردی د هه موو قوناغان دا و نها و د پاشه رۆژی دا دی هه مان بۆچوون بیت، نابیت د چ کاودانه کی دا برابینیا کورد و عه ره بان تیکبجیت.

حوکمداریین عیراقی پشتهی ساللا ۲۰۰۳ی دیرۆکا خوینه لو و پیری حاشاکرنا عیراقی ژ بیرکر، ئەو دیرۆکا پیری رۆندک و سۆر ب خوینا گهلین عیراقی، د شیان دا بوو دهسته لاتداریین عیراقی یین پشتهی ۲۰۰۳ی وانیه کا (ده رسه کا) باش ژئ وهرگرن و بۆ بنه جهکرنا بنه مایین هه ڤیشکییا و پيشکه تنی و ب هه ڤرا ژيانا پیکهاتین عیراقی مفای ژئ وهرگرن، به لێ مخابن نه تنی مفا ژئ وهرنه گرت به لکی خرابتر ژ یین بهری خوه کر، مخابن وان کار ل سه ر وئ چه ندی کر کو ناکوکیین سیاسی بیننه د ناڤا رایا ته ڤایی و خهلکی دا و بکه نه ناکوکیین نه ته وهیی و تیره گهری ئەڤه شاشییه کا هندی بیژی مه زن و پر مه ترسی بوو و پیکهاتین عیراقی ژ هه ڤ ڤه ڤه تاندن و دربه کی گران وه شانده بهه ڤرا ژیانی و برینه کا کویر ئیخسته د گیانی جڤاک عیراقی دا و ده مه کی درێژ پی دڤیت هه تا شوونا وان برینا ساریژ دبیت.

رژیمین ژ ناڤ چوویی یین عیراقی نه شیان ناکوکیین سیاسی بکه نه ناکوکیین نه ته وهیی و جه ماوه ری و تیره گهری، به لێ دهسته لاتداریین نوویین عیراقی پشتهی ساللا ۲۰۰۳ی ئەڤ چه نده کر، مخابن د ده می نها دا ل شوونا وئ چه ندی برینین خهلکی کوردستانی ده رمان بکه ن ره وشه کا وه سان ئینا پيش کی پتر دژایه تییا مافین گهلێ کوردستانی بکه ت ئەو یی په یسه کا بلندتر وه ردگریت. دژایه تییا مافین ره وایین گهلێ کوردستانی یا بوویه که ره سته یی ری کلاد و بانگه شه یا سیاسی و هه لیزارتنان، رۆژانه یی ل چاقین خهلکی کوردستانی دده ن کو هه ریم بۆدجه یا عیراقی ده ت، ئەڤه د ده مه کی دایه کو ده وله تا عیراقی ب نه فت و سامانی کوردستانی بوویه ده وله ت، پیدڤیه ده وله تا عیراقی قه ره بوویا خهلکی

کوردستانی بدهت و دهه مان دهم دا ژى بۆدجه يا وئ بমে زىخيت، دهوله تا عيراقى ناچاره وئ چهندي بکهت، چونكى وئ دهوله تى جينو سايدا گه لى کوردستانی يا كرى و تاوانين به رامبه رى وى ئەنجام داین، ئەم وئ چهندي باش دزانين د ناقا سياسه تمه دارين عيراقى دا هندهك كهس هه بوون دگه ل وئ زۆردارى و دژوارى نه بوون يا حكومه تا دگه ل خه لكى كوردستانی دكر و هه فسووزيبهك بو دؤزا ره وایا گه لى مه هه بوو.

هه رچهنده ل هه رىما كوردستانی هندهك كىماسى و لهنگى هه نه، لى د وارين بنه جهكرنا ئاسايش و تهناهيى و گه شه پيدان و ئاقه دانىيى دا پينگاقين مه زن به ر هف پيش هاقتينه، د به رامبه ردا حكومه تا به غدا نه شيايه وان سه ركه تنا دهستقه بينيت يين هه رىمى ب دهستقه ئينانين، له وما ژى چاقتين وان ب خه لكى كوردستانی رانه دبوون و بزاكرن ريكى ل پيشكه تن و گه شه پيدانا هه رىمى بگرن، پشكا هه رىمى ژ بۆدجه يا عيراقى ۱۷٪ بوو به لى چ جارن ژ ۱۰ - ۱۲٪ زيده تر بو هه رىمى نه هنارتيه هه تا گه هشتيه وى ئاستى ب يه كجارى ئەو ژى برى. هه قدهم دگه ل برينا بۆدجه يا هه رىمى شه رى داعش بسه رداهات و بهايى نهفتى گه لهك هاته خوار، د به رامبه ر دا د سالين چوو يى ده ۸۰۰ مليار دولار داها تى عيراقى بوو.

ل قيرى پرسيار ده يتته كرن ئەرى ئەف هه موو داها ته كي شه چوو و چاوان مه زاختن؟ ۶۰ مليار دولار بو باشكرنا ره وشا كاره بى (ئه لكترىكى) ها تينه ته رخانكرن، لى نا هيتته زانين ئەف هه موو پارويه ل كي شه يه و ل چ ها تيه مه زاختن، ل شوونا وئ چهندي ئەف هه موو داها ته ل كارين خزمه تگوزارى و گه شه پيدان و فه ژاندنى بيته مه زاختن ل دزى و گهنده لى و بى سه روبه رى ب هه روه چوو يه، مخابن هندهك ژ سياسه تمه دارين عيراقى دقيت شكه ستن و سه رنه كه تنا خوه د ريقه برنا وه لاتى دا ب گونا هباركرنا هه رىما كوردستانی فه شيرن. ل سالا ۲۰۱۹ئى شانده كى نوونه رين هه ردو پاريزگه هي ن موسه ننا و به سرا

سەرا من دا، ل دۆر نەبوونا خزمەتگۆزارییان ل پارێزگەهێن خوە ئاخفتن و پشکا بەرزەبوویا وان ژ بۆدجە ی و رێژا بلندا هەژار و نەبوونی ل پارێزگەهێن باشووری عێراقی بەرچاف کرن. کەتمە د نیگەرانییەکا مەزن دا حکومەتا عێراقی ئەف هەموو داھاتە هەیه خەلکی عێراقی د قی هەژاری و نەبوونا خزمەتگۆراییان دا بژیت، هەر ئەف رەوشە پتر هاندانا مە دکت کو هەفخەمێن برایین خوە بین ل باشوور و ناھەندا عێراقی و بەردەوامیی ب پەیوەندیین خوە یین برایانە دگەل وان بدەین. ب باوەرییەکا موکم ئە شەرنیخا سیاسی و سەرەدەرییا خرابا حکومەتا عێراقی چ باندۆرەکا خراب ناکەنە سەر پەیوەندیین د ناڤەرا گەلی کوردستانی و گەلێن دی یین عێراقی دا.

رێکا ئێکانە بۆ چارەسەرکرن ئاریشەیین عێراقی و نەهیلانا پرسگریکین د ناڤەرا هەریمی و بەغدا دا و ئێکانە رێک پێ بگەنە پیشکەتن و ئاشتیی، دەست بەردانە ژ هزرا شوڤینیزمی و پەژاندنا رەوشەنبیرییا هەقدو قەبوولکرنی یە. هەکە وە کوناغین پیشتر دەستەلاتدارین عێراقی کار بۆ ژناڤبرنا گەلی کوردستانی بکەن چ گومان تیدا نینە دی ئاریشە و پرسگریک مەزنتەر و کوورتر بن و ئەف وەلاتە هەر دی مینتە د قەیرانی دا. گەلی کوردستانی وەک هەرچار ب گیانەکی برایانە و هەڤالینیی داخووازا چارەکرن تەڤایی ئاریشەیان ب رێکین ئاشتیی دکت.

رێفراندۆم دەسکەفتەکی نەتەوویی نیشتمانی بوو بۆ گەلی کوردستانی، رێفراندۆم یا سەرکەتی بوو، سەرکەتتا وی ئەو بوو دەمی پرائییا هەرە ژۆرا خەلکی کوردستانی ب (بەلێ) دەنگ بۆ سەر بەخوویی دا، وی دەمی دا سەر نەکەتی بیت ئەگەر رێژەیا (نەخێر) پتر بایە و خەلکی کوردستانی داخووازا سەر بەخوویی نەکر، دەنگی حەق و داخووازییا گەلی کوردستانی سەرکەت، نەتەڤایی جیھان

دزانیته داخوازا دروستا گه لئ کوردستانی چیه. دهه مان دهم دا ریفراندۆم هه لگرا سه ربۆرین مه زن و بهاداره بو گه لئ کوردستانی و نقشین پاشه رۆژی، ئیک ژ وان سه ربۆران ئه وه ئه گهر تو ب خوه نه بی و پشتا خوه ب خوه و خه لکی خوه و شیانی خوه گهرم نه که ی که س هزره کی بو ته ناکه ت و ههروه کی تو نه ی.

د سه ره ده ربیا جفاکی نیقه ده وله تی دا ل دۆر ریفراندۆم دیار بوو کو پره نسپی و بنه مایین مافی مروقی و دادپهروه ری چی باندۆره کی ناکه نه سه ره په یوه ندیی ن نیقه ده وله تی و هه قسه نگین جیهانی تنی هیز و بهرزه وه ندی باندۆری دکه ن. مه ب چاقین خوه دیت هه موو دژی ده نگ و داخوازا ره وایا خه لکی کوردستانی راوه ستان، به لی ده می چه ک و هیزا له شکه ری و دوورپیچ به رامبه ری مه هاتییه بکارئینان گه له ک ژ وان وه لاتان یین ب جیهانا ئازاد و جفاکین دیموکراسی و خوه دیین پره نسپان هاتییه نا فکرن هه لویسته کی لاواز و له رزۆک هه بوو یان ژ ی بی ده نگ و بی هه لویست بوون یان هه لویسته کی شه رمنا نه و بی باندۆر هه بوو، کیمه کا کیم ژ وان هه لویسته کی هه قسه نگ گرت ه به ر.

ب پیدقی دزانم سوپاسییه کا بی سنوورا هه لویست و هه یه جان و پشته قانییا گه لئ کورد ل پارچه یین دی و کوردین ده رقه ی کوردستانی بکه م کو پشته قان و هه قسۆزین داخوازین ره وایین هه ریما کوردستانی بوون. ئاموزگارییا من بو هه ر مروقه کی کورد و هه ر سیاسه تمه داره کی کورد ئه وه ده می دبیته مژارا مافین ره وایین گه لئ کورد پشتا خوه ب هیچ ئالییه کی گهرم نه که ن، جیهان جهانا بهرزه وه ندییانه، هه که بهرزه وه ندییان وان دگه ل کوردان بیت ئه و دوستین ته نه، هه که بهرزه وه ندییان وان دگه ل ته نه بیت دی پشتا خوه ده نه ته و ته نانیاسن، له وما تنی پشتا خوه ب خودی و ب خوه گهرم که ن. هندی ئه م خوه دیین پيشمه رگه ی و هیزا خوه بین کوردستان دکاریت خوه بپاریزیت، هه رگا ئا ئه م بیهیز بووین نه ده یینه پاراستن و دوژمن دی مه ژ ناف به ن، د بویه رین ریفراندۆم دا ئاستی که رب و کین و نه قیانا

دورژمىن كوردستانى دەرگەت و رەشائىيا د كورراتىيا دلىن شوڧىنىستان دا پتر بەرچاڧ بوو و ئەو راستى خۆيا بوو كو ئەو چ جارن مفاى ژ سەربۆرىن دىرۆكى وەرناگرن.

د رېڧراندۆم و رۆژا شازدەھى ئۆكتۆبەرى دا ديار بوو كو نابىت ب چ رەنگان چاڧەرى بىن كەسىن خوەپەرست و ئىنتىھازى ئەوین چ پرهنسىپ و وىژدان نەى پشته قانىي ل دۆزەكا رەوا بكەن يان خوە ب خوەدییەن وى بزائن، ژبەر قى چەندى هەڧگرتن و يەكریزی دگەل وان هەر دى يا بى بەا بىت، يەكریزی ئەو نینه كەسى وەلاتپاریز دگەل كەسى خائین د یەك چەپەرى دا بن، ئەگەر ل رۆژا شازدەھى ئۆكتۆبەرى خیانەت ل پېشمەرگەى و خەلكى كوردستانى نە هاتبارن نەا دا رەوش ب رەنگەكى دى و هەقسەنگى ب ئاوايەكى دى بن، دبىت هەندەك كەس ل دەرڧەى هەرىمى هەبن وەسان هزربكەن كو ب سەردابرنى و میدیایى و چەك و دراڧى هەندەك كەسىن دوور ژ هەر پرهنسىپەكى و وەلاتڧروش دى شىن گەلى كوردستانى ناچار بكەن دەست ژ ئارمانجین خوە بەردەت، هزرا وان گەلەكا شاشە و بلا چ دەمان ل وى هیڧى نەبن ب ملیۆنان گەنجین كورد هەنە خوەدى باوهرن و باوهرى ب ئارمانجین بلندی نەتەوہیى هەیە بەردەوام دى سەرفرازی و سەروهرییا گەلى خوە پاریزن.

رېڧراندۆم نە تاوان بوو، دەمى گەلى كوردستانى دەنگى خوە دای چ تاوانەك نەكریە، ئەوا گەلى كوردستانى كرى نە یا بەروڧاژى یە دگەل دەستوورى، دیباچەیی دەستوورى عیراقى ئەو مافە دایە گەلى كوردستانى و ب رۆهنى تیدا هاتییە: "پىڧىكرن ب دەستوورى هەڧگرتنا ئارەزوومە ندانەیا عیراقى ب گەل و خاك و سەروهرى ڧە دپاریزىت". وان تاوانەكا ئەنجام دای دەمى ب چەكى و خیانەتكارىی بەرسڧا دەنگى حەقى و ئاشتیا نە یى گەلەكى سته ملیڧرى دای، چ جارن زمانى چەكى و ناڧاكیى و خوەسەپاندنى یى سەركەتى نابىت، ئەوین

بهرامبەر داخوازین ره‌ایین گه‌لی کوردستانی ده‌ستدا یه چه‌کی و ب لولیا تفه‌نگی به‌رسقا داخوازین وه‌لاتییان دای دیاره وان ژی مینا ده‌سته‌لاتدارین به‌ری خوه مفا ژ دیرۆکی وه‌رنه‌گرتیه، به‌ری ئه‌و زۆلمی ل گه‌لی کوردستانی بکه‌ن زۆلما ل خوه و وه‌لاتی خوه کری.

دۆزا گه‌لی کوردستانی دۆزه‌کا سیاسی و جۆگرافی و نه‌ته‌وه‌یی و دیرۆکی و یاسایا ره‌وا یه، سه‌ری سه‌د سالانه ب مه‌رما ژناقبرن و تیکشکاندنا هه‌ز و قیانا گه‌لی کوردستانی و نه‌هیلانا دۆزا وی یا ره‌وا هه‌موو ره‌نگین چه‌کی بکارئینایه، لی گه‌لی کوردستانی هه‌ر یی مای و نه‌ ئه‌و شیاینه کوردان داوی بینن و نه‌ کورد شیانه وان ب داوی بینن.

مه‌هه‌رده‌م دیالۆک و چاره‌ییان ئاشتیانه و برایینی قیایه، مه‌ دقیت ئاریشه نه‌مینن و گه‌لین ده‌قه‌ری د ئاشتی دا بژین، تنی د ئاشتی دا دی به‌ره‌ف پیشکه‌تن و گه‌شه‌پیدانی چن، ئه‌م باوه‌ردکه‌ین ب شه‌ری و حاشاتیکنی ژ مافیان گه‌لی کوردستانی چ ئارشه‌ ناهینه چاره‌سه‌ر کرن، ئه‌گه‌ر ب هه‌قرا بین یان ژی جودا بین دقیت ریژگرتن و لیکتیگه‌هشتن د ناقبه‌را مه‌ دا هه‌بیت.

به‌لی ئه‌و نه‌تنی ئاریشه‌یان چاره‌سه‌رناکه‌ن به‌لکی ئه‌و ئاریشه‌یان مه‌زنتر لی دکه‌ن، ل شوونا چاره‌سه‌رییا ئه‌و یی به‌رده‌امیی ب وان ئاریشه‌یان دده‌ن دا به‌یلن بۆ نقشین داها‌تی، ئه‌قه‌ شاشی و زۆرداریه‌کا مه‌زنه‌ به‌رامبەر ئاشتی و به‌ه‌قرا ژیانئ و بنه‌جه‌بوونا ئارامیی ده‌یتنه‌ کرن. دگه‌ل قی چه‌ندی د دیرۆکا گه‌لان دا چه‌ند شکه‌ستن و سه‌رکه‌تن هه‌نه، لی خه‌بات و به‌رخوه‌دان دژی زۆرداریی و شو‌فینزمی و ره‌گه‌زه‌رستی هه‌ر دی یا به‌رده‌وام بیت، ژبه‌رکو زۆرداری و شو‌فینزم و ره‌گه‌زه‌رستی دژی سرۆشتی مرۆفایه‌تییه‌ نه‌ و گه‌لی کوردستانی دقیت پیشکه‌ک بیت ژ مرۆفایه‌تییه‌ نه‌ پیشکه‌ک بیت ژ زۆرداریی.

پاشبەند

- ۱۳۰ بنەمايىن دەستوورى و ياسايىن رېفراندۇما
ھەريما كوردستانى
- ۱۹۱ دەقى بەيانا داويى يا كۆنگرەيى
ئۆيۆزيسىونا عىراقى ل لەندەنى
- ۲۰۹ بەلگەنامە يا سياسىيا گرەنتىكرنا مافى
بىكھاتىن نەتەوہيى و ئايىنى يىن كوردستانى
- ۲۱۴ جارنامە يا بنەمايىن دەستوورى

بنه مایین دهستووری و یاسایین ریفراندۆما هه ریما کوردستانی

ئاماده کرنا

کۆمیتیه یا راویژکاران ل فه رمانگه ها یاسایی یا پارتیییا دیموکراتا کوردستانی

- پاریزه به ختیار هه یدهر
 د. عه بدولفه تاح عه بدولره زاق
 د. کاوان ئیسماعیل
 د. چواس هه سه ن
 د. عه بدولحه کیم خسه رو

پیشه کی

ریفراندۆما گه لئ کوردستانی ل عیراقئ ل رۆژا ٢٥/٩/٢٠١٧ ئی ل دۆر مافی چاره نفیسی خوه ئه نجام دای، پینگاکه کا دیروکییا مه زن و گرنگ بوو بۆ خه لکی کوردستانی و هه ر جهه کی جیهانی یئ کوردستان لئ دژین، ده مان ده م دا ل ده قه ری و ته قایا جیهانی ل سه ر ئاستین هه ره بلندی سیاسی و دیپلۆماسی ده نگه دانه کا مه زن هه بوو. ئی ده نگه دانی سه ر ژنوو دانوستاندین زانستی و هزری ده رباره ی مژارا مافی دیار کرنا چاره نفیسی قه ژاندنه قه و چه ند پرسیار ئازراندن ئه ری کی مافی دیار کرنا چاره نفیسی هه یه؟ ئه ری ئه ق پره نسپی بۆ ته قایا گه لانه یان تنئ بۆ وانه یین ل ژیر ده سه ه لاتا داگیرکه ران؟ د چ ده مه کی دا ماف هه یه په نایئ ببه نه به ر ئی مافی؟ ... و گه له ک پرسیارین دیتر هاتنه پیش. ژ ئالییه کی دی قه هندی گریدای هندرئ عیراقئ و ده ستووری وئ، جاره کا دی مژارا ده ستووری بوون و نه ده ستووری بوونا

رېفراندوم بېوو جھى بگروڤه كېشە كا گەرم، وەك ئەرئى وئ رېفراندوم بىنەمايەكى دەستورى ھەبوو؟ بجهئىنانا دەستورى و نەبجهئىنانا دەستورى چ پەيوەندى ب وى مافى ڤە ھەيە؟ زېدەبارئى ڤى مژارئى و ڤان پرسىاران رېفراندوم گەلەك كارڤەدان و سەرەدەريين سازيبن فيدرالى ل سەر ئاستى دامودەزگەھين ياسادانان و بجهئىنانى و دادوهرى بەرامبەرى كرىارا رېفراندوم و گەلى كوردستانئى ل دووڤ خوە ئىنان ھەتا گەھشتيە ھېرشا لەشكەرييا ل ۱۶ ئۆكتۆبەرئى ھاتىيە كرن، ئەڤە ھەموو وئ چەندئى دئىنىت سەرژنوو ھەلسەنگاندەك ياسايى بۆ بېتەكرن ھەتا د شياندا بيت بېژين ئەرئى ئەڤ ھەموو كارڤەدانە د چوارچوڤەك ياسايى دا ھاتبوون كرن يان ژى كارڤەدانئىن دژوار و بى ئەگەر بوون؟

د ڤى بياڤى دا ئەڤ راپۆرتە دئى كاركەت رۆناھيى بەردەتە سەر ھەر سى ئاليين سەرەكېين پېشتر مە ئاماژە پى كرين ئەو ژى د رىكا سى پشكىن بېت دا:

پشكا ئىكى

مافى دياركرنا چارەنڤيسى گەلى كورد د چوارچوڤەيى ياسايا
گشتيا نېڤدەولەتى

تەوهرئى ئىكى: رامانا مافى برباردان ل سەر چارەنڤيسى و

پېشڤەچوونئى وى

ب دريژييا سەدساليين ھەژدە و نوزدئى مژارا مافى دەسنيشانكرنا چارەنڤيسى وەك مافەكى سىياسى يى گەلان كو ئەو ب خوە ب ئازادى سەروبەرئى خوە

یې سیاسي دياركهن باندوړهك مهزن ل سهر جفاكي نئفدهوله تي هه بوويه، د قهرپژا قى مژارې دا به لگه نامه يا راگه هاندنا سهر به خو هبيا نه مريكا ئامازه ب قى پرنسيپي كريبه، هه روه سان جاره كا دى شو رشا فرهنسا پتر داكوكى ل سهر قى مافى گه لان د ده سنيشانكرنا چاره نفيسى خوه دا كريبه، راگه هاندنا مافين مروقى و وه لاتيى فرهنسى يى سالا ۱۷۸۹ئ داكوكى ل سهر مافى گه لان د ده سنيشانكرنا چاره نفيسى خوه دا كريبه.^۱

ژ ده سپيكا سه دسالييا نوزديى قه گه لك نفيسكارين نه له مان داكوكى ل سهر وي چهندي كريبه كو: ئوممهت يه كيتييه كا خوه زاييه (سروشنتييه) و نه و مافه يى هه يى مائيتكرنا گه لين ديتر سيستم و سازيبن خوه يين سياسي پيشقه ببهت، د جيهانا سياسي دا نه و مافه يى هه يى كو درپرينا ژ كه سايه تيا وه لاتيني (نيشتماني) يا خوه يا تاييهت بكن، له وما ژى هه ر ئوممه ته كي پئدقيه دهوله تا نه ته وه يى يا (Nation State) سهر به خوه هه بيت.^۲

به لى هه كه ل سهر ئاستى تيكه ليبن نئفدهوله تي بگرين جارى ئيكي سهروكى نه مريكى وودرو ويلسن (Woodrow Wilson) ل سالا ۱۹۱۸ئ د چوارده پرنسيپين خوه دا ئامازه ب پرنسيپي مافى گه لان د ده سنيشانكرنا چاره نفيسى خوه دا كريبه. د په يماننامه يين پشتى شهرى جيهانيى يه كه م چ جهه ك نه دا يه پرنسيپي مافى گه لان د ده سنيشانكرنا چهره نفيسى دا، به لى پشتى شهرى جيهانيى دووى ده مئ ئامازه ب ئارمانجين نه ته وه يين هه فگرتى هاتيبه كرن بو جارا ئيكي د به لگه نامه يه كا نئفدهوله تي دا جهى قى پره سپيى د برگه يا دووى

۱ - د. مسعد عبدالرحمن زيدان قاسم، تدخل الامم المتحدة في النزاعات المسلحة غير ذات الطابع الدولي، دار الجامعة الجديدة للنشر: الاسكندرية، ۲۰۰۳، ص ۳۱۰.

2 - See Thomas D. Musgrave. Self Determination and Nitona Minorities. Oxford Uiversity press. New York Firstpublished 1977, First Issued In Paperback. 2000. P.51

ژ ماددهيى (۱) و ماددهيى (۵۵) و ماددهيى (۵۶) يىن ئى بەلگە نامەيى دا هاتىيە كرن.

هەژيە ل ئىرى بىتەگۆتن كو ئى پرنسىپى هيدى هيدى د گەلەك بريار و راگە هاندننن نىقدهوله تي دا پتر جهي خوه گرتيه. بريارا ۱۵۱۴ (XV) يا سالا ۱۹۶۰ ئى يا كۆمهله يا گشتنيا نه ته وه بيىن هه ئگرتى كو بريارا ناقدارا (نه هيلانا كۆلۇنياليزمى) ل دۆر ئى پرنسىپى دەر كە تيه، زيده باري وي چەندى كو ئى پرنسىپى د ماددهيى ئىكى يى هەردو پەيماننامە يىن نىقدهوله تي يىن مافىن مەدەنى و سياسى (ICCPR) و مافىن كۆلتوورى و جئاكى و ئابوورى (ICESCR) جە و گرنگيەك تايبەت پى هاتىيە دان.

د ئەنجامى ئى مزارى دا پرنسىپى دەسنيشانكرنا چاره نقيسى ژ پرنسىپەك سياسى هاتىيە گۆهاترن بۆ پرنسىپەك ياسايى، هەروە سان بۆچونا هيزدارا زانايىن ئى وارى ئەوه كو مافى دەسنيشانكرنا چاره نقيسى بوويه بنواشه يەك ژ بنواشه يىن بەرفەرمانا (القواعد الامره) ب رەنگە كى كو د شيان دايە داخواز و بىگيريىن ياسايىن ناخوهيى و نىقدهوله تي بەرھەم بينيت، د هەمان دەم دا نابيت هەكە ب پىكھاتن ژى بيت سەريپچى ل سەر بىتە كرن هەكە ب بنواشه يەك دىتر نەبيت يى هەمان سروشەت هەي.^۲ هندی پەيوەندى ب ناقرۆكا مافى دەسنيشانكرنا چاره نقيسى ئە هەي، ب دەر باز بوونا دەمى گۆهرين كە تيه د ناقرۆك و رامانا وي دا، بەلى د شيان دايە ب ئان پەيقان دەر برىنا ژى بکەين: شياننن گەلەكى يان كە مينە يەك يە ب ئاوايەك ئازاد د وارى پەيوەندىن ناقدەوله ت دا ئەو ب خوه سەربەخوهيى يان ژى هە ئگرتنى

۲ - الدكتور ابراهيم محمد العناني، القانون الدولي العام، ط ۵، دار النهضة العربية، القاهرة، ۲۰۰۴ - ۲۰۰۵،

دگهل دهوله ته کا دی بۆ خوه ههلبژێریت، یان ئاماژه ب وی چهندی دکهت کو وهلاتییڻ وهلاته کی مافی پشکداریا د پرۆسه یا دروستکرنا بریار ی د ل وهلاتی خوه هه بیت.

ئه ری هه ر گه له کی مافی وی بۆ ده سنیشانکرنا چاره نفیسی تنی بۆ جاره کی یه؟

بێدشیه وی چهندی ل بهرچاڤ وهگرین ده می گهل مافی ده سنیشانکرنا چاره نفیسی خوه ب کار دئینیت وه که فه مانا وی د سنووری دهوله ته کی دا راما نا وی چهندی نادهت کو ئیدی قی گه لی ماف نینه جاره کا دی ب ئاوا یه کی دی چاره نفیسا خوه ده سنیشان بکهت وه که هلبژارتنا سه ربه خوه یی د پاشه روژی دا، ژبه رکو مافی ده سنیشانکرنا چاره نفیسی ب ده رباز بوونا ده می یان بکارئینانا وی مافی جاره کی ژکار ناکه فیت وه که نمونه مافی ده سنیشانکرنا چاره نفیسی ژ ئالیی خه لکی ته میمۆرا روژهه لات فه، ل سالا ۱۹۷۴ ئی گه لی ته میمورا روژهه لات د رپفراندۆمه کی دا ب سه ر په رشتییا نه ته وه بیڻ هه فگرتی بریار دان خوه بدنه دگهل وهلاتی ئه ندنوسیا،^۴ لی ئه فه نه بوو ئه گه ری هندی کو ئیدی وی ئه ف مافه ژ ده ست دابیت، سالا ۱۹۹۹ ئی جاره کا دی مفا ژ قی مافی وه رگرت و قی جاری ئه ف مافه ب سه ر خوه بوونی ژ ئه ندنوسیا ده سنیشان کر، هه ر ب قی رهنگی ل ده سپیکا شوژشا ئه یلوولی سالا ۱۹۶۱ ئی گه لی کوردستانی مافی ئۆتۆنۆمی د عیراقه کا دیموکراسی دا بۆ خوه دیارکر، لی ژبه رکو قی ئاوا ی هیقی و مافیڻ وی بجه نه ئینان ل سالا ۱۹۹۲ ئی ئه ف مافه ب سیسته می فیدرالی هاته گوهارتن ئه و سیسته می په رله مانی کوردستانی بریار ل سه ر دا ی.

۴- الدكتوره بدرية عبدالله العوضي، موقف القانون من الاحداث المحلية و الدولية، جامعة الكويت، الكويت، ۱۹۸۰، ص ۱۱۸ - ۱۱۹.

تەوهری دووی: ئەوین ئەو مافە ژێ دگریت (خوهدیین مافی دەسنیشانکرنا چاره‌نقیسی):

د وان بەلگەنامەیان دا یین پیشتر مە ئاماژە پیکری ب هووری نەهاتییه دیارکرن کێ (کۆمەلەک، گەل، نەتەو) مافی دەسنیشانکرنا چاره‌نقیسی خوە هەیه، چنکو ئەو پرنسیپ تنی ئاماژە ب (گەل - گەلان) دکەت، ئانکو تنی گەل دکارن وی مافی بکاربینن و چاره‌نقیسی خوە دەسنیشان بکەن، لەوما دقیت ل قییری دیار کەین مەرەم ژ (گەل - گەلان) کینه؟

وەک دیار یاساناس و زانا دیه‌گگرتی نین ل سەر رامانا (گەل - گەلان) کو د قییری پرنسیپی دا هاتییه، سی سەمت (ئاراسته) د قی واری دا هەنە:

سەمتا ئیکێ: د وی باوهری دایه کو ئیدیۆمی گەلان (Peoples) یی د بەلگەنامەیی نەتەوہیین هەتگرتی دا هاتی مەرەم ژێ دەولەتن (States) لەوما پەیفکا گەل - گەلان واتەیا (دەولەتان) دەت.^۵

بەلی ئەف بۆچوونە دژە دگەل ناقرۆکی پرنسیپی مافی گەلان د دەسنیشانکرنا چاره‌نقیسی خوە دا، لەوما ژێ پرانییا یاساناسان رەخنە لیگرتیه. بۆ قی مەرەمی ژێ دبێژن دەمی برگەیا دووی ژ ماددی یەکەمی بەلگەنامەیا نەتەوہیین هەتگرتی هاتییه دارشتن، نوونەری بەلژیکا پیشنیاز کریه پەیفکا (دەولەت) ل شوونا (گەل) بیته بکارئینان ژ بەرکو گونجای تره. بەلی ئەف پیشنیازە ژ ئالیی کۆمیتەیا دارشتنی هاتییه رەت کرن. هەرۆکی د برگەیا ئیکێ یا بریارا کۆمەلەیا گشتییا نەتەوہیین هەتگرتی دا ب ژماره ۲۶۲۵ (XXV) هاتی کو هەموو گەلان (All Peoples) مافی دیارکرنا چاره‌نقیسی

5- See: Thomas D.Musgrave. Op. Cit. P.1148.

خوه هه يه و پېدځيه ل سهر هه موو دهوله تان (Evrey State) رېزى ل وى مافى بگرن.^۶

ژ ئاليه كى دى شه په يمانا نه ته وه يين هه ځگرتي كومه كا ئيديومان د ده مې بكار ئينانې دا ژ هه ف جودا كرينه وهك (گه لان، دهوله ت، نه ندامين نه ته وه يين هه ځگرتي، دهوله تين نه نه ندام، هه ريمين نه خوه دى ئوتونؤمى) هه ر ئيك ل دوو ف راما نا وى يا ديار.

سه متا دووئ: د وئ باوه رىي دانه كو ئيديؤمى (گه لان) ئه وئ د پرنسيپي مافى گه لان دا هاتى، مه رم ژئ ئه وه ريمين يين ل ژيرده ستى داگيركه ران (كؤلؤنياليزمى) و وان گه لان شه ناگريت يين چاره نقيسى وان هاتيه ديار كرن و بووينه پشه ك ژ دهوله تين سه ربه خوه.^۷ به لى هه كه ب هوورى ل بريارين نه ته وه يين هه ځگرتي يين دو گرئيكين داوئى ژ سه دساليا بيستى بنيرين دى بينين ئه شه به روفا ژيه دگه ل وئ سه متى، ژبه ركو هه رچه نده بريارين نه ته وه يين هه ځگرتي ب مه رما نه هيلانا داگيركارىي هاتينه دان، به لى نافه روؤكى وان ب ره نكه كى هاتيه دارشتن كو ژ ته قايا گه لىن جيهانې بگريت، هه روه سان هنده ك ژ بريارين نه ته وه يين هه ځگرتي مافى ده سنيشانكرنا چاره نقيسى دايه هنده ك گه لىن جيهانې ئه وه نه ل ژير ده ستى داگيركارىي، وهك بريارين گريدائى ب فه له ستينى، يان په ژراندنا سه ربه خوه بيا به نكلاديشى، يان باوه رى ئينان ب سه ربه خوه بيا وان دهوله تين نوو يين پشتى هه لوه شيانا يه كيتيبا سوځيه تى و يوگوسلاقيال داوييا سه دساليا چوويى دروست بووين.^۸

6- See: Thomas D.Musgrave. Op. Cit. P. 149.

۷- انظر ادمون جوف، علاقات دولية، ترجمة منصور القاضي، ط ۱، المؤسسة الجامعية: بيروت، ۱۹۹۲.
8- See: Michael Akehurst. A Modern. A Modern Introduction to International Law, London, The ACADEMIC Division of Unwin Hymen Ltd, Sixth Edition, Second Imperssion, 1988, p. 300.

سەمتا سیی: ئالیگرتین ئی سەمتی د وی باوەریی دانە کو ئەوین مافی دەسنیشانکرنا چارەنقیسی ژئ دگرتیت نە دەولەتن، بەلکی ژ وان گەلین جیهانی دگرتیت یین ل ژیر دەستی داگیرکاریی و نە ل ژیر دەستی داگیرکاریی و مافی وان یی یاسای یە ب ئازادی بریارا چارەنقیسا خوە یا سیاسی بدەن و دەولەتا خوە دامەزرینن.^۹ ئەف سەمتە سەمتا راستە و دگەل گیانی بەلگەنامە یین نەتەوہ یین ھەتگرتی و لوژیک مافی دەسنیشانکرنا چارەنقیسی و ھەلویستی ریکخراوا نیقەدەولەتی و پیشقەچوونین نھا یین پەیوہندیین نیقەدەولەتی و یاسایین نیقەدەولەتی دگونجیت.

تەوہری سیی: مافی کەمینه یین نەتەوہیی بۆ جودابوونی ژ وی دەولەتی یا تی دا دژین

ئەری ئیدیۆمی گەل ژ کەمینه یین نەتەوہیی دگرتیت کو وی مافی بدەتە وان ئەو ژی د چوارچوخی پرنسیپی مافی گەلان د دەسنیشانکرنا چارەنقیسی خوە دا ئەو ژ دەولەتا دایک جودا ببن و دەولەتا خوە دامەزرینن؟

پەیشا (نەتەوہ - الامە) دەربرینی ژ کۆمەکا کەسان دکەن یین چەند پەسنین گرنگین ھەقیشک تی دا ھەبن وەک: بنیاتی ئیتی، ئایین، بیروباوەریی سیاسی، ترس ژ دوژمنەکی ھەقیشک، لەوما ژی یاساناس گەشتینە وی باوەریی کو جوداھی د ناڤەرا ئیدیۆمین: نەتەوہیان (Nations)، رەگەزان (Nationalites)، گەلان (Peoples)، گەلین رەسەن (Indigenous Peoples) دا نینە، ھەموو د بنیات دا خوہدیین ھەمان ھزری نە^{۱۰}، ھەروەسان کەتواری نیقەدەولەتی دا کوکیی

۹- د. حکمت شبر: الجوانب القانونية لنضال الشعب العربي من اجل الاستقلال، اصدارات وزارة الاعلام: بغداد، ۱۹۷۴، ص ۳۴ - ۳۵.

ل سەر وئ چەندی دکت کو د شیان دایه که مینه وه که گهل بێته ناساندن دا ئەو مافه هه بیت بریارا ل سەر چاره نقیسی خوه بدهت و ژ دهوله تا دایک جودا ببیت، به لئ ل دووڤ ڤان مه رجان: ١١

(أ) دڤیت په سنین نه ته وه که مینه یی دا هه بن و وه که له کی سهر به خوه خوه دیار کهت.

(ب) بوونا چه ز و ڤیانه کا هه ڤیشک د ناڤه را که سیئ که مینه یی دا بو پیکئینانا قه واره یه کی سهر به خوه.

(ج) که مینه یی هه ریمه کا دیار کری هه بیت.

(د) پا که نه که هه بیت کو ئەو پی مافی خوه یی ده سنیشان کرنا چاره نقیسی بکار ببیت (پاشتر هه ر دڤی پشکی دا دی ئامازه پی که یین).

ته وه ری چواری: مافی هه ریمین (ویلایه تین) دهوله تا فیدرال بو جودا بوونی.

ئه و تیبینی دهیته کرن د واری یاسایی دا ده ستوری هنده که دهوله تین فیدرال وه که یه کیتییا سوڤیه ت یا جارا یان یوگوسلاڤیا جارا ب ئاشکرای ماف دابوو هه ریمین فیدرال کو بریار ل سەر چاره نقیسی خوه بدهن و جودا ببن، ده ستوری ئە سیو بیا یی سالا ١٩٩٤ ئی نه تنی ئەو مافه دابوو هه ریمان به لکی دابوو پیکهاتین ئیتنی ژ. ١٢ ههروه سان د هنده که دهوله تین فیدرال دا هنده که ژ پیکهاتین ئیتنی شیان مفای ژ مافی ده سنیشان کرنا چاره نقیسی وه رگرن و جودا

١١ - د. عبدالفتاح عبدالرزاق محمود، الاعلان عن الدوله، دار الکتب القانونیه و دار شتات للنشر، القا هه، ٢٠٠٩، ص ٤٤٤.

١٢ - انظر الدكتور فلاح ئیسماعیل حاجم، مبداء السياسة وحق انفصال الاقالیم في الدولة الفدرالية، مقال منشور في: 0061022wwz18.htm/http://www.iraqco.org/members4

بىن، وەك نموونە ل دەسپىكا سالىن سىھان ژ سەدسالىيا چووبى قەنزوئىلى شيان ژ كۆلۆمبىيا مەزن جودابىن، سەنگاپۇرە ژى ل سالا ۱۹۶۵ئى ب ئاوايەك ئاشتى ژ ماليزيا جودا بوو، ھىدىكە بەنگلادىشە ب ھىزا چەكدارى ژ پاكىستانى جودا بوو.

د راستى دا نەبوونا دەقەكى تايبەت ب مافى ھەرئىمان بۆ جودابوونى دەستوورى فیدرالى دا، ژ ئالىي ناخوھىي قە چ بنەمايەكى ياسايى بۆ جودابوونى ناھىلىت، بەلى ئەقە وئ چەندى ناگەھىنىت كو ئەف ھەرئىمە دى مېننە بى باھر ژ مافى دەسنىشانكرنا چارەنقىسى خوھ و جودابوونى ژ ئالىي نىقەدەولەتى قە، ئەقە ژى ئەگەر وى گەلى مەرچىن پىدقى و پاساوپن ياسايى بۆ دەسنىشانكرنا چارەنقىسى ھەبن، ژبەركو چ ياسايەك نىقەدەولەتى نىنە جودابوونى ژ دەولەتا دايك ھەرام بكت، ئانكو د ياساين نىقەدەولەتى دا رىگىبىەك نىنە بۆ جودابوونا ھەرئىمان ژ دەولەتا فیدرالى، ھەرەسان ئەزموونىن جودابوونى وئ چەندى دەسەلمىنن كو مژارا جودابوونى ژ دەولەتا فیدرال مژارەك ناخوھىي يە و ب مەرەما جىبەجىكرنا وئ دشىان دايە ب رىكەك ئاشتىيانە برىارا پى بدەن چ بزقرنەقە بۆ دەقى دەستوورى يان بۆ برىارا دادگە ھا بلندا دەولەتى يان ژى بزقرنەقە بۆ رايان گشتىيا خەلكى ب رىكا رىفراندۆمەكا سەرانسەرى، يان ژى رىكىن نەئاشتىيانە بگرنە بەر وەك بكارئىنانا ھىزى و د وى دەمى دا ئەنجام چاوان بن ل دووق ياساين نىقەدەولەتى د رەوانە.^{۱۳}

د ئەنجام دا ژ ئالىي ياسايى قە ھەر گرۆپەكا ھەرئىمەكا فیدرال پىكىبىنىت مافى داخاوا دەسنىشانكرنا چارەنقىسى خوھ يى ھەى، ئەگەر ھات و وى گرۆپى پەسنىن گەلەكى تىدا ھەبن و مەرچىن پىويست ب گرتنەبەرا قى مافى ھەبن.

ته وهری پینجی: مهرج و میکانیزمین بنه جهکرن مافی دهسنیشانکرنا چاره نفیسی

بیدقیه بیژین مافی دهسنیشانکرنا چاره نفیسی بۆ ته فایا گهل و که مینه یان بیین خوه ب گهل دهن نیاسین بنه جه بوویه، به لسی جیبه جیکرنا فی مافی ب رهنگه کی ره ها بیی ل بهرچاف وهرگرتنا مهرج و میکانیزمین یاسایین نیقدهوله تی دئی بیته نه گهری به لاقبونا ئالۆزی و نه ئارامیی د په یوه ندییین نیقدهوله تی دا و دئی بیته فاکته ری بنییکرنا مافی دهسنیشانکرنا چاره نفیسی ب خوه زی.

ژبه ر فی چه ندی هنده ک یاساناس د وی باوه ری دانه کو دقیت د ده می بکارئینانا فی مافی دا هنده ک مهرج و بنه مال ژیر سه ره رشتییا نه ته وه بیین هه فگرتی ل بهرچاف بینه وهرگرتن، له وما د وی راپورتی دا یال ساللا ۱۹۸۱ئی ژ ئالیی نه ته وه بیین هه فگرتی فه هاتییه به لاقکرن و ب راپورتا کریسکو (Critescu Raport) دهیته نیاسین کومه کا مهرجان هاتینه کو د قیت د هه رگه له کی دا هه بن دا کو بکاریت داخوازا مافی دهسنیشانکرنا چاره نفیسی خوه بکه ت، نه و مهرج زی پیکدهین ژ: ۱۴

(أ) وی گرۆپی زمان یان کولتور یان ئایینه کی جودا هه بیت.
(ب) هه سترن ب دیرۆکه کا هه قیشک د ناقبه را که سین
سه ر ب وی گرۆپی.

(ت) په یمانه ک د ناقبه را که سین وی گرۆپی دا هه بیت ژبۆ
پاراستنا ناسنامه یا خوه.
(پ) وی گرۆپی هه ریمه کا دیارکری هه بیت.

د گەلەك دەمان دا نه یا ب زەحمەتە ژ وان مەرجان پشتزاست بی، وهك نموونه كورد و تبتییان، ههروهسان د شیان دایه د ریكا هندەك بهلگه نامه یین گشتی یان کارگیرئ یین دهوله تهكئ ناسنامه یا گەله کی بئته نیاسین. بۆ نموونه گەلی سلۆفاکی ل ژیر سیهوانه یا دهستووری چیکوسلواکی دا د رهوشه کا تایهت دا دژیان، ههروهسان گەلی سکوتلهندی سیسته مه کی دادوهری و پهروه دهیی یی جودا ژ یی ئینگلته را هیه، هه ر بی ئاواپی سه ره ده رییا دهوله تی دگه ل گروپه کی دیارکری دبیته هاریکار بۆ نیاسینا وی گەلی.^{۱۵}

لئ هه که داخوازا مافی چاره نفیسی نه ب ئاواپه کی ناشتی بیت و ب ریكا خه باتا چه کداری بیت، هندەك د وی باوه ری دانه کو زیده باری مەرچین چووی پیدقیه هندەك مەرچین دیتر د ته فگه را رزگار یخواز دا هه بن داکو خه لکه باوه ری ب مافی وان یی ده سنیشان کرنا چاره نفیسا خوه دا ببینت و پاریزگاری ژ وی مافی وان بکه ن. ئه و مەرجه ژ ی پیکهاتینه ژ:^{۱۶}

(۱) شه ره نیخا وان دژی کۆلۆنیالیزمی و داگیرکاریا بیانی و رژی مه کا ره گه زیه رست بیت.

(۲) پیدقیه ئه و ته فگه را رزگار یخواز هیزه کا ریخستی ل ژیر سه رکر دایه تییه کا به رپرس و خوه دی دیسپلینا ناخوه یی بیت و پیگیری ب بنه جه کرنا مافی ن مرۆقی بکه ت.

(۳) ته فگه را رزگار یخواز کۆنترۆل ل سه ر پشه کا وه لاتی خوه هه بیت.

۱۵- روبرت ماک کورکودیل: حقوق الانسان و تقرير المصير، بحث منشور في مؤلف: مورتمر سيلرز: النظام العالمي الجديد، حدود السيادة، حقوق الانسان، تقرير مصير الشعوب، ترجمة صادق ابراهيم عوده، ط ۱، دار الفارس للنشر: الاردن، ۲۰۰۱، ص ۳۴.

۱۶- مورتمر سيلرز، المصدر السابق، ص ۱۸۹.

هندهك ژياساناس دوى باروهرى دانه كو هندهك ميكانيزم بؤ بجهئنان و بنه جهكرنا مافى دهسنيشانكرنا چاره نقيسى بيته دياركرن و دسيسه مې نه ته وه بيته هه فگرتى دا بيته چه سپاندىن و كومپته يه كه تايبه ت سه خمه رات برياردانى ل سهر وى مافى بيته بيكئنان..

ته وه رى شه شى: ئاسته نك و ريگرين دكه فنه بهر گرته به را مافى چاره نقيسى:

هه رچه نده مافى دهسنيشانكرنا چاره نقيسى مافه كى جيهانى يه و هاتيبه په ژراندن و ل دوو ف مه رجين پيشتر ئامازه پى هاتيبه كرن ژ هه موو گه لان (ملله تان) دگريت، به لى هندهك جاران گرته به را فى مافى ئاريشه و ريگرين ياساى ب دوو ف هه دهين و دبنه ئه گه رى ناكوكيبان وه فذزيان دگه ل هندهك پرنسيپ و بنه مايين ياساى بين په ژراندى، زيده به رى وى چه ندئ كو روو ب روو بن دگه ل هندهك ئاسته نكين سياسى و ديروكى و جوگرافى و قه لسى (ته ماعى) و سياسه تين به رفه رهكرنا سنووران بين هندهك دهوله تان وهك ئاريشه بين (كشمير، كوردستان، فهله ستين، قوبرس، كيوبك، فيتنام، بيا بانا روژئاقا و ... هتد).^{١٧}

مه رهم ژ ئاريشه و ئاسته نكين ياساى ئه وه كو دبیت بينه به رسنگى بجهئنانا مافى دهسنيشانكرنا چاره نقيسى كو د هندهك واران دا بجهئنانا وى مافى دئ بيته بنپيكرنا پرنسيپه كى بنه رته تى (بنگه هين) ژ ياساى ني فده وله تى يا په سنا بنه مايين به رفه رمان (القواعد الامره) هه بيت، د وى ده مى دا دقيت بزاف بيته كرن هه ردو دگه ل ل هه ف بينه گونجاندن، ئه گه ر گونجاندن ژى

١٧ - زهير شكر، الوسيط في القانون الدستوري، ج١، القانون الدستوري و المؤسسات السياسية، ط٣، المسسة الجامعية للدراسات و النشر و التوزيع، بيروت، ١٩٩٤، ص٤٠.

ب دەست ڤەنەھات دڤت ئىكى بکەنە قوربانى، ئەرى كىژ وان پتر ھەژى يە
بىتتە قوربانى؟ د خالىن ژىرى دا دى ڤى چەندى رۆھن كەين:

أ- ئاستەنگا (كۆتى) پرنسىپى سلامتيا ھەرىمى ل سەر
گرتنە بەرا مافى دەسنیشانكرنا چارەنقىسى:

يەكەمىن ئاستەنگا دكەڤتتە بەرسنگى وان گرۆپان يىن دڤت ئەو ب خوە
برىرى ل سەر چارەنقىسا خوە بدەن چ جودا بوون يان ھلوشاندنا دەولەتى
بىت ئاستەنگا دەسنیشانكرنا وى خاكىه (عەردىيە) يى وان دڤت دەولەتا
خوە لى ئاڤاكەن.^{۱۸} ژبەركو ژ ئالىي ياسايى ڤە چ گومان تىدا نىنە ئەو خاكە
سەر ب دەولەتەكى ڤەيە و پىشتەر ب ڤەرمى وەك خاكى وى دەولەتى ھاتىيە
پەژاندن، پەيماننا كۆما مللەتان (عصبە الامم) د ماددەيى (۱۰) دا و پەيماننا
نەتەوھيىن ھەڤگرتى د ماددەيى (۲) برگەيا (۴) دا داکۆكى ل سەر پاراستنا خاكى
ھەرىمى و سەر بەخوھىيا سىياسى يا ھەموو دەولەتان كرىه و بەلگەنامەيا
نەتەوھيىن ھەڤگرتى سەر جەم دەولەت پىگىركرىنە ب وى چەندى.

بەلى كەتوار و كاودانىن جىھانى دىژن كو ب رەھايى رىز ل سلامتيا
خاكى دەولەتان نەھاتىيە گرتن، دروستبوونا ھژمارەكا زۆرا دەولەتان پىشتى
دامەزاندنا سازىيا نەتەوھيىن ھەڤگرتى و پەژاندنا وان ژ ئالىي جفاكى
نىڤدەولەتى ڤە و ھەرگرتنا وان وەك ئەندام د نەتەوھيىن ھەڤگرتى دا وەك
(دەولەتتىن ژ ئەنجامى ھلوشاندنا يەكىتيا سوڤىھەتى و يوگۆسلاڤيا دروستبوون،
جودابوونا ئەرىتېرىيا ژ ئەسىوبىيا، جودابوونا تەيمۇرا رۆژھەلات ژ ئەندونوسىيا،
ژىرىي سۇدانى ژ دەولەتا سۇدانى) ديار دكەن ئەڤ پرنسىپە نەرىگىرىيەكا
راستە ل بەر سنگى مافى گەلان د دەسنیشانكرنا چارەنقىسى وان دا.

ب - کۆتی پاراستنا دسکهفتان ل شوونا گرتنه بهرا مافی
دهسنیشانکرنا چاره نقیسی:

دبیت د ده می گرتنه بهرا مافی دهسنیشانکرنا چاره نقیسی سه خمه رات ب دست قه ئینانا سه به خوهیی ئەف مافه ب پره نسیپی پاراستنا دسکهفتان (Uti Possidetis) بیته زنجیر کرن، مه رهم ژ قی پرنسیپی پاراستنا وان سنوورانه یین داگیرکه ران کیشاین، وه ک دبیتزن بریار دان ل سه ر دهسنیشانکرنا چاره نقیسی دئ بیته ئە گهری نه ئارامیی ل ده قهری و دئ گه فان ل پاراستنا ناشتی و ته ناهییا نیقده وله تی کت.^{۱۹}

به لئ ل قیری پیویسته دا کۆکیی ل سه ر وئ چه ندئ بکه یین کو ئەف پرنسیپه یه ک ژ شوونوارین کۆلۆنیالیزمی یه و داگیرکه ران ل دوو ف به رژه وه ندییا خوه و بیی ل به رچا ف وه رگرتنا به رژه وه ندییا گه لئین ئاکنجیپن وان ده قهران نه خشی وان سنووران کیشایه.^{۲۰} هه روه سان بی باهرکرنا گه له کی ژ گه لئین جیهانی ژ مافی وی کو دهسنیشانکرنا چاره نقیسا وی یه ب مهانا پره نسیپی ریژگرتنئ ل دسکهفتان کو ئەف دسکهفته که تواری (واقیعی) سه پاندینه، ئەف پره نسیپه ب خوه کول سه ر بنیاتی که تواری هاتینه سه پاندن نابنه کوت و زنجیره کا یاسایی کو ریکی ل پرنسیپه کی وه ک مافی دهسنیشانکرنا چاره نقیسی بگرن کو د بنیات دا پره نسیپه کی یاسای یه و ئیکه ژ بنه مایین یاسایین به رفه رمان، له وما نابیت سنووره ک بیته په ژراندن یی که تواره کی به رو قازی د گه ل یاسایین

19- See Uti Possidetis. Form Wikipedia. The freeencyclopedia Aviiilabe at.http, w w w. Wikipedia. Org-wiki-Uti- Possidetis.

20 - See Raul R. Hensal, Michael E. Allson and Ahmek Khanani, The Colonial Legacy and broder Stability – Uti possdeties and Territorial Claims in the Americas, P. 7.

باوهر پيكرى سه پاندى، ب تاييهت ژى ئه گهر ئه و سنوور دگه ل حه ز و قيانين خه لكى خوه جهين (شينيئن) وان ده قهران نه گونجن.^{۲۱}

ج- كوتى پرنسيپى قه ده غه يا بكارئينا نا هيژى د
 په يوه نديين دهره كى دا به رامبه رى گرتنه به را پره نسيپى
 مافى ده سنيشانكرنا چاره نقيسى:

هه نديك دبیت هندك جاران دهوله تهك ژ ئه نجامى بكارئينا نا هيژى
 يان ب پشته قانيبا له شكه ريبا دهوله تهك بيانى يان داگيركرنا له شكه رى بيته
 دامه زراندىن، يان ژى ژ ئه نجامى هه فگرتنا دو دهوله تان ژ قهر پيژا بكارئينا نا هيژى
 يان ژى ل دووق په يمانه كا نيقده وله تي ل ژير گه ف و هه ره شه يين بكارئينا نا
 هيژا چه كدارى بيته دامه زراندىن، د شان كاودانان دا ئامرازه ك بو دامه زراندىن
 دهوله ته كى هاتيبه بكارئينا نا ئه و ئامرازه ب خوه سه ريچى يه ل سه ر يه ك
 ژ پرنسيپين بنه جهين ياسايى نيقده وله تي، ئه و ژى پرنسيپى قه ده غه كونا
 بكارئينا نا هيژى يه د په يوه نديين نيقده وله تي دا هه روک د برگه يا (۴) ژ مادده يى
 (۲) يى په يمانا نه ته وه يين هه فگرتى دا هاتى.

پرانيبا ياسانسان ل سه ر وئ چهندي د پيکهاتى نه كو نه يا ياساى يه
 سه روبه ره كى نوو يى هه ريمايه تي ب ريكا بكارئينا نا هيژى بيته دروستكرن.^{۲۲} به لى
 دگه ل قى چهندي نابيت وه سان هزر بيته كرن بكارئينا نا هيژى كوت و زنجيره
 ل سه ر مافى ده سنيشانكرنا چاره نقيسى، به لى دقيت جوداهى بيته كرن ده مى
 هيژل سه ر ئاستى هندرى دهوله تى و ل سه ر ئاستى په يوه نديين نيقده وله تي
 ده يته بكار ئينان.^{۲۳}

۲۱- د. عبدالفتاح عبدالرزاق محمود، مصدر سابق، ص ۴۶۴.
 ۲۲- د. محمد عزيز شكرى، المدخل الى القانون الدولي العام وقت السلم، ط ۲، دار الفكر: دمشق، ۱۹۷۳، ص ۱۳۲.
 ۲۳- د. عبدالفتاح عبدالرزاق محمود، مصدر سابق، ص ۴۷۰.

د راستی دا برگه یا (٤) ژ مادده یی (٢) یی په یمانا نه ته وه یین هه فگر تی
 ئه وئ بکارئینانا هیزی قه دهغه دکه ت تنی ژ په یوه ندیین نیقده وله تی دگری ت و
 ژ وان کاودانان ناگری ت یین تیدا هیز دهیته بکار ئینان د ناخه را دهوله تا
 دایک و هه ریما جودا بووی ژ وئ دهوله تی،^{٢٤} چونکی ئه ف رهنگه بکارئینانا
 هیزی دکه فیه د چوارچووه یی تیگه هی (شه ری ناخوه یی) و ب مژاره کا
 ناخوه یی دهیته هژمارتن و بنه مایه کی (ریسایه کی) نیقده وله تی نینه قی
 ئاوا یی بکارئینانا هیزی قه دهغه بکه ت. د قی واری دا زور بریارین نه ته وه یین
 هه فگر تی و کومه له یا گشتیا نه ته وه یین هه فگر تی رهوا یی (مه شروعیه ت)
 دایه خه باتا چه کداریا گه لیین ژیرده ستنی داگیرکه ران، نمونه ل سه ر قی
 چه ندی برگه یا (١٠) ئی ژ بریارا نه ته وه یین هه فگر تی ژماره ٢١٠٥ (xx) و
 مادده یی (٧) ئی ژ پیناسا نه ته وه یین هه فگر تی بو ئیدیؤمی (دوژمنکاری -
 العدوان).^{٢٥}

د: کوئی مافین مروقی دا (یین کت و یین کومل) ل سه ر
 گرته به را مافی ده سنیشانکرنا چاره نفیسی:

وئ دهوله تی ببیته هؤکار بو بنییکرنا مافین مروقی ب تاییه ت مافین
 گشتیین مروقی وه ک مافی ده سنیشانکرنا چاره نفیسی.^{٢٦} ژبه ر کو ئه و دهوله تا
 ب زیده گا قی ل سه ر مافی ده سنیشانکرنا چاره نفیسی دهیته دامه زران دن
 د یاسایین نیقده وله تی دا ب کاره کی نه رهوا دهیته هژمارتن، هه ر د قی واری
 دا کومه له یا ملله تان (عصبه الامم) سه خمه رات پاراستنا مافین که مینه یان

24 - See Thomas D. Musgrave. Op. Cit, P. 282.

٢٥- د. عبدالفتاح عبدالرزاق محمود، مصدر سابق، ص ٤٧٠.

26 - Michael Akehurst, Op. P. 298.

د قوناغا دامه زراندا دهوله تین نوو و مفا وه گرگرتنی ژ مافی ده سنیشانکرنا چاره نفیسی دا ده ولاتین ژ چهنه پیکهاتین نه ته وه یی و ئایینی پیکدهیین دا چهنه مەرجهك دیار کرینه، ههر بۆ نمونه ده می ئه ندامه تییا عیراقی د کوما ملله تان دا په ژراندی پیشتر چهنه مەرجهك ل سهر عیراقی سه پانندن یهك ژ وان مهران ئه و بوو عیراق په یمانی بدت ریژی ل مافین کوردان و نه ته وه یین دی یین عیراقی بگریته.^{۲۷}

ته وه ری حه فتی: پالدهر و ئه گه رین گرته به را مافی ده سنیشانکرنا چاره نفیسی

كاودان و رهوشین ژیری تیرا هه نه ببنه پالدهر ههر گه لهك ژ گه لین جیهانی مافی ده سنیشانکرنا چاره نفیسا بگریته بهر:

أ- پاراستنا ئاشتی و ته ناهیا نیقده وله تی:

پاراستنا ئاشتی و ته ناهیا جیهانی یهك ژ ئارمانجین گرنه و پیرۆزین سازیا نه ته وه یین هه فگرتی یه، ژ بهر قی چهنه دی ههر ئاریشه و پرسگریکه كا په یوهندی ب مافی ده سنیشانکرنا چاره نفیسی قه هه ی ئه گه ر ببیته ئه گه ری مه ترسیی ل سهر ئاشتی و ئاسایشا نیقده وله تی ئه قه پیدقییه سازیا نیقده وله تی ب مهرانه چاره سه رکنه بله ز مایتیکرنا تیدا بکه ت و وی ده سه هلات هیه هه موو ریکیکن پیدقی بۆ قی مهرانه مای بگریته بهر، ژ وان ریکان ژی بریارین پیدقی بدت کو ریکی ل بهر بنه جهکرنا مافی ده سنیشانکرنا چاره نفیسی خو ش بکه ت.^{۲۸}

۲۷ - د. عبدالفتاح عبدالرزاق محمود، مصدر سابق، ص ۴۷۳.

۲۸ - د. عبدالفتاح عبدالرزاق محمود، مصدر سابق، ص ۴۷۷.

ب- بهرسنگگرتنا به له نگازکرنی (چه وساندنه وه):

تیۆرئ بهرسنگگرتنا به له نگازکرنی (The Oppression Theory) یه ک ژ وان تیۆرئین گرنگ و ناقداره یین مافی دهنه خه لکه کی په نایی ببه نه بهر مافی دهنیشانکرنا چاره نفیسی، ل دووف وی تیۆرئ جودابوونا پشکه ک ژ شینینین دهوله ته کی یان که مینه یه کا وی دئ یا رهوا بیت ئه گهر ژ ئالیی پرائی قه بینه به له نگازکرن. ٢٩ ئه ف تیۆره یه ک ژ تیۆرئین چاره سه رکنا جودابوونئ (النقریات العلاجیه للانفصال - Remedial Theory o secessiton) یه کو پشتگه رما لۆژیکه کی یه یا دبیزیت:

ئه رکئ دهوله تی یه مافیین سه ره کیین وه لاتیین خوه بپاریزیت، هندی ئه و ب قی ئه رکئ رابیت ئه قه دئ هه ژئ وی چه ندئ بیت وه لاتی ییگیریی ب فه رمانین وی بکه ن و بجه بینن، به لی هه که حکومه تی ب ره نگه کی ریخستی و به رده وام مافیین وه لاتییان بنییکرن و چ ریکیین چاره یین دیتل بهر وه لاتییان نه مینن وی چاخی مافی وانه بو خوه رزگارکرنئ ژ قی کاودانی نه خوش ژ قی دهوله تی پشته ری ببن و ژئ جودا ببن، د وی ده می دا دهوله ت نکاریت پرنسیپی سلامه تییا خاکی وه لاتی و سه ره خوه ییا سیاسی دژی مافی دهنیشانکرنا پاشه روژئ هه که جودابوون ژئ بیت بکاربینیت. ٣٠ چنکو د وی ده می دا جوداخواز (الانفصالیون) دئ پشتگه رمی مگرتییه کی بن کو دبیزیت: "هه رچه نده دهوله تی ل ژیر سیهوانه یا یاسایین نیقده وله تی رهوایی وه رگرتبیت و

29 - See Y. N Kly and D. Kly- in Pursuit of the right to self – Determination, Collected Papers & Proceedings of the First International Conference on the right to self – Determination & the United Nations, Geneva 2000 P. 1.

٣٠ - الحاکم عبدالرحمن سلیمان الزیباري، الوضع القانوني لاقليم كردستان العراق في ظل قواعد القانون الدولي العام، ١، مؤسسة موكرياني للطباعة، اربيل، ٢٠٠٢، ص ٣٥٥.

داخوایین وئ ژبو پاراستنا سنوورین وئ د جهی خوه دا بن، د شیان دایه ئەف داخوایین وئ دەوله تی بینه پشتگوهقه هاڤیتن ب گرنگی نه هینه وەرگرتن به رامبه ری وئ به له نگازکرن و ته په سه رکرن مه ترسیدار ئەوا ئەو به رامبه ری وان بیکهاتان دکهت یین د ناڤا سنوورین وئ دا دژین".^{۳۱}

دهمی به له نگازکرن دبیته پاکانه بو ده سنیشانکرنا چاره نفیسی رامانه کا به رفره ب خوه شه دگریت، وهک بنده ستکرن (الاجعاع - بنچوککرن - چه ماندن)، هه ژمون (الهیمنه - خوه بسه ردادان)، کارئینان (الاستغلال - پاوانکرن). هندهک یاساناس ژی دبیزن پشکداری پینه کرن د حکومه تی دا ئانکو نه بوونا نوونه راتییا بیکهاتان د حکومه تی دا پاکانه کا دی یه بو په نابرن بو وی مافی.^{۳۲}

ههروهسان دادگهها بلندا که نه دا ئەف تیوره په ژراندییه دهمی ل سه ر بنه مایی مافی ده سنیشانکرنا چاره نفیسی ل داخوایا خه لکی هه ریما (کیوبیک) بو سه ره خوه یی دنیری و ئاماژه ب دو حاله تان کریه کو دشیان دایه د چوارچۆقه یی مافی ده سنیشانکرنا چاره نفیسی ببنه بنواشه بو مافی جودابوونی، حاله تی ئیکی ئەوه پشکهک ژ شینین وئ دهوله تی بینه به له نگازکرن، د حاله تی دووی دا گرۆپهک هاتییه بی باهرکرن ژ وئ چه ندی کو ب مه رما به رده وامیدان ب گه شه پیدانا ره وشا خوه یا سیاسی و ئابووری و جفاکی و کولتووری پشکداریی د حوکمداریی دا بکه ن. هندی په یوه ندی ب هه مان وار شه هه ی کۆمیته کا لاهه کی یا تاییهت ب ژناقبرنا جوداهییا ره گه زی و پاراستنا که مینه یان یا سه ر ب نه ته وه بیین هه ئگرتی ل سالا ۱۹۸۱ئ وه سان دیار کریه کو سه ره خوه یی و سه روه رییا دهوله تی نابنه ریگر ل به رسنگی جودابوونا

31-See Brilmayer, L.1991, „Secessio And self-Determinatio. A Territorial Interpretation, Yale Journal of International Law 16.177202. And Moore (ed) oxford university press. Quoted from.. Stanford Encyclopedia of philosophy: <http://plato.stanford.edu/entries/secession>.

32-Thomas D.Musgrave. Op. cit. P.182

هەریمه کئی یان پشکه کئی ژ دهوله تی هه کهر سه روه ری بنپیقه کرنا مافی مروقی هه بیت و جودابوون داوی ب وئ بنپیکنی بینیت یان ریگری لئ بکه ت.

دا کو تیورا به له نگاز کرنی ببیته پاکانه بو گرتنه بهرا مافی ده سنیشان کرنا چاره نفیسی دقیت ئه و گرۆپ یان پیکهاته یا دقیت جودا ببیت باوه ری چیکه ت کو ئیدی ئه و نکارن ب ته ناھی و ئاشتی بژین یان هه ز و فیانین خوه د سنووری وی جفاکی سیاسی ژ خوه مه زنترا دا بجه بینن، هه روه سان باوه ری پی چیکه ن کو هه موو سه ره ده ریین سیاسیین وان بو ب ده سته ئینانا مافین خوه گرتینه بهر ژ ئالیی پرانییا ده سته لاتدار شه هاتینه ره تکر، ئه شه ژی د ده مه کی دا ئه گهر ئان مه رجان بجه بینیت.^{۳۲}

۱- ئه و گرۆپ سه له مینیت کو گه له کی پیک دئینن، چکو ئه ف پره نسپه تنی ژ گه لان دگریت.

۲- ژ ده ست به له نگاز کرنا ژ ئالیی پرانیی شه ده یته کرن بنالیت، ئه ف ته په سه رکرنه ب رامانا (بنده ستنکر و هه ژموون و بکارئینان) ئه ده یته، ب ره نگه کی کو بو قی گه لی نه بیت بگه هته پشکدار بی د حکومه تی دا و نوونه راتی تیدا نه بیت.

۳- ب سه له مینن کو ئیدی ئه و نکارن ب ئاشتی و ته ناھی د ناھا سنووری وئ ده وله تی دا بژین.

۴- ده وله ت ب خوه مافین وان ره ت بکه ت یان د شیانیین وئ دا نه بیت سه ره ده ریین دی بگریته بهر بو گه ره ننتیکرنا مافین وان.

رهوشا گەلێ کورد پشستی کۆچا ملیۆنی یا سالا ۱۹۹۱ی و پشستی وان هەموو ئازاردان و سەرکوتکران و تەپەسەرکرنا د هەفتی سالیان پێشتر دا ب سەری هاتی و سەرەدەریین حکومەتین عێراقی یین یەک ل دووڤ یەکی یین ب هیچ رەنگەکی بەرھەف نەبووین مافین گەلێ کورد ب پەژرینن تیرا هندی هەبوون کو د وی دەمی دا دەولەتا کوردی هاتبا راگەھاندن و ب باوەرییا مە دا باوەری پێئینانەکا نیقەدەولەتی وەک نمونەکا دەگمەنا خەلکەکی ب هەموو ئاویان هاتیە ئازاردان و تەپەسەرکران و بی باھرکران ژ مافان بۆ هەبیت و ئەف دانپیدانە د بریارا جقاتا ئاسایشا ناھەدەولەتی دا یا هژمار (۶۸۸) ل ۵ نیسانا ۱۹۹۱ی دا یا دیار بوو.

هەرۆهکی د بەیاننامەیا راگەھاندنا فیدرالییی دا ئەوا پەرلەمانی کوردستانی ل ۴ چریا ئیکێ ۱۹۹۲ی بریار ل سەر دای تاوانین حکومەتا عێراقی پیکھاتبوون ژ:

- د تارى شەقەکا سالا ۱۹۸۳ی دا پتر ژ هەشت هزار کەسین بارزانی هاتنە بەرزکران و بی سەروشوین کران و هەتا نھا ژى کەسەک چ ژ چارەنقیسی وان نزانیت.

- کوشتارا تەباييا پتر ژ پینج هزار ژن و زارۆک و پیرین بی گونە ب چەکی کیمیایی ل باژیری هەلەبجە ل رۆژا ۱۶ تەباخا ۱۹۸۸ی و هژمارەکا دی ژى ل دەقەرین بالیسیان، بەھدینان، گەرمیان و جە و دەقەرین دی یین کوردستانی.

- ئەنجامدانا هەوہکا هۆقانە یا ژ هەموو سنوورین هۆقاتیی و ستەمکاری دەربازبووی ب ناخی (ئەنفال) بۆ سەر کوردستانی د قی هەوی دا پتر ژ سەد و هەشتی هزار وەلاتیی کورد بوونە قوربانی و ب زیندووویی هاتنە بنناخ کران.

- ههرفاندن و وپرانكرنا پتر ژ (٤٥٠٠) گوندان كو دبنه ٩٠٪ ژ گونديښ كوردستانى.

- كوشتن و مشهختكرن و دوورنئىخستنا هزاران كوردىښ فهىلى و دهست بسهرداگرنا سامان و مولكښن وان و ب مهانه پيښ سياسى و رهگه زپه رستى (شؤفښى) رهگه زنامه يا عيراقى ژى هاته ستاندن.

ج- ئهسته مېوونى ب هه قرا ژيانه كا ئاشتتياښه د چوارچوڤى دهوله ته كى دا: د هنده ك كاودانان دا ئه و بؤيه رښ خوښه لو و گونه هكار پيښ د دىروكا سياسىيا دهوله ته كى دا روو دهن دبنه ئه گه رښ ئيش و برينښن كوور د گيان و دهروونى پيښهاتښن وئ دهوله تى دا كو گه لهك ب زه حمهت دبیت ئه و پيښهات ب هه قرا بژين و هه قه بوول بكه ن. د رهوشښن ب قى رهنگى دا پيښه رښ تاييهت ب مافښن مرؤقى و پيښهاتښن تاك و كه مينه يان ئه وښن د په يمان نامه پيښ نيښدهوله تى دا هاتښن دى پيښ دهستوورى وهك ئوتونؤمى و فيدراليزمى چ باندؤر نامينيت و مفاى نادهن و هندهك جاران ئهسته م دبن، لهوما د شان كاودانان دا گرته به را مافى دهسنيشانكرنا چاره نقيسى رښكا ئيكانه يه بؤ گه رهنتيكرنا مافښن پيښهاته و گرؤپيښن جودا.^{٣٤}

د- مافښن دىروكى

مه رهم ژ مافښن دىروكى پيښ گرؤپ و پيښهاتان پيښ دبنه ريخوشكه ر ژ بؤ گرته به را مافى دهسنيشانكرنا چاره نقيسى، ئه و مافه يه يى راستيښن دىروكى ديار دكه ن

34 - See David K. Lake and Donald Rethchild. The Intrnational Spread of Ethnic Conflict ;Fear, Dif-Fusion, and Escalation. Princeton University Press, Princeton ,Newjersey .1998,p:315.

كو د سەردەمىن چوويى دا گرۆپەكى حوكمدارى ل خوە كرىه بەلى پاشتر ژبەر ئەگەرەكى ژ ئەگەران كەتیه د ناڤا سنوورئ جوگرافىيە دەولەتەكا دى دا، ڤەكۆلین ديار دكەن پىتر ژ نىڤا وان پىكهاته و گرۆپىن تىرەگەرى يىن د سالىن هەشتىيان دا داخووا سەربەخوئەيى كرى ژ وان بوونە يىن باوەرى هەى كو د سەردەمەكى دا وان ب خوە حوكمدارى ل خوە كرىه.^{۳۵}

هەژىه بىژىن گەلى كورد د قوناغىن چوويى دا رەنگە سەربەخوئەيەك هەبوويە و ئەو سەربەخوئەيى ژ باب و باپىران ڤە بۆ مايه، لەوما ژى گەلەك جاران دەمى هزر ل پرۆژەيى دەولەتا خوە يا سەربەخوە كرى و رىخوشكەر بۆ داخووا خوە يا دەسنيشانكرنا چارەنڤىسى پشنگەرمى مافىن خوە يىن دىرۆكى بوويە، بۆ نمونە دەمى ل سالا ۱۹۱۹ئ شەرىف پاشاى داخووايىن خەلكى كوردستانى پيشكەشى هەڤهيمانان كرىن داکۆكى ل سەر وئ چەندى كرىه كو وىلايه تا مووسلى يا جودا يە ژ عىراقى و رۆژەكى ژ رۆژان شىنپىن وئ خوە ب پشكەك ژ عىراقى نەزانىه و ل ژىر سەروربىيا وئ نەبوونە.^{۳۶}

بەرچاڤ دكەڤىت كو كۆمىتەيا ناڤدەولەتيا تايهت ب چارەسەركرنا ئارىشهيا مووسلى ئەوا كۆما مللەتان برىارا پىكئىنا وئ دای، داکۆكى ل سەر شى راستى كرىه، كو پشتى پىداچوون و ڤەكۆلينا گەلەك پەرتووكىن دىرۆكناس و جيوگرافىناسىن عەرەبىن كەڤن و هژمارەكا نەخشەيىن عەرەبان و سەدان نەخشەيىن ئەورۆپىيان د سەدسالىين سازدەهەى هەتا بىستى كىشايىن و سەرجهم پەرتووكىن گەشت و

۳۵- تيد روبيرت جار: اقلييات في خطر - ۲۳۰ اقلية في دراسة احصائية و سياسية و اجتماعية، مراجعة و تقديم د. رفعت سيد احمد، تعريب: مجدي عبدالحكيم و سامية الشامي، ط ۱، مكتبة مدبولي، القاهرة، ۱۹۹۵، ص ۱۱۹.

۳۶- انظر حول هذه المطالب: الدكتور فاضل حسين: مشكلة الموصل، دراسة في الدبلوماسية العراقية - الانكليزية - التركية و في الراي العام، ط ۳، مطبعة اشبلية: بغداد، ۱۹۷۷، ص ص ۷۶ - ۷۷.

گەريانان و كۆتۈپىن جيوگرافىيىن خواندنگەھىن ناقدجى يىن مىرى، كۆمىتە گەھشتىە وئ باوهرى كو سى دەقەر ھەبوون: عىراقا عەرەبى و جەزىرە و كوردستان، ھىدىكە عىراقە سنوورى وئ يى باكوور ژ ھىت - تىكرىت يان چىايى حەمرىن زىدەتر دەرباز نەبوويە، ھەروەسان وئ كۆمىتەيى داكۆكى ل سەر وئ چەندى كرىە كو د تەقايان نقىسىنىن جيوگرافى ژ سەردەمى فتوحاتىن ئىسلامى ھەتا سالا ۱۹۲۵ئى چ جاران وەسان ھزر نەھاتىيە كرن و دەرنەكەتە كو وىلايەتا مووسلى رۆژەكى ژ رۆژان پشكەك بوو بىت ژ عىراقى، د سەردەمىن پىشتەر دا شىنپىن وىلايەتا مووسلى ناھى عىراقى وەك ناھ بو ولاتى خوە نەناسىە.^{۳۷}

لەوما ژ بىراز كۆمىتەيا نىقدەولەتى يا تايبەت ب قەكۆلىنى ل ئارىشەيا مووسلى و گرىدانان وئ دگەل عىراقى بىيارەك بوو تنى ئالىى ئابوورى ل بەرچاھ وەرگرتىە، ژبەر كو كۆمىتەيى ب ئاشكرائى ئەو چەند دىاركربوو ب بوچوونەكا تنى ئابوورى باشتىن رىك بو چارەكرنا ئارىشەيا مووسلى ئەو مووسل بىتە پشكەك ژ عىراقى، بەلى ب بوچوونا رەگەزى كۆمىتەيى دگۆت ئەگەر فاكتەرى رەگەزى بو ئىكئالىكرنى بەرچاھوەرگرىن دقئىت دەولەتەكا كوردى بو چارەسەركرنا قى ئارىشى بىتە دامەزراندن، ئەف كۆمىتەيە نەشىايە حاشايىي ژ وئ راستى بكەت كو ژ ئالىى جيوگرافى و رەگەزى قە ئەف دەقەرە يا جودا يە ژ عىراقا عەرەبى. ھەر قى كۆمىتەيى د پىشنىازا خوە دا ئەوا جقاتا كۆما مللەتان پەسەند كرى داكۆكى كرىە كو حكومەتا برىتانىا گرەنتىيا پاراستنا مافىن كوردان بدەت د عىراقا نوو دا پىشتى كو وىلايەتا مووسلى دگەل دەپتە گرىدان.^{۳۸}

۳۷ - الدكتور فاضل حسين، المصدر السابق، ص ۷۸.

۳۸ - انظر المصدر السابق ص ۱۷۳ - ۱۷۴.

ه - پرسنه کرن ب خه لکی هه ریمی ژبو لکاندنا وی دگه ل دهوله ته کا دی: پرنسیپین مافی دیارکنا چاره نفیسی وه سان پیدقی دکهن نابیت گه لی هه ریمه کی بینه لکاندن یان پیقه نووساندن دگه ل دهوله ته کا دی هه که د ریکا راپرسییه کی را پرس ب وان نه هیته کرن و رایا وان نه هیته وه رگرتن.^{۳۹} هه که ئەهه نه هاته کرن ئەو پرۆسه یه دی ب دروستی پیچ بیت، ژبه رکو ئەهه ب بنییکرنا پرنسیپ مافی ده سنیشانکرنا چاره نفیسی دهیته هژمارتن، ده می پرس ب گه له کی نه هیته کرن و وی دده نه دگه ل دهوله ته کی ئەهه دبیته پاساوه کا یاسایی ئەو گه ل داخوازا مافی چاره نفیسی خوه بکه ت.^{۴۰}

ل قیری دشیان دایه بیژین سالا ۱۹۲۶ی باشووری کوردستانی (ویلایه تا مووسل) ب بریارا کۆمیتیه کی یا ژ ئالیی کۆما ملله تان هه هاتییه پیکئینان بیی ئەنجامدانا راپرسییه کا ره می د ناها خه لکی وی دا کو پرانی کوردن ب عیرا قا نووقه هاتییه نویساندن، ئەهه ژی دبیته پاساوه ک و دچیته سه ر چه ند پاساوین دیتر ده می کورد داخوازا مافی خوه یی ده سنیشانکرنا چاره نفیسی دکهن.

و - بنییکرنا به لگه نامه (یان ده ستوورا) دامه زراندا هه فگرتنا فیدرالی: فیدرالیه ت فیدرالیزم ژ هه فگرتنه کا ئازادا ناخه را دهوله تان یان هه ریمان پیکهاتییه کو پیشتر ل سه ر چه ند مه رجه کان پیکهاتییه و د په یماننامه یان ده ستووی دامه زراندا وی هه فگرتنی دا ئامازه پی هاتییه کرن، ل سه ر قی بنیاتی هه ر بنییکرنا به رچاا و مه ترسیدارا وان بنه ما و مه رجان دی بیته ریخوشکه ره کی ب هیز بو هه ریمین فیدرال کو خوه ژ وی هه فگرتنی هه کیشن و ژئ جودا بن.

۳۹- د. عصام العطیة، القانون الدولي العام - ط ۶، وزارة التعليم العالي و البحث العلمي: بغداد، ۲۰۰۱، ص ۳۰۳.
 ۴۰- د. عبدالفتاح عبدالرزاق محمود، المصدر السابق، ص ۴۹۲.

پیدئیه ل قیری ئاماژه ب دیباچه یا دهستووری عیراقا فیدرال دا بکه یین ئه و دهستووری سال ۲۰۰۵ی د راپرسییه کا گشتی دا هاتییه په ژراندن، د ناچه روکا وی دا حوکمه که هیه کو دیار دکه تئیکه تییا گه ل و سهروه رییا عیراقی گریدایی ریژگرتنی یه ل وی دهستووری و پیگیری کرنی ب ئه حکامین وی، پرۆزه یی دهستووری عیراقی ب قی دهقی داوی ب دیباچه ی ئینایه ده می دبیزیت: " پیگیری کرن ب قی دهستووری هه فگرتنا ئازادانه یا گه ل و خاک و سهروه رییا عیراقی د پاریزیت"، ئانکو پیگیری نه کرن ب دهستووری یان بنپیکرنه کا مه ترسیدار و مه زنا دهستووری دی بیته پاساوه کا دهستووری کو زیان قیکه تی داخووا هله شاندا وی هه فگرتنی بکه ن.

زیده باری وان بنپیکرین دهستووری یین د راپورته کا تاییه ت دا ژ ئالیی ژماره کا پسپور و شاره زابین دهستووری شه ل سال ۲۰۱۷ی هاتییه به ره فکرن و تیدا دیار دبیت کو حکومه تی و دهسته لاتدارین فیدرالیزمین عیراقی هه تا نها (۶۰) ماده یین دهستووری یین په یوه ندی ب خه لکی کوردستانی شه هه یین بنپیکرینه یان ب پشتگوه شه هاقیتینه و بجه نه ئیناینه، هه ر د قی واری دا سه رکردایه تییا سیاسییا کوردستانی دگه له که هه لکه فتان دا ئاماژه ب شان راستییان کریه.

ل داوییا قی پشکی پیدئیه ئاماژه ب بوچوونا راویژکارییا دادگه ها دادوه رییا نیفده وله تی یا ۲۲ تیرمه ها ۲۰۱۰ بکه یین کو یا تاییه ته ب راگه هاندنا سه ره خوه ییا یه کئالییا کۆسۆقۆ ژ وه لاتی سربستانی ل رۆژا ۱۷ شباتا ۲۰۰۸ی، ئه ف راویژکاری یه ئیکه ژ پیشینه یین ناقده ولتی کو ب سه رکه تنه کا مه زنا بو بریار دان ل سه ر چاره نفیسی دهیته هژمارتن و گه له که بوچوون و خالین ژ هه فجوودا ل دور مافی ده سنیشانکرنا چاره نفیسی یه کئالیکرن.

ئەف بۆچوونا راۋىژكارىيا دادگەھا نىقدەولەتى يا تايىەت ب سەربەخوھىيا
كۆسۆڧۆ باوھرى ب شان راستىيان ئىنايە:

۱- راگەھاندنا يەكئالىيا سەربەخوھىيا كۆسۆڧۆ ژ سربستانى
نە بنپىكرنا ئەكمامىن ياساين ناقدەولەتى يە.

۲- پرنسىپى برىاردان ل سەر مافى دەسنىشانكرنا چارەنقىسى،
ژ ھەموو گەلان دگرىت و تنى بۆ گەلەن ژىردەستى كۆلۇنالىزمى
نىنە .

۳- برىاردان ل سەر مافى چارەنقىسى بلندترە ژ پرنسىپى
سلامەتتىبا ھەرىمايەتى.

۴- پرنسىپى سلامەتتىبا ھەرىمايەتى كو وەك پاساۋەك بۆ
رىگرىي ژ جودابوونى دەپتە بكار ئىنان، ل دوۋڧ بۆچوونا
دادگەھى تنى بۆ پەيوەندىين نىقدەولەتى يە نە بۆ
پەيوەندىين ناڧا دەولەتى و پشكەك ژ گەلى وى يە.

۵- د شىيان داىە د ناڧا دەولەتا فىدرال دا ژ ئالىيەكى ڧە
سەربەخوھىي بىتە راگەھاندن و بىي وەرگرتنا رازىبوونا
حكومەتا فىدرال ل ناڧەندى (مەركەزى).

۶- دادگەھى باوھرى ب پرنسىپى جودابوونا چارەسەرى -
علاجى (Secession Remedial) ئىنا دەمى ب ھەڧرا ژيان د
دەولەتەكى دا قەت و قەت چىنەبىت.

پشکا دووی

بنیپکرنین دەستووری هەردەمی عێراقی

(ماددەیی ١٤٠، برینا (قوتکرنا) بۆدجە ی ژ هەریما کوردستانی، نەفت و

غاز)

تەوهری ئیککی: ماددەیی ١٤٠

ل قییری دئ رۆناهیی بەردەینە سەر روشا دەقەرین کوردستانیین دەرقە ی رێقە بەرییا هەریمی، هندی پە یوهندی ب دەستووری و کار و پینگاقین لیژنا بجهئینانا ماددەیی ١٤٠ قە هە ی ژ رۆژا راگە هاندنا دەستووری هە تا سالا ٢٠١٢ ی، ئە و فاکتەرین بووینە ئە گەری هندی کۆمیتە یا ماددەیی ١٤٠ نە شیای کارین خوە بکەت، ئە قە یە ک ژ گرنگترین وان بنیپکرنان بوو یین ل سەر دەستووری هەردەمی عێراقی هاتینە کرن و بووینە ئە گەر چ بها و رامانە ک بۆ هە قشکییا راست و دروست ل عێراقی نە مینیت.

١/ پینگینانا کۆمیتە یا بجهئینانا ماددەیی ١٤٠ دەستووری

• ئە ق کۆمیتە یە ب فەرمانا ژمارە (٤٦) ل ٢٠٠٦/٨/٩ ی ب سەرۆکاتییا ریزدار (هاشم الشبلی) هاتە پینگینان، پاشتر ب ریزدار (رائد فەهمی) هاتە گۆهارین، نوونەری حکومە تا هەریما کوردستانی (د. محەمەد ئیحسان) وەزیری کاروبارین دەقەرین دەرقە ی هەریما کوردستانی یی وی دەمی و سەرۆکی پینشتری دەستە یا دەقەرین کوردستانی بوو ئە ندامی قی کۆمیتە یی، هەروە سان خاتو (نەرمین ئوسمان) کو وی دەمی وەزیرا ژینگە هی یا عێراقی بوو جیگرا سەرۆکی کۆمیتە یا بجهئینانا ماددەیی ١٤٠ دەستووری بوو و دە هە مان دەم دا سەرۆکا پشکا دارایی یا وی کۆمیتە یی بوو.

• پېكئىنانا كۆمىتەيا بجهئىنانا ماددهيى ۱۴۰ د دريژيا كاري خوه دا (۷) بريار دهريخستن، (۴) ژ وانا ژبو چارهسه ركرنا ئاريشهيا دهقهرين ناكوكى ل سهر ههه زور د گرنك بوون. گرنكترين بريارين سهخمه رات ئاساييكرنا رهوشا دهقهرين كوردستانى يين دهرقههه ههرييم دهركه تين و جقاتا وهزيرين عيراقى ل روژا ۲۰۰۷/۴/۱۹ ب ژماره (ق ۶۷۵۶/۱/۲) پهسند كرين ئهقهه بوون:

(۱) زقراندنه تا تهقاييا وان فه رمانبه ران ئهويين د ناقبه را ۱۷ تيرمه ها ۱۹۶۸ - ۹ نيسانا ۲۰۰۴ ئى ژ كاري وان هاتينه دهريخستن يان دووركرن يان فهگوهاستن بو جهه رهسه نى وان يان جهه كى نيزيكي جهه وان.

(۲) ئه وخيزانين د ناقبه را ۱۷ تيرمه ها ۱۹۶۸ - ۹ نيسانا ۲۰۰۴ ئى دهقهرين خوه يين رهسه ن هيلين يان سياسه تا رژيما چوويى ئه وه نه چاركرين ژ دهقهرين خوه كوچبه ر ببن دى زقرنه فه دهقهرين خوه يين رهسه ن و دى هينه قه ره بووكرن.

(۳) ئه وخيزانين عه ره بيين د ناقبه را ۱۷ تيرمه ها ۱۹۶۸ - ۹ نيسانا ۲۰۰۴ ئى هاتينه دهقهرى دى زقرنه فه سه ره جهين خوه يين ژيهاتين و هينه قه ره بوو كرن.

(۴) هلوه شاندا تهقاييا گريبه ستين چاندنى يين ب مه رما گوهرينا سه روبه رى ديموگرافىي دهقهرى هاتينه گريدان و زقراندنه فاسه روبه رى بوقونا غابه رى گريدان او ان گريبه ستان.

• پشتى داوى هاتنا دههه دهستووريى بجهئىنانا ماددهيى ۱۴۰ ل ۲۰۰۷/۱۲/۳۱ ئى، (UNAMI) بوويه پشكهك يان ژى ئاليى سيى يى پشكدار د چارهسه ركرنا

ئارىشەيا وان دەقەرا د ئاقبەرا بەغدا و ھەولپىرى و ل دووف برىارا جقاتا ئاسايشا سەر ب نەتەوھەيىن ھەڭگرتى يا ژمارە (۱۷۷۰) سالا ۲۰۰۷ ئى جقاتا ئاسايشى كۆمىتەيەك ب سەرۆكاتىيا (ستافان ديمستورا) پىكئىنا و كارل سەر قى دوسىيەيى كر. (UNAMI) د كارى دا پشتا خوە ب سى بنەمايان گەرم دكر، (تۆمارا نفوسى - سەرژمىريا گشتىيا يا سالا ۱۹۵۷ ئى، برىارىن جقاتا سەركردايەتيا شۆرشا عىراقى يا ژناقچووى، ئۇفيسا كۆمىتەيا كاروبارىن باكور يا ھەلوھشىاي و ئەنجامىن ھلبژارتىن ۲۰۰۵ ئى) بەرھەمى كار و دووچوونىن كۆمىتەيا (UNAMI) سى راپۆرت بوون جەھى رەزامەندىيا ئالىين پەيوەندىدار بوون.

• ل سالا ۲۰۱۱ ئى سەرۆكى كۆمىتەيا جھئىنانا ماددەيى ۱۴۰ ھاتەگۆھارتن و (ھادى عامرى) ۋەزىرى ئەگۆھاستنا عىراقى يى پىشتر ئەو سەرۆكاتىيە گرتە دەست، پشتى قى گۆھارتنى ھەموو كارىن پىشتر ھاتىنە ئەنجامدان ھاتنە گۆھارتن و بەرى وان دا ئاقارەكى دى.

ئەركىن كۆمىتەيا جھئىنانا ماددەيى ۱۴۰

قوناغا ئىكى ئاسايىكرن (التطبيع) ژ خالىن ژىرى دگرىت: ۱۴۳/۷۱ عەرەبى

- راگۆھاستى (كۆچپىكرى، سرگۆنكرى و راگۆھاستىيان ئەدگرىت)
- عەرەبىن ھاوردە
- زقراندنەقا راگۆھاستى كۆچپىكرىيان بۆ سەر جھىن وان و زقراندنەقا
- عەرەبىن ھاوردە بۆ جھىن ژىھاتىن و قەرەبووكرنەقا ھەردو جوپىنان ژ وى دراقى يى بۆ ماددەيى ۱۴۰ دەيتە تەرخان كرن، پىدقى بوو ۲ مىار و ۴۰۰ مىيون دۆلار بۆ ھاتبانە تەرخان كرن.

• ژ ساللا ۲۰۰۶ ئى ھەتا ۲۰۱۲ ئى ب ئاوايىڭ ژىرى بۆدجەيا تەرخانكرى بۆ بجهئىنانا ماددەيى ۱۴۰ ھاتىيە تەرخان كرن و ھاتىيە دابەش كرن (لىكقەكرن)، ھەرچەندە ئەف بۆدجە يە كىمتر بوو ژ وى گۆژمەي يى كو پىدشى بوو بۆقوناغا ئاسايىكرنى بىتە تەرخان كرن، ئەفە ژى ئەگەرى تەواونەكرنا قى قوناغى بوو:

كەركووكى:

- ۱- تەقايى ئەو خىزانىن كۆچپىكرى يىن نفوس و كارتا وانا ئاھىن خوارنى ھاتىيە زفراندىن بۆ كەركووكى (۸۹۶۳۴) خىزانىن.
- ۲- تەقايى ئەو خىزانىن عەرەب يىن نفوس و كارتا وانا ئاھىن خوارنى ژ كەركووكى ھاتىيە قەگۆھاستن بۆ جھىن وان يىن پىشتر ژىھاتىن (۲۵۶۳۴) خىزانىن.

خانەقىن:

- ۱- تەقايى ئەو خىزانىن كۆچپىكرى يىن نفوس و كارتا وانا ئاھىن خوارنى ھاتىيە زفراندىن بۆ كەركووكى (۸۹۶۳۴) خىزانىن.
- ۲- تەقايى ئەو خىزانىن عەرەب يىن نفوس و كارتا وانا ئاھىن خوارنى ژ كەركووكى ھاتىيە قەگۆھاستن بۆ جھىن وان يىن پىشتر ژىھاتىن (۲۵۶۳۴) خىزانىن.

شىنگال:

- ۱- كۆما خىزانىن كۆچپىكرى د سنوورى ئۆفيسا شىنگالى (ئۆفيسا شىنگالى ھەموو دەقەرىن كوردستانىن سەر ب پارىزگەھا مووسلى قەدگرىت) يىن نفوس و كارتا وانا ئاھىن خوارنى ھاتىيە زفراندىن بۆ شىنگالى گەھشەتە (۹۱۹۷۷) خىزانىن.

٢- کۆما خێزانین عەرەبێن ھاوردە ل سنووری ئۆفیسنا شنگالی گەهشتە (١٣٨٦) خێزانان.

• گریبەستین چاندنی: ژ ھلوشاندنا گریبەستین کشتوکالی و ھلوشاندنا بریارین جقاتا سەرکردایەتییا شۆرشێ (یا رژیمی) و کۆما بریارین کۆمیتەیا کاروبارین باکوور (یا ھەلوشیای) ڤە دەرکەتین دگریت.

• ھندی پەپوھندی ب بریارا ژمارە (٣٥٨) سال ٢٠١١ یا سەرۆکاتییا جقاتا وەزیرین عێراقی د کۆمبوونا ئاساییا ژمارە (٤٧) رۆژا ٢٧/٩/٢٠١١ کۆمیتەیا ماددی ١٤٠ راسپارد ب ھەشکاری دگەل ئەمیندارییا گشتییا جقاتا وەزیران و ھەر یەک ژ وەزارەتین (بەرگری، ناخوھیی، دارایی، چاندنی، دەستەکا داخووزین مولکداریی) راپۆرتەکی بەرھەشکەن و ب مەرھما یەکنالیکرنا مژارا ماددەیی ١٤٠ ھەردەمی عێراقی پێشکەشی جقاتا وەزیران بکەن. پشتی قی بریارا چەندین کۆمبوون ب مەرھما چارەسەرکنا ئاریشە و پرسگریکین ئامازەپیکری ھاتنەکرن و راپۆرتەکا تاییبەت ب قی مژاری ھاتە پێشکەش کرن بۆ جقاتا وەزیران.

• ھندی پەپوھندی ب بریارا ژمارە (٣٥٨) سال ٢٠١١ یا سەرۆکاتییا جقاتا وەزیرین عێراقی د کۆمبوونا ئاساییا ژمارە (٤٧) رۆژا ٢٧/٩/٢٠١١ کۆمیتەیا ماددی ١٤٠ راسپارد ب ھەشکاری دگەل ئەمیندارییا گشتییا جقاتا وەزیران و ھەر یەک ژ وەزارەتین (بەرگری، ناخوھیی، دارایی، چاندنی، دەستەکا داخووزین مولکداریی) راپۆرتەکی بەرھەشکەن و ب مەرھما یەکنالیکرنا مژارا ماددەیی ١٤٠ ھەردەمی عێراقی پێشکەشی جقاتا وەزیران بکەن. پشتی قی بریارا چەندین کۆمبوون ب مەرھما چارەسەرکنا

ئارىشه و پرسگريكىن ئاماژەپيكرى ھاتنەكرن و راپۆرتەكا تايبەت ب قى مزارى ھاتە پيشكەش كرن بۆ جقاتا ۋەزيران. ئەنجامين قى راپۆرتى ب ئاۋابى ژېرى بوو:

• بريارا ژمارە ۲۹ ساللا ۲۰۱۲: قى بريارا گشت بريارين كۆمىتەيا كاروبارين باكور (يا ھلۋەشياى) يين تايبەت ب مافى سەرەدەريكرنى دگەل زەقپين چاندنى يين خەلكەكى نە ەرەب ھلۋەشاندىن ۋە ھەموو گريپەستين چاندنى يين دگەل وان ھاتينە مۆركرن ھلۋەشاندىن.

• بريارا ژمارە ۳۰ ساللا ۲۰۱۲ى ئاراستەى جقاتا ۋەزيران ھاتىيەكرن و تيدا داخواز كرىە ھەموو بريارين جقاتا سەركردايەتيا شۆرشى (يا ھلۋەشياى) بدەنە دەست شۆرايا دەولەتى دائە ياسايان بۆ دەرخيت.

أ. بريارين كۆمىتەيا كاروبارين باكور ھاتنە ھلۋەشاندىن:

د روونشتنا ئاساييا چوارى ژ جقاتا ۋەزيرين عىراقى ئەوال روژا ۲۰۱۲/۱/۲۴ ھاتىيە گريدان بريارا ژمارە (۲۹) يا ساللا ۲۰۱۲ ھاتە راگەھاندن ئەف بريارە يا تايبەت بوو ب ھلۋەشاندىن تەقايى بريارين كۆمىتەيا كاروبارين باكور ب و نقيسارا ژمارە (۳۱۲۹) يا ۲۰۱۲/۱/۲۵ يا ئەمىندارىيا گشتيا جقاتا ۋەزيران ب مەرەما بجھئىنانى ناقرۆكا وئ ھاتە ھنارتن بۆ ئاليين پەيوەنديدار.

ب. بريارين جقاتا سەركردايەتيا شۆرشى (يا ژ ناچوووى):

• ل روونشتنا ئاساييا چوارى يا جقاتا ۋەزيرين عىراقى ئەوال روژا ۲۰۱۲/۱/۲۴ ھاتىيە گريدان بريارا ژمارە (۳۰) ساللا ۲۰۱۲ دەركەت، ئەف بريارە

يا تاييهت بوو ب راسپاردنا جقاتا نوونه ريڻ عيڙاقى بو هلوه شاندىنا برياريڻ جقاتا سه ركرديه تيبيا شوڙشى يا ژناڇوويى، جقاتا شوڙايا دهوله تى هاته راسپاردن دا پرۆزه ياسايه كا تاييهت ب قى مزارى ئاماده بكهت. ئه ف برياره ب نقيسارا ژماره (٣١٠١) يا ٢٠١٢/١/٢٥ يا ئه مينداريبيا گشتيبيا جقاتا وه زيڙيڻ حكومه تا عيڙاقى هاته بژاندىن ل سه ر ئاليين په يوه نديار بو كارى پيدىقى .

- ل بهر روڻاھيبيا ئه څا چوويى شيان (١,٢٥٠,٠٠٠) دوئم زه څيڻ چاندى بو خوه ديڻ وي بيڻ ره سه ن بيڻه زفراندىن، به لى ژبه ر داوى نه هاتنا مامه له بيڻ ياسايڻ شان زه څيان ژ ئاليى حكومه تا عيڙاقى څه و ب ناڅتيدانه كا سياسى ژ ئاليى وه زراهت و سازيڻ په يوه نديار څه هاته گيرووكرن و نه هاته بجه ئينان و هه تا نها ژى خه لكى ب دووڅ چاره سه ركرنا شان ئاريشه بيڻ مولكيڻ خوه څه نه و نه هاتينه چاره سه ركرن.

٣- څه گوھاستنا هه موو وان فه رمانبه ران بيڻ هاتينه ده ريځستن و دووركرن يان څه گوھاستن بو كارڻ وان بيڻ پيشتر و ده قه ريڻ وان:

- وهك قوناغا ئيكي (١٦٢٦) فه رمانبه ريڻ ژ شان ده قه ران هاتينه څه گوھاستن و دوور كرن ب فه رمانځين ره سمى هاتنه څه زفراندىن بو جهيڻ وان.
- هژمارا گشتيبيا وان فه رمانبه ران بيڻ پيدقيه بيڻه زفراندىن بو ده قه ريڻ كوردستانى (٢٢٦٢) كه سه .
- ئه ويڻ نقيسارا څه گوھاستنا وان هاتيبه هنارتن بو جقاتا وه زيڙيڻ عيڙاقى دبنه (١٦٢٦) كه س.

- ئەو فەرمانبەرین فەرمانا قەگۆھاستنا وان دەرکەتی (۵۱۸) فەرمانبەرن.
- فەرمانبەرین فایلا وان یا قەگۆھاستنی ئامادە (۶۳۴) فەرمانبەرن.

ئەف پڕۆسە یە ژى ب دروستى نه هاته بجهئینان ژبەر کو حکومتا ناھەندی (بەغدا) رازی نەبوو مووچەییان وان بدەت، بەلکی رازیبوو ل دەقەرین کوردستانیین دەرقەى رێقە بەرییا هەریما کوردستانی کار بکەن بەلکی مووچەییان وان ژ بۆدجەیا هەریمی بیئەدان، کۆمیتەیا بلندا بجهئینانا مادەیی ۱۴۰ ل سالا ۲۰۱۱ی داخواز ژ جقاتا وەزیرین عیراقی کریه ب قى کارى رابیت.

۴- راسپاردەییان تاییهت ب گۆهرینین ژ بەر ئەگەرین سیاسی د سنوورین کارگیرین دەقەرین ناکۆکی ل سەر هاتینە کرن:

کۆمیتەیا بجهئینانا مادەیی ۱۴۰ی دەستووری هەردەمی عیراقی ل سالا ۲۰۰۷ی رەشنقیسی پڕۆزە یاسایەکی بەرھەفکر و ب دو نقیسارین (نھینی و تاییهت) هژمار (۳۶۲) ل ۲۰۰۷/۲۱/۳۱ و هژمار (۳۱۲) ل ۲۰۱۱/۶/۱۶ بۆ سەرۆک کۆماری عیراقی ھنارتن، پاشتر سەرۆک کۆماری ژى ب نقیسارا ژمارە (۲۳۷۹) ل رۆژا ۲۰۱۱/۱۱/۳ ب مەرھەما پەسەندکرنی وەک پڕۆزە یاسایەک بۆ جقاتا وەزیرین عیراقی ھنارت.

• کۆمیتەیا بلندا بجهئینانا مادەیی ۱۴۰ی دەستووری هەردەمی عیراقی ل سالا ۲۰۱۱ی داخواز ژ جقاتا نوونەریین عیراقی کر دانوستاندنی بکەت و بریارى ل سەر پڕۆزەیی پيشنيازکریی سەرۆک کۆماری عیراقی یی تاییهت ب وان گۆهرینان بیان ژبەر ئەگەرین سیاسی ل دەقەرین ناکۆکی ل سەر هاتینە کرن بکەت، بەلکی هەتا نھا ب کریار چ پینگاف بۆ قى پڕۆزە یاسایى نەھاتینە ھاقتن.

قوناغا دووی: سەرژمیری ل دهقەرین ناکۆکی لسەر

پیددشی بوو پشتی قوناغا ئاساییکرنی سەرژمیری ل وان دهقهران بیتهکرن و بهرههقی بو قوناغا سیی کو راپرسی یه بیتهکرن، ههژی یه بیتهزانین قی سەرژمیری چ په یوهندی ب سەرژمیرییا گشتییا ته قایی عیراقی قه نینه، حکومهتا عیراقی ب مهانهیا ته مام نه بوونا قوناغا ئاساییکرنی چ پینگاگهک بو قی سەرژمیری نه هاقیتیه، ههچهنده قوناغا ئاساییکرنی ههتا سالا ۲۰۱۲ی پینگاگین باش بهرهف پیش هاقیتیبون، د داوی راپورتا کۆمیتیه یا بلندا بجهئینانا مادهی ۱۴۰ی دهستووری ههردهمی عیراقی ل سالا ۲۰۱۱ی داخواز ژ سهروکاتییا جقاتا وهزیرین عیراقی و سهروکاتییا په رلهمانی عیراقی کربوو:

أ- سهروکاتییا جقاتا وهزیرین عیراقی و سهروکاتییا په رلهمانی عیراقی بهرههقییان بو ئامادهکرنا رهشنقیسی یاسایهکی بو ئه نجامدانا سەرژمیری ل کهرکوکی و دهقهرین ناکۆکی ل سهر ههیی بکهن و بو دجهیا پیددشی بو قی کاری تهرخان بکهن.

ب- ریکین پیددشی بگرنه بهر بو ئه نجامدانا وی سەرژمیری و بجهئینانا مادهی ۱۴۰ی دهستووری و بهرههقییان بو کرنا ریفندانوم ل وان دهقهران بیتهکرن.

قوناغا سیی:

۱- راپرسی (گشتپرسی - ریفندانوم)

ل داوییا سالا ۲۰۰۷ی ب ناقتیدان و گرنگیپیدانا ئه ندامین کورد د کۆمیتیه یا بجهئینانا (بنه جهکرنا) مادهی ۱۴۰ی دهستووری عیراقی ب هه قکاری دگه کۆموسیونا بلندا هلبزارتنان کارین پیددشی هاتنه کرن بو بهرههقییان ب مه ره ما

بجھئینانا راپرسیی ل دهقەرین دهرقه ی سنووری ههریمما کوردستانی، بهلی ژبه ر ئه گهرین سیاسی ئه ف پرۆسه یه نه هاته بجھئینان.

کۆمیته یا بلندا بجھئینانا ماده یی ۱۴۰ ئ دهستووری ههرده می عیراقی ل سالا ۲۰۱۱ ئ داخواز ژ سه رۆکاتییا جقاتا وه زیرین عیراقی و جقاتا نوونه رین عیراقی کربوو کو پرۆزه یاسایه کی و ریکارین پیدقی بگرنه بهر بو ئه نجامدانا راپرسیی (رېفراندۆمی) ل که رکووکی و دهقهرین ناکۆکی ل سه ره هی، ئه قه ژی بو وی چه ندی بوو دا هه ز و قیانا وی خه لکی بیته زانین، به لی هه تا نه ا ئه ق چه نده نه هاتییه کرن.

۲- ئاستی پئگیریکرنا حکومه تین عیراقی یین ژ سالا ۲۰۰۳ ئقه یه ک ل دوو ق یه ک هاتین ب چاره سه رکرنا ئاریشه یا دهقهرین کوردستانی.

ئیک: حکومه تا ئه یاد عه لاوی

دقی سه رده می دا تنی فه رمانا دیوانا سه رۆکاتییا وه زیران ب هژمار (۱۵) ل سالا ۲۰۰۵ ئ ده رکه ت ئه و ژی ژبو پئکئینانا کۆمیته یا بلندا ئاساییکرنا سه روه بری (رهوشا) که رکووکی و دهقهرین کوردستانیین دیتر، به لی ژبه رکو ژیی قی حکومه تی زۆر یی کورت بوو، تنی کۆمیته یه ک هاته دانان بیی کو نوونه ری کوردستانی تیدا بیت و بیی کو کاره کی بکه ت.

دو: حکومه تا ئیبراهیم جه عفه ری

قی حکومه تی تنی ئاسته نگ ل بهر بجھئینانا ماده یی ۱۴۰ ئ دهستووری دروست دکرن، ههروه سان مایتیکرنا دهوله تین ههریمی ژی ژ وان ئه گه ران بوون یین نه هیلا ی چ پئنگاهه ک پیدقی بیته هاقیتن، تنی ماده یی ۵۸ ژ یاسا بهروه ختا

برېڅه برنا دهوله تې د قوناغا څه گوهاستنې دا د ماده يې ١٤٠ د دستوورې هه رده مې عېراقې دا هاته بنه جهکرن.

سې : سياسه تا حکومتا نوری مالکی يا ئيکې ٢٠٠٦ - ٢٠١٠

برگه يا ٢٢ ژ بهرنامه يې حکومتا نوری مالکی يې ساللا ٢٠٠٦ یدا هاتيبه:

حکومت دې پيگيربيت ب جهئنانا ماده يې ١٤٠ ژ دستوورې يې ل سهر بنواشه يې ماده يې ٥٨ ژ ياسا برېڅه برنا دهوله تې بو قوناغا څه گوهاستنې هاتيبه دانان و سې قوناغان ب خوه څه دگريت: ئاساييکرن، سه رژميړی و راپرسی ل که رکوکې و ده څه رين دی يين ناکوکې ل سهر هه ی. ههروه سان ده مې حکومت ده يته پيکئنان دې ريکين پيدڅی گريته بهر دا وان قهزا و ناحيه يين د بنيات دا سهر ب که رکوکې څه بوون و ژي هاتينه څه قه تانندن يينه څه ژرانندن بو سهر که رکوکې . ئه څ قوناغه دې ل ٢٠٠٧/٣/٢٩ ئ ب داوی هيت و قوناغا سه رژميړي دې ل ٢٠٠٧/٧/٣١ ئ ده سپيکه ت و داوی قوناغا کو راپرسیيه دې ل ٢٠٠٧/١١/١٥ ئ هيت به جهئنان.

چوار: سياسه تا حکومتا دووي يا نوری مالکی ٢٠١٠ - ٢٠١٤

د برگه يا (١) ژ بهرنامه يې حکومتا هه څپشکيا نيشتمانی يا نوری مالکی ل

٢٠٠٧/١٢/٢٢ ئ دا هاتيبه:

پاراستن و پيگيريکرن ب دستوورې عېراقې و کارکرن ب وي يا دستوورې بريار ل سهر دای، د پاشه روژي دا ههر هه موارکرنه ک د دستوورې دا ناهيته کرن هه که ل دووڅ ماده يې (١٤٢) ئ دستوورې نه بيت و هه موو ماده و برگه يين وي بي هېچ تايبه تمه نديبه ک دې هينه چه له ننگرن و دې دووڅچوون و چاډيړی

ل سەر کۆمیتەیی پیکهاتی ل دووڤ دەستووری ب تاییهت یین ماددهیی ۱۴۰ هەبیت، دئ یاسا (قانون) ژیدەری سەرەکی کارین حکومهتی بیت و ناوکی و ئاریشهیین ماینه ب رێقه دئ هەر ل سەر وی بنه‌مای ئانکو بنه‌مای یاسایی هینه چاره‌سەر کرن، ل بهر رۆناهییا وی پرنسیپی کو دەستوور و به‌نامه‌یی حکومهتی بنه‌مای خرقه‌کرن و هه‌شکییا هه‌موو ئالیانە دقیت ته‌قایی هیژین سیاسی و ئەندامین جقاتا وه‌زیران پیگیری پی بکن.

رۆلی هادی ئەلعامری وه‌ک سەرۆکی کۆمیتەیا بجهئینانا ماددهیی ۱۴۰ د سەرده‌می حکومه‌تا دووی یا نوری مالکی دا:

هادی ئەلعامری هه‌موو ئەو رینمایین تاییهت ب وان که‌سان یین قه‌ره‌بوویا ماددهیی ۱۴۰ ژئ دگرت گۆه‌ارتن، مه‌ره‌ما وی ژئ و بوو دا ئەف رینمای یه ژ هه‌موو وان خیزانین هاورده بگريت یین ژ باشوور و ناڤینی عیراقی هاتین، له‌ما ژئ ل داوییا ۲۰۱۱ رینمایین نوو راگه‌هاندن، ل دووڤ وان رینمایان دئ قه‌ره‌بووکرن ژ هه‌موو وان زیانڤیکه‌تییان گريت یین د ناڤه‌را ۱۰۶۸ - ۲۰۰۳ ئ دا ژ ده‌ستی رژیما به‌عسی زیان گه‌هشتینی و دئ ژ که‌سین (ده‌ریخستی ژ کاری، راگۆه‌استی، کۆچپیکری و سرگۆنکری) گريت و دئ ژ هه‌ریما کوردستانی ژئ گريت. ل ده‌سیکا ۲۰۱۲ ئ ل بهر رۆناهییا رینمایین نوو ل هه‌رسی پارێزگه‌هین هه‌ریما کوردستانی ده‌ست ب رێقه‌برنا مامه‌له‌ییین وه‌لاتییان هاته کرن و مامه‌له‌ییین که‌سین زیانڤیکه‌فتییین هه‌ریما کوردستانی ژ ئالیی کۆمیتەیا ماددهیی ۱۴۰ هاتنه کۆم کرن و د ئەنجام دا ل پارێزگه‌ها هه‌ولیری (۱۳۰۰۰۰) سه‌د و سیه هزار و سلیمانیی (۲۵۰۰۰۰) دوسه‌دو پینجی هزار و ده‌وکی (۱۳۹۰۰۰) سه‌د و

سیه ونه هزار مامه له کو دبوونه (۵۱۹۰۰۰) مامه له. به لى ژبه ر کو نوری مالکی سه رۆک وه زیرین عیراقى یى وی ده می رازی نه بوو قه ره بوو کرن ژ خه لکى هه ریما کوردستانى بگریت و د نفیساره کا ره سمى دا راگه هاند کو ئەف تاوانه ل دهۆک و هه ولیر و سلیمانى روونه داینه، سه رۆکى کۆمیته یا بجهئینانا ماده یى ۱۴۰ ژى ریگری ل ریقه چوونا کۆمیته یا ماده یى ۱۴۰ ل هه ریما کوردستانى کر.

- هادی ئەعامری ب بریاره کا یه کئالی ده رگه هین ته قایى ئوفیسین کۆمیته یا بجهئینانا ماده یى ۱۴۰ یین ل هه ولیرى وه (کۆمیته یین ژمیریاری، هووربینى، داتا و زانیاری) گرتن و کارمه ندین وان ژ کارى ده ریخستن و گشت داتا و زانیاری و باده ک ژى شه کیشانه شه به غدا.

- چ ده ستلات بۆ نوونه رین کوردان د کۆمیته یا ماده یى ۱۴۰ نه هیلان و ته قایى ئەو بریارین پیشتر ب پیکهاتن و سازان ددان نه هیلان و وی خوه کره بریارده رى سه ره کی و ئیکانه یى کۆمیته یى .

پینچ: سیاسه تا حکومه تا حه یده ر عه بادى ۲۰۱۴-۲۰۱۸:

أ- د به رنامه یى حکومه تا حه یده ر عه بادى دا پیکهاتنه ک ب ناڤى (به لگه نامه یا له قهاتنا سیاسى د ناڤه را گرۆپین سیاسى دا) هه یه، د برگه یا ۱۸ یا وى پیکهاتنى دا هاتیبه: (قه دیتنا چاره سه ریبه کا گونجای بۆ ئاریشه یا که رکوکى و ته قایى ده قه رین ناکۆکى ل سه ره ی ئەو ژى د چوارچووڤه یى ماده یى ۱۴۰ ده ستوورى دا، ب ئاوايه کی ئاشتییا جفاکی و پیکهاتنا ناڤه را شینین وان ده قه ران د پاراستى بن) ده مى سه اله کى بۆ بجهئینانى ده سنیشان کر بوو.

ب- ل دووڤ وى برگه یى ژ به رنامه یى حکومه تا حه یده ر عه بادى پیدڤى

بوو دەمى سالەكى دا كارىن ماددەيى ۱۴۰ ب داوى ھاتبان، بەلى چ تشتەك د قى وارى دا نەھاتە كرن.

ت- ھيرشەين داعش بۆ سەر دەقەرەين كوردستانى يەن دەرقەى ھەريمى ل ساللا ۲۰۱۴ئى بوونە ئەگەرى مشەختبوون و ئاوارە بوونا خەلكى وان دەقەرەان و ئەنجامداننا جينوسايد و كارين ھۆقانە و دژى مرقۇقاھەتەيى و شەر و ويرانكرن و سۆتن و داگيركرنا مال و مولكى وەلاتيەن رەسەنەين وان دەقەرەان ب تايبەت ژى ل شنگالى و دەشتا نەينەوا.

پ- سەرژنوو رەوش ل دەقەرەين كوردستانى يەن دەرقەى ھەريمى ھاتە گۆھارتەن ب تايبەت پشەتى ھيرشەين ھەشدا شەعبى و لەشكەرى عيراقى د چوارچووھەيى خيانەتكارىيا ۱۶ى ئۆكتۆبەر ۲۰۱۷ئى دا و جارەكا دى خەلكى دەقەرەى مشەخت و ئاوارە بوونەقە و كارين ھۆقانە و دژى مرقۇقاھەتەيى بەرامبەرى وى خەلكى ھاتنە كرن و زیدەبارى ويرانكرن و سۆتن و داگيركرنا مولك و مالىن خەلكى رەسەنى دەقەرەى، ب تايبەت ژى ل دۆزخورماتوو و كەركووكى و دەقەرەين ديتريەن كوردستانى .

تەوهرى دووى : بېرنا پشكا ھەريمى ژ بۆدجەيا گشتيا عيراقى

دەمى ھەر دەولەتەك ب تىگەھى نوويى دەولەتينيى دەيتە ناساندن يەك ژ پىگيرەين ھەرە گرنگين وئ يەن دەستوورى ئەو: ژيانەكا سەرفراز بۆ گشت وەلاتيەن بىي ھىچ جوداھيەك دابىن بکەت، ئەقە ژى ب رىكا پەيداكرنا داھاتىيەكى دارايىي پىدقى بۆ دابىنكرنا خەرجيەن خوە د چوارچووھەيى بۆدجەيەكا گشتى دا كو دەسپىكا ھەرسالەكا دارايى ئەو بۆدجە يە دەيتە بەرھەقكرن و دەستەلاتا ياسايى كو نوونەراتىيا گەلى و ژیدەرى دەستەلات و

یاسادانانی یه باوه‌ریی دده‌ته وی بۆدجه‌یی.

ژبه‌رکو ئه و یه‌که‌یین ده‌وله‌تا فیدرال ژئی پیکده‌ییت (هه‌ریم یان ویلایه‌ت یان کانتۆن) ژ ئالیی دارایی شه‌سه‌ربه‌خوه‌ییا خوه‌هه‌یه، له‌وما دقیت پشکه‌ک ژ وی بۆدجه‌یا گشتییا ده‌وله‌تا فیدرال بۆ وان هه‌ریمان بیته‌ته‌رخان کرن، ژ وی روژا ده‌ستووری کۆمارا عێراقی یی ۲۰۰۵ ئی که‌تییه‌ د واری بجه‌ئینانی دا پیکهاتن هاتییه‌ کرن ریژه‌یا ۱۷٪ ژ خه‌رجیین فیعلی (خه‌رجیین حوکمداریی) و ۱۷٪ ژ کۆما خه‌رجیین فیعلی (خه‌رجیین کارپیکنی و وه‌به‌ر هیانانی) ژ بۆدجه‌یا گشتییا فیدرالی یا عێراقی بۆ هه‌ریمی بیته‌ته‌رخان کرن، ئه‌شه‌ ژئی پشتی برینا خه‌رجیین سه‌روه‌ری و ل دووف وی بۆدجه‌یا هاتییه‌ په‌سه‌ند کرن ده‌یته‌ په‌سه‌ند کرن. سالانه‌ هه‌موو یاسایین بۆدجه‌یا گشتییا فیدرال ئاماژه‌ ب وی ریژه‌یی کریه و وه‌زاره‌تا داراییا عێراقی پیگیر کریه ب مه‌زاختنا وی ریژه‌یی، به‌لی حکومه‌تین عێراقی یین ژ سال ۲۰۰۵ ئی شه‌ حوکمداری کری پیگیریین خوه‌ یین ده‌ستووری بنییکرینه و سیاسه‌ته‌کا ئابوورییا دلره‌ق و ل دووف به‌رنامه‌کی نه‌خشه‌بۆکیشای به‌رامبه‌ری خه‌لکی کوردستانی گرتیه‌ به‌ر و مه‌ره‌ما وان ژئی بیزارکرنا خه‌لکی کوردستانی بوو ئه‌شه‌ ژئی ب ریکا:

۱- کیمکرنا ریژه‌یا ته‌رخانکری بۆ هه‌ریما کوردستانی یا د باشتترین

ره‌وش دا ژ ۱۱ - ۱۲٪ ده‌ریاز نه‌بوویه.

۲- جوداکرنا خه‌رجیین سه‌روه‌ری ژ خه‌رجیین گشتی ژ پشکا هه‌ریمی،

زیده‌روویی د ته‌رخانکرنا شان خه‌رجییان دا و زیده‌کرنا رهنگ و جوړین

شان خه‌رجییان، ب ئاوايه‌کی ل دووف برگه‌یا (ب) ژ ماده‌یی ۱۳ ژ یاسا

بۆدجه‌یا گشتییا فیدرال ژماره ۱ سال ۲۰۰۶ ئی ژمارا وان خه‌رجیین

ل سال ۲۰۰۶ ئی ب (۱۶) جوړین خه‌رجییان هاتبوون دیار کرن. به‌لی

ب ره‌نگه‌کی به‌رده‌وام جۆرین وان خه‌رجییان زیده‌دکرن هه‌تا ژمارا وان گه‌هشتییه (۳۳) جۆرین خه‌رجیین سه‌روه‌ری، ئە‌قه‌ زیده‌باری قه‌ر (ده‌ین) و حه‌واله و قستین قه‌ران ژمارا وان گه‌هشتییه (۳۴)ان، ل دووڤ بره‌گه‌یا دووی ژ مادده‌یی ۱۸ یی یاسا بۆدجه‌یا گشتییا کۆمارا عیراقی یا سالا ۲۰۱۷ ژماره (۴۴) سالا ۲۰۱۷ی.

۳- بی باهرکنا گه‌لی کوردستانی ژ هیزا ئابووری، ب برینا پشکا هه‌ریمی ژ بۆدجه‌یا گشتی ژ مه‌ها شباتا ۲۰۱۴ی قه. (ئه‌قه‌ د عه‌ره‌بیدا نینه).

۴- کیمکنا پشکا هه‌ریمی یا ده‌رمانان، د باشتترین ره‌وش دا ۶۰ - ۶۵٪ ژ پشکا هه‌ریمی ده‌نارتن، ل ده‌سپیکا چریا ئیکی ۲۰۱۶ی قه ئە‌و ژی کریه ۲۵ - ۳۰٪.

۵- نه مه‌زاختنا پشکا هه‌ریمی ژ خه‌رجیین سه‌روه‌ریی ئە‌وین هه‌ژی بۆ هه‌ریمی ویین هاتینه ته‌رخان کرن بۆ هه‌ریه‌ک ژ (وه‌زاره‌تا به‌رگریی (به‌ره‌قانیی) کو هیزیین پيشمه‌رگه‌ی وه‌ک پشکه‌ک ژ سیسته‌می به‌رگرییا عیراقی ژ موچه‌ییان وان هاتینه بی باهرکرن و پرۆه‌ییان سکر (ئاقبه‌ند) و مفايین گشتی.

برینی برینا پشکا هه‌ریما کوردستانی ژ بۆدجه‌یا گشتییا عیراقی بنپیکرنه‌کا ئاشکرا و به‌رچاڤا ده‌قتین ده‌ستووری عیراقی یه و بوویه ئە‌گه‌ری ب هه‌روه‌چوونا پشکه‌ک زۆر ژ مافیان ئابووری و جفاکیین وه‌لاتیین هه‌ریمی ئە‌و مافیان ده‌ستووری عیراقی ب خوه‌ ئاماژه‌ پیکری، ئە‌ف سه‌ره‌ده‌رییا حکومه‌تا عیراقی بوویه ئە‌گه‌ری سه‌ره‌کی کو خه‌لکی کوردستانی باوه‌ری ب مانا خوه

د ناڅا سنوورین عیراقی دا نه مینیت، ب تاییهت ژی پشتی کو حکومتین عیراقی سرکهفتی نه بووینه د پرۆسه یا مفاوه رگرتنی ژ دهستووری بو پاراستنا به کیتیا نشتیمانی و گرهنتی نه کرنا مافین وهلاتیین رهسه نین عیراقی.

ئه م دکارین گرنگترین ئه و بنییکرتین دهستووری بین حکومتین عیراقی ب کورتی د شان خالان دا بهر چاڅ بکهین:

١- مادهیهی (٥): ژ دهستووری دا کوکیی ل سهر سهروه رییا یاسای دکهت، حکومتا عیراقی پیگیرنه بوویه ب به ندین یاسایا بو دجه یا گشتیا ساللا ٢٠١٤ ئ و ژ مه ها شباتا ٢٠١٤ ئ شه پشکا هریما کوردستانی ژ بو دجه یا عیراقی نه هنارتیه و ئه شه ب خوه بنییکرنا دهستووری یه، ئه شه د دمه کی دا یه برینا بو دجه ی بریاره کا یه کئالی یا سه روک وه زیران بوو.

٢- مادهیهی (١٤): حکومتا عیراقی ب برینا موچه یی فه رمانبه ریین هریما کوردستانی و ژیده ری سهره کیی ژیا را وان جو داهی ئیخستیه د ناقبه را وهلاتیین هریما کوردستانی و دهقهرین دیتزین عیراقی دا، ههرچه نده ئه ف ماده یه دبیزیت هه موو عیراقی وه کهه قن و نابیت ژهر ئه گهرین ره گه ز و نه ژاد و نه ته وه و ئایینی جو داهی د ناقبه را وان دا بیته کرن.

٣- مادهیهی (٢٥ و ٢٦) ته که ز دکه ن کو (ئهرکی حکومتا عیراقی یه ل دوو ف بنه مایین ئابووریین نوو چاکسازیی د ئابوورییا وهلاتی دا بکهت ب ئاوایه کی ژ ته ف ژیده ران به ره مدار بیت و ژیده ریین دا هاتی هه مه رنه گ بکهت و ناقتی دانا کهرتی تاییهت و سه رمایه گۆزاریی و گه شه پیدانی بکهت، دروست به روفاژی ئی چه ندی ب برینا بو دجه یا هریما کوردستانی حکومتا عیراقی

زیان گه‌هاندە ئابوورییا هەریمی و ره‌وشا بازارگانی ژ کار ئیخست، بۆ زانین پرانییا کارین بازارگانی ل هەریمی پشتگه‌رمین قستین مه‌هانە بوون ب تایبەت پرۆژه‌یین ئاڤاکرنی و بانکا و بازار و بازارگانی چ یین حکومه‌تی بن یان یین سازیین بازارگانی و که‌سان بن.

نه‌دانا قستان و گیرووکرنا وان بوونه‌ئەگه‌ری ژ کار که‌تئا ئالوگۆرین دراڤی و د‌ئەنجام دا پرۆژه‌یین ئاڤاکرن و پیشقه‌برنی ژ کار که‌تن و بازاری کاری هه‌رفت، ژبه‌رکو پرانییا وه‌لاتییین هەریمی بۆ ژیارا خوه‌ پشتگه‌رمین کاری ده‌وله‌تی بوون، ئەڤه‌ ژی بوو ئەگه‌ری دوورکه‌تئا سه‌رمایه‌یی خوه‌یی و بیانی ژ هەریمی .

۴- برگه‌یا یه‌کی ژ ماده‌یی (۲۹) و دووی ژ ماده‌یی (۳۰) حکومه‌تی پیگیر دکه‌ت ب ئەداکرنا ئەرکی خوه‌ به‌رامبه‌ری خیزانی، ژبه‌رکو خیزان بنیاتنی جڤاکی یه‌ و دریکا خیزانی را بها و ره‌وشتین ئابینی و وه‌لاتینی ده‌ینه پاراستن، د‌ه‌مان دم دا حکومه‌ت یا پیگیری ب پاراستنا دایکی و زارۆکی و پیران و چاڤدیری کرنا نفشی نوو پیگه‌هشتی و گه‌نجان و گه‌ره‌نتی کرنا ره‌وشه‌کا وه‌سان بکارن شیان و ئاره‌زوویین خوه‌ پیشقه‌ ببه‌ن، هه‌روه‌سان دا بینکرنا داها ته‌کی هه‌ژی بۆ هه‌ر که‌سه‌کی و هه‌ر خیزانه‌کی د‌ جڤاکنی عیراقنی دا و گره‌نتی کرنا جه‌ه‌کی هه‌ژی بۆ ژین و ژیارا وه‌لاتییان و مسووگه‌ر کرنا چاڤدیری و بیمه‌یا ساخله‌می بۆ هه‌میان، ئەڤ ره‌نگه‌ پیگیری کرنا مافی هه‌ر که‌سه‌کی و هه‌رخیزانه‌کی یه‌ ل سه‌ر حکومه‌تی، حکومه‌تا عیراقنی ب برینا بۆدجه‌یا هه‌ریمی ئەڤ هه‌موو مافه‌ بنییکرنا و ئەنجامین نه‌رینیین ژیری ب دووڤ خوه‌ شه‌ ئیناینه‌:

أ- ژبه‌رکو پرانییا خه‌لکی هەریمی پشتگه‌رمین کاری گشتی و

مووچهیى دهوله تى نه، ب برینا پشکا هریمی ژ بۆدجهیى عیراقى ژیده رى قویتى رۆژانه یى وی خه لکی هاتییه برین، ئەهه ژى بنییکرنه کا ئاشکرایا برگه یا ئیکى یه ژ مادهیى (٣٠) ئى دهستوری کو حکومهت پیگیر کریه داها ت و جهی گونجای بۆ هه رکه سه کی و هه ر خیزانه کی دا بین بکه ت.

ب- برینا پشکا هریمی ژ بۆدجه ی بوویه ئەگه رى چه ندىن ئاریشه یین جفاکی وه ک ژهه قه قه تیان و جودابوونى و کۆچه ربوونا سه میانین خیزانا و دهنده ک رهوشان دا گه هشتیه خوه کوشتنى و گرتنه به را ریکین نه یاسایى سه خمه رات په یدا کرنا قویتى رۆژانه.

ت- ژ ئەنجامى راوه ستیان و ژ کارکه تننا پرۆژه یین بازرگانی و کۆمپانیان و ئالۆگۆرین دراقى ریزا بیکاریى د ناف ئەندام و سه میانین خیزانان دا بلند بوویه تاییه ت د ناقبه را ده رچوو یین په یمانگه و زانکۆیان، ل دووف ئامارین حکومه تا هریمی سالا ٢٠١٤ ئى ریزه یا بیکاریى ژ ٧٪ ده رباز نه دبوو لى سالا ٢٠١٧ ئى گه هشتیه ١٥٪ ئى .

پ- بى باه ربوونا که سین ئاسته نگدار و بیکار ژ بیمه یا جفاکی و ساخله می کو ئەه دژى برگه یا ٢ ی ژ مادهیى (٣٠) دهستوری عیراقى یه.

٥- برگه یا یه کی ژ مادهیى (٣١): چاقدیرییا ساخله می و پویته پیکن ب ساخله مییا گشتی مافه کی دهستوری یه و قى مادهی حکومه ت ب بنه جه کرنا قى مافى پیگیر کریه، به لى حکومه تا عیراقى ئەه مافه بنییکریه و ژ ئەنجامى برینا پشکا هه ریمما کوردستانى ژ بۆدجه یى عیراقى و کیمکرنا پشکا هریمی

ژ دەرمانان وەزارەتا تەندروستییا هەریمی نەکارییە پیدقیین نوژداری و دەرمانان بۆ خەلکی هەریمی دابین بکەت. ئەو دەرمانین ژ حکومەتا عێراقی دگەنە هەریمی دباشترین رەوش دا تیرا ٦٥٪ یا پیدقییاتیی هەریمی ناکەن. ئەقە د دەمەکی دایە کو هەریمی هەمبیزا خوە بۆ ١,٨ ملیۆن پەنابەران قەکریە و حەواندینە، د قی رەوشی دا هەریم چاقەرئ بوو پشکا وئ بێتە زیدەکرن لئ پشتیی وئ یئ ساخلەمیی هیژ گرانتر لئ هات، ل دوو ق ئامارین وەزارەتا تەندروستییا هەریمی د ناڤەرا چریا ئیکئ ٢٠١٦ - حزیرانا ٢٠١٧ دا هەریمی مەزاختیی چارەسەری و نشتەرگەرییان بۆ ٣٥ هەزار ئاوارە و مشەخت و ئەندامین لەشکەرئ عێراقی دابین کریە. ژ مەها چریا ئیکئ ساللا ٢٠١٦ ئ قە حکومەتا فیدرال پشکا هەریمی ژ دەرمانان بۆ ٢٥ - ٣٠٪ کیم کریە. ل قئ داویئ نیشانین کارەساتەکا مرۆقاییەتی و ساخلەمیی دیار بوون دەمی وەزیرئ تەندروستییا عێراقی ب نفیسارەکا فەرمی داخواز ژ جقاتا وەزیران کری پشکا هەریمی یا دەرمانان بپریت، ئەقە د دەمەکی دا یە کو دراقئ بۆ کرینا دەرمانان دەیتە مەزاختن ژ خەرجیین حاکمەیین عێراقی نە.

- ٦- ماددەیی (٣٢): دەمی حکومەتا عێراقی پشکا هەریمما کوردستانی ژ بۆدجەیا گشتی برئ قەیرانەکا ئابووری ل هەریمی دروست کر ب قئ چەندئ پیگیریین خوە یین دەستووری بەرامبەر کەسین ئاستەنگدار و خوەدیین پیداوویستیین تاییەت بجە نەئینان و هەریم ناچار بوو مۆچەیین وان کیم بکەت و نەکاری پیدقییاتیی زقراندنەقا وان بۆ ناف جقاکي بەرەف بکەت، ئەقە ب خوە بنپیکرنا مافی وئ تەخا جقاکي بوو.
- ٧- ماددەیی (١٠٦): هەرسئ برگەیین قئ ماددە ی تەکەزل سەر

دامه زاندا دهسته يه کا تايبه ت بو چاقديريبيا داهاتين فيدرالى دکهن، مه رهم ژ قى دهسته يى ئه وه داپه روه رى د ناڅبه را هه ريمان و پاريزگه هين نه سه ر ب هه ريمان شه د ليکفه کرنا (دابه شکرنا) داهاتين فيدرالى و دهين و هاريکاريان دا هه بيت (برگه يا يه کى)، هه روه سان شه کولين ل سه ر باشترين ئاويين بکاريئانا ژيده ريډ دارايى و ليکفه کرنا وان (بره گه يا دووى) دا کو به رچاڅروهنى و داپه روه رى د ته رخانکرنا پاره ي بو حکومه تين هه ريمان و پاريزگه هين نه سه ر ب هه ريمان ل دووف برگه يين ديارکرى هه بيت (برگه يا سيى). به لى ئه ف ماده يه هاتيه په کخستن و چ ياسايه ک بو پيکئينا وى دهسته يى نه ده رکه تيه.

۸- ژ نه نجامى برينا پشکا هه ريمنى ژ بودجه ي وه لاتيئ هه ريمنى ژ گه له ک مافين خوه يين ده ستورى بى باهر بووينه وه ک:

أ- ماده يى (۳۳) مافى هه رتاکه کى يه د ژينگه هه کا ساخلم دا بژيت (برگه يا يه کم)، ئه رکى سه ر ملين ده وله تى يه هه مه ره نکييا زيندييان ل وى ژينگه هى راگريت و پاريزگاربي لى بکه ت (برگه يا دووى ژ ماده يى ۳۳).

ب- ماده يى (۳۴) تايبه ته ب مافى فيرکرنى و نه هيلانا نه خوينده واريى و هاندانا شه کولينين زانستى و چاقديرکرنا سه رکه تن و داهينانان و هه موو ره نکين زي ره کيى .

ج- ماده يى (۳۶) تايبه ته ب مافى هه رکه سه کى يى وهرزشکرنى (سپورى) و ده وله ت پيگيره ب پشته قانييا چالاکيىن وهرزشى (سپورى) و دابينکرنا پندقيين وى .

د- ماده يى (۱۲۲) تايبه ته ب چاقديريبيا مافى خيزانين شه هيدان و

گرتیڤن سیاسی و ھەموو زیانئیکە تیڤن دەستی رژیما دکتاتورا بە عەسی (برگەیا یە کەم ژ ماددەیی ۱۳۲)، مافئ خیزانین شەھیدان و زیانئیکە تیڤن کارین تیرۆستی بۆ قەرەبوو کړنئ (برگەیا دووی ژ ماددەیی ۱۳۲).

تەوهرئ سیڤ : شکەستا حکومەتا ناڤین (مەلبەندی) د ریفەبرنا بادەکا نەفت و گازئ دا

نەفتئ و گازا سروشتی جھەکئ گرنگ د ئابوورییا عیراقئ دا ھەبە، لەوما ژئ دەستوورئ ھەردەمئ سالا ۲۰۰۵ئ ھەردو ماددەییڤن (۱۱۱) و (۱۱۲) بۆ قئ مژارئ تەرخان کړینە.

ماددەیی (۱۱۱) تەکەزل سەر وئ چەندی د کەت کو نەفت و گاز مولکئ تەقایی خەلکئ عیراقئ یە ل ھەموو ھەریم و پاریزگەھان.

ماددەیی (۱۱۲) تایبەتە ب مژارا بەرھەئینان و بادەکا (دۆسیەیا) ریفەبرنا نەفتئ و گازئ، ل دووئ قئ ماددەئ دقئت حکومەتا فیدرال ب ھەڤشکی دگەل حکومەتین ھەریمان و پاریزگەھان ب دادپەرورەئ و ل سەر بنەمایئ بەلاڤەبوونا ریزەیا شینییان (ئاکنجییان) و پشتگەرم ب پرنسپیی ھەڤشکییا د دەستەلاتی دا قئ کەرتی بریفە ببن کو ب ستوونەک ژ ستوونین سەرەکیڤن دەولەتا فیدرال دەھتە ھژمارتن.

بەلئ ئەف ماددە یە ب تایبەت ژئ برگا یە کەم ژئ کو داکوکیئ ل سەر ھەڤشکییا د دەستەلاتی دا د ناڤەرا حکومەتا فیدرال و ھەریمان و پاریزگەھان دا د کەت نەھاتیبە بجھئینان، ئەفە د زھریتەفە بۆ سئ ئەگەران:

ئەگەرئى يەككى : عىراقى د سەردەمى رژیما بە عسى دا ياسا يەكە هە قگرتى
 بۆ نەفتى و گازى نە بوو، پشتى سەرژنو و ئا قارنا عىراقى ل سالا ٢٠٠٣ ئى
 حکومە تا فیدرال نە هیلا ياسا يەك ل سەر بنە ما یین هە قپشکىيا نیشتمانى د
 نا قبه را دەستە لاتا نا قەندى (سە نترال) و دەستە لاتا هە ریمى دا بىتە دانان.

ئەگەرئى دووى : سىستەمى ئابوورى عىراقى بەرى سالا ٢٠٠٣ ئى
 سىستەمەك ئاراستە كرى بوو، ئانكو ل ژیر كو نترولا سىستەمەكى حوكمدارى
 توتالیتار دا بوو، بەلى سىستەمى نوو ل عىراقى پشتى سالا ٢٠٠٣ ئى ل
 سەر بنە ما یى ئابوورىيا ئازاد و قە كرى بە رامبەرى وە بە رهینه رین بیانى هاتییە
 ئا قارن، ئە قە ب خوە دژە قبیەكە د نا قبه را ياسا یین كە قننن بەرى سالا
 ٢٠٠٣ ئى و رهوشا نوو یا پشتى ٢٠٠٣ ئى، ئە قە ژى پیدقى ب دەركە تناسا يەكە
 نوویا نەفت و گازى دكەت.

ئەگەرئى سیى : ل دووف دەقى دەستوورى یى دبیژیت: (دقیت مژارا نەفت و
 گازى ب هە قپشكى د نا قبه را حکومە تا نا قەندى و حکومە تین هە ریمان و پاریزگە هان
 دا بىتە بریقە برن، دا هاتى نەفتى ژى ب ئا وایەكى دادپە روهرى بىتە لیكقە كرن و
 پشكا هە ریمان بىتە گەرە نتيكرن). ئە ق مژاره د ياسا یین كە قندا نە بوو لە وما
 پیدقى بوو جهى وى د ياسا یى نوودا بىتە كرن. بەلى حکومە تین یەك ل دووف
 یەكین عىراقى بوونە ئاستەنگ بە رامبەرى دەركە تناسا يەكە نوو بۆ نەفت و
 گازى دەمى پرۆژە ياسا يەك نەفت و گازى ل ٢٠٠٧/٧/٤ ئى هاتییە پیشكەش كرن بۆ
 جقاتا نوونە رین عىراقى، ئە ق پرۆژە ياسا يەك نوو تەكە زل سەر برگە یین چوو یى دكر
 هە روە سان ئە گەرین باوهر یینانى ب وى پرنسیپى یى دەستە لاتى د ریقە برن و
 پیشقە برنا كەرتى نەفت و گازى ددە تە هە ریمان بە رچا ق دكرن. هە روە سان پیشتر
 ل ٢٠٠٧/٢/٢٦ ئى حکومە تا نا قەندى ئە ق پرۆژە ياسا يەك پیشكەشى جقاتا شو را یا

دەولەتی کربوو، وی ژێ تێ دەستەلاتا راستقە کرن و سەرژنوو دارشتەنەفا یاسای ژ ئالیی زمانی شە هەیه، ئەو ژێ ب پەخستنا برگەیا یەکی ژ ماددەیی (۱۱۲) رابوو یی کو تەکەزیی ل سەر پرنسیپی هەڤشکییه کا تەواو د ناڤه را حکومەتا ناڤەندی و حکومەتا هەریمی دا دەستەلاتاریی د کەرتی نەفتی و غازی د کەت.

د نەها دا و پشتی بۆرینا ۱۵ سالان ل سەر راگە هاندنا دەستووری هەردەمی عێراقی، هیژ دەستەلاتارییا عێراقی د ڤالاهییە کا یاسایی دایە ل دۆر کەرتی نەفتی و غازی، ئەڤە ژێ ژ ئەگەری خەمسارییا حکومەتین یە ک ل دووڤ یەکی عێراقی یین باوەریی ب هەڤشکییا هەریما کوردستانی (کو تاکە هەریمە ل عێراقی) و رازی نابیت یاسایە ک فیدرالی بێتە دانان، ئەڤە وی چەندی دگەهینیت کو حکومەتین یە ک ل دووڤ یەکی عێراقی بەرپرسیارن ژ هەر ئاریشە کا دھیتە پێش دەمی گریبەستان دگەل کۆمپانیین بیانی مۆر د کەن و ب هەموو کریارین دیتریین پەیوەندی ب کەرتی نەفتی و غازی شە هەمی ژ بەرکوچ یاسایە ک نینە سنوورە ک بۆ گریبەست و پیکهاتنن وان د کەرتی نەفتی و غازی دا دانیت، دەستەلاتا ناڤەندی ئەڤ هەموویە کریە تێ ژ بەر وی چەندی دا باوەریی ب مافی هەریما کوردستانی د پشکداریی د فی سەرمایه یی نشتمانی دا نەئینیت، کو ئەڤە مافەکی رهوا یی خەلکی هەریما کوردستانی یە ل دووڤ بەلینامە یا مولکداریی کو د هەمان دەستووری عێراقی دا و ل ماددەیی (۱۱۱) تەکەز ل سەر کریە.

پشکا سیی

ههلسه نگاندا بریارین جقاتا نوونه ریڻ عیراقی و بریارا دادگه ها بلندا فیدرالی دهر باره ی ریفراندۆما سه ره به خو هیا گه لی کوردستانی

ته وه ری یه کی : ههلسه نگاندا بریارا جقاتا نوونه ران

ل رۆژا ٢٥ ئه یلوولا ٢٠١٧ ئی گه لی کوردستانی ب پرانییا هه ره مه زنا دهنگان
ب ریژه یا ٩٢٪ ب (به لی) دهنگ بۆ سه ره به خو هیا کوردستانی دا، ژبه ره ئه نجامدانا
ریفراندۆم ل رۆژا ٢٧ ئه یلوولا ٢٠١٧ ئی جقاتا نوونه ریڻ عیراقی د کۆمبوونه کا
ئاسایی دا بریارا ژماره (٢٣) دهر یخست، ئه و بریار کۆمه کا "راسپارده یان" ب
خوه شه دگريت و په سنا ریفراندۆما کوردستانی ب "نه ده ستوری" دکه ت و بۆ
قی مه ره می ئامازه ب ماده یی یه کی ژ ده ستوری دکه ت. زیده باری قی
چهندی چهن د راسپارده یین دیتر ب خوه شه دگريت.

ئه گه ر ب هوروی لیڤیرینه کی ل بریارا جقاتا نوونه ریڻ عیراقی بکه یین
دی بینین د نا فه رۆکی خوه دا یا دوورنینه ژ ئالیگریی (انحیاز)، نه بریارا
په رله مانه کی یه نوونه راتییا وه لاته کی پیکهاتی ژ چهن د نه ته وه و ئایینان بکه ت و
خوه دی سیسته مه کی فیدرالی بیت، دگه ل قی چهن دی ژی بریار ب میشه که کی
شو قینیزی و هزره کا به رته نگ هاتییه نقیسین.

هه که ب بۆچوونه ک یاسایی و ده ستوری بریارا ٢٧ ئه یلوولی ههلسه نگینین
دی بینین د هه ر (نه ه) برگه یین ماده یی (٦١) ئی ده ستوری ب چ ئاوایه کی ئاشکرا و
نه ئاشکرا دهسته لاتا دهر یخستنا بریار ی نه دایه جقاتا نوونه ران، زیده باری قی

هەممى جقاتا نوونەران نكارىت سرۆشتى ياساى (الطبيعة القانونية) يان ژى گۆانكارىين ياساى (التكيف القانوني) بۆ كاودانەكى يان كەتوارەكى دەسنیشان بكتە كو پيشتر روودا بيت و دەرباز ببىت. ئەقە لى نىرینه كا گشتى يە بۆ برىارا جقاتا نوونەرىن عىراقى، لى هەكە راسپاردەبىن برىارى شروقه بگەين دى بىنين ئەو راسپاردە يە بەروفاژىنە دگەل دەستوورى هەردەمى عىراقى وەك د خالىن ژىرى دا دياردبىت:

يەك: د خالا (يەكى) ژقى برىارى دا هاتىيە (فەرماندارى گشتى هيزىن چەكار بىتە نەچاركرن هەموو رىكان بۆ پاراستنا يەكپارچەبىيا خاكى عىراقى بگرىتەبەر) ئەقە ب ئاشكرايىي هلكرنا رۆناهييا كەسكە بۆ بكارئىنانا هيزا لەشكەرى دژى كوردستانى، بوويه رىن رۆژا ۱۶ ئى ئۆكتۆبەرى دەمى هيزىن لەشكەرى عىراقى و هيزىن حەشدا شەعبى هيرش ئىنايە سەر كەركووكى و دەقەرىن دى گرۆقى ئى چەندىنە، تنى ب هيرشى بۆ سەر دەقەرىن كوردستانى بىن دەستوورى عىراقى دا ب "دەقەرىن ناكۆكى لسەر" هاتىنە ناكرن نەراوەستىان، بەلكى بەرەف هەولپىرا پايتەختى هەرىمى و دەقەرىن دەوروبەرىن دەقۆكى دەست ب هيرشان كرن، (ل باژىركى ئالتوون كوپرى و دەقەرا سحىلا بيشمەرگەبىن كوردستانى ب ئاوايەكى قارەمانانە بەرسنگى هيرشا وان گرت و بەرەف پاش زفراندنەقە)، ب دروستى ئەف هيرشە بەروفاژى يە دگەل (خالا أ/ برگەيا يەكى ژ ماددەيى نەهى) يى دەستوورى هەردەمى عىراقى يى بكارئىنانا هيزا چەكارى بۆ سەركوتكرنا وەلاتىيان قەدەغە دكت.

دوو: د خالا (دووى) ژ برىارا جقاتا نوونەرىن عىراقى دا هىچ رىزگرتنەك و بهايەك بۆ پرنسىپى ژ هەقجوداكرنا دەستەلاتان (مبدأ الفصل بين السلطات) كو پرنسىپەكى جىهانى يە نەهاتىيە دانان و دەسەهلاتا ياسادانانى (پەرلەمانى)

جھتی دہسھلاتا دادوہری گرتیہ دەمی داخواز دکەت بەرپرسین ہەریمما کوردستانی بیئە سزادان، ئەقە ژێ زێدەگاشی یە ل سەر پرنسیپھەکی یاسایی یی دبیژیت چ تاوانبارکرن و سزادانەکی بیی یاسا نابیت(لا جریمە و لا عقوبە الا بقانون) ھەوھسان پێفراندۆم ب "تاوان" پەسند کەت.

سێ: خالا (چواری) ژ بریارا جقاتا نوونەران داخواز دکەت: سنوور ل بەر ھەریمما کوردستانی بیئەگرتن و ئینانا خوارن و دەرمان و پیدھییین ژن و زارۆکان ب کاری (قەچاخ) بیئە ھژمار کرن، راستی دا دەمی پەرلەمانەکی بریاری ل سەر ئەقەتاندن و برسێکرنا گەلی وەلاتی خوە دەت ئەف بریارە ژ تەقایا بنەمایین مرۆقاییەتی و ئایینی و ئەخلاقی دوورە.

چوار: جقاتا نوونەرین عێراقی د خالا (ھەفتی) ژ بریاری داخواز ژ حکومەتا ناھەندی دکەت کو ھوشداریی بەدەتە کۆنسلخانە و نوونەراتییین وەلاتین بیانی یین ئۆفیس ل ھەریمما کوردستانی ھەین، دەرگەھێ ئۆفیسین خوە بگرن و ئەگۆھێزنە دەرگەھێ ھەریمما کوردستانی، ب قی بریاری جقاتا نوونەرین عێراقی دیرۆکەکا خراب د کاری دیپلۆماسی دا بۆ خوە توومار کر، ژبەرکو ئەف کریارە یا دوورە ژ تەقایا بنەما و پرنسیپین دیپلۆماسی زێدەباری وئ چەندی کو ھەریمما کوردستانی تەنا ترین دەرگەھێ عێراقی یە، و دەمی ئەف ستافین دیپلۆماسی یین کۆنسلخانە و نوونەراتییین وەلاتان دھینە ئەگۆھاستن بۆ دەرگەھێ ھەریممی ئەقە ژیانان وان دئیخیتە د مەترسیی دا.

پینچ: د برگەیا (دەھی) ژ قی بریاری جقاتا نوونەران ژ حکومەتا عێراقی دخوازیت (ئاوارە و پەنابەرین ل ھەریمما کوردستانی نیشتە جیووین بزقربنتەقە جھین وان)، ئەقە نیشانا وئ چەندی یە ھەکە ئەف کارە ھاتە کرن دقیت

ب زۆری ئه و بینه زفراندن، ئەقە د دەمهکی دایه وی خه لکی ههریما کوردستانی وهک په ناگه ههکا ته نا و ئارام بۆ ژيانا خوه ههلبژارتی یه و ئەف ههریمه ب په سه ندا سازیین نیقده وله تی و ریکخراوین جفاکی سقیل جهه کی ئارامه بۆ ژيانی و په ژراندنا که سی به رامبه ر پشتی کو حکومه تین یهک ل دووف یه کین عیراقی نه شیاین ژيانه کا سه رفراز بۆ وه لاتیین ده قهرین ژیر ده سه تلاتا حکومه تا ناقه ندی گه ره نتی بکه ن، وان که سان ژ نه چاری هه وارا خوه ئینایه به ر ههریما کوردستانی ب تایبه ت ژی د وان ده مان دا یین ریکخستیین تیرۆریستی وهک قاعیده و داعش ل ده قهری سه ره لداین و بووینه مه ترسی ل سه ر ژيانا وی خه لکی، ئه و بوو ب هزاران خیزانین عیراقی کۆچه ر بوونه ههریما کوردستانی. ب زۆری زفراندنه قان کۆچه را بۆ وان پاریزگه هان یین دکه قنه ژیر کۆنترۆلا حکومه تا عیراقی بیی کو ژيانه کا ته نا و ئارام بۆ وان گه ره نتی بکه ی به روفاژی یه دگه ل بچووکتیرین پرنسیپین وه لاتیینی و بنامایین مافی مرۆقی.

شهش: د خالا (سیزدی) ژقی بریاری دا جقاتا نوونه رین عیراقی بچووکتیرین بنه مایین وه لاتیبوونی بنییدکه ت، ب ئاشکرایی ئەف خاله به روفاژی یه دگه ل ته قایا مافین سقیل (مه ده نی) و سیاسی یین د ماده یی (چوارده) یی ده ستووری هه رده می عیراقی ئماژه پی هاتییه کرن، ده می هه ر دانوستاندنه کی دگه ل ئالیی ههریما کوردستانی ره د دکه ت و دقئ خالی دا ههریما کوردستانی ب (ئالیی کوردی) ناف دکه ت، ئەقە زیده گاکی یه دگه ل لوژیککی په یقینی دگه ل ههریما کوردستانی ب ئاشکرایی د ماده یی (۱۱۷) یی ده ستووری دا باوه ری ب قئ ههریمی و ده سه تلاتین وی د عیراقا فیدرال دا ئینایه.

زیده باری ئەقا چوویی جقاتا نوونه رین عیراقی ده سه تلاته ک دایه خوه د بنیات دا وی ئەو ده سه تلاته نینه و ل دووف بنه مایی یاسایی (فاقد الشیء

لا یعیگه یی تشتهك نهی وی ئه و دهستهلاته نینه بدهته یی دیتر ئانکو بدهته
حکومهتا عیراقی ههتا ب شان سهردهبرییان "بریار" دژی ههریما کوردستانی
بدهریخیت، چونکی ل دووڤ بریارا دادگهها فیدرال هژمار ١٤١/١٤٠ ل ٢٠١٨ زۆر ب
ئاشکراییی دیار دکهت کو جقاتا نوونهران دهستهلاتی دهریخستنا (بریار) ی نینه.

تهوهری دووی: ههلسهنگاندنا بریارا دادگهها بلندا فیدرالی

پشتی کول روژا ٢٥ ئه یلوولا ٢٠١٧ ی ریفیراندۆما سهربهخوهیی هاتییه
ئه نجامدان، ئی ریفیراندۆم شه رعییهت ژ خه لکی وه رگرت، شه رعییه ته کا
پشتگه رم ب هه ز و ئینا گه له کی کو داخوازا مافی خوه یی ده سنیشانکرنا
چاره نفیسا خوه دکهت، ئه و مافی ته ئایی په یماننامه و راگه هاندنن نیقه ده وله تی
ته که ز ل سه ر کری، ئه و بوو هندهك خوه دیین هزرین به رته نگ و شو قی نیست
وهك کارقه دانهك دژی ریفیراندۆما خه لکی کوردستانی چوار دۆز دژی ریفیراندۆم
به رامبه ری دادوه ری دادگهها بلندا فیدرال بلند کرن و دئه نجام دا دادگهها
بلندا فیدرال هوکمین ژماره ٨٩ و ٩١ و ٩٢ و ٩٣ / فیدرال / ٢٠١٧ راگه هاندن کو
تیدا هاتییه:

((فه رمانا هه ریمی ژماره ١٠٦ ل ٢٠١٧/٦/٩ ی کو تاییه ته ب دیارکرنا
روژا ئه نجامدانا ریفیراندۆم ل ٢٠١٧/٩/٢٥ ل هه ریما کوردستانی و ده قه رین
کوردستانیین ده رقه می هه ریما کوردستانی، ب مه ره ما جو دا بوونی ژ عیراقی و
دامه زراندنا ده وله ته کا سه ره ب خوه ل هه ریما کوردستانی و ده قه رین دیترین
ریفیراندۆم ژی دگریت، چ پشته ئانییه کا ده ستووری نینه و به رو شازی یه دگه ل
ماده یی یه کی ژ ده ستووری هه رده می عیراقی)).

ههروهسان د داوییا حوکمی ئاماژه پیکریی دادگهها بلندا فیدرال دا هاتییه:
 (ل سهر فی بنیاتی بریارا نه دستوورییوونا وی پیراندۆم هاته دان یال ههریما
 کوردستانی و دهه ریین دیتریین پیراندۆم ژیکرتی هاتییه کرن و هلوه شاندا
 ده رنه نجامین وی پیراندۆم).

ههکه بیت ول حوکمی دادگهها بلندا فیدرالی بنیرین و ب چاقه کی یاسایی و
 ل سهر بنیاتی ده قین یاسایی وی حوکمی شرۆقه بکهین، دی بینین ئه و
 حوکمه یی پشتنگه رمه ب ماده یی (یه کی) دگه ل ماده یی (۱۰۹) ژ ده ستووری
 ههرده می عیراقی و وهك سه نه ده کی قانونی بو وی حوکمی یی بریار ل سهر
 دای، به لی ده می ل وی ماده یی ده ستووری دنیرین دی بینین ئه و ماده
 یه گریدایی سه روه رییا عیراقی و یه کیتییا خاکی عیراقی نه، ئانکو دادگهها
 فیدرال ب ئاوایه کی نه راسته وخوه پشتنگه رمی ماده یی یه کی و ماده یی ۱۰۹ ی
 ده ستووری ههرده من، ئه شه ژ ی زقرینه بو تیگه و ناقرۆکی ههر دو ماده یان (ل
 دوو ف دیتنا سه رۆک و ئه ندامین دادگهها فیدرال) کو وی چهن دی ب خوه شه
 دگریت کو نابیت خاکی عیراقی و ئه و نه خشه یی هه ی بیته پارچه کرن، به لکی
 ب ئاشکرای یی ئه و ماده یه نابیت کو جو دابوون ژ عیراقی یان پارچه پارچه کرنا
 خاکی عیراقی یان پیراندۆم کاره کی قه ده غه یه، ب فی رهنگی دادگهها فیدرال
 پشتنگه رما تیگه و رامانه کا به رته نگ و چیکریه (مفهوم ضیق و مصطنع) بو وان دو
 ماده یین ده ستووری یین وهك سه نه دین قانونی د ده ریخستنا وی حوکمی
 دا ب کار ئیناینه. ئه و تیگه و رامانه د ههر دو ماده یین ئاماژه پیکری دا نه هاتینه
 به لکی ئه شه د هزرا سه رۆک و ئه ندامین دادگهها فیدرال دا هاتییه.

له و ما ئه گه ر حوکمی دادگهها بلندا فیدرال حوکمه کی داوی (بات) نه بایه،
 د شیان دا بوو تانه لی بیته دان ئه و ژ ی ب وان ماده یین ده ستووری یین
 دادگه هی پشتا خوه پی گه رم کری کو ب ئاشکرای پیراندۆم قه ده غه

نه كړيه، نه و رامن تنی شروڅه كړنه كا وان دو ماده يا نه و چنه د ماده په كين دى يين شروڅه يين ديتر ب خوه شه دگرن.

ژبلى قى چهندي ديباجه يى ده ستوورى عيراقى يى پشت گوډه هافيتى، د قى ديباجه يى دا نامازه ب وى چهندي كړيه كويه كپارچه ييا خاكى عيراقى گريديى بجهئنانا ده ستوورى هه رده مى عيراقى يه، نه شه ژى يا روځن و ئاشكرايه كو ده ستولاتدارين بلندي عيراقى به رده وام خوه ژ بجهئنانا ماده يين ده ستوورى شه دزينه، وهك هه ريمما كوردستانى ب فهرمى بهرى نه نجامدانا ريفراندم بيرئانينه ك ياسايى دايه حكومه تا نافهندي و ته قايى باليوځانه و كونسلاخانه يين ل عيراقى و هه ريمما كوردستانى هه ين كو ده ستولاتدارين فيدرال بنپيكرن د بجهئنانا (٦٣) ماده يين ده ستوورى هه رده م دا كرينه.

هه روه سان نابيت ژ بير بكه ين كو شه ف حوكمه ل ژير فشار و كارتيكريين سياسيين حكومه تا فيدرالا وى ده مى دا ده ركه تيه و له زكرن ب ده قى بريارى شه دياره، هه روه سان داكو دادگه ها بلندا فيدرال وهك ده ستولاته كى نه ئاليگر بمينيت و داپه روه رى د حوكمين وى دا بو هه موو كه س ئاليان يى جوداهى و ئاليگرى هه بيت دشيا خوه ژ حوكمه كى ب قى ئاوايى دوور گرتبا.

نه نجام

د شه چوويى دا بو مه ديار بوو مافى ده سنيشانكرنا چاره نفيسى مافه كه ژ هه موو گه ليين به له نغاز و ته په سه ر دگريت يين مه رجين (گه ل) ي تيدا هه بن، چ شه گه له د نها دا گه هشتبته قوناغا سه ربه خوه يى د چوارچوڅه يى ده وله تى دا يان نه، هه روه سان هه ريممين ده وله تا فيدرال ژى مافى ده سنيشانكرنا چاره نفيسى خوه ب ئاوايى جودابوونى ژ ده وله تا دايك هه يه، شه ژى شه گه ر مه رجين (گه ل) هكى تيدا هه بن، گه ل دكاريت ب ئاوايه كى ئاشتى كو ريفراندم

باشترین ئاوا يە مافى دەسنیشانكرنا چاره نقيسى خوه بگريته بهر، ئەگەر ئاوايى ئاشتى ئارمانجا وى بجه نه ئينا ئەو دكاريت په نايى ببه ته بهر هيزى و خه باتا چه كدارى بۆ دەسنیشانكرنا پاشه روژا خوه.

ههروهسان بۆ مه دياربوو كو د نها دا مافى دەسنیشانكرنا چاره نقيسى بوويه ياسايه كى به رفه رمانى نيقده وله تى، بۆچوونا راويزكارىيا دادگه ها نيقده وله تى ل ۲۲ تيرمه ها ۲۰۱۰ئى يا تاييه ت ب راگه هاندنا سه ره خوه ييا كۆسوڤا ژ ئالييه كى شه ژ سربستانى ل ۱۷ شباتا ۲۰۰۸ئى پيشينه يه كه ژ پيشينه يين نيقده وله تى و ب سه ركه تنه كا مه زن بۆ مزارا مافى دەسنیشانكرنا چاره نقيسى ده يته هژمار كرن، قى پيشينه يى باوه رى ب وى راستى ئينا يه كو راگه هاندنا سه ره خوه يى تنى ژ ئالييه كى شه بنپيكرنا ياسايىن نيقده وله تى نينه و برياردان ل سه ر مافى دەسنیشانكرنا چاره نقيسى مافى هه رگه له كى يه و نه تنى ژ وان گه لان دگريت يين ل ژير حوكمدارىيا كۆلونياليزمى دژين، ههروهسان برياردان ل سه ر مافى دەسنیشانكرنا چاره نقيسى وهك پرنسيپ مه زنتره ژ پرنسيپى پاراستنا سلامه تىيا هه ريمايه تى (ئه قليمى) و پرنسيپى پاراستنا سلامه تىيا هه ريمايه تى كو وهك پاساوهك بۆ ريگرىي ژ جودابوونى ده يته بكار ئينان ل دووڤ راييا (بۆچوونا) دادگه ها نيقده وله تى تنى بۆ په يوه نديين ناقده وله تانه نه بوو په يوه نديين ناقده وله تى و پشكه كى ژ وه لاتييين وى . د شيان دا يه ده وله تا سه ره خوه تنى ژ ئالييه كى شه بيته راگه هاندن و بى رازىبوونا حكومته تا فيدرال ل پايته ختى، ده مى بهه قرا ژيان قهت و قهت چينه بيت (مستحيل) بيت دادگه هى باوه رى ب پرنسيپى جودابوونا چاره سه رى - عيلاجى (Secession Remedial) ئينا يه .

هندى په يوه ندى ب ده ستورى شه هه مى مه ديت مادده يى ۱۴۰ئى ده ستورى هه رده مى عىراقى يهك ژ وان مادده يان بوو يين بۆ چاره سه ركنا ئاريشه يا ده قه رين كوردستانى يين ده رقه ي هه رييمى هاتينه دانان و بهر پرسيارىيا قوناغين قى چاره سه رىيا كو ئاسايبىكرن و سه ر ژمپىرى و راپرسى شه دگرت

دکه‌فته سەر ملین حکومه‌تا فیدرال. هه‌رچه‌نده ده‌ست ب قوناغا یه‌کێ هاتبوو کرن کو قوناغا ئاساییکرنی و چاره‌کرنا ب عه‌ره‌بکرنی و گۆهرینا دیمۆگرافی و گۆهرینا سنوورین کارگیری (رێقه‌برنی) یین ده‌قه‌رین کوردستانی و زفراندنه‌شا ئاواره‌یان بۆ سەر جه و وارین وان ب خوه‌ فه‌دگرت، به‌لێ ب بریاره‌کا سیاسی کارین کۆمیته‌یا بجه‌ئینانا ماده‌ی ۱۴۰ په‌کخستن، زیده‌باری قس چه‌ندی پشتی ۱۶ ئۆکتۆبه‌را ۲۰۱۷ی کریارا ب عه‌ره‌بکرنی و ئاواره‌کرنا وه‌لاتیین کورد ژ ده‌قه‌رین کوردستانی ده‌سپیکره‌فه و سەر ژ نوو پشتی ۱۶ ئۆکتۆبه‌ری ده‌ست ب عه‌ره‌بکرنی و داگیرکرنا زه‌قیین چاندنی یین خه‌لکی ره‌سه‌نی ده‌قه‌ری و داگیرکرنه‌قا وان ده‌قهران ژ ئالیی هیژین له‌شکه‌ری عێراقی و حه‌شدا شه‌عبی.

ژبلی قان بنییکرنا ژ سالا ۲۰۱۴ی قه‌ پشکا هه‌ریم کوردستانی ژ بۆدجه‌یا گشتییا عێراقی ب بریاره‌کا سیاسی هاتییه‌ برین و دوورپیچ و فشارا سیاسی ل سه‌رخه‌لکی کوردستانی داناینه‌. ده‌مان ده‌م دا حکومه‌تا فیدرال چ بنیاته‌ک بۆ به‌قرا ژیان و ئارامی و ئااکرنا وه‌لاتی نه‌داناینه، ئه‌ف بنیاته ژ لیکه‌فه‌کرنه‌کا دادپه‌روه‌رانه‌ یا داها و سامانی وه‌لاتی پیکده‌یت کو هه‌تا نها حکومه‌تا عێراقی چ بزاقه‌ک بۆ دانانای بنیاتی نه‌کریه‌ ب تاییه‌ت ژێ د مژارا نه‌فت و گازێ دا کو پشکداریا هه‌ریمان و پارێزگه‌هان دگه‌ل حکومه‌تا فیدرال ده‌ست نیشان بکه‌ت.

ئه‌گه‌ر پیداجوون و قه‌کۆلینه‌کی ل سەر هه‌ردو بریارین جقاتا نوونه‌ران و دادگه‌ها بلندا فیدرال ده‌رباره‌ی ریفرااندۆما هه‌ریم کوردستانی بکه‌ین دی ديار بیت کو قالاھی و شاشیین یاسای تیدا هه‌نه، ئه‌گه‌ر سازیه‌ک هه‌بیت تانه‌یی ل قان دو بریاران بده‌ت د شیان دایه‌ هه‌ردو بریار ژبه‌ر وان ئاسته‌نگ و قالاھی و گریکین تیدا هه‌ین بینه‌ هلوه‌شاندن، ژبلی هندی ئالیگری (انحياز) د قان دو بریاران دا یا به‌رچاقه، ئانکو هه‌ردو سازیین ئه‌ف بریاره‌ داین ئالیگرین ده‌سته‌لاتا ناقه‌ندی بوون و د سه‌ره‌ده‌رییا خوه‌ دا دگه‌ل مژارا ریفرااندۆما سه‌ربه‌خوه‌ییا کوردستانی که‌تینه‌ ژیر باندۆرا وی ده‌سته‌لاتی.

دەقى داخۆيانىيا (بەياننامەيا) داويى يا كۆنگرەيى ئۆپۆزيسۆنا عىراقى ل لەندەن ۲۰۰۲/۱۲/۱۷

كۆنگرەيى ئۆپۆزيسۆنا عىراقى ئەويى ل رۆژا سى شەمبى ۱۵ كانوونا يەككى ۲۰۰۲ ل لەندەن داوى ب كارىن خوه ئىناى، بريار ل سەر بەلگەنامەيەكا (دىكىۆمىنتەكا) ژ ۱۰ بەرپەران پىكھاتى دال ژىر ناغى (بەياننامەيا سياسىيا كۆنگرەيى ئۆپۆزيسۆنا عىراقى) ئەقە ژى دەقى ويى بەياننامەيى يە:

ب ناغى خودايى مەزن و ميهرەبان
بەياننامەيا سياسىيا كۆنگرەيى ئۆپۆزيسۆنا عىراقى
۱۴ - ۱۵ كانوونا يەككى - ديسەمبەر ۲۰۰۲

دەمى پتر ژ سى دەھسالىيانە عىراق د دژوارترين قوناغىن دىرۆكا خوهيا هەقچەرخ دا دژيت، ئەف كاودانى ھندە دژوار بەرھەمى دەستەلاتا دكتاتورا خوهسەپىنا شۆفنىيزما و تائىفى يە يى ب ستەم و زۆردارىيا بەرامبەر خەلكى قى وەلاتى و زىدەگاقى و سەركىشى و شەرىن ل ھندرى وەلاتى و دەرئە كرىن ئەف ھەموو كارەساتە ئەنجام داين و عىراق د دژوارترين قوناغىن خوه دا دەرباز دبىت.

ب درېځيا څي ده می گه لئ عيراقئ بهردهوام بوويه د خه بات و تټكوشينا خوه دا، زنجيره كا بزاځين ويړه كانه كرينه دا ژ څي رهوشا هنده دژوار رزگار ببیت، هيژين له شكه ريښ عيراقئ، هيژين سياسي و مللي ب ته څايي جوين و ته خ و پټكها تټين نه ته وه يي ټاييني و مه زه به ي و يه كه يټين چه كدارين سهر ب ټوپرزيسيونئ څه پشكداري د څان بزاځ و بهر خوه دانان دا كريه، سهرهلدانا مه زنا ئادارا ١٩٩١ ع ب پشكدارييا كورد و عه ره ب و توركمان و ئاشووري و شيعه و سوننه يان هاته كرن، نټزيك بوو ده سته لاتا رژيمئ سهر وبنكه ت و ب يه كجاري ژناڅ بيه ت و بهرئ وئ بده نه جهئ وئ يئ دروست ل سهر گويفانكټين ديروكئ، به لئ سهره را ي قوربانټين مه زنين عيراقټيان داين، كاودانه كئ ل ده رڅه ي حه ز و څيانا خه لكئ عيراقئ هاته پټش و نه هټلان هيڅي و ئوميدټين وان ب جه بينن و ده ست ب ئاڅا كرنا وه لاتئ خوه ل سهر بنه مايټين ديموكراسي و وه كه ه څي و ئاشتټيانه بكن.

ئه څرؤ سهرژنو و هنده ك ده ليڅه يټين نيڅده وله تي يټن هاريكار بو ژناڅبرنا څي رژيمئ و ئه نجامدانا گورانكاريان ده ځينه پټش و پشته گ رمن ب باوه رييه كا موكم سه خمه رات ب ده سته ئينانا ده سكه فتنين نيشتمانئ و پرؤسه يا گورانكاريئ كو د بهر ژه وندييا څي خه لكئ دا بيت و بهر ژه ونديين ره وايټين وه لاتټين هه څسو و (جيران) و عه ره به ي و ئيسلامي و جڅاكئ نيڅده وله تي بهر چاڅ بينه وه رگرتن.

بو څئ مه ره مئ كو نگره يئ ټوپوزيسيونئ عيراقئ كو پرانييا هيژ و ئالي و كه سايه تيټين ټوپوزيسونئ نيشتيمانئ ب خوه څه دگريت ل ژپر دروشمئ (سه خمه رات رزگار كرنا عيراقئ و ده سته ئينانا ديموكراسيئ) ناڅه را ١٤ - ١٥ ديسه مبهرئ - كانوونا يه كئ ل له نده ن هاته گريدان، ته كه زيئ ل سهر پرنسيپ و راگه هاندټين كو نگره ي و كو مبوونټين چوويي دكه ت وه ك كو نگره يئ سه لاهه دين

۱۹۹۲ى و گۆتارا سياسىيا شاندى ئۆپۆزىسيؤنا عىراقى ل واشنتن ل تەباخ /
ئاگوستس ۲۰۰۲ى دكەت.

ژ ئى روانگەيى قە كۆنگرەي برىار و راسپاردەيىن ژىرى راگەھاندن:

۱- رۆلى ئۆپۆزىسيؤنا عىراقى د پرۆسەيا گۆرانكارىيى دا:
ئامادەبوويىن كۆنگرەي باوهرى ب وى چەندى ئىنايە كو دقئىت د پرۆسەيا
گۆرانكارىيىن چاقەرىكىرى دا رۆلى ئۆپۆزىسيؤنا عىراقى ب ھەموو پىل و رىكخستى و
پىكھاتىن جودا يىن خەلكى مەقە و ل تەقايما جيوگرافىيا عىراقى رۆلەك سەرەكى
بىت ب رەنگەكى دگەل سروسشتى مەيدانى و شيانين وان بگۆنجىت.

۲- پاشەرۆژا عىراقى و دىموكراسىيى:

عىراق (بۆ تەقايى عىراقىيان) دەولەتەك دىموكراسى پەرلەمانى فرەرەنگى
فیدرالى يە، ل ژىر رۆناھىيا چەمكىن مرۆقايەتى و شارستانى و ولاتىبوونى و
دى عىراقەكا ئافاكىرى بىت ل سەر بنەمايىن جوداھىنەكرنى د ناقبەرا
ئايىن و مەزھەب و رەگەزان دا. كۆنگرە تەكەزىيى ل سەر دانانا دەستورەكى
ھەردەم بۆ ولەتى دكەت، دەستورەك ھەموو پىكھاتىن ولەتى ل بەرچاڧ وەرگىرىت و
دەستەلاتىن ياسادانانى و بجھئىنانى و دادوهرىيى ژ ھەف چودا كەت و پىنگىر
بىت ب سەرورەيىيا ياسا و مافى مرۆقى و ئازادىيىن گشتى و تايبەت و رىزى ل
تەقايى سازىيىن جفاكى سقىل بگىرىت.

۳- ئىسلام ئايىنى دەولەتى يە:

ئايىنى ئىسلامى ژ بنەمايىن نەلقىن دەولەتا عىراقى يە، شەرىعەتى ئىسلامى ژ بنەمايىن سەرەكەيىن ياسادانانى يە، ھەرۈەسان كۆنگرە تەكەز ل سەر پىڭگىرىكىرنى ب بەھا و بنەمايىن پىرۋۆزىن ئايىنى ئىسلامى دكەت، زىدەبارى ل بەرچاقوەرگرتنا بەرنامە و رىنمايىن ئايىنى ئىسلامى دكولتوور و راگەھاندن (مەدىا) و پىرۋگرامىن پەرۋەردەيى دا، دگەل رىزگرتنى ل سەرجم ئايىنن ئاسمانى و بىروباوەرین دىتر.

۴- دەولەتا ياسايى:

پىشكدارىن كۆنگرە ل سەر وئ چەندى يەكدەنگ بوون كو نابىت جەئى ئاژاۋەگىرانى و تۆلەستاندى ل عىراقا داھاتى ھەبىت و نابىت رىكى بدەنە ھەر رەنگەكى دى يى بنپىكرنى و كارىن نەياسايى يى بقتى جەئى خوە ل عىراقى بكتە و دقتى دادوهرى و ياسايىن ناخوھىيى و نىقدەولەتى ئامرازى سەرەكىي چارەسەرکونا ھەر ئاريشە و پرسگرىكەكى بىت و ھەكۆلین ل تەقايى وان بنپىكرنان بىنەكرن بىن پىشتر ل سەر مافى خەلكەكى ھاتىنە كرن وەك دەستبەرداگرتنا ماف و مولكان و تاوانىن ئاسايى و سياسى و ئەو تاوانىن بەلگە و دىكىۋمىن قەبر ل سەر ھەين وەك تاوانىن قركرنا رەگەزى و جىنۆسايد و تاوانىن شەرى.

۵- برىارا سياسى:

كۆنگرە ل تەكەز ل سەر پىشكدارىكرنا تەقايى پىكھاتىن گەلین عىراقى د دارىتتا برىارا سياسى دا كر، ب عەرەب و كورد و توركمان و ئاشوورى و كلدان و بىن

دیتر و موسلمانن سوننه و شیعہ و مہسیحی (کریستیان) و ئیزدی و ئاینن دیترین ئاسمانی.

۶- رەتکرنا ھەر مایتیکرنەکی کو ببیتە ئەگەری قاریکرنا ھەز و ھیانا گەلین عیراقی د پروسەیا گۆرانکاریی دا:

ب مەرەما رزگاربوونی ژ رژیما دکتاتۆری کۆنگرە داخووا پشستەفانیی ژ جفاکی نیقەدەولەتی دکەت، دەمان دەم دا کۆنگرە ھەر ئاواپەکی داگیرکاری یان ھوکمدارییا لەشکەری و سەرپەرشتیا (وەسیەتکارییا) بیانی و مایتیکرنا ئەقلیمی رەد دکەت و داکۆکیی ل سەر ریزگرتنی ل سەر وەرپیا عیراقی و سەر بەخوویا وەلاتین ھەقسوو (جیران) و باوەریئینان ب بنەمایین ھەقسووییی و ھاریکاریین ئەقلیمی و مایتینەکرنی د کار و بارین ناخوویین وەلاتین دیتر دا دکەت، زیدەباری پیگیریکرنی ب تەقیا پەیماننامە و دیکۆمیتینن ژ ئالیی جفاکی نیقەدەولەتی ھەتینە پەژاندن، ل پیشیا ھەموویان ژ پەیماننامەیا نەتەوویین ھەتگرتی و دانەزانا جیھانییا مافی مروشی و گشت ئەو دیکۆمیتینن پەیوەندی ب وان مافان ھەھی و پیگیریکرن ب پەیمان کۆمکارا ھەرەبی و کۆنگرەیی ئیسلامی.

۷- مژارا تیرەگەری (تائیفەگەری) و نەھیانا شوونوارین وی :

ب درژییا قوناغین چوویی شیعە وەگ گشت تیرەیی دیترین عیراقی ل ژیر دەستەلاتدارییا رژیما عیراقی کەتینە بەر ھەموو ئاویین بەلەنگاکرن و ستەم و زۆرداریی و ھەدەرکرنی و قی سەرەدەریی ھەموو وارین مافین مەدەنی و سیاسی و ئابووری و کولتووری و جفاکی و مەزھەبی ھەگرتینە،

ئەف سەر دەرى یە بووینە ئەگەر ئی تیکچوونا هەفسەنگییا جفاکی و یە کیتییا نیشتیمانی ل قی وهلاتی و گیانی برایه تی و لیپۆرینی بەرهف ئاقاره کی ب مه ترسی بریه. ههروهسان سیاسه تین سه رکوتکرنی یین سازی و ده زگه هیین تاییه تین رژیمی دگرتنه بهر و ئە و رهنگه فیل و فیلبازی و دره و د سه ردا برنن ب مه ره مین ده ستبسه ردا گرتنا جفاکی عیراقی ب هه موو ته خ و جوین و نه ته وه قه گرینه بهر ب پرانییا شیعه مه زه بهان قه، ئەف سه ره ده رییا بووینە ئەگەر ئی هندئ گه لی عیراقی یه ک ژ فاکته ریین خوه پاریزی و بهرگریکرنی ژ خوه ژ ده ست بدەت و ده لیقه بو ئی چه ندئ هاته پیش کو سیاسه تین دیکتاتوری و شو قینی و تیره گه ریئ ته قایا خه لکی عیراقی قه گرن.

له و ما کۆنگره پیدقی دبینیت له زه کا له ز بیته کرن ژ بو نه هیلانا هه موو رهنگین سیاسه تا تیره گه ری و ب یه کجاری بیته قه ده غه کرن و دگه ل هندئ ژ ی سه رجه می مافین شه رعیین بنپیکریین پیکهاتا شیعه مه زه به ل بهرچا ف بینه وهرگرتن و کۆنگره هه موو ئە و سیاسه تین کریت و چقیل پرۆتییست دکه ت یین زیده گا قی کریه سه ر حورمه تا مه رجه عیه ت و حه وه یین علمی (خواندنگه هیین ئایینی یین شیعه یان) و مایتیکرنین د کار و بار و لئینین وان دا هاتینه کرن و دوورپیچ و خوه سه پاندنن سه ر وان هاتینه دانان. ههروهسان کۆنگره پرۆتییستا تیرۆکرنا مه رجه عین ئایینی و خیزانین وان و گرتن و ئەشکه نه جه دانا ب هزاران که سین دئ دکه ت یین جهی ناف ئینانا وان ل قیری نینه.

د هه مان ده م دا کۆنگره سیاسه تا زیده گا قییی ل سه ر سازی و حه وه بییا ئایینییه نه جه ف و باژیری دئ یین پیروز و ویرانکرنا مزگه فت و حوسه یینییه و سه نته ری ئایینی و په رتوو کخانه یان و قه ده غه کرنا په رتووکان و سه پاندنا سانسۆری ل سه ر په رتووکان و ریگریکرنی ل ئەنجام دا هه لکه فت و ریوره سمین

مەزھەبی و وپرانکرنا گوند و باژیرک و مالین شیعەیان و ئینانا خەلکەکی بیانی و ئاکنجیکرنا وی خەلکی ل شوونا وان و چیکرنا گومانن ل سەر رهوریشالین شیعەیین عەرەبیین عیراقی بۆ بنیاتن عەرەبی و ولاتن وانن عیراقی رەد دکتە. زیدەبارن قن چەندئ کۆنگرە سیاسەتا دەرئخستەن و کۆچبەرکرنا شیعەیین نە عەرەبیین عیراقی رەد دکتە ئەو سیاسەتا حاشاتین ژ عیراقیبوونا وان شیعەیان دکتە و ژ رەگەزنامەیا عیراقی بئ باهردکتە و گەنجین وان دەستەسەردکتە و دەست بەسەر مال و سامانین وان دا دگریت. دەمان دەم دا کۆنگرە د وئ باوەریئ دا یە کو دقیت دەستووری نوو یئ عیراقی گەرەنتیا دوبارەنەبوونا ئان کریار و سەرەدەرییان بکتە و بیئ چ رەنگە جوداکاریئ ھەموو پیکھاتین عیراقی بپاریزیت.

۸- دەربارە ی ھەوا کۆمکوژیئ و ھەلەبجە و ئەنفال:

کۆنگرە وئ ستەمئ پرۆتییست دکتە یا بەرامبەری گەلی کوردستانا عیراقی ھاتیبە کرن کو وئ جوداھیی و زۆلم و بەلەنگازکرنئ ب خوە قە دگریت یا رژیما رەگەزپەرستاسەددامی پلانا وئ بەرھەئکری و پاشتر ئەنجام دای، ب تاییبەت ھەوا کۆمکوژیئ (جینوسایدئ)، پرۆسەیا ئەنفالا شویم یا پتر ژ ۱۸۰ ھزار وەلاتیین کوردستانئ تیدا ھاتینە بئ سەرۆشوونکر، زیدەبارن ھەشت ھزار بارزانن و پینچ ھزار کوردین فەیلی و پینچ ھزار کەسان ژ شینین ھەلەبجە و وپرانکرنا ب ھزاران گوند و باژیرکان ئەو کریارین ھۆقانە یین ویزدانا تەقیا جیھانئ ھەژاندین.

د دەمەکی دا کو کۆنگرە داخووزا دانانا داویبەکی بۆ قن سیاسەتا دژوار و ھۆقانە دکتە داکوکیئ ل سەر ئاشکراننا چارەنقیسی قوربانینیان و ریزگرتنئ

ل گیانی وان و قەرەبۆکرنه‌ئا که سوکارین وان بەرامبەری ئەو زیانا مەزنا گەهشتیه وان دکەت، ھەرەسان داخووازا ئاڤاکرنه‌ئا ھەموو وان جە و واران دکەت یین ژ ئالیی حکومەتا چوووی شە ھاتینە و یران کرن و تیکدان و کار ل سەر وی چەندی بیتە کرن کو بکەر و ئەنجامدەرین ئان راکیشنە بەر دادگەھین نیڤدەولەتی.

۹- دەربارە ی راگۆھاستن و جینوساید رەگەزی و گۆھارتنا روخساری نەتەوہیی:

کۆنگرە پرۆتتیتا راگۆھاستنا ب زۆری و پاکتاوا رەگەزی و گۆھارتنا ناسنامە و روخساری نەتەوہیی دەقەرین کەرکوک و مەخمور و خانەقین و شنگال و شیخان و زمار و مەندەلی و دەقەرین دی یین وەک وان دکەت، ھەرەسان کۆنگرە داخووازا نەھیلانا شوونوارین وان کریاران دکەت ئەو ژ ی ب ریکا گرتنە بەر سەرەدەریین ژیری:

أ- زفراندنەئا راگۆھاستیان بۆ سەر مال و وارین وان و زفراندنەئەیا مولک و مالین وان و قەرەبووکرنا وان بەرامبەری وان زیانین گەهشتین.

ب- زفراندنەئا کەسین ھاوردە یین دەستەلاتی ب مەرەما ئاکنجیکرنا وان ل دەقەرین ئاماژە پیکری ئیناینە وان دەقەران بۆ جەھین ژێھاتین.

ت- زفراندنەئا کوردین فەیلی و ھەموو ئەو عیراقیی حکومەتی ب مەھانەیا وی چەندی کو بنیات ئیرانی نە ژ عیراقی دەریخستین، ھەرەسان قەگەراندنا رەگەزنامەیا عیراقی بۆ وان کو ب نەھەقی ژ

ھاتىيە ستاندن و مولك و مالىن وان بۆ بىنە قەگەراندن و ژبەر وان
زيانىن ئىكەتەن بىنە قەربوو كرن، ھەرۈەسان ئاشكرارنا چارەنقىسى
وان فەيلىيان بىن ل مەھا نىسان - ئەپرېل ۱۹۸۰ ئى ھاتىنە گرتن.
پ- نەھىلانا ھەموو وان كرىارن رژىمى ب مەرەما گۆھارتنا روخسارى
دىمۆگرافىيى كوردستانا عىراقى گرتىنە بەر.

۱۰- فېدرالىزم و چارەكرنا دۆزا كوردان

دەمى كۆنگرەھى قەكۆلىن ل دۆر دۆزا كوردى و رىكىن دىتنەشا چارەسەرىبەكا
چاھەرېكرى بۆشى دۆزى كرىن، كۆنگرەھى تەكەزل سەر راستىيەكى كر كو جفاكى
عىراقى جفاكە ھەمەرەنگ و ژ چەند پىكھاتىن نەتەۋەيى ئايىنى مەزھەبى و سىياسىين
جودا پىكھاتى يە و كۆنگرەھى داكۆكى ل سەر گرنگىيا بەپزكرن و موكمكرنا يە كىتتىيا
نىشتىمانى كر ئەو ژى ب رىكا گەرەنتىكرنا ۋەكھەفىي بۆ گشت ۋەلاتىين عىراقى و
ل بەرچاھ ۋەرگرتنا تەقايابرگە و برىارن كۆنگرەھى سەلاھەدىن و كۆنگرەھىين دىتر
بىن ئۆپۆزىسىيونا عىراقى و گۆتارا سىياسىيا كۆمبونا سەركردايەتتىيا ئۆپۆزىسىيوني
ل واشنتن ل مەھا تەباخى - ئۆگست ۲۰۰۲ ئى ۋەو پىرۆژى تەۋاوى جقاتا
نىشتمانىيا كوردستانى ل روونشتنا ۷ نۆفەمبەر - چىرا دووى ۲۰۰۲ برىار لى
داى.

كۆنگرە رىزى ل گەلى كوردستانى و ھەز و قىانا ۋى يا ئازاد دگرىت كو
ئاۋايەكى گونجاي بۆ ھەقىشكىي د ۋەلاتەكى دا بۆ خۈە ژى گرتىيە، كۆنگرەھى
ھەلسەنگاندن بۆ ئەزموونىن فېدرالىزمى كرن و دوى باۋەرىيى دا يە باشتىن
ژىگرتنە بۆ ھوكمكرنى ل عىراقى و پىدثىبە پىشتى ژناھىرنا رژىما دىكتاتورىيا
سەدامى و ب دەستقە ھانتنا گۆرانكارىين چاھەرېكرى ۋەك بىنەمايەك بۆ

چاره‌سەرییا دۆزا کوردان د چوارچوڤه‌ی سازیین دەستووریین عیراقی پشتا خوه پی گەرم کهین. هەر د قی واری دا کۆنگره‌ی داکۆکی ل سەر یه‌کیتییا خاکێ عیراقی و بهه‌ئرا ژیانێ د ناقه‌ه‌را نه‌ته‌وه و پیکهاتین وی ل سەر بنیاتێ فیدرالیزمه‌کا هلبژارتی، هه‌روه‌سان کۆنگره‌ی داکۆکی ل سەر بجهئینانا داخوازیین ره‌وا ییین خه‌لکێ کوردستانێ کر و نه‌هیلانا هه‌موو ره‌نگین به‌له‌نگازکرنی و قپرکرنی کر، هه‌ره‌ه‌موو ئەف سه‌ره‌ده‌ریه ل دووڤ بنه‌مایین یاسایین نیڤده‌وله‌تی بن، ئەو یاسایین باوه‌ریی ب مافی ده‌سنیشانکرنا چاره‌نقیسی دئینن و داکۆکی ل سەر گیانی براینی و هه‌ڤشکییا د وه‌لاتی دا دکهن.

له‌وباره‌وه کۆنگره پیداکری کرد له‌سه‌ر یه‌کیتی عیراق و پیکه‌وه‌ژیانی نیوان نه‌ته‌وه‌کانی له‌سه‌ر بنه‌مای یه‌کیتی ئاره‌زوومه‌ندانه. کۆبوونه‌وه‌که جه‌ختی کرده‌وه له‌ جیبه‌جیکردنی داواکارییه‌ په‌واکانی گه‌لی کوردستان و نه‌هیشتنی هه‌موو سیماکانی چه‌وساندنه‌وه و بنپکردن، به‌ گوێره‌ی بنه‌مای یاسای نیوده‌وله‌تی که دان ده‌ن ب مافی دیاریکردنی چاره‌نوس و دووپاتکردنه‌وه‌ی گیانی برابیه‌تی و یه‌کیتی و هاوبه‌شی له‌ نیشتماندان.

۱۱- مافی تورکمانان

کۆنگره‌ی شه‌کۆلین ل دۆر وان جوداهیکرن و به‌لنگازکرنین نه‌ته‌وه‌یی و تیره‌گه‌ری کر ییین ب سه‌ری تورکمانان هاتین و داکۆکی ل سەر نه‌هیلانا جوداهیکرنی و باوه‌ریینانێ ب مافین نه‌ته‌وه‌یی و کولتووری و ئیداریین ره‌وا ییین وان ب یاسایه‌کا دیارکری و پاراستنه‌کا ده‌ستووری کر.

۱۲- مافی ئاشووریان:

کۆنگره‌ی شه‌کۆلینا وان ئاوا ییین به‌له‌نگازکرن و ئیزادانی کر ییین به‌رامبه‌ری ئاشووریان هاتینه‌کرن و بریار ل سەر گره‌نتیکرنا وه‌که‌ه‌قی و مافین وان

یپن نه ته وهیی و کولتووری و ریفه برنی کر ب یاسایه کا دیارکری و پاراستنه کا دهستووری کر.

۱۳- کاره ساتا نه هواران:

ده قهرین نه هواران روو ب روو بووینه شه دگه ل کاره ساته کا ژینگه هی و مرۆقی رووبه ره کی به رفه هی وان ده قهران هاتییه هشکرن و که تیه بهر ویرانکرنه کا دروست و نه هیلانا ژیده رین ژیان، ده همان دم دا ب هزاران وه لاتیپن وان ده قهران هاتییه راگوهاستن و پیدگی دکهت دهسته لاتارییا نوو یا عیراقی خه مه کا مه زن ژی بخۆت و خه لکی وان ده قهران بزقرینته شه سه ر جهین وان و زیانین گه هشتین بدته و هه موو رهنگین هاریکارییان سه خمه رات سه رژنوو شه ژاندنا وان ده قهران و ژیده رین ژیان بۆ خه لکی وان بکهت.

۱۴- ده باره ی یاسا و بریارین سته مکار:

کۆنگره داخوازا سرکرنا هه موو وان یاسا و بریارین شو قینیسست و تیره گه ریپن سته مکار و نه ده جهی خوه دا دکهت یپن ژ ئالیی رژیمی شه دژی کورد، تورکمان، ئاشووری و شیعه یان هاتییه ده رکرن.

۱۵- ده باره ی نه زموونی هه ریمی کوردستان:

کۆنگره نه زموونا کوردستان د واری ئازادی و دیموکراسی و سه رژنوو ئافاکرنی ب مه زنی هه لدسه نگینیت د وئی باوه ری دایه نه گه ر عیراقی ژ دکتاتۆریه تی رزگار بن نه و دکارن پینگا قین مه زن به اقیژن. کۆنگره د وئی باوه ری دایه نه و دکارن مفای ژ قی نه زموونا سه رکه تی وه رگرن ژ بهر کو پینگا شه کا پیشکه تی یه ل سه ر ریکا گۆرانکاریپن دیموکراسیپن چاهه ری کری ل عیراقی و چاره سه رکرنا ئاریشه و پرسگریکان ب ریکا هه قبه یقینین برایانه و دوور ژ توند و تیژیی د کاری سیاسی دا.

کۆنگره داخوازا پاراستنا قى ئەزموونى و پشتەقانىکرنا وى و سەردەریکرنى دگەل سازيپن هەلبژارتى دکەت، هەتائە و رۆژە دەهیت دەستوورەکی نوویی فیدرال بۆ وەلاتى ب هەریما کوردستانا عێراقى قە دەهیتە دانان و هیزین پيشمه‌رگه‌ی تیکه‌لی هیزین چه‌کدارین عێراقى بینه‌کرن.

١٦- سازيپن ئاسایش:

کۆنگره‌سیاسەتا رژیمی یا کوشتننا بکۆما هزران عێراقییان و ژناڤبرنا ب هزران وەلاتى و کادرین سیاسی و زانستی و ئەفسەرین لەشکەری پروتییست دکەت و داکۆکی ل سەر گرنگییا ئاشکراکرنا راستییا وان هەموو تاوانان دکەت و بەرپرسیارین ئەنجامدانا وان ل دووڤ یاسایی بینه‌دادگەهکرن.

کۆنگره‌پیدقی دبینیت هەموو ئەو سازيپن سەرکوتکار و تەپەسەرکرنی یین رژیمی ب مەرەما بەلەنگازکرن و تەپەسەرکرن و بزاندنا وەلاتییان دامەزراندین بینه‌هلوەشاندن و ل شوونا وان سازيپن ئاسایشی یین نوو بینه‌دامەزراندن یین ریزی ل یاسایی بگرن و مافی وەلاتییان و مرۆقی و تەناهییا وەلاتى ل دووڤ یاسایی بپاریزن.

١٧- لەشکەر و هیزین چه‌کدار:

پشکدارین کۆنگره‌ی داکۆکی ل سەر سەرژنوو دامەزراندنا سازيپن لەشکەری و هیزین چه‌کداريپن عێراقى ب ئاوايه‌کی پيشه‌یى و وەلاتینیى دروست کر، ئەو سازى دوور بن ژ بلەشکەرکنا جفاکی و هەفرکیپن ناخوه‌یى و سیاسەتا جوداهیکرنى د ناڤه‌را نەتەوه و پیکهاتین جودا دا و رەنکرنا پيشه‌برنا چه‌کین کۆمکۆژ و هەموو ئەو چه‌کین ژ ئالیى جفاکى نيقده‌وله‌تى قە هاتینه‌قەدەغەکرن و دەمان دەم دا دوورکنا لەشکەری دەوله‌تى ژ دژواریپن ناخوه‌یى و دوژمنکاریپن دەرڤه‌ و ئەرکى لەشکەری تنى د بەرگرییا ژ وەلاتى و ئافاکرنه‌قا وەلاتى دا بپتە سنووردار کرن.

۱۸- رهوشا ئابووری و نههیلانا شوونوارین ههردو شهپرین ویرانکه:

کۆنگره رژێما دهسته لاتدار ب بهرپرس ژ تیکچوونا سهروبهری ئابووری و ژیارا وهلاتییان و تیکچوونا رهوشا تهناهیی و جفاکی دبینیت، کو د ریکین ویرانکرن و کۆچهبرکرن و راگۆهاستنی دا چهند ملیۆن وهلاتی ژ سهه واری وان بهرهف دهرفهی وهلاتی هاتینه دوور کرن و دهه مان دهم دا کۆنگره سوپاسییا هه موو وان وهلاتان دکهت یین میفانداریا وان کری و جهی قههواندنئ و ئارامیئ بو دابین کرین. ههروهسان کۆنگره بهرپرسیارییا دهسپیکرنا شههری دژی وهلاتین ههفسوو ئیرانی و کویتئ دئیخهسته ستۆبی رژێما سههدامی و داخوازا هاریکاریئ ژ ههردو وهلاتین ههفسوو دکهت سهخمههات قهگه راندنا دیلان و نههیلانا شوونوارین وان قوناغین نهخوش و کارکرن بو وی چهندی جارهکا دی خاکئ عیراقئ نهبیته جهی دهستدریژیئ بو سهه وهلاتین دیتر.

ههروهسان کۆنگره رژێما عیراقئ یا نها بهرپرسیار دزانیت ژ سهپاندنا دوورپێچا ئابووری ل سهه عیراقئ و داخوازی ژ جفاکی نیقدهولهتی دکهت ب ئاواپهکی بهرپرسیار سههدهریئ دگهله دهسته لاتا نوو بکهن و هاریکار بن ژ بو نههیلانا کاودانین نهئاسایی و نههیلانا شوونوارین وان کاودانان بکریار و ب یاسا ل دووف بریارین نهتهوهیین ههفگرتی دا کو عیراق جارهکا دی قهگه ریته قه هه مبیزا جفاکی نیقدهولهتی و هه ریمایهتی و ب ئاشتی و تهناهی دگهله هه مبیان بژیت.

دهه مان دهم دا کۆنگره داخوازی ژ جفاکی نیقدهولهتی و وهلاتین هه قهال و سازی و دهسته یین نیقدهولهتی دکهت د قوناغا قهگۆهاستنی دا ب پرۆژهکی تیروتهسهل و ب پشکدارییا هه موو ئالییان هاریکارییا عیراقئ بکهن هه تا ژ شان کاودانین بهرتنهگ و دژوار ده رباز دبیت.

دقی واری دا کۆنگره دا کۆکیی دکهت ئەف سەرەدەر ییپن بلەز بیینه وەرگرتن:

- أ- کۆمکرنا داهاهه کۆی مهزن ژ عێراقی و ئالیپن نیفدهوله تی و هه ریمایه تی.
- ب- ریکی بدنه عێراقی ئاستی هنارتنا نه فتا خوه بگه هیته بلندترین ئاست.
- ت- دانوستاندن دگه ل وان ئالیپان بیینه کرن یین قهر (دهین) ژئی هاتینه وەرگرتن و چاره سه رکرنا ئاریشه یا قهرا و قه ره بوو کرنی .
- پ- داخواز ژ جفاکی نیفدهوله تی ب تایبهت وه لاتین هه قال بیته کرن پاره یین عێراقی یین بلۆککری ئازاد بکهن و هاریکار بن د دیتنه فا سامانین سه ددامی و هاریکارین وی و کۆمپانیایین ئاشۆپی و ئەوین ئاشکرا و ئەو هژمارین بانکی یین وان ل پیرانییا وه لاتان ب ناقتین وان هاتینه نفیسین و دهست ب سه ردا بیته گرتن ژ به رکو سامانی ته قایا گه لی عێراقی یه .
- ج- ههروه سهان کۆنگره داخوازی ژ دهسته لاتا نوویا عێراقی دکهت چاره کا دی پیداچوون و هه کۆلینی ل سه ر وان پیکهاتن و ریکه فتنین بازرگانی و ئابووری نه فتی دا بکهت یین بهری مه ها ئۆگست - ئابا ۱۹۹۰ ئی دگه ل کۆمپانییا و وه لاتان واژو کرین و ده سنیشانکرنا ئاستی یاساییا وان و بهرژه وهندیین عێراقی د واژو کرنی دا.
- ح- کۆنگره داخوازی ژ دهسته لاتا نوو دکهت ب مه ره ما ئازادکرنا ئەسیر و دهسته سه رکرپیان ل هه ردو ئالیپان یا هاریکار بیت دگه ل وه لاتین ئیران و کویتی.

۱۹- پرۆگرامی نهفت بهرامبهری خوارنی

کۆنگره پیدشی دبینیت پرۆگرامی نهفت بهرامبهری خوارنی یی خوارن و ده رمانان بو وه لاتییان دابین دکهت به ردهوام بیت و ژیرخانا گه لی عێراقی

بیتە قە ئاڧاكرن و كار ژبو چاره سەركرنا ئالېين نەريينين پرۆگرامى بيتەكرن، هەتا وى دەمى كو پېداچوون د بريارين پەيوەنديارين جڧاتا ئاسايشى دا دەيتە كرن و پرۆگرامە كى نوو و گونجاي ژ ئالىي دەستەلاتا نوو قە دەيتە بەرھەڧكرن داكو ببیتە ھۆكارى پەيداكرنا ژيانەكا ھەژى بو مللەتى ب تايبەت ژى بو تەخا ھەژار و خوەديين داھاتە كى كيم و مژارا گەشە پيدانى بەرچاڧ بيتە وەرگرتن و دەھمان دەم دا داھات ل سەر ھەريم و تەڧايا دەھەريين دى يين وەلاتى ب ئاوايە كى دادپەر وەرانە بيتە ليكڧەكرن.

۲۰- ياسايا نوو يا رەگەزنامە يى

بەرھەڧبوويين كۆنگرە ي بريار ل سەر پيدڧياتييا دارشتنا ياسايەكا مرۆڧى و ھەڧچەر خا نوو بو رەگەزنامە يى دا، داكو ئە و ڧالاهى تيدا نەمينن يين بووينە ئەگەرى بى باھركرنا دەھان ھزار عيراقبيان ژ ناسنامە يا وەلاتينى، ھەر وەسان پشتى ژ ناڧچوونا رژيما نھايا عيراقى كار بيتەكرن بو ڧەگەراندنا تەڧايا وان كەسان بو ناڧ عيراقى و نەھيلانا شوونوارين نەريينين ژ ڧى پرۆسە يا نەمرۆڧانە و ستەمكار پەيدا بووين.

۲۱- ريخوشكرنا بو ڧەگەراندنا دەريخستى و راگۆھاستى و پەنابەريين عيراقى:
پشكدارين كۆنگرە ي بريار دا دەستەلاتدارين بەر وەختين قوناغا ڧەگۆھاستنى يا عيراقى بلەز ريخوشكرنان بو ڧەگەراندنا ب مليونان عيراقبيان بكن ئەويين ھاتينە دەريخستن و راگۆھاستن و پەنابەريين عيراقى ژ سرگونيى و گەرەنتيكرنا پيدڧياتييين بنگەھين يين دبنە ئەگەرى ژھرينەڧا وان و خيزانين وان و پشكدارييا وان د پرۆسە يا سەرژنوو ئاڧاكرنا وەلاتى و ڧەگەراندنا مال و مولكين وان و قەرەبووكرنەڧا وان ژ زيانين گەشتينى .

۲۲- رۆلى خوەديين شيانين ئەكادىمى و زانستى:

كۆنگرە ب باش دزانيت پشتى ژ ناڧچوونا رژيما نھايا عيراقى سازى و

کۆمهلهيىن ئەكادىمى و تايىبەتمەند و ھەموو زانايىن عىراقى يىن خوھدى شيان و ھەلگريىن باوھرنامەيىن زانستى پىسپۆرى و شيانين خوھ بيخنە د خزمەتا دارشتنا پلانا دەمكى و پاشەرۆژى د واريىن جودا جودا دا.

كۆنگرە ريزى ل شەھيدىن ئازادىيا عىراقى دگريت و پىشتەقانىيا ل دەھان ھزار گرتيىن سىياسى دكەت يىن چەندىن سالە دگەل مالباتين خوھ د زىندانين رژیىمى دا دژين. ھەرۆھسان كۆنگرە ريزى ل خەلكى مە د ناھا عىراقى و ھەر كوژى و بھوستەكا خاكى وەلاتى دگريت و سەرفرازە ب گيانى بەرخوھدانا مللەتى مە بەرامبەرى سىياسەتین رژیىمى ئەو سىياسەتین راپرسىين ترانەپيكرنا و شانۆگەريين ئازادكرنا گرتييان و چەندىن ساختەكارى و سەردابرا ھەز و قىيانا مللەتى مە ب خوھ قە دگرن و دەمى ئازادىيا قى خەلكى گەلەك يى نيزيكە.

ئەقە ژى لىستەكە ب ناقيىن ئەندامىن كۆمىتەيا چاھديرى و ھەقكارىيى (التنسيق) يىن كۆنگرەيا ئۆپۆزىسيؤنا عىراقى د داوييا رۆژا سىيى ژ كارين خوھ بريار ل سەرداى و (۶۵) كەسايەتتيان ب خوھقە دگريت و پاشتر دەھ كەسپين ديتر لى ھاتينەزىدەكرن:

- ۱- ئىبراھىم ھەمودى
- ۲- ئەھمەد چەلەبى
- ۳- عەقىد ئەھمەد عەلى موحسن
- ۴- ئەكرەم ئەلھەكىم
- ۵- ئەلبېرت يەلدا
- ۶- ئەياد ئەلسامەرائى
- ۷- ئەياد عەلاوى
- ۸- ئەبھەم ئەلسامەرائى
- ۹- خاتو بەيان ئەلئەعرەجى

- ۱۰- بەيان جەبر
- ۱۱- توفىق ئەلىياسرى
- ۱۲- جەلال تالەبانى
- ۱۳- جنين ملكو
- ۱۴- جواد ئەلعه تار
- ۱۵- جەوهەر نامق
- ۱۶- حاتەم موخلىس
- ۱۷- حاتەم شەعلان ئەبولجون
- ۱۸- حاجم ئەلحوسەينى
- ۱۹- حامد ئەلبەياتى
- ۲۰- حسين ئەلجبرى
- ۲۱- حسين ئەلشەعلان
- ۲۲- حوسين ئەلشامى
- ۲۳- رەزا جواد تەقى
- ۲۴- خاتو سوعاد ئەلكەرېماوى
- ۲۵- سەعد ئەلبەزاز
- ۲۶- سەعد جەواد
- ۲۷- سەعد سالح جەبر
- ۲۸- سەعدون ئەلدلېمى
- ۲۹- سەنان ئەلشەبېبى
- ۳۰- سادق ئەلموسەوى
- ۳۱- خاتو صەفېە ئەلسوھەيل
- ۳۲- سەلاخەدېن بەھائەدېن
- ۳۳- سەلاح ئەلشېخلى
- ۳۴- سەنعان ئەحمەد ئاغا
- ۳۵- تارىق ئەلئەغزەمى
- ۳۶- عادل عەبدولمەھدى
- ۳۷- عەباس ئەلبەياتى
- ۳۸- عەبدولعەزىز ئەلحەكىم

- ۳۹- عه بدولستار ئه لجومه يلى
 ۴۰- عه بدولمه جيد ئه لخوئى
 ۴۱- عيزه دين سه ليم
 ۴۲- عه لى بن ئه لحسيين
 ۴۳- غه سان ئه لعه تيه
 ۴۴- فاروق ره زاعه
 ۴۵- فوئاد مه عسووم
 ۴۶- قادر عه زيز
 ۴۷- كه ريم ئه حمه د
 ۴۸- كه نعان مه كيه
 ۴۹- كو سره ت ره سوئل عه لى
 ۵۰- گووران تاله بانى
 ۵۱- محه مه د به حرئه لعلوم
 ۵۲- محه مه د ته قى ئه لمه ولا
 ۵۳- محه مه د ئه لحه يده رى
 ۵۴- محه مه د عه بدولجه بار
 ۵۵- محه مه د حاجى مه حمود
 ۵۶- مه سعود بارزانى
 ۵۷- مه شعان ئه لجبورى
 ۵۸- موزر شه و كه ت
 ۵۹- موه فقه ئه لروبه يعى
 ۶۰- ناجى حلمى
 ۶۱- نه جمه دين كه ريم
 ۶۲- هوشيار زيبيارى
 ۶۳- ليوا روكن وه فيق ئه لسامه رائى
 ۶۴- وه ليد محه مه د سالح
 ۶۵- يونادم يوسف كه ننا.

به‌لگه‌نامه‌یا سیاسیا گره‌نتیکرنا مافی پیکهاتین نه‌ته‌وه‌یی و ئایینی یین کوردستانی

ئەف به‌لگه‌نامه‌یه ژ ئالیی کۆمیتەکا تایبەت ب سەرپەرشتیا د. خەلیل ئیبراھیم و ئەندامەتییا (رۆمیۆ هەکاری، شیخ شامۆ، مونا قەھووەچی، ئیان دەخیل، د. تالیب کاکەیی، کەریم سلیمان، هالان هورمز و محەمەد سەعدەددین) هاتبوو بەره‌هەفکرن، ل رۆژا یەکشەمبە ۲۰۱۷/۹/۲۴ ئی د داوی کۆمبوونا جقاتا بلندا ریفراوندۆم دا ب تەقاییا دەنگان هاتییه پەسەند کرن.

ئەم ئەندامین جقاتا بلندا ریفراوندۆم ل هەریما کوردستانی وەك ئەم نوونەرین پرائییا حزبین کوردستانی، ژ ئەنجامی باوەرییا مە کو کوردستان وەلاتی هەموویانە ب کورد و تورکمان و کلدان و سریان و ئاشوور و عەرەب و ئەرمەن قە، ب موسلمان و ئیزدی و مەسیحی و کریستیان و کاکەیی و جوھی و زەردەشتی و سابییەیین مەندائی و شەبەك قە، د دەمەکی دا ئەم بیرا خوە ل وان بەلەنگازکرن و کارەسات و تراجیدییا دئینینه‌قە یین د دەهان سالیین چووپی دا ب سەری هەموو پیکهاتین کوردستانی هاتین.

ئەم د وی باوەریی دابنە ب ریکا ژناشەرن و نەهیلانا جوداهیکرنی و بنبرکرن بەلەنگازکرنە ته‌وه‌یی و ئایینی و تیرەگەری دئ سەرکەشین ل سەر وان کارەساتان، د ریکا بنەجەکرنە مافین مڕۆقی و ریزگرتنی ل ئازادیین بنگەهین بیی چ جوداهیکرنەکن

د ناقبەرا رەگەز و زمان و ئايين و بيروباوهران دا و ژيەر سيهوانهيا گيانئى لئيدۆرينئى و برايه تئىئى و پەژراندنا يئى بەرامبەر كو ئەڤه پەسنئىن رەسەنئىن گەلى كوردستانئى نە و ب باوهرئىئانانا مە ب مافئىن بنگههين يئىن مرؤقى و بهايئىن وى و ب مافئىن وهكههئىئى د ناقبەرا گەلان دا چ بچويك بن يان مەزن، هەر وهسان ل بەر رۆناهييا بيكها تئىن نئىڤدەولەتى يئىن تايبەت ب مافئى كەمىنە يئىن نەتە وه يئى و ئايينئى و پاراستن و پئىشقەبرنا وان و و سەخمەرات وئى چەندئى بيكها تئىن كوردستانئى ل دووڤ بنە مايئىن ديمؤكراسى و سەر وه رىيا ياسايئى و دادپەروهر يئى بگە هەنە تەڤايئى مافئىن خوە و ب ئى چەندئى ژى دئى بنە هؤكار يئىن بنە جەبوونا تەناهى و ئاشتىيا نە تئى ل كوردستانئى بەلكى ل تەڤايئى دەڤەرى و هەموو جيهانئى مە بريار دا پەيوەندىئىن ناقبەرا بيكها تان ل سەر بنە مايئىن ژيەرى بنە جە بگەين:

مادده يئى (۱):

پەژراندنا فرەنەتە وه يئى و ئايينئى و مەزەه بى و كولتوورى د جقائى كوردستانئى دا و گرەنتىكرنا مافئى هەموو بيكها تان ل سەر بنە مايئىن وه لاتىبوونئى و وهكههئىئى و ب بەر چاقوەرگرتنا تايبەتمەندىئىن ئايينئى و رىڤەبرنا ريوەرەسمان و پاراستن و پويته دان ب جەيئىن ئايينئى.

مادده يئى (۲)

أ- گرەنتىكرنا مافئىن نەتە وه يئى و رەوشەنبىرى و كارگيەرى يئىن توركمان و كلدان و سريانئىن ئاشوورى و عەرەب و ئەرمەنان ژ رىڤەبەرييا خوەسەر و ئۆتۆنۆمى و نامەركەزى هەتا دگەهيتە فيدرالىزمئى ل وان دەڤەران يئىن بيكها ت لئى دژين.
ب- گرەنتىكرنا مافئىن بيكها ت ئيزدى ژ خوەسەرى و ئۆتۆنۆمى و

نامەركەزى ھەتا دگەھىتە فیدرالیزمى ل وان دەقەران یین ئەف
پیکھاتە پرائىی لى پیک دئینیت. و ئەقە دى ب یاسا ھیتە
ریخستن.

ماددەیی (۳)

گەرەنتیکرنا (چمان) نوونەراتیکرنا پیکھاتان د جقاتین
ھلبزارتین یاسادانانی و سازین ریقەبەریی و دیپلۆماسی و
دەستەیین سەربەخوە دا و ل دووڤ یاسای دى ھیتەریخستن.

ماددەیی (۴)

گرەنتیکرنا نوونەراتییا پیکھاتین نەتەوہی و ئایینی د داگەھا
بلندا دەستووری دا ب وی مەرجی یی بنەمایین گشتی ژى بگرن.

ماددەیی (۵)

گرەنتیکرنا پشکداریا پیکھاتین نەتەوہی و ئایینی د سازین
جیبەجیکرنی و پۆستین سەرورەری و سیستەمی بەرگریی و ھیزین
ئاسایشا ناخوہ و پشەمەرگە ل دووڤ یاساین کارپیکری.

ماددەیی (۶):

زمانین کوردی و تورکمانی و سریانی و عەرەبی و ئەرمەنى دى
ب زمانین فەرمیین کوردستانى ھینە ھژمارتن ئەو ژى ل دووڤ
یاسایى .

ماددهی (۷)

دقیقت ئالای کوردستانی و درویشمی وی و سروودا نیشتمانی
ئاماژە ب پیکهاتان بکەن و ب یاسای دئی هیته ریخستن.

ماددهی (۸):

ریخستننا جهژن و هه لکه تین ئایینی و نه ته وهیی و بینقه دانین
فه رمی ل دووڤ یاسای.

ماددهی (۹):

دهوله ت دئی ئازادیبا باوه ری و ریقه برنا ریوره سمین ئایینی
بۆ هه موو پیکهاتان پاریزیت.

ماددهی (۱۰):

ئالیگرین پیکهاتین ئایینی ژ بلی موسلمانان ماف هه یه رهوشا
ئایینیبا تابه ته خوه د ریکا دامه زانندا دادگه هین کاروبارین
که سی بگرنه به رو حوکمین چ ئایینان ل سه روان ناهینه سه پاندا.

ماددهی (۱۱):

راکرن و نه هیلانا گۆرانکاریین دیموگرافی یین ل ده قهرین
پیکهاتان دا هاتینه کرن و ل دووڤ سه رژمیریبا ۱۹۵۷ ئی و ژ ده سپیکا
دامه زانندا دهوله تا عیراقی شه، هه رهوسان نه هیلانا شوونوارین
زۆلم و جینۆسایدی یا به رامبه ری کوردین ئیزدی و کلدان و سریان
ئاشوور و تورکمانان و گشت پیکهاتین دی هاتینه کرن و پیشقه برن و
گه شه پیدانا وان ده قهران یین ویرانبووین و قه ره بووکرنا زیانین وان.

ماددەيى (۱۲)

گرەنتىكرنا مافى دامەزاندنا جقات و كۆمەلە و كۆربەند و رىكخستى و كلۆپان بۆ پىكھاتان.

ماددەيى (۱۳):

دەولەت دى ئەركى پاراستن و قەژاندنا جھىن شوونوارىين پىكھاتان ب خوه قە گرىت.

ماددەيى (۱۴):

دقىت بەرنامەيىن پەرورەدە و فىركرنى مژارىن دىرۆكىين پىكھاتان و تىگەھىن لىبۆرىن و بەھقرا ژيانى و پەژاندنايى بەرامبەر ب خوه قە بگرن و جھى چ رەنگە رەوشەنبىرىبەكا كەرب و كىن پەيدا دكەت و دبىتە ئەگەرى بەلاقبوونا توند و تىژى تىدا نەبىت.

ماددەيى (۱۵)

پشكدارىيا نوونەرىين تەقاي پىكھاتىن نەتەوہىسى و ئايىنى د دارشتنا دەستورى دەولەتى دا.

ماددەيى (۱۶):

دگەل دەسپىكرنا يەكەمىن خولا پەرلەمانى پشتى راگەھاندنا قى بەلگەنامەيى دى جھىناناھەموو ماددەيىن وى ھىتە كرن.

جارنامہ یا بنہ مایین دستووری^۱

پیشہ کی

پشتنگرم ب دہ قی برگہ یا ۲۱ ئی ژ پیمانامہ یا نہ تہ وہ یین ہہ فگرتی یا ئامازہ ب ئارمانجی نہ تہ وہ یین ہہ فگرتی دکہ ت کو ہہ ولدانہ سہ خمہ رات گہ شہ پیدانا پھیوہ ندیین نیقده ولہ تی د ناقبہ را نہ تہ وہ یان دا ل سہ ر بنہ مایین ریژگرتئی ل وی پرنسیپی یی دبیتہ ژیدہ ری یہ کئالیکرنا مافان د ناقبہ را گہ لان دا کو ہہ ریکہ ژ وان مافی دہ سنیشانکرنا چارہ نفیسی خوہ ہہ بیت. ہہ روه سان ماددہ یی (۵۰) ژ وی پیمانامہ یی یی ئامازہ دکہ تہ: "ریخوشکرئی ل بہر وان فاکتہ ران یین بنہ مایین بنہ جہوونئی و بہ ختہ وہ ریی د تیکہ لیین دروست د ناقبہ را گہ لان دا دابین دکہ ن و ریژی ل وی پرنسیپی دگرن یی دبیتہ ژیدہ ری یہ کئالیکرنا مافان د ناقبہ را گہ لان دا کو ہہ ریکہ ژ وان مافی دہ سنیشانکرنا چارہ نفیسی ہہ بیت". ہہ روه سان ئہ وا د بریارا ژمارہ ۱۵۱۴ یا کانوونا یہ کی ۱۹۶۰ ئی یا جقاتا گشتییا نہ تہ وہ یین ہہ فگرتی دا ہاتی و تاییہ تہ ب راگہ ہاندنا سہ ر بہ خوییا گہ ل و وہ لاتین ل ژیر کؤلونیا لیزمی دژین و ل دووٹ وی بریارئی "تہ قایا گہ لان ئہ و مافہ ہہ یہ بریارئی ل سہ ر چارہ نفیسی خوہ بدن، و ل دووٹ قی مافی ئہ و گہ لہ ئازادن جہئی خوہ یی سیاسی دہ سنیشان کہن و ہہ روه سان ئازادن بزاقا ب دہ ستقہ ئینانا گہ شہ کرنا ئابووری و جقاک و کولتورییا خوہ بدن.

۱- ل دووٹ پیشنیازا مہ سعود بارزانی سہ روکئی ہہ ریما کوردستان و پشتی پہ سہ ندکرنا کومیتہ یا بلندا ریفرا ندومی پروژہ یی جارنامہ یا بنہ مایین دہ ستووری ژ ئالیی دکتور کاوہ مہ محمود سکرتری حزبا شیوعیا کوردستانی قہ ہاتہ بہرہ فکرن.

ههروهسان ب ئامازه کرن ب مادههیی یه که مئی ههردو پهیماننامه یین نئقدوله تی یین مافیین مهدهنی و سیاسی و مافیین ئابووری و جفاکی و رهوشه نبیری یین ل ساللا ۱۹۶۶ ئی بریار ل سه ر دای و تاییه تن ب دانا مافی دهسنیشانکرنا چاره نفیسی بۆ هه موو گه لان، ل دوو ف وی مافی گه ل دکارن بریار ئی لسه ر کاودانی خوه یی سیاسی بدهن و ب ئازادی دوو فچوونی بۆ پیششه چوونا رهوشا خوه یا ئابووری و جفاکی و کولتووری بکه ن. ههروهسان ل دوو ف پرنسیپین یاسایین ناقدوله تی یین په یوه نیدار ب هه قالینی و هاریکاری و ل دوو ف راگه هاندنا نه ته وه یین هه فگرتی و ل دوو ف بریارا هژمار ۲۶۱۵ ساللا ۱۹۷۰ ئی یا جقاتا گشتییا نه ته وه یین هه فگرتی کول سه ر بنه مایین وه کهه قبییا گه لان د مافان دا و بریار دانی لسه ر چاره نفیسی هاتییه دان و تیدا هاتییه: " ته قایی گه لان ل به ر رۆناهییا بنه مایین وه کهه قبی د ناقه را گه لان دا د مافی دهسنیشانکرنا چاره نفیسی یی د پهیماننامه یا نه ته وه یین هه فگرتی دا هاتی: ئه و مافه هه یه ب ئازادی و بیی ماییتکرنا ده ر شه پیگه هی خوه یی سیاسی دیار که ن و ههروه ها ب ئازادی کار بۆ گه شه پیدانا ئابووری و جفاکی و کولتوورییا خوه بکه ن و پیدقییه دهولت ژی ل دوو ف بنه مایین وان پهیمانان ریژی ل وی مافی بگرن.

ب ئامازه کرن ب دهقی راگه هاندنا جیهانییا مافی گه لان یا ساللا ۱۹۷۶ ئی ول دوو ف بهندا هه شتی ژ به ندین پیکهاتنا هیلسنکی کو ئه نجمی کۆنگره یا ئاسایش و هاریکارییا ئه ورۆپا یا مه ها ته باخا (ئاب- ئۆگست) ۱۹۷۵ ئی بوو. ده مان دم دا راگه هاندنا کۆنگره یا مافیین مرۆقی یال ساللا ۱۹۹۳ ئی ل ژیر چاقدیرییا نه ته وه یین هه فگرتی ل قیه نا هاتییه گریدان ته که ز لسه ر وی چهندی کریه کو " هه موو گه لان ماف هه یه بریار ئی ل سه ر چاره نفیسی خوه بدهن". زیده باری بریارین دادگه ها نئقدوله تی یین تاییه ت ب پیگیریکرنی ب مافی چاره نفیسی، ئه فه ژی د وان بریارین

وئ دادگههئ دادياربوون يئن دهربارهئ ناميببال ۲۱ حزيрана ۱۹۷۱ئ و دهربارهئ بيايانا رۆژئاقال ۱۶ چريا يهكئ ۱۹۷۵ئ و تيموورا رۆژههلات ل ۳۰ حزيрана ۱۹۹۵ئ داين و بۆچونا هه مان دادگههئ دهربارهئ سه به خوهييا كۆسۆقال سالا ۲۰۰۸ئ داين.

ههروهسا چهند پيشينه يئن ياسايا نيقدهوله تي هه نه كو ته كه زل سه ر وي مافي دكه ن، ههروهك ل سالا ۱۹۶۰ئ وه لاتي سه نيگال ب برياره كا جفاكي نيقدهوله تي ژ دهوله تا مالي جودا بووي، ههروهسان ب بريارين جفاكي نيقدهوله تي سالا ۱۹۶۰ئ سه نكاپور ژ ماليزيا و سالا ۱۹۷۴ئ به نكلاديش ژ پاكستانئ و سالا ۱۹۹۳ئ ئه ريتيريا ژ ئه سيوبيا جودا بووين، ههروهسان سه به خوهبوونا وه لاتين رۆژهه لاتي ئه ورۆپال ده سيپكا سالي ن نوتان و جودا بوونا كۆمارين به لتيق و ئاقابوونا كۆمارين پيشتر سه ر ب يه كيتييا سۆثيه تيبيا جاران و هله وشاندا يوگسلاڤيا بۆ چوار دهوله تان.

هه ر بي ئاوايي ئه گه ر لي نيرينه كي ل ده ستووري عيراقئ يئ سالا ۲۰۰۵ئ بكه ين د ماده يئ يه كي دا ته كه ز دكه ت كو بجه ئينا ئا ئي ده ستووري دي يه كيتييا خاك و گه ل و سه روه ريبيا عيراقئ پاريزيت و ده ستوور گه رهن تيبيا يه كيتييا عيراقئ يه، به لي ئه ئه ۱۳ سال ل سه ر ئي ده ستووري بۆرين و د قئ ده مي دريژ دا پتر ژ ۵۰ ماده يئ وي نه هاتينه بجه ئينان. ههروهسان ژ ئه نجامئ بوونا ئالۆزيبان و كووربوونا وان د بنياتي بيكه اتين دهوله تا عيراقئ دا و نه بوونا شيانين پراكتيزه كرنا سيسته مي فيدراليزمي كو ب كريان دهر بريني ژ يه كيتييا ئاره زوممه ندانه دكه ت، نابيت دهوله تا عيراقئ ب ئاوايه كي كوته كي و زۆري سه رزنوو بيته شه دامه زراندن، ژ به ركو ژ ئه نجامئ ئي سه روبه ري دي مه ترسي به رۆكا كوردستانئ گرن، له وما ب مه ره ما خوه دووركرن و پاراستنئ ژ روو بوو بوونه كا نه ته وه يي يان ره گه زي و

تیره گەری د ناڤه‌را کوردستانی و عێراقی دا، گەلی کوردستانی ل سەر بنیاتی مافی دەسنیشانکرنا چاره‌نقیسی و زفرینه‌قه بۆ هەز و ژیان و خەلکی کوردستانی ل دۆر شی مژاری بریار دایه ب مەرهما دەسنیشانکرنا په‌یوه‌ندیین خوه‌ دگەل عێراقی به‌ری خوه‌ بده‌ته‌ راپرسییه‌کی (رێفراندۆمه‌کی).

بریارا ئە‌نجامدانا راپرسیی دی بیه‌ بنیاته‌ک بۆ چه‌ره‌سه‌رکرنا ناکۆکی و ئاریشه‌یی د ناڤه‌را کوردستانی و عێراقی دا ل سەر بنیاته‌کی دیموکراسی و ئاشتیانه‌ و دی پاشه‌رۆژه‌کا موکم و دروست بۆ په‌یوه‌ندیین هه‌قالینی و جیرانی و کارین هه‌ڤشک د ناڤه‌را هه‌ردو ئالیان دا گه‌ره‌نتیکه‌ت، کو دی بنه‌ ژیده‌ری خزمه‌تکرانی بۆ به‌رژه‌وه‌ندیین گه‌لین کوردستانی و عێراقی .

بریارا ئە‌نجامدانا رێفراندۆم ل دووڤ مەرسمه‌کا سه‌رۆکاتییا هه‌ریمی بوو، ده‌رئه‌نجامی خه‌باتا گه‌لی کوردستانی یه‌ ب هه‌موو نه‌ته‌وه‌ و پیکه‌اتین وی ڤه‌، به‌ره‌مه‌ی تیکۆشینا ته‌ڤگه‌را رزگار یخو‌ازا کوردستانی و وان هه‌مارا زۆرا قوربانیا نه‌ یین شی گه‌لی د قوناغین به‌رخوه‌دانی و پرۆسه‌یی نه‌نفال و کیمیا باران و هه‌ویین جینوسایدی دا داین، ئە‌ڤه‌ سه‌رفرازی یه‌ بۆ خه‌باتا گه‌لی کوردستانی د درێژیا دیرۆکی داسه‌خمه‌رات ئازادی و دادپه‌روه‌ری و وه‌که‌ه‌ڤی و سه‌روه‌ریا وه‌لاتینی و ئاشتیا مرۆڤایه‌تی کری، و ده‌ربینه‌ ژ وان به‌ره‌مان یین مه‌ بۆ مرۆڤایه‌تی پێشکه‌شک رین، ده‌می مه‌ ئە‌ڤ بریاره‌ دای مه‌ دزانی دی چ مه‌ترسی به‌رسنگی مه‌ گرن، لی داکوکیکرنا مه‌ ئە‌و بوو کو گه‌ل ژیده‌ری ده‌سه‌لاتا نه‌.

ژبه‌ر گرنگییا بریارا رێفراندۆم و ئە‌و ژینگرتنا ل به‌رسنگی شی گه‌لی، مه‌ ب باش زانی پرنسیپین گشتیین ده‌ستووری به‌رچاڤ که‌ین، ئە‌ڤ پرهنسیپه‌ دی بنه‌ بنیاتی ژینگرتنا ده‌وله‌تا نیشتمانی و سه‌رخوه‌بوونا کوردستانی . ئە‌ڤ راگه‌هاندنه‌ گۆتاره‌کا سیاسی یه‌ دی بۆ رایا گشتییا ناخوه‌ و رایا گشتییا هه‌ریمايه‌تی و نیڤده‌وله‌تی و

حکومت و وهلاتان بهرچاڤ کهین، ئەفه پهیمانامهیهکا جهی باوهریی یه تیدا ئامازه ب بنه مایین دستووریین گشتیی وئ دهوله تی هاتییه کرن کو دئ هیته راگه هاندن، تیدا ته که زی ل سهر خوهزایی سیسته می سیاسی و پیگیری کرنی ب بنه مایین نیقدهوله تی هاتییه کرن یین نه ته وه یین هه فگرتی په سهند کرین، ههروهسان پیگیری کرنا خوه ب پره نسییی مافین مروشی و ئاڤا کرنا دهوله تا یاسایی و ته ڤایا بنه ما و سازیی مه دهنی و دیمو کراسیی هه څچه رخ دیار کریه.

راگه هاندنا بنه مایین دستووری نه شوونگرا (ئه لته رناتیفا) دستووری یه، دستوور دقت د ریکا جڤاته کا دامه زرنه ر یا پیکهاتی ژ هه موو نه ته وه و ئایینان بیته دارشتن و گه ل د ریفراندۆمه کی دال سهر بکه ت.

وهک شانازییهک ب خه باتا گه لی خوه و دلسۆزییهک بو خوینا شه هیدین شۆرشین یهک ل دووڤ یه کین کوردستانی دئ بنه مایین دستووریین دهوله تا وهلاتینییا (نیشتمانییا) کوردستانا سه ره خوه ب ئاویی ژیری راگه هینین:

۱- کۆماری کوردستانی، دهوله ته کا مه دهنی دیمو کراسی یه، پشتگه رمه ب وهلاتییوون و سهروه رییا یاسایی، ریژی ل فرهه رنگی دگریت، پاریزگاریی ل ئازادی و دادپه روه ری و وه کهه ڤیی دکه ت، دهلیقه یان بو ته ڤایا وهلاتییان بی هیچ جودا هییه کی د ناڤه را ئایین و ره گه زان دا دابیند که ت، دهوله ته کا نیشتمانی یه بو ته ڤایا وهلاتیی کورد، عه ره ب، تورکمان، ئاشووری، کلدان، سریان و ئه رمن، دهوله ت پابه نده ب پاراستنا که له پووری نیشتمانیی تاییه ت ب ته ف نه ته وه و پیکهاتان، ئەڤی ژی د ئالی و سروودا نیشتمانی دا بهرچاڤ دبیت کو دهر برینا ژ فره نه ته وه یی و ئایینی دکه ت.

۲- گەل ژێدەرئ دەستەلاتانە و ئەف چەندە دئ د ریکا پرفراندۆم و هلبژارتنەکا بژوین دا بیت، ئەف پروسە یە دئ ب ریکا کۆمیسۆنەکا سەر بە خوێ و ب سەر پەرشتیا دادوهری بریقه چیت و دئ ل دوو ف سیستە مەکی هلبژارتن بیت یئ دادپەرورەری و نوونەر اتیا هەموو وەلاتیا بئ هیچ جوداهی و ئەدەرکرنەکی تیدا هەبیت، د هەمان دەم دا دەستوور دئ ب ریکا کۆتا نوونەر اتیا هەموو نەتەو و پیکهاتان مسوگەر کەت زێدەباری مافی وان د لیستین گشتی دا.

۳- سیستە مئ سیاسیی دەولەتی دئ کۆماری پەرلەمانی دیموکراسی بیت و دئ پشتگەرمی هەفسەنگیی د ناخبەرا دەستەلاتا یاسادانانی و بجهئینانی و دادپەرورەیی و جوداکرنی د ناخبەرا وان دا و دەستاو دەستکرنا دەستەلاتی ب ئاشتی و فرەحزیی بیت، ب ئاویەکی نە بەروقاژی بیت دگەل ماف و ئازادیین بنگەهین.

۴- دەولەت دئ مافی تەف نەتەو و پیکهاتان ل سەر بنەمایئ وەکھەشیی د ناخبەرا تاک و پیکهاتان دا و ل بەرچاقوەرگرتنا تاییبەتمەندیان گەرەنتی کەت، پشتگەرم بیت ب دیموکراسی و بەرفرەهکرنا نە سەنترالیزمی (نەمەرکەزیی) و ئۆتۆنۆمی و خوێ ریقه برنی، ئەفە ژئ دئ ب ریکا چەند ئاویەکیین جودا بیت کو حەز و قیان و داخووزین پیکهاتان ل بەرچا ف وەرگرت هەتا دگەهیتە ئاستی فیدرالیزمی د ریخستنا ریقه برنی دا.

۵- دەولەت دئ ئازادیی بۆ تەقیا وەلاتیا د ئایین و بیروباوهران دا و گیرانا ریورەسمین ئایینی بۆ موسلمان و ئیزدی و کریستیان و کاکەیی و جوھی و زەرەدەشتی و سابییەیی مەندایی و تەف ئایین و بیروباوهرین دی دابین کەت.

۶- دهلەتا كوردستانى پشكەكە ژ رۆژهلاتا ناڤين و خوه ب پشكەك ژ جفاكى نىڤدهولهتى دزانىت و دى بزاڤى كەت بو گرىدانا پهيوهندييان دگەل تەڤايا گەلین رۆژهلاتا ناڤين و جيهانى ، دى پشتگەرما بههڤرا ژيان و هاريكاريى سهخه مەرات بنه جهكرنا ئاشتى و تەناهيى و نه هيلانا ژيدرین ئالۆزكرنى و دژايه تيكرنا تيرۆريزمى و ريزگرتنى ل سەروره پيا وهلاتان، دهه مان دەم دا دى بزاڤى كەت بو گرىدانا تىكەلپين هەڤسووى (جيرانى) و موكمكرنا دادوه رپى و مافين مروڤى و هاريكاريى د ناڤه را گەل و وهلاتان دا. ژ ئالبه كى دىتر ڤه دى دهلەتا كوردستانى پيگير بيت ب په يمانامه و پيگهاتنين نىڤدهولهتى و ئەوان پيگهاتنان ژى ئەوين تايهت ب دياركرنا سنوورى دگەل دهلەتین هەڤسوو، هەر وهسان دى پابه ند بيت ب سنوورين دىروكى و جيۆگرافىين كوردستانا باشوور و دى كاركەت بو يه كئالكرنا هەموو كيشه و ئاريشه يان د گەل دهلەتا عىراقى ب رىكا دايالۆك و دانوستاندنى، ب ئاوايه كى ببىته دەرگه هەك بو بنه جهكرنا ئاشتى و تەناهيى و دهه مان دەم دا دى دهلەتا كوردستانى بزاڤى كەت ژ بو پشكداريكرنى د ئاڤاكرنا شارستانيه تا مروڤايهتى دا.

۷- هيزين پيشمه رگه مى هيزين چه كدارين كوردستانى نه، مولكى گەل كوردستانى نه، پيدڤيه ببنه سازيه كا نيشتمانى يا ڤه كرى ل بهر وهلاتين كوردستانى ب تەڤايى نه ته وه و پيگهاتان ڤه، هەر وهسان دى ريك ل بهر دامه زراندا ميلشيبان هيتە گرتن ل ژير هەر ناڤه كى بن.

۸- وهك گرهنتییهك بۆب دهستقهئینانا دادوهریی بۆ تهف وهلاتییان دئ دهولت لسه ربنه مایى سهروه رییا یاسایى و سه ربه خوهییا داوهریی هیته بنیاتنان.

۹- هه موو وه لاتی ئازاد و وه كه ه ئن ل به رامبه رى یاسایى د ماف و ئازادى و ئه ركین گشتى دا، كه رامه تا مرۆشى مافه كى سه ره كى و پاراستى یه، رىك ناهیه ته دان ژبه ر ره گه زى یان بنیاتی یان زمان و ئایین و بیروباوهر و سامان و جهى جفاكى و بۆچوو نیى سیاسى جوداهى د ناچه را وه لاتییان دا بیته كرن، ههروه سان دهولت دئ ئازادى و مافى ژنى و پشكدارىیا وئ د سه نته رین بریارى د پارێزیت، د هه مان دم دا دئ دهولت پیدقیین وان ته خ و جوینان دابین كه ت یین پیدقى ب پاراستنى.

۱۰- چ تاوان و سزا نابن هه كه ل دووف دهقه كى یاسایى نه بن، گومانلیكرى یى بى تاوانه هه تا وئ ده مى دادوه بریارى ل سه ر تاوانبارییا وئ دده ت، نابیت كه سین سقیل ل به رامبه رى دادگه هه كا شه ده ر یان دادگه هه كا له شكه رى بیته دادگه كرن، بیى بریارا پیشده م یا دادوه رى نابیت كه سى سقیل بیته دهسته سه ركرن یان پشكین یان زیندانكرن یان ئازادییا وئ یا كه سینی ژئ بیته ستاندىن. ههروه سان دهولت ئازادییا هه مان و لقینی بۆ ته قایا وه لاتییان گه ره نتى دكه ت.

۱۱- ره گه زنامه یا كوردستانى مافى ته ف وه لاتیین دهوله تى یه، نابیت ئه و مافه ژ وه لاتییان بیته ستاندىن یان ژ وه لاتی بیته ده ر یخستن یان رىكا هه گه ریانى بۆ وه لاتی لى بیته گرتن.

۱۲- دهولت دى ئازادىيا بيروباوهران و ئه نجامدانا ئه رك و رېوره سمېن ئايىنى گه رهننتى كهت و جهېن وان پارېزىت.

۱۳- ئازادىيا بيروباوهران و دهرېرنى و ئازادىيا رۆژنامه ثانى و ئامرازىن دى يېن راگه هاندنى دى هېته دابىن كرن، ب مهرجه كى نه بنه ئاسته ننگ ل بهر سنگى ژيانا تايهت و مافىن نه ته وه و پېكهاتان، هه كه ب برياره كا پېشدهم و ده مكى يا دياركرى نه بيت نابيت چاقدىرى بكه قېته سه ر ئاوايېن راگه هاندنى يان بېنه گرتن.

۱۴- مافى دامه زراندنا حزب و سه ندىكا و يه كىتى و جقات و سازيېن ئه هلى و ههروه سان مافى كۆمبوون و گىرانا خوه نيشادانېن ئاشتىيانه و پره نسيې ماف و ئازادىيېن بنگه هين بى بى بىپكرنا مافى خه لكه كى دى پاراستينه.

۱۵- حكومهت د سياسه تا خوه دا دى پشتا خوه ب گه شه پىدانا به رفره وه و شه گر و به رده وام و بنه مايېن حوكمدارييه كا باش و شه فاف و وه لاتىبوونه كا كوردستانىيا كارا گه رم كهت و دى كار بو پاراستنا كولتوورى وه لاتىنيى يى هه موو گه ل و پېكهاتان كهت، ههروه سان دى دهولت پېگير بيت ب پاراستنا سامانېن سرؤشتى (نه فت و گاز و ئاف و كانزايان) ل سه ر وى بنياتى كو ئه شه سامانې گشتىي ملله تينه و دى بنه ژىده رى ده ستقه ئىنانا به خته وه رىيا جفاكى و گره نتيكرنا پىدقيا تىيېن بنگه هين يېن وه لاتىيان و ناقتىدانا وه به ره ئىنانى و پاراستنا مافى به كار به رى و به ريكانه يه كا ئازاد و رىگريى ل پاوانكرنى، هه ر وه سان پاراستنا ژىنگه هى.

۱۶- مولكدارىيا تايىت يا پاراستىيە و نابىت بېى برىارا دادوهرى و بهرامبەر قەرەبوويە كا هەژى دەست لى بېتە دان.

۱۷- تەف وەلاتىيان ماف هەيە كارمە ندىيا (فەرمانبەرىيا) گشتى وەربگرن و مافى كاركرنى بۆ هەر كەسە كى يى گەرەنتى كرىە، هەرەوسان دەولەت دى كار كەت بۆ پەيداكرنا دەليقە يىن كارى بۆ تەقايە وەلاتىيان و دى بېگىرىبىت ب دەسنىشانكرنا ئاستى نزمىيا كرى، ب ئاوايە كى وەسا ئاستى ژيانا هەر وەلاتىيە كى دگەل كەرامەتە مرقۇقايە تىى بگونجىت.

۱۸- فېربوونا بنەرەتى ئىلزامىيە و دەولەت دى چاقدېرىيا تەقايى سازىين فېركرنى يىن گشتى و تايىت و ئەهلى كەت، ب رەنگە كى وەسان ببىتە ئامرازى پاراستنا ژىياتى (ئىنتما) و ناسنامە و كولتوورى. هەرەوسان دى دەولەت مافى فېربوونى، ئازادىيا ئەكادىمى، تويژاندنا زانستى، ئەفراندن و دەستقە ئىنانا زانستى و پىكگۆھارتنا زانىارىيان و بەلاقۆكان و پشكدارىيى د ژيانا رەوشەنبىرى و ھۆنەرى ب ھەموو شىواز و ھەموو رەنگىن چالاكىين رەوشەنبىرى گەرەنتى كەت، زىدەبارى سەر بەخوويە زانكۆيان و سەنتەرېن تويژاندنا زانستى. دەولەت دى بېگىرىبىت ب دابىنكرنا دەليقە يىن فېربوونا بى بەرامبەر ل دەزگە و سازىين فېركرنى.

۱۹- دى رىزل ژيانا تايىتە تا هەر مرقۆشە كى و پىكگۆھارتنا نامەيان و ئاخفتنىن تەلەفۆنى و پەيوەندىين ئەلكترۆنى ھىتە گرتن، تەقايى ئاوايىن دىترىن پەيوەندىيان دى ھىنە پاراستن، زىدەگاڭى ل سەر ناھىنە كرن و رىگرى ژى لى ناھىنە كرن بىى برىارا دادوهرى ئەو ژى بۆ دەمە كى دياركرى.

۲۰- ھەر ڪه سه ڪي مافي گره نتيڪرنا ڙيانه ڪا ته نا و ڙينگه هه ڪا پاك و بڙوين و دوور ڙ پيسبوونئ هه يه، هه ر ب ڦي ٺاوايي مافي دابينڪرنا خوارنه ڪا ساخلم و جهئ ڙيانئ و چاڦڊيرييا ساخلمي و ڪرنا وه رزشئ (سپورئ) هه يه، ڙيده باري بيمه يئ دڙي بيڪاريئ و نه خوڻسي و پيريئ ل دووڦ ريئمايئن ياسايي و هاريڪاربييا جڦاڪئ.

به‌لگه‌نامه |

به لگه نامه ژماره ۱

سه روکاتییا هه ریما کوردستانی

بیریارا هه ریمی

ژماره (۱۰۶) سال ۲۰۱۷

كۆمارى عىراقى
ھەرىما كوردستانى
سەرۆك

برىارا ھەرىمى
ژمارە (۱۰۶)

پشتگەرم ب ياسا سەرۆكاتىيا ھەرىما ژمارە (۱) سالا ۲۰۰۵ى يا ھەمواركرى، ب بەرچاڧوھەرگرتنا بەرژەوھەندىيا گشتى و پشتگەرم ب بنەمايىن مافى چارەنقىسى يى ژ ئالىي كۆمەلەيا گشتىيا نەتەوھەيىن ھەڧگرتى و ياسايىن نافدولەتەيىن بۆ گەل و نەتەوھەيىن جىھانى باوھرى پىھاتىيەدان و ل دووڧ وى پرەنسىپى كو گەلى كوردستانى گەلەكى خوەدى تايبەتمەندىيىن خوەيە ژ خاك و زمان و كولتوور و دىرۆك و ناسنامە و ھەموو ئەو پەسنە تىدا ھەنە كو ب تەڧ پىكھاتنىيىن خوە ڧە و ل دووڧ تەڧ پىڧھەريىن مرۆڧايەتى و نىڧدەولەتى وەك گەل بىتتە ناسكرن و ماف ھەيە برىارى ل سەر دياركرنا ئاوايى ژيان و پاشەرۆژا خوە بەدەت.

ژ دەسپيڤکا دامه‌زراندنا ده‌وله‌تا عيراقی څه گه‌لی کوردستانی خه‌باتا کری ژ بو چه‌سپاندنا مافیڼ خوه و بهه‌قرا ژيانه‌کا ئاشتیاننه دگه‌ل گه‌لین دی یین عيراقی و دا کو مانا وی وه‌ک گه‌ل یا پاراستی بیت، ژ نه‌نجامی خه‌باتا ده‌هان سالان یا ته‌څگه‌را رزگاربخوازا گه‌لی کوردستانی د چه‌ندین قوناغیڼ جودا دا ده‌سته‌لاتدارین عيراقی هنده‌ک پرۆژه و په‌یمان داینه خه‌لکی کوردستانی، هه‌رچه‌نده ئه‌و پرۆژه و په‌یمانه دگه‌ل ئارمانج و قوربانییڼ گه‌لی مه‌ نه‌دگونجان، وه‌ک نموونه دی ئاماژه ب هنده‌کان ژ وان که‌ین وه‌ک: به‌یانا بریتانی - عيراقی یا سال ۱۹۲۲ی ده‌رباره‌ی دامه‌زراندنا حکومه‌ته‌کا کوردی و یاسا زمانین خوه‌جه‌ی ژماره (۷۴) سال ۱۹۳۱ و داخویانیا فه‌رمییا عيراقی ده‌رباره‌ی وان په‌یمانان یین داینه کوما ملله‌تان و پیگیربوونا عيراقی ب بجه‌ئینانا خواندنا کوردی ل کوردستانی، هه‌روه‌سان ماده‌یی (۳) ژ ده‌ستورا ده‌مکییا عيراقی یا سال ۱۹۵۸ی و پرۆژه‌یی ریڅه‌به‌رییا نه‌سه‌نترالیزما عيراقی یی سال ۱۹۶۳ی و یاسای ئۆتۆنۆمی ژماره (۳۳) بو کوردستانا عيراقی سال ۱۹۷۴ی و ماده‌یی (۵۸) ژ یاسا ریڅه‌برنا ده‌وله‌تی د قوناغا راگۆهاستنی دا ل سال ۲۰۰۴ی. حکومه‌تین یه‌ک ل دووڅ یه‌کین عيراقی نه‌ تنی ئه‌څ دیکۆمیتنه بنپیکرینه و پشتگوه‌څه هاقیتینه به‌لکی ب ئاگر و ئاسنی به‌رسقا داخوازا کوردان بو مافیڼ وان یین ره‌وا دایه و د نه‌نجام دا کاره‌ساتین تراجیدی و مالویرانی بو کوردستانی ب دووڅ څه هاتینه، مینا جینوسایدا گه‌لی کورد ل ژیر ناڅی پرۆسه‌یا نه‌نفال، راگۆهاستنا و ب زۆری ئاکنجیکرنی و ویرانکرنا گوند و ئافاهی و ژیرخانا ئابووری و بکارئینانا چه‌کی کیمیایی یی قه‌ده‌غه‌کری ل سه‌ر ئاستی نیڅده‌وله‌تی دژی خه‌لکی سڅیل.

ههروهسان پشستی رزگار کرنا عێراقی ل سالای ۲۰۰۳م و ههرفتننا رژیما به عسی و دروستبوونا دهلیقهیهکا نوو کو عێراق ل سهر بنه مایه کئی دیموکراسی و سازییان و وهلاتییوونئی بیته شه دامه زراندن کو مافی هه موو پیکهاتان تیدا پاراستی بیت. زیده باری وان هه موو دژواری و قوربانییین ب سهری گه لی کوردستانی هاتین به لی د ریکا نوونه ریین خوه دا پشکدارییه کا چه له نگ د بنیاتنانه قا عێراقی و دارشتنا دهستووری عێراقی یی سالای ۲۰۰۵م کر، ئه وه دهستووری بوویه بنیات بۆ ئاا کرنا دهوله ته کا دیموکراسی فیدرالی په رله مانی و فره حزبی ل سهر بنه مایین پهنسیپی هه فگرتنه کا ئاره زوومه ندانه و دیار کرنا بنه مایین پاراستنا مافین پیکهاتان و چاره سه ر کرنا ئاریشه یین دیرۆکیین وه لاتی. په لی پشستی بۆرینا چه ندین سالان ژ ژیی قی دهستووری، هیژ عێراق یا په ژ بنپیکرین به رچا قین دهستووری و بنه مایین دهوله تا نوو یا عێراقی ل سهر هاتییه دامه زراندن کو لیکه کرنا ماف و دهسته لاتان د ناقبه را حکومه تا نا هندی و هه ریمی دا.

گرنگترین ستوونین سیسته می فیدرالیزم ل سهر هاتییه ئاا کرنا لیکه کرنا داها ت و سامانی و دیار کرنا سنووری هه ریما کوردستانی یه، هندی په یوه ندی ب داها تی شه هه ی پشکا هه ریما کوردستانی هاتییه برین (قوت کرن)، هندی په یوه ندی ب دیار کرنا سنووری هه ریما کوردستانی شه هه ی هه رچه نده ده شه ریین کوردستانیین ده ر شه ی سنووری هه ریمی ژ ئالیی دیرۆکی و جیوگرافی و دیموگرافی شه پشکه کن ژ کوردستانی، به لی ب مه ره ما دیار کرنا نیاز پاکیی سه ر کردایه تییا سیاسییا کوردستانی رازیبوو ل سهر ماده یی (۱۴۰)

دهستووری کو نه خشه پیکهک بو دانا یه و دخیال داوییا ۲۰۰۷ئ
 راپرسییهک (ریفراندۆمهک) ل وان ده هه ران هاتبا کرن و وی خه لکی ب
 ئازادی بریار ل سه ر پاشه روژا خوه دابا. سه رکردایه تییا سیاسی ل
 هه ریما کوردستانی چه ند جار ان ته که ز کریه کو ئه و د پیگیرن ب
 ئه نجامین راپرسیی ب هه ر ره نگه کی بن، به لئ حکومتا عیراقئ بجه
 نه ئینا. ههروه سان ئی حکومتی پیکیئینانا جقاتا فیدرال ل دوو ف
 ماده یی (۶۵)ئ دهستووری ب پشت گو ه هه هائیت تیه.

ههروهک د بیاچه یا دهستووری دا هاتی گه لئین عیراقئ ب ئازادی و
 ئاره زوومه ندانه ئه ف هه فگرتنه هلبژارتییه، " پیگیریکرن ب ئی
 دهستووری دئ یه کیتییا ئاره زوومه ندانه یا عیراقئ و گه ل و خاک و
 سهروه رییا وی پاریزیت"، به روژای بنییکرنا به ندین دهستووری دئ
 بیته ئه گه ری ژیک هه هه تیانی.

ژ هه ریژا به رده و امییا حکومت و سه رکردایه تییا سیاسییا عیراقئ ل
 سه ر سیاسه تا بنییکرن و پیگیرینه کرنی ب دهستووری و ب پشت گو ه
 هه هائیتنا ماف و داخوازین گه لی کوردستانی و ژبه ر کو کاودانی
 ده هه ری و کوردستانی ب گشتی وی عیراقئ ب تایبه تی پیدقی دکه ت
 بریاره ک یه کئالیکه ر بو پاشه روژا ئی گه لی بیته دان، پشتی کۆمبوون و
 پرسپییکرنی دگه ل ئالیین سیاسیین کوردستانی ب هه موو پیکهاتین وی
 هه ل روژا ۶/۷/۲۰۱۷ ئه م گه هشتینه وی ئه نجامی کو دقیت بزقرینه هه
 بو را و هه ز و قیانا گه لی خوه دا ئه و بریارئ ل سه ر دا هاتی و
 چاره نفیسی خوه بدهن و ل سه ر ئی بنه مایی مه ئه ف بریاره دا:

۱- ئەنجامدانا راپرسییا گشتی ل رۆژا (۲۰۱۷/۹/۲۵) ل سهرانسەری
هەرێما کوردستانی و دەرژێن کوردستانی دەرژەیی رێقەبەرێیا
هەرێما کوردستانی.

۲- پرۆسەیا راپرسیی دێ ب دەنگدانەکا گشتی نەهینی راستەخووە و ئازاد
بیت، پرۆسە دێ دەمژمێر هەشتی سێدیدی دەسپێکەت و دەمژمێر
شەشی ئێفاری ب داوی هێت.

۳- ب مەرەما بجهئینانا مافی چارەنقیسی پشکدارین پرۆسەیی ب
بەلی یان نەخیر دێ بەرسقا پرسیا رازیری دەن، ئەو ژێ ب دانانا
نیشانا راست بەرامبەری هلبژارتنی.

• ئەری تە دقیت هەرێما کوردستانی و دەرژێن کوردستانی
دەرژەیی رێقەبەرێیا هەریمی ببنە دەولەتەکا سەر بەخووە؟

- بەلی

- نە

۴- دقیت دەنگدەری شیانین دەنگدانێ هەبن ل دووفا یاسا و
رێنمایین کاریکری.

۵- کارتا دەنگدانێ دێ ب زمانین کوردی و عەرەبی و تورکمانی و
سریان ب رۆهنی هێتە چاپکرن.

۶- ئەو هلبژارتنا پرانییا دەنگان دەستقەدئینیت دێ ب سەرکەتی
هێتە هژمار کرن و دێ بیتە حەز و قیانا گشتیا گەلی کوردستانی ب
تەقیا پیکهاتین وی قە.

۷- هندی په یوه ندى ب تۆمارا دهنگدهران و ريكلام و دهنگدانى و تاوانا هلبژارتنى شه ههى دى حوكمىن ياسايا هلبژارتنان يا په رله مانى كوردستانى هژمار (۱) سالا ۱۹۹۲مى هه مواركرى و ياسايين په يوه ندىدار ل سهر هينه بجهئنان.

۸- كۆمىسيؤنا بلندا سه ربه خوهيا هلبژارتنان و راپرسىي ل هه رىما كوردستانى دى ب ئه ركى ئه نجامدانا سه ربه رشتىكرنا راپرسىي و به رهه ئكرنا تۆمارا دهنگدهران و جوداكرن و هژماركرنا دهنگان و راگه هاندنا ئه نجامان رابيت. بو ئى چه ندى ئى دى ل دووڤ رىنمايى و برگه يىن ياسايين په يوه ندىدار و ستانداردين جيهانى چيت.

۹- كۆمىسيؤنا بلندا سه ربه خوهيا هلبژارتنان و راپرسىي ژبو بجهئنانا ئى پرۆسه يى دى هه ئكارىي دگه ل جقاتا بلندا راپرسىي ل كوردستانى كهت.

۱۰- نابيت سازيىن حكومه تى و حزبان ب چ ئاوايه كى مائىتكرنى د كاروبارىن به رپرس و سه په رشتكار و ئه نجامده رىن راپرسىي بكن، رىك ناهي ته دان بو چ كه سه كى و ئالييه كى مائىتكرنى د كاروبار و ده ستهلانى كۆمىسيؤنا بلندا سه ربه خوهيا هلبژارتنان و راپرسىي بكهت ده مى ئه ركىن ب بئالى و سه ربه خوهيى و ده ستپاكي و ئاشكرايى ل دووڤ ياساي ئه نجام دهن.

۱۱- پىدقشيه ئاليين په يوه ندىدار ب به رفره هى ده ليقه يا پشكدارىي بدنه هه موو خه لكى وه لاتی و ئازادىيا دهنگدانى و خرڤه بوونى و

دەرپرینا بۆچوونى ل دووف ياسا و رینمایيان بپاریزن و ههڤکاریه دگه ل کۆمیسىۆنا بلندا سه ره به خوهیا هلبژارتنان و راپرسیه بکه ن بۆ ب ساناهى ریشه چوونا کرایارا راپرسیه.

۱۲- دابینکړنا پشکداریا ئالیین په یوه ندىدار یین فهرمى و نه فهرمى و ریکخستیین چقاکی سقیل و میدیا ژبو چاډیریکړنا کاروبارین ریکلامى و ریشه چوونا دهنگدانى و جوداکرن و هه ژمارکړنا دهنگان و راگهاندنا ئه نجامان.

۱۳- کۆمیسىۆنا بلندا سه ره به خوهیا هلبژارتنان و راپرسیه دى ریکى ل بهر پشکداریا ره نه ندا کوردستانى ل ده رقه ی وه لاتی د راپرسیه دا خوش که ت.

مه سعود بارزانی

سه رۆكى هه ریمما کوردستانى

۲۰۱۷/۶/۸

جمهورية العراق
 إقليم كوردستان
 الرئيس

كۆماری عێراق
 هه‌ریمی كوردستان
 سه‌رۆك

فهرمائی هه‌ریمی

ژماره (۱۰۶)

پاڵپشت به یاسای سه‌رۆکایه‌تی هه‌ریمی کوردستان ژماره (۱) ی سالی ۲۰۰۵ ی هه‌موارکراو، و به له‌به‌رچاواگرته‌نی به‌رژه‌وه‌ندی گه‌شتی و پشت به‌ست به‌ بنه‌مای مافی چاره‌ی خۆنووسین که مافیکی دانپێتراوه له‌لایه‌ن کۆمه‌له‌ی گه‌شتی نه‌تیره به‌کگرتوه‌کان و یاسا نێوده‌وله‌تییه‌کان بۆ گه‌لانی جیهان و نه‌توه‌کان، و به‌و پێیه‌ی گه‌ل کوردستان گه‌لێکی خاوه‌ن هه‌موو تاییه‌ته‌ندییه‌کانی خۆیه‌تی له‌ رووی خاک و زمان و کلتور و میژوو و شوناس و گه‌شت به‌ماکانی پێناساندنی وه‌کو گه‌لێک به‌ هه‌موو پێکهاته‌کانییه‌وه، به‌ هه‌موو پێوه‌ره‌ مرۆیی و نێوده‌وله‌تییه‌کان مافی هه‌یه‌ به‌بریار بدات له‌سه‌ر دیاریکردنی جووری ژیان و داها‌تووی خۆی.

گه‌ل کوردستان هه‌ر له‌ دروستبوونی ده‌وله‌تی عێراقه‌وه خه‌بات و تیکۆشانی کردوه بۆ چه‌سپاندنی مافه‌کانی و بۆ پێکه‌وه ژيانیکێ ناشتیانه له‌گه‌ل گه‌لانی تری عێراقی، بۆ ئه‌وه‌ی بوونی وه‌کو گه‌لێک پارێزراو بێت. له‌ نه‌جای خه‌باتی ده‌یان سه‌له‌ی بزوتنه‌وه‌ی رژگاریخواری گه‌ل کوردستان، له‌ چه‌ندین قو‌ناغه‌دا هه‌ندیک پرۆژه و به‌لێنی پێدراون له‌لایه‌ن ده‌سه‌لاتدارانی عێراقه‌وه، هه‌رچه‌نده‌ ئه‌و ماف و به‌لێنانه به‌ ته‌واوی نه‌ده‌گونجان له‌گه‌ل ئاما‌نجه‌کان و قوربانیادی گه‌له‌که‌مان. نموونه‌ بۆ ئهم پرۆژه و به‌لێنانه ده‌کریت ئاماژه‌ بدری به‌ به‌یانی به‌ریقانی - عێراقی له‌ سالی ۱۹۲۲ ده‌رباره‌ی دامه‌زاندنی حکومه‌تیکی کوردی، یاسای زمانه‌ خۆجێیه‌کان ژماره (۷۴) ی سالی ۱۹۲۱، لێدوانی فه‌رمی عێراق ده‌رباره‌ی به‌لێنه‌کانی عێراق بۆ کۆمه‌له‌ی نه‌توه‌کان، په‌یوه‌ستیوونی عێراق به‌ جێیه‌جێکردنی خۆیندنی کوردی له‌ کوردستاندا؛ ماده‌ده‌ی (۲) له‌ ده‌ستووری کاتی عێراقی سالی ۱۹۵۸، پرۆژه‌ی ئیداره‌ی لامه‌رکه‌زی له‌ عێراق له‌ سالی ۱۹۶۲، به‌یانی ۲۹ ی حوزه‌ییرانی سالی ۱۹۶۶، رێکه‌وتنه‌مه‌ی ۱۱ ئازاری سالی ۱۹۷۰، یاسای ئۆتۆنۆمی ژماره (۲۳) بۆ

جمهورية العراق
إقليم كردستان
الرئيس

كوردستان
هه رهگه ئێه
سه رزك

كوردستان - عێراق ساڵی ۱۹۷۴ ، ماددهی ۵۸ له یاسای بهریوهبردنی دهولهت له قۇناغی گواستهوه ساڵی ۲۰۰۴ .

حكومهته یهك له دواى یهكەكانى عێراق نهك ههه بهلگه نامه كانیان پیشیل کردوو و پشتگوێ خستوو، بهلكو وهلامى داواكارییهكانى گهه كورد بۆ مافه رهواكانیان به ناگر و ئاسن داوهتهوه ، و ئهجامهكهى كارسات و مالوێرانى بووه بۆ كوردستان، وهك جینۆسایدكردنى گهه كورد لهژێر ناوى ئهفغال، راگواستهوهى و نیشهتهجێكردنى زۆرهملی، خاپووركردنى گوند و ئاوابیهكان و ژێرخانى ئابوورى، و بهكارهێنانى گازی ژههراوى قهدهغهكراو لهسهه ئاستى نیودهولهتی له دژی خهلكى سیفیل.

ههروهها دوابه دواى پرۆسهى رزگارکردنى عێراق له ساڵی ۲۰۰۳ و روخانى رژیمی پیشووی بهعس، و هاتنه پیشهوهى دهرفهتیكى نوى بۆ بنیادنانى عێراق لهسهه بنهمای دیموکراتى و دامهزراوهیى و هاوڵاتیبوون كه مافى ههموو پێكهاتهكان تێیدا پارێزراو بیته، گهه كوردستان سههرهپای ههموو نههامةتى و قوربانیدانى، بهشدارییهكى كارای كرد له رێگهى نوێنهرهكانییهوه بۆ بنیاتنانى عێراقى نوى و دارشتنى دهستورى عێراقى له ساڵی ۲۰۰۵ كه بووه بناغهیهك بۆ دروستکردنى دهولهتی دیموکراتى فیدرالی پههلهمانى فرهجیزی لهسهه بنهمای پرهنسیپى یهكیتی ئارهزومهندانه، و دیاریکردنى بنهماكانى پاراستنى مافى پێكهاتهكان و چارهسههركردنى كیشه میژووییهكانى وولات، بهلام له دواى تێپههپوونى چهندین سال له تهمهنى ئهم دهستوره ، عێراق هیشهتا پهه له پیشیلکاری زهقى یاسایی و دهستورى و ئهه بنهمایانهی كه دهولهتی نوێى عێراقى لهسههرى دامهزرا له دابهشکردنى ماف و دهسهلاتهكان له نێوان ئاوهند و ههریم.

گرنگترین پایهكانى سیستهمى فیدرالی دابهشکردنى داهاات و دیاریکردنى سنوورى ههریمى كوردستانه. لهرووى داراییهوه بودجهی ههریم بپدرا. لهرووى دیاریکردنى سنوورهوه، هههچنده ناوچه كوردستانییهكانى دهروهه ئیدارهى ههریم لهرووى میژوو و جوگرافیا و دیموگرافییهوه

جمهورية العراق
 إقليم كوردستان
 الرئيس

كۆماری عێراق
 هەرێمی كوردستان
 سەرۆك

بەشێكێن لە كوردستان، بەلام سەرکردایەتی سیاسی كوردستان بۆ سەلماندنی نێهتپاکی و چارەسەرکردنی ئاشتیانە پێشكەرمهزانمان بوون لەسەر ئاوەڕۆکی ماددە (١٤٠) ی دەستورەكە نەخشە رێگایەکی داننا و دەبواوە تا كۆتایی سالی ٢٠٠٧ پێشكەرمهزانمان راپرسی گشتی ئەنجام بدریت، تاكوو دانیشتوانی ئهو دەقەرانه به ویستی ئازادانە خۆیان بریار لەسەر داهااتووی خۆیان بدم. و سەرکردایەتی كوردستان چەندین جار دووپاتیان کردووە كە پابەندن بە ئەنجامی راپرسیەكە هەرچیەك بێت، بەلام حكومەتی عێراقی جێبەجێ نەكرد. هەرۆهەا دروستکردنی ئەنجومەنی فیدرالیەش بەپێی ماددە (٦٥) ی دەستور پشنگوی خرا.

هەرۆهەك لە دیباچەي دەستوردا هااتوووە گەلانی عێراق بە ئازادی و ئازەزومەندانە ئەم یەكێتیەیان هەلبژاردوو، و "پابەندبوون بەم دەستورە یەكێتی ئازەزومەندانەي عێراق و گەلەكەي و خاكەكەي و سەرۆهەریەكەي دەپارێزی". بە پێچەوانەو پێشێلکردنی بەندەكانی دەبێتە هۆكاری لێكترزان.

بەهۆی بەردوامبوونی حكومەت و سەرکردایەتی سیاسی عێراقی لەسەر سیاسەتی پێشێلکردن و پابەندنەبوون بە ئاوەڕۆکی دەستور، و پشنگوێخستنی ماف و داواكارییەكانی گەلی كوردستان، و بەو پێیەي باروودوخی ناوچەكە و جیهان بە گشتی و عێراق بە تایبەتی وادەخوێژێت بریارێکی یەكلاكسەرۆهە بدریت بۆ داهااتووی ئەم گەلە، و داوایەدوای كۆبوونەو و راوێژلەگەل لایەنە سیاسیەكانی كوردستان بە گشت پێكهااتەكانیەو لە رۆژی ٢٠١٧/٦/٧، گەیشتیە ئهو دەرهەنجامەي كە پێویستە بگەرێنەو بۆ را و ئێرادی گەلەكەمان بۆ بریاردان لەسەر چارەنووس و داهااتووی خۆیان، و لەسەر ئهو بنەمایانە بریارماندا بە:

١. ئەنجامدانی راپرسی گشتی لە رۆژی (٢٠١٧/٩/٢٥) لە سەرتاسەری هەرێمی كوردستان و ناوچە كوردستانیەكانی دەرۆهەي ئیدارەي هەرێم.
٢. پێشكەرمهزانمان راپرسی بە دەنگدانێکی گشتی نەهێنی راستەوخۆی ئازاد ئەنجام دەدریت. پێشكەرمهزانمان كاتژمێر هەشتی بەیانی دەستپێدەكات و تا شەشی ئێوارە بەردوام دەبێت

جمهورية العراق
 إقليم كورستان
 الرئيس

گۆماری عێراق
 هەرێمی کورستان
 سەرۆک

۳. به مەبەستی جێبەجێ کردنی مافی چارەنوس، بەشداربووانی پرۆسەکە بە بەلێ بیان نەخیز وەلامی ئەم پرسیارە لای خوارەوه دەدەنەوه، ئەویش بە دانانی هێمای راست بەرامبەری.
 - ئایە دەتەوێ هەرێمی کوردستان و ناوچە کوردستانییهکانی دەرەوی ئیدارەیی هەرێم بێتە دەولەتێکی سەر بەخۆ؟
 - بەلێ
 - نەخیز
۴. پێیوستە دەنگدەر شیاوی دەنگدانی تێدا بێت بە پێنی یاسا و رێنماییە پەیرهوکرراوەکان.
۵. کارتێ دەنگدان بە زمانەکانی کوردی و عەرەبی و تورکمانی و سریانی بە شیۆدی چاپکراو بە روونی دەنوسرێت.
۶. ئەو بژاردەییە کە زۆرینەیی دەنگ وەرەگرتت بە براوە ئەژمار دەکرتت، و دەبێتە ئیرادەیی گشتی گەلی کوردستان بە گشت پێکھاتەکانییەوه.
۷. سەبارەت بە تۆماری دەنگدەران و ریکلام و دەنگدان و تاوانی هەلبژاردن ئەو ئەحکامانەیی لە یاسای هەلبژاردنی پەرلەمانی کوردستان ژمارە (۱) ی سالی ۱۹۹۲ ی هەموارکراو و یاسا پەيوەندیدارەکاندا هاتوون جێبەجێ دەکرتن.
۸. کۆمسیۆنی بالای سەر بەخۆی هەلبژاردن و پاپرسی لە کوردستان هەڵدەستتت بە ئەنجامدان و سەرپەرشتی کردنی پاپرسیەکە و ئامادەکردنی تۆماری دەنگدەران و جیاکردنەوه و ژماردنی دەنگەکان و بلاوکردنەوهی ئەنجامەکانی. لەم بارەیشەوه پەیرهوی رێنمایی و ئەحکامی یاسا پەيوەندیدارەکان و ستاندرە جیھانییەکان دەکات.
۹. کۆمسیۆنی بالای سەر بەخۆی هەلبژاردن و پاپرسی هەماھەنگی دەکات لەگەڵ ئەنجومەنی بالای پاپرسی لە کوردستان بۆ جێبەجێکردنی پرۆسەکە.
۱۰. دامەزراوە حکومەتەکان و حیزبییەکان بۆیان نییە بەھێج شیۆدیەک لە شیۆدەکان دەستێوەردان بکەن لە کاروباری بەرپرسیان و سەرپەرشتیاران و ئەنجامدەران پڕۆسەیی پاپرسی، و ریگا ناردتت هێج کەس و لایەنێک دەستبختە ناو کاروبار و دەسلالەکانی کۆمسیۆنی بالای

جمهورية العراق
 إقليم كوردستان
 الرئيس

كۆساری عێراق
 هەرجمی كوردستان
 سەرۆك

سەربەخۆی هەلبژاردن و راپرسی لە کاتی ئەنجامدانی ئەركەکانی بە بێلایەتانه و سەربەخۆیی و دەستپاکی و ئاشکرای تەواو بە پێی یاساکان.

۱۱. لایەنە پەيوەندیدارەکان بۆاری پێویست دەپەخسێنن بۆ بەشداری کردنی تێکرای ئەندامانی گەل و گرهنتی ئازادی رادەربێین و گریوئەوه و هاتوچۆ و دەنگدان بە پێی یاسا پەیرهوکرۆهکان دەکەن ، و ئاسانکاری و هەماهەنگی دەکەن لەگەڵ کۆمسیۆنی بالای سەربەخۆی هەلبژاردن و راپرسی بۆ بەریوەچوونی پرۆسەکە.

۱۲. مسۆگەرکردنی بەشداریکردنی لایەنە پەيوەندیدارە بیانییە فەرمی و نافەرمییەکان و رێکخراوەکانی کۆمەلگەیی مەدەنی و میدیا لە چاودێریکردنی گشت کاروباری ریکلام و بەریوەچوونی دەنگدان و جیاکردنەوه و ژماردنی دەنگەکان و بلاوکردنەوهی ئەنجامەکان.

۱۳. کۆمسیۆنی بالای سەربەخۆی هەلبژاردن و راپرسی کار دەکات بۆ رەخساندنی بوار بۆ بەشداری رەوهندی کوردستانی لە دەرەوه لەم راپرسیەدا.

 مسعود بارزانی

سەرۆکی هەریمی کوردستان

هەولێر

۲۰۱۷/۶/۸

بۆدىرۆكى ۲۳۹

بەلگە نامە ھۆمار ۲

سەرۆكاتىيا ھەرىما كوردستانى

بىرىار

ژمارە (۴) ساللا ۲۰۱۷

کۆمارا عیراقی
 هەریمما کوردستانی
 سەرۆک

بریار
 ژماره (۴) سالا ۲۰۱۷

ل سەر روژناهییا کۆمبوونین جقاتا بلندا ریفراندۆم ل ۲۰۱۷/۸/۲۳ و ل ۲۰۱۷/۸/۲۷
 و ب مەرهما پتر ب سه رو به رکرنا کاروبارین جقاتی بریار هاته دان ب:

یهك: پیکئینانا سکر تار ییه تا جقاتی

أ. پیکئینانا (سکر تار ییه تا) جقاتا بلندا ریفراندۆم ب سه ریه رشتییا هیژا (فواد
 حسین) سه روکی دیوانا سه روکاتییا هه ریمی و ب پشکدارییا هیژایین ژیری:

۱. هشیار زیباری.
۲. سه عدی ئەحمەد پیره.
۳. خه لیل ئیبراهیم.
۴. عه بدولره حمان فارس (ئه بو کاروان).
۵. به هه من حسین
۶. نوونه رین پیکهاتان ل هه ریمما کوردستانی.
۷. دلشاد شه هاب (نوونه ری جقاتا وه زیران).
۸. نوونه ری په رله مانئ کوردستانی.

ت- ئەرك و كارين سكرتاربييه تي دي ب ئاوايي ژيري بن:

۱. ريکخستنا کۆمبونين جقاتا بلندا ريفراندۆم و ديکيۆميينتکرنا وان.
۲. بهرهبه فکرنه ئه جيئندا يين کۆمبونين جقاتا بلندا ريفراندۆم.
۳. دوو هچوونا بريارين جقاتا بلندا ريفراندۆم و ئاگه هدارکرنا جقاتا بلند ب ئه نجامان.
۴. هه شکاری دگه ل حکومه تا عيراقا فيدرال و وه لاتين بياني و هه فسوويين هه ريما کوردستاني و ريکخستنا سه ره دانين شاندين دانوستاندنان.

دو: پيکئينا نا کۆمپته يا راگه هاندني

أ. پيکئينا نا (کۆمپته يا راگه هاندني) ب سه ره پهرشتيا هيژا (مه لا به ختيار) و پشکداريا هيژايين ژيري:

۱. مه حمود محه مه د/ بهرپرسی راگه هاندنا پارتيا ديموکراتا کوردستاني.
۲. يه حيا ريشاوه يي/ بهرپرسی يه کگرتووي ئيسلامي کوردستان.
۳. هه ندرين ئه حمه د/ بهرپرسی راگه هاندنا حزبا شيو عيا عيراق.
۴. هيوا سه يد سه ليم/ بهرپرسی راگه هاندنا حزبا زه حمه تکيشين کوردستاني
۵. نوونه ري پيکه اتان ل هه ريما کوردستاني
۶. عه بدوللا ئه نوهر عه بدوللا/ سه رۆکاتيا هه ريمن
۷. زکري موسا وسو/ سه رۆکاتيا هه ريمن

ب. کۆمپته يا راگه هاندني دي ب ئه رکين ژيري رابيت:

۱. بهرهبه فکرنه راگه هاندن و چالاکيئين راگه هاندنا ناخوه و عه ره بي و جيهاني.
۲. ئاشناکرنا وه لاتين هه ريما کوردستاني ب ريفراندۆم.

۳. ئاقتىدانا ۋە لاتىيان بۆپشكدارىي د رىفراندۆم دا.
 س: ھلبزارتنا ھىژا (فوءاد حسيىن) سەرۆكى ديوانا سەرۆكاتىيا ھەرىمى ۋەك
 ئاخفتنكەر (پەيفدارى) جقاتا بلندا رىفراندۆم.
 چوار: بەرھەڭكرنا رەشئقىسى بەلگە نامە (دىكىۆمىنت) ئىن تايىبەت ب مافى يىكھاتان
 ل ھەرىما كوردستانى ب سەرپەرشتىيا ھىژا (خەلىل ئىبراھىم).
 يىنج: بەرھەڭكرنا رەشئقىسى (راگەھاندنا بنەمايىن سەرەكىيىن دەولەتتى) ل دەولەتا
 داھاتىيا كوردستانى ب سەرپەرشتىيا ھىژا (د. كاۋە مەحمود).
 شەش: ھنارتنا شاندىكى بۆسەرەدانا ئالىيىن عەرەبىيىن كەركووكى.
 ئەف بىيارە دى ژ رۆژا دەرکەتنى قە ھىتە بجھىيانان.

مەسعود بارزانی

سەرۆكى جقاتا بلندا رىفراندۆم

ھەولير

۲۰۱۷/۹/۱۱

جمهورية العراق
إقليم كورستان
الرئيس

گوماری عیراق
هه رهیمی کورستان
سه رۆک

بیرار

ژماره (٤) سانی ۲۰۱۷

له سهه رۆشنایی کۆبوونه وه کانی نهجومه نی بالای ریفرا ندۆم له ۲۳/۸/۲۰۱۷ و
له ۲۷/۸/۲۰۱۷ و به مه بهستی زیاتر ریکه ستنی کاروباری نهجومه ن ، بریار درا به :

یه که م : پینکه تانی سکر تار یه تی نهجومه ن

۱. پینکه تانی (سکر تار یه تی) بق نهجومه نی بالای ریفرا ندۆم به سه په ره ستنی به رین
(فواد حسین) سه رۆکی دیوانی سه رۆکایه تی هه ریم، و به شداری نه م به رینانه ی خواره وه

۱. هوشیار زبیری

۲. سه عدی نه جمه د پیره

۳. خلیل ابراهیم

۴. عبدا الرحمن فارس (ابوکاروان)

۵. به هه م ن حسین

۶. نوینه رانی پینکه اته کان له هه ریمی کورستان

۷. دلشاد شه هاب/ نوینه ری نهجومه نی وه زیران

۸. نوینه ری په رله مانی کورستان

ب. نه رک و کاره کانی سکر تار یه تی به م شیوه ی خواره وه ده بیته

۱. ریکه ستنی کۆبوونه وه کانی نهجومه نی بالای ریفرا ندۆم و دۆکیۆمیته کردنیان.

۲. ئاماده کردنی نه جیندای کۆبوونه وه کانی نهجومه نی بالای ریفرا ندۆم.

جمهورية العراق
 إقليم كوردستان
 الرئيس

كۆماری عێراق
 هه‌ریه‌ی كۆرۆستان
 سه‌رۆك

٣. به‌دواداچوون بۆ بریاره‌كانی ئه‌نجومه‌نی باڵای ریفرااندۆم و ئاگاداركردنی ئه‌ندامانی ئه‌نجومه‌نی باڵا له‌ ده‌رئه‌نجامه‌كان.
٤. هه‌ماهه‌نگی له‌گه‌ڵ حكومه‌تی عێراقی فیدرال، و وولاتانی بیانی و دراوسێی هه‌ریه‌ی كوردستان و رێكخستنی سه‌ردانه‌كانی شانیدی دانوساندن.

دووهم : پێکهێنانی لیژنه‌ی راگه‌یاندن

- أ. پێکهێنانی (لیژنه‌ی راگه‌یاندن) به‌ سه‌رپه‌رشته‌ی به‌رێز (مه‌لا به‌ختیار) و به‌شداری ئه‌م به‌پێژانه‌ی خواره‌وه
 ١. محمود محمد/ به‌رپرسی مه‌کته‌بی راگه‌یانندی پارتی دیموکراتی کوردستان
 ٢. یه‌حیا رێشاوه‌یی/ به‌رپرسی راگه‌یانندی یه‌کگرتووی ئیسلامی کوردستان
 ٣. هندریژن ئه‌حمه‌د/ به‌رپرسی راگه‌یانندی حیزبی شیوعی کوردستان
 ٤. هیوا سید سلیم/ به‌رپرسی راگه‌یانندی حیزبی زه‌حمه‌ت‌کێشانی کوردستان
 ٥. نوینه‌رانی پێکهاته‌کان له‌ هه‌ریه‌ی کوردستان
 ٦. عبدالله انور عبدالله/ سه‌رۆکایه‌تی هه‌ریم
 ٧. زکری موسی وسو/ سه‌رۆکایه‌تی هه‌ریم
- ب. لیژنه‌ی راگه‌یاندن هه‌له‌ده‌ستت به‌م ئه‌رکانه‌ی خواره‌وه:
 ١. تاماده‌کردنی پرۆگرام و چالاکیه‌کانی راگه‌یانندی ناوخۆ و عه‌ره‌بی و جیهانی
 ٢. ئاشناکردنی هاولاتیان ده‌رباره‌ی پرۆسه‌ی ریفرااندۆم.
 ٣. هاندانی هاولاتیانی کوردستان بۆ به‌شداریکردن له‌ پرۆسه‌ی ریفرااندۆم

جمهورية العراق
إقليم كورستان
الرئيس

كۆماری عێراق
هه رێخى كورستان
سه روک

سێتیه م: ههلبژاردنى به پێژ (د.فؤاد حسين) سه روکى ديوانى سه روکايه تى هه رێم به
(بوته بيژى ئه نجومه نى بالاي ريفراندم).

چوارهم: ئاماده كردنى ره شنوووسى به لگه نامه ي (وثيقة) تاييه ت به مافى پيکها ته کان له ده وله تى
داها تووى کوردستان به سه رپه رشتى به پێژ (خه ليل ئيبراهيم).

پنجهم: ئاماده كردنى ره شنوووسى (راگه ياندى بنه ما سه ره کييه کانى ده وله ت) له ده وله تى
داها تووى کوردستان به سه رپه رشتى به پێژ (د.کاوه محمود).

شه شه م: ناردى شانديک بۆ سه ردانکردنى لايه نه عه ره بيه کان له که رکوک.

ئهم برياره جيبه جى ده کريت له رۆژى ده رچوونيه وه .

مسعود بارزانی
سه روکى ئه نجومه نى بالاي ريفراندم

هه ولير

۲۰۱۷/۹/۱۱

به لگه نامه یا ژماره ۳

کۆمیسۆنا بلندا سه ره خو هیا هلبژارتنان و راپرسی
به رسقا فه رمانا هه ریمی

ژماره (۶۹)، سال ۲۰۱۷

هەریمما كوردستانا عیراقی
كۆمیسسیؤنا بلندا سەربەخوویا ھلبژارتنان و راپرسیی
جقاتا كۆمیسسیاران

ژمارە ٦٩

رۆژ ٢٠١٧/٨/١٤

بەریز/سەرۆكاتییا هەریمما كوردستانى - سەرۆكاتییا دیوانى
مزار/بەرسقا فەرمانا هەریممی

جقاتا كۆمیسسیاران گەرمترین سلاخان پێشكەشى ھووە دكەت
ئامازە ب فەرمانا هەریممی ژمارە (١٠٦) ل ٢٠١٧/٦/٨ ل دۆر ئەنجامداننا
راپرسیی، كۆمیسسیؤنى بەرھەشى كرىنە بۆ ئەنجامداننا راپرسیی ل رۆژا ٢٠١٧/٩/٢٥،
ھەرۆھسان ھىقى دكەت پەرلەمان بێتە ئاسايىكرن بۆ پشستەفانىی ل كریارىین
یاسایین پرۆسەیی، داكو راپرسی ل دەمى دیاركرى بێتەكرن.
دگەل ریزگرتنى

ھەندریین محەمەد سالىح
سەرۆكى جقاتا كۆمیسسیاران

ویئەك بۆ/
ریژدار سەرۆكاتییا پەرلەمانى كوردستانى بۆ ئاگەھداریییا ھووە دگەل ریزگرتنى
بادەكا تاییبەت

بۆدیرۆکی ۲۴۹

به لگه نامه ژماره ۴

کۆمیسسیونه بلندا سه به خوهیا هلبژارتنان و راپرسیه
به رسقا په ره مانه کوردستانه

ژماره (۷۱)، سال ۲۰۱۷

هەرێما کوردستانا عێراقی
 کۆمیسسیۆنا بلندا سەر بە خوێیا هلبژارتنان و راپرسیی
 جڤاتا کۆمیسسیاران

ژماره: ۷۱

به‌روار: ۲۰۱۷/۸/۱۴

رێژدار سەرۆکی پەرله‌مانی کوردستانی
 ب/ به‌رسف

جڤاتا کۆمیسسیاران گهرمترین سلاخان پێشکەشی هه‌وه دکه‌ت.

ئاماژه ب نڤیسارا هه‌وه ژماره (۳۰) ل ۲۰۱۷/۵/۲۹ ل دۆر پرۆسه‌یا ئه‌نجامدانا راپرسیی، کۆمیسسیۆنی به‌رهه‌شی کرینه بۆ ئه‌نجامدانا راپرسیی ل ۲۰۱۷/۹/۲۵. هه‌روه‌سان هه‌یچی دکه‌ت کو پەرله‌مانی کوردستانی بێته ئاساییکرن داكو پشته‌فانییا ل کریارین یاسایین پرۆسه‌یی بۆ برێقه‌چوونا راپرسیی د ده‌می خوه‌دا بکه‌ت. هه‌روه‌سان به‌رهه‌ف کرینه بۆ ئه‌نجامدانا پرۆسه‌یا هلبژارتنا سەرۆکاتییا هه‌ریمی و خولا پینجی یا پەرله‌مانی کوردستانی ل ۲۰۱۷/۱۱/۱.

دگهل ریزگرتنی

هه‌ندرین محهمه‌د سالح

سەرۆکی جڤاتا کۆمیسسیاران

وینه‌ک بۆ/

رێژدار سەرۆکاتییا پەرله‌مانی کوردستانی بۆ ئاگه‌هدارییا هه‌وه دگهل ریزگرتنی.
 با ده‌کا تاییه‌ت.

Kurdistan Region - Iraq
The Independent High Elections and Referendum Commission
Board of Commissioners

ھەربىي كوردستان عىزىق
كۆنسىۋى باھانى سەربەتتى ھەبئەردەن ھەبئەردەن
ئۆزگەرتىش كۆنسىياران

ئامار: ۶۸
بەردەن ۲۰۱۷/۸۹۴

كۆنسىياران باھانى سەربەتتى ھەبئەردەن ھەبئەردەن
ئۆزگەرتىش كۆنسىياران
بەردەن ۲۰۱ / /

بەربەتتى سەربەتتى پەربەلمەنى كوردستان
بەبەتتى / ۋەتەن

ئەنجۋمەنى كۆنسىياران كەمەرتەن سەبەتتى ئاراستە ھەكەت.

ئامار بە نوسراۋەتتەن ئامار (۳۰) لە ۲۰۱۷/۵/۲۹، سەبەرتتە بە ئەنجۋمەننى پەربەلمەنى پەربەلمەنى، كۆنسىياران ئامادەكارى
كەمەرتتە بۇ ئەنجۋمەننى پەربەلمەنى لە ۲۰۱۷/۹/۲۵، ھەربەتتە ھەبئەردەن كەمەرتتەن كوردستان ئامادەكارى بىر كەمەرتتە بۇ
پەربەلمەنى پەربەلمەنى پەربەلمەنى، بۇ بەربەتتەن پەربەلمەنى پەربەلمەنى لەكەتتە خۇبەتتە. ھەربەتتە ئامادەكارى كەمەرتتە بۇ
ئەنجۋمەننى پەربەلمەنى ھەبئەردەن سەربەتتى ھەبئەرتتە ۋە خۇبەتتە پەربەلمەنى كوردستان لە ۲۰۱۷/۱۱/۱.

لەكەتتە پەربەلمەنى..

ھەبئەرتتەن ھەبئەرتتە
سەربەتتى كۆنسىياران
۲۰۱۷ / /

ۋەتەن:

- بەربەتتى سەربەتتى پەربەلمەنى كوردستان... بۇ ئامادەكارى لەكەتتە پەربەلمەنى.
- دۆنسىياران ئامادەكارى

به لگه نامه ژماره ۵

سه رۆکاتییا په رله مانئ کوردستانی
بۆ سه رۆکاتییا هه ریمما کوردستانی

ژماره (۱۸۱۲/۳/۴)، سال ۲۰۱۷

هەریمما کوردستانا عێراقی
کوردستان - ههولێر
رێقه بهرییا کاروبارین په رله مانی و کۆمیته یان

ژماره: ۱۸۱۲/۳/۴

رۆژ: ۲۰۱۷/۸/۱۴

بۆ سه روکاتییا هەریمما کوردستانا
ب/ شاندا راسپاردهی

هه فپهچ دگه ل نفیسا را مه دیکو بییه کیژ راسپارده یا (په رله مانی کوردستانا عێراقی
) بۆ هه وه بیین ریزدار هنی رین یا ل روونشتنا نه ئاسایی یا رۆژا ۲۰۱۷/۹/۱۵ ده نگ
ل سه ر دای، بۆ بجه ئینانی .

دگه ل ریزگرتنی

جه عفر ئیبراهیم ئیمینکی

جیگری سه روکی په رله مانی کوردستان - عێراق

وینه یه ک بۆ. ئوفیسا ریزدار جیگری سه روکی په رله مانی

ئوفیسا ریزدار سکرته ئیری په رله مانی

رێقه بهری کاروبارین په رله مانی و کۆمیته یان / پشکا کاروبارین په رله مانی

راسپاردنا كۆمىسيۇنا بلندا سەربەخوھيا ھلبژارتن و راپرسىيى بۇ ئەنجامدانا راپرسىيا سەربەخوھىيا كوردستانى

يەكەم:

پەرلەمانى كوردستانى كۆمىسيۇنا بلندا سەربەخوھيا ھلبژارتن و راپرسىيى رادسپىرېت رۇژا دوشەمبى (۲۰۱۷/۹/۲۵) ل ھەرىما كوردستانى و تەقايى دەقەرىن كوردستانىن دەرقەھى رېقەبەرىيا ھەرىمى راپرسىيى بۇ سەربەخوھىيا كوردستانى ئەنجام بەدەت.

دووھم:

پەرلەمانى كوردستانى تەقايى وان كرىاران يىن كۆمىسيۇنا بلندا سەربەخوھيا ھلبژارتن و راپرسىيى و تەف ئالىين پەيوەندىدار بۇ سەرىخستنا پرۆسەيا راپرسىيى كرتىنەبەر پەسەندەكت.

سىيەم:

ل دۆر مىكانىزمىن ياسايىن برېقەبىرنا پرۆسەيا رېفراندۇما سەربەخوھىيا كوردستانى كۆمىسيۇنا بلندا سەربەخوھيا ھلبژارتن و راپرسىيى دى پىشتگەرما ياسايى ھلبژارتىن پەرلەمانى كوردستانى - عىراق ژمارە (۱) ئى ساللا ۱۹۹۲ ئى ھەموارکراو بىت دگەل ياسايا كۆمىسيۇنا بلندا سەربەخوھيا ھلبژارتن و راپرسىيى ژمارە (۴) ئى ساللا ۲۰۱۴ و ياسايىن دى يىن پەيوەندىدار.

چوارەم:

پەرلەمانى كوردستانى ئاليين پەيوەندىدار سەرىشك دكەت
ھەر رېكەكى بگرنەبەر يان برىارەكى بۆب دەستقەئىنانا
مانى چارەنقىسى و تەقايى مافين گەلى كوردستانى بدەن،
بەلى دقئت بۆ پرسين چارەنقىساز بژرنەقە بۆ پەرلەمانى
كوردستانى، كۆمىسيؤنا بلندا سەربەخوہيا ھلبژارتەن و
راپرسىي ژى رادسپىرەت ھەقكارىي دگەل شان ئالييان
بكەن.

پىنجەم:

ئەف راسپاردەيىن د خالىن ژۆرى دا ھاتين تايبەتن ب رېفراندۆما
راگەھاندى ل ۲۰۱۷/۹/۲۵.

رأسپاردنی كۆمسیۆنى بالای سەربەخۆی ھەلبژاردن و راپرسی بۆ ئەنجامدانی راپرسی سەربەخۆیی كوردستان

یەكەم: پەرلەمانی كوردستان كۆمسیۆنى بالای سەربەخۆی ھەلبژاردن و راپرسی رادەسپێریت كە رۆژی دووشەممە بەرواری (۲۰۱۷/۹/۲۵) لە ھەرێمی كوردستان و سەرچەم ناوچە كوردستانەكانی دەرەوی ئیدارەى ھەرێم راپرسی بۆ پرسی سەربەخۆیی كوردستان ئەنجام بدات.

دووھەم: پەرلەمانی كوردستان ھەموو ئەو رێكارانە پەسەند دەكات كە كۆمسیۆنى بالای سەربەخۆی ھەلبژاردن و راپرسی و گشت لایەنە پەیوەندیدارەكان گرتوویانە بەر بۆ سەرخستنی پرۆسەى ریفراندۆم.

سێھەم: كۆمسیۆنى سەربەخۆی ھەلبژاردن و راپرسی، سەبارەت بە میكانیزمە یاساییەكانی بەرپۆلەبەردنی پرۆسەى ریفراندۆم بۆ سەربەخۆیی كوردستان پشت دەبەستیت بە یاسای ھەلبژاردنی پەرلەمانی كوردستان - عێراق ژمارە (۱) ی سالی ۱۹۹۲ ھەموار كراو، ھەروەھا یاسای كۆمسیۆنى بالای سەربەخۆی ھەلبژاردن و راپرسی ژمارە (۴) ی سالی ۲۰۱۴ و، ھەر یاساییەكى دیکەى پەیوەندیدار.

چوارەم: پەرلەمانی كوردستان لایەنە پەیوەندیدارەكان سەر پشك دەكات بۆ گرتنەبەرى ھەر رێكار و بریارێكى دیکە بۆ دەستەبەرى مافی چارەنۆس و تەواوی مافەكانی گەلى كوردستان، بەجۆرێك لە پرسە چارەنۆسەسازەكاندا بگەڕێنەوێت بۆ پەرلەمانی كوردستان، كۆمسیۆنى بالای سەربەخۆی ھەلبژاردن و راپرسیش رادەسپێردرێت بۆ ھەماھەنگی لەگەڵ ئەم لایەنانە.

پنجەم: ئەو راسپاردانە كە لە خاتەكانی سەرەدا ھاتوون تايبەتن بە ریفراندۆمی رابگەیاندرائو لە ۲۰۱۷/۹/۲۵.

توصية المفوضية العليا المستقلة للانتخابات والاستفتاء

بإجراء استفتاء استقلال كوردستان

أولاً: يوصي برلمان كوردستان المفوضية العليا المستقلة للانتخابات والاستفتاء بإجراء الاستفتاء على مسألة استقلال كوردستان في يوم الاثنين المصادف (٢٥/٩/٢٠١٧) في إقليم كوردستان وجميع المناطق الكوردستانية خارج إدارة الإقليم.

ثانياً: يصادق برلمان كوردستان على جميع الإجراءات المتخذة من قبل المفوضية العليا المستقلة للانتخابات والاستفتاء وكافة الجهات ذات العلاقة من أجل إنجاح عملية الاستفتاء.

ثالثاً: تستند المفوضية العليا المستقلة للانتخابات والاستفتاء، بخصوص الآليات القانونية لإدارة عملية الاستفتاء لاستقلال كوردستان، إلى قانون انتخاب برلمان كوردستان رقم (١) لسنة ١٩٩٢ المعدل، وكذلك قانون المفوضية العليا المستقلة للانتخابات والاستفتاء رقم (٤) لسنة ٢٠١٤، وأي قانون آخر معني.

رابعاً: يحث برلمان كوردستان الجهات المعنية في اتخاذ أي إجراء وقرار آخر لضمان حق تقرير المصير وجميع حقوق شعب كوردستان، على أن يرجعوا إلى برلمان كوردستان في القضايا المصيرية، ويوصي المفوضية العليا المستقلة للانتخابات والاستفتاء بالتنسيق مع تلك الجهات.

خامساً: التوصيات الواردة في النقاط أعلاه خاصة بالاستفتاء المعلن في ٢٥/٩/٢٠١٧.

بۆدیرۆكى ۲۵۹

به لگه نامه ژماره ۶

سه روکاتيبيا جقاتا وه زيران
بريارى نه جامدانا راپرسیي

ژماره (۴۳۵)، سال ۲۰۱۷

هەریما کوردستانی - عێراق
سەرۆکاتییا جقاتا وهزیران

ژماره: ٤٣٥

پێکهوت: ٢٠١٧/٦/١٨

بۆ/ته قایبی وهزاره تان
ب/ ئه نجامدانان راپرسیی

دگهل قی نقیساری دئ لبهك ژ فهرمانا هه ریمی ژماره (١٠٦) سالا ٢٠١٧ بۆ هه وه هنییرین یا ژ نالیی ریزدار سهرۆکی هه ریمما کوردستانی ده رکه تی و ب نقیسارا دیوانا سهرۆکاتییا هه ریمی ژماره (٣٦٥) ل (٢٠١٧/٦/١) بۆ مه هاتی، تاییه ته ب ئه نجامدانان راپرسیی ل هه ریمما کوردستانی و ده فه رین کوردستانی یین ده ره ه ی ریشه به ریمما هه ریمی ل رۆژا ٢٥/٩/٢٠١٧ بۆ کاری پیدقی ل دووف په یوه ندیی.

دگهل ریزگرتنی

دگهلدا: لبهك ژ فهرمانا ژۆری

نیچیرقان ئه حمه د عه بدوللا

سهرۆکی دیوانی

لبهك ژئ بۆ

- سهرۆکاتییا هه ریمما کوردستانی / دیوان / نقیسارا هه وه یا سه ری دگهل ریزگرتنی ..
- په رله مانی کوردستانی / ئامازه ب نقیسارا سهرۆکاتییا هه ریمی ژمارا سه ری دگهل ریزگرتنی ..
- جقاتا دادوه ری / ئامازه ب نقیسارا سهرۆکاتییا هه ریمی ژمارا سه ری دگهل ریزگرتنی ..
- جقاتا ئاسایشا هه ریمما کوردستانی / دگهل لبهك ژ فهرمانا هه ریمی، ژمارا سه ری دگهل ریزگرتنی ..
- فهرمانگه ها میدیا و زانیاری / دگهل لبهك ژ فهرمانا سه ری دگهل ریزگرتنی
- فهرمانگه ها کاروبارین کارگیری و دارایی.
- خامه یی نهینی.

إقليم كوردستان - العراق
 رئاسة مجلس الوزراء
 رئاسة الديوان
 دائرة الشؤون الإدارية والمالية
 مديرية الإدارة

هەرێمی کوردستان - عێراق
 سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران
 سەرۆکایەتی دیوان
 فەرمانگەى کاروبارى کارگێرى و دارایی
 بەڕێوەبەرایەتی کارگێرى

ژماره: ٤٣٥
 ٤٨ / ٢٠١٧ / ٩ / ٢٥ كوردی
 ٢٠١٧ / ٦ / ١١

بۆ / گشت وەزارەتەکان
ب/ئەنجامدانی راپرسی

هاوینچ وێنەپەك له فەرمانی هەرێمی ژماره(١٠٦)ی سالی ٢٠١٧ بۆتان دەنێرین ، كه له لایەن زێژدار
 جەنابی سەرۆکی هەرێمی کوردستان دەرکراوه و به نووسراوی دیوانی سەرۆکایەتی هەریم ژماره(٣٦٩) له
 ٢٠١٧/٦/١١ بۆمان هاتوو، تاپهت به ئەنجامدانی راپرسی له هەرێمی کوردستان و ناوچه کوردستانییهکانی
 دهرهوهی ئیداره‌ی هەریم له رۆژی ٢٥/٩/٢٠١٧، بۆ کاری پێنویست به پێی په‌یوه‌ندی.

له‌گه‌ڵ رێژدا...

هاوینچ:

- وێنەپەك له‌فەرمانی سەر‌هوه

نێچیرقان احمد عبدالله
 سەرۆکی دیوان

وێنەپەك بۆ:

- سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان/دیوان/نووسراوان له سەر‌هوه بۆ ئاگاداری له‌گه‌ڵ رێژدا...
- پەرمانی کوردستان/ ئاهازه به نووسراوی دیوانی سەرۆکایەتی هەریم ژماره له سەر‌هوه له‌گه‌ڵ رێژدا...
- ئەنجومەنی دادوەری/ ئاهازه به نووسراوی دیوانی سەرۆکایەتی هەریم ژماره له سەر‌هوه له‌گه‌ڵ رێژدا...
- ئەنجومەنی ئاسایش هەرێمی کوردستان/ له‌گه‌ڵ وێنەپەك له فەرمانی هەریم ژماره له سەر‌هوه له‌گه‌ڵ رێژدا...
- گشت دەستە و فەرمانگە و دامودەزگاکانی ئەهه‌ستراو به وەزارەت/ له‌گه‌ڵ وێنەپەك له فەرمانی سەر‌هوه له‌گه‌ڵ رێژدا...
- فەرمانگەى مەبدا و زانیاری/ له‌گه‌ڵ وێنەپەك له فەرمانی سەر‌هوه له‌گه‌ڵ رێژدا...
- فەرمانگەى کاروبارى کارگێرى و دارایی
- خامەى نەهێن

به لگه نامه ژماره ۷

کۆمیسسیونا بلندا سه ره خوهیا هلبژارتن و راپرسیی
راگه هاندنا ئه نجامین داویی یین ریفراندۆم
بۆ سه روکاتیاهه ریما کوردستانی
ژماره (۱۱۶)، سال ۲۰۱۷

ھەریمما كوردستانى - عىراق
كۆمىسىيۇنا بلندا سەربەخوھيا ھلبژارتن و راپرسىي

ژمارە: ۱۱۶

بەروار: ۲۰۱۷/۱۰/۱۰

بەرئىز/ دىوانا سەرۆكاتىيا ھەریمما كوردستانى
بابەت/ راگەھاندنا ئەنجامىن داويىي يىن راپرسىي

جفاتا كۆمىسىياران گەرمترین سلاھان پىشكەشى ھەوھە دكەت
پىشنگەرم ب بەرگەيا (نەھى) ژ ماددەيى (چوارى) ژ ياسا ژمارە (۴) ياسايا كۆمىسىيۇنا بلندا
سەربەخوھيا ھلبژارتن و راپرسىي، دگەل قىي نقيسارىي دەقىي راگەھاندنا ئەنجامىن داويىي و
پەژراندى يىن راپرسىيا سەربەخوھيا ھەریمما كوردستانى و دەقەرىن كوردستانىي دەرقەھى
رئقەبەرىيا ھەریمما كوردستانى ل ۲۰۱۷/۹/۲۵ بۆ ھەوھە ھنئىرين.

دگەل رىزگرتنى

دگەلدا /

- دەقىي بەلگەنامەيا راگەھاندنا ئەنجامىن داويىي و پەسەندكرى يىن پروسەيا راپرسىي.
- قىيسارا ژمارە ۱/ دەستەيا دادوھرى ھلبژارتن و راپرسىي/ ۲۰۱۷.

ھەندرىن محەمەد سالىھ

سەرۆكى جفاتا كۆمىسىياران

۲۰۱۷/۱۰/۹

لبەك بۆ:

- رىزدار سەرۆكايەتيا ھەریمما كوردستانى ... بۆ ئاگەھداريا ھەوھە دگەل رىزگرتنى .

- بادەكاتايەت

ژماره: ١١٦
 پهروار: ٢٠١٧/١٠/١٠

به‌پێژ/ دیوانی سەرۆکایهتی هه‌ڕێمی کوردستان
بایه‌تا/ راگه‌یانده‌نی نه‌تجاسی کۆتایی راپرسی

كۆمیسۆنی باڵای سەر بۆجێ هه‌ڵبژاردن و راپرسی
 نه‌تجاسی كۆمیساریان
هه‌ڵبژاردن
 ژماره:
 په‌روار:

نه‌تجاسی كۆمیساریان گه‌رمترین سلاوتان ئاراسته ده‌كات.

پالێشت به‌ بێگه‌ی (نۆیهم) له ماده‌ی (جواره‌م) له یاسای ژماره (٤)ی سالی (٢٠١٤)ی یاسای كۆمیسۆنی باڵای
 سهریه‌خۆی هه‌ڵبژاردن و راپرسی، هاوئێج ده‌قی راگه‌یانده‌نی نه‌تجاسی و به‌سه‌ندگراوی پڕۆسه‌ی راپرسی
 سهریه‌خۆی هه‌ڕێمی کوردستان و ناوچه‌کوردستانیه‌کانی دهره‌وه‌ی ئیداره‌ی هه‌ڕێمی کوردستان له ٢٠١٧/٩/٢٥
 په‌وانه ده‌که‌ین.
 له‌گه‌ڵ ریزدا..

هاوئێج/

- ده‌قی به‌گه‌ننامه‌ی راگه‌یانده‌نی نه‌تجاسی و به‌سه‌ندگراوی پڕۆسه‌ی راپرسی.
- نوسراوی ژماره (١)ده‌سته‌ی دهمجوری هه‌ڵبژاردن و راپرسی/٢٠١٧

 هه‌ڵبژێن محمد صالح
 سهرۆکی نه‌تجاسی كۆمیساریان
 ٢٠١٧/١٠/٩

وه‌ بێ:

- له‌تجاسی نه‌تجاسی دهمجوری/سهرۆکایه‌تی ده‌نگای پێداهونه‌وه‌ی هه‌ڕێمی کوردستان/ده‌سته‌ی دهمجوری هه‌ڵبژاردن و راپرسی. له‌گه‌ڵ پێژدا...
- دۆسه‌ی ئایه‌ت.

هەريما كوردستانى - عىراق كۆمىسيۆنا بلندا سەربەخوڧيا ھلبژارتن و راپرسىي

راگەھاندنا ئەنجامىن داويى يىن راپرسىي

رراگەھاندنا ئەنجامىن داويى و پەژراندى يىن راپرسىيا سەربەخوڧيا ھەريما
كوردستانى و دەقەرپن كوردستانى يىن دەرقەى رىقەبەرىيا ھەريما كوردستانى ل
۲۰۱۷/۹/۲۵.

پشتنگەرم ب برگەھا (نەھى) ژ ماددەيى (چوارى) يالا (۲۰۱۴) يا ياسا كۆمىسيۆنا بلندا
سەربەخوڧيا ھلبژارتن و راپرسىي ، جقاتا كۆمىسياران ب نقيسارا ژمارە (۱۰۸) ل رۆژا (۲۰۱۷/۹/۲۸)
ئەنجامىن بەراھيى يىن پرۆسەيا راپرسىي بۆ جقاتا دادوهرى - سەرۆكاتىيا دادگەھا پىنداچوونا
ھەريما كوردستانى - دەستەيا دادوهرى ھلبژارتن و راپرسىي ب مەرەما پەژراندنى ھنارتن.

ئەنجامىن راپرسىيا سەربەخوڧيا ھەريما كوردستانى و دەقەرپن كوردستانى يىن دەرقەى
رىقەبەرىيا ھەريما كوردستانى ژ ئاليى وان ريزداران قەھاتە پەژراندن و ب نقيسارا فەرمى ژمارە
(۱/دەستەيا ھلبژارتنان و راپرسىي /۲۰۱۷) ل (۲۰۱۷/۱۰/۴) ئاراستەى كۆمىسيۆنا بلندا سەربەخوڧيا
ھلبژارتن و راپرسىي كر.

پشتنگەرم ب خالا (۶) ژ بەرگەيا (يەك) ژ ماددەيى (شەشى) ياسا ژمارە (۴) سالا (۲۰۱۴) يى ياسا
كۆمىسيۆنا بلندا سەربەخوڧيا ھلبژارتن و راپرسىي ، جقاتا كۆمىسياران ئەنجامىن داويى و پەژراندى
يىن سەربەخوڧيا ھەريما كوردستانى و دەقەرپن كوردستانى يىن دەرقەى رىقەبەرىيا ھەريما
كوردستانى رادگەھىنيت ئەو ژى ب قى ئاوايى ژبىرئە:

رێژهیا پشكداربوویان ژ کۆما گشتییا دهنگدهران (٪.۷۲,۱۶)

دهنگین دروست	دهنگین سپی و پوچکری و دوورکری	ژمارا پشكداران	ژمارا دهنگدهران
۳,۰۸۵,۹۳۵	۲۱۹,۹۹۰	۳,۳۰۵,۹۲۵	۴,۵۸۱,۲۵۵

ئەف بەلگەنامەییە ل روژا چوارشەمبی ۲۰۱۷/۱۰/۴ ل هەولێری هاتییه نقیسین و واژوکرن.

دهنگین دروست	بەلێ	نەخێر	رێژهیا بەلێ	رێژهیا نەخێر	کۆم
۳,۰۸۵,۹۳۵	۲,۸۶۱,۴۷۱	۲۲۴,۴۶۸	٪.۹۲,۷۳	٪.۷,۲۷	٪.۱۰۰

سلیمان مستەفا حەسەن
جێگری سەرۆکی جقاتی

ئیسماعیل حەمە عەلی عەبدولقادر
بریاردهری جقاتی

رێزان حەمە پەشید کەریم
سەرۆکی کارگێریی هەلبژاردن

هەندریین محەممەد سەلح سەعید
سەرۆکی ئەنجومەن

عەبدولسەمەد خزر عەبدوللا
ئەندام

جووتیار عادل مەحموود
ئەندام

شێروان زرار نەبی
پەیفداری جقاتی

سەیاخ عەبدوللا قاسم
ئەندام

نەهرۆ سەلیم حەنا
ئەندام

ھەرىئى كوردستانى عىراق
 كۆمىسيۇنى بالاي سەرىيە خۇي ھەلبۇزاردن و پا پرسى
 المفوضية العليا المستقلة للانتخابات والاستفتاء
 The Independent High Elections and Referendum Commission

راگەياندىنى ئە نجامى كۆتايى پا پرسى

پاگەياندىنى ئە نجامى كۆتايى و پەسەنلىكراوى پەرسەي راپەرسى سەرىيە خۇي ھەرىئى كوردستان و ناوچە كوردستانىيەكانى دەرھوى ئىدارەي ھەرىئى كوردستان له ۲۰۱۷/۹/۲۵.

پاڭىشت بە برگەي (نۆپەم) له ماددى (جوارەم) له ياساى ژمارە (۴)ى سالى (۲۰۱۴)ى ياساى كۆمىسيۇنى بالاي سەرىيە خۇي ھەلبۇزاردن و راپەرسى، ئەنجومەنى كۆمىسياران بەنوسراوى ژمارە (۱۰۸) له رىكەوتى (۲۰۱۷/۹/۲۸) ئەنجامە بەراپەيەكانى پەرسەي راپەرسى ئاراستەي ئەنجومەنى دادومەي - سەرىكايەتى دادگاي پىناچونەموى ھەرىئى كوردستان - دەستەي دادومەي ھەلبۇزاردن و راپەرسى كرد بەمەبەستى پەسەنلىكردنىيان.

ئەنجامەكانى پەرسەي راپەرسى سەرىيە خۇي ھەرىئى كوردستان و ناوچە كوردستانىيەكانى دەرھوى ئىدارەي ھەرىئى كوردستانى لەلایەن بەرپەيزانەموى پەسەنلىكردا، بە نوسراوى ھەرمى ژمارە (۱/دەستەي دادومەي ھەلبۇزاردن و راپەرسى/۲۰۱۷) له (۲۰۱۷/۱۰/۴) ئاراستەي كۆمىسيۇنى بالاي سەرىيە خۇي ھەلبۇزاردن و راپەرسى كرد.

پاڭىشت بە خالى (۱) له برگەي (پەكەم) له ماددى (شەشەم) ي ياساى ژمارە (۴) ي سالى (۲۰۱۴)ى ياساى كۆمىسيۇنى بالاي سەرىيە خۇي ھەلبۇزاردن و راپەرسى، ئەنجومەنى كۆمىسياران ئەنجامى كۆتايى و ھەرمى پەسەنلىكراوى راپەرسى سەرىيە خۇي ھەرىئى كوردستان و ناوچە كوردستانىيەكانى دەرھوى ئىدارەي ھەرىئى كوردستان رادەگەيەنپەيت، كە بەم شىوى خوارمەويە:

ژمارەي دەنگدەران	ژمارەي بەشداربوان	دەنگى سەي و پوچەن و دورخراوھ	دەنگى دروست
۴،۵۸۱،۲۵۵	۲،۲۰۵،۹۲۵	۲۱۹،۹۹۰	۲،۰۸۵،۹۲۵

رۆزەي بەشداربوان له كۆي گشتى دەنگدەران (۶۷۲،۱۱)

دەنگە دروستەكان	بەلئى	ئەغىر	رۆزەي بەلئى	رۆزەي ئەغىر	كۆ
۲،۰۸۵،۹۲۵	۲،۸۱۶،۴۷۱	۲۲۴،۴۶۸	۷۹۲،۷۲	۷۷،۲۷	۱۰۰

ئەم بەگەنامەيە له رۆزى جوارشەمە ۲۰۱۷/۱۰/۴ له ھەولتەر نوسراوھ و وژۆ كراوھ.

رەزوان ھەسەن مەكە كەرىم
 سەرىكايە كاركۆتەي ھەلبۇزاردن
 بەرپادەرى ئەنجومەن
 جىگري سەرىكايە ئەنجومەن
 سەلىمان مەصطفى ھەسەن
 سەرىكايە ئەنجومەن
 سەلىمان مەصطفى ھەسەن
 سەرىكايە ئەنجومەن

شەروان زار ئىبي
 وەتەزى ئەنجومەن
 جوتەيار عادل مەمۇد
 ئەللام
 عەبدالصەد خەسەر عەبدالله
 ئەللام
 نەھرەق سەلىم ھەنا
 ئەللام
 سەياح عەبدالله ئىبىم
 ئەللام

بەلگەنامەيىن ژمارە ۷ و ۸

سەرۆكاتىيا دادگەھا پيىداچوونى ل ھەرئىما كوردستانى
بەرسف بۆ كۆمىسيۆنا بلندا سەربەخوھيا ھلبژارتنان و
راپرسىيى ل ھەرئىما كوردستانى
/ ھنارتنا بريارى

ژمارە (۱)، سالا ۲۰۱۷

هەرئىما كوردستانى - عىراق
جقاتا دادوهرى
سەرۆكاتىيا دادگه‌ها پىداچوونى ل هەرئىما كوردستانى
(دهسته‌يا دادوهرىيى يا هلبژارتنان و راپرسىيى)

ژماره: ۱
رۆژ ۴ چريا يه‌كئى ۲۰۱۷

بۆ/كۆمىسيۆنا بلندا سه‌ربه‌خوه‌يا هلبژارتنان و راپرسىيى ل هەرئىما كوردستانى
ب/هنارتنا بريارى

ئاماژه ب هه‌ردو نقيسارئين هه‌وه ژماره (۱۰۸) ل (۲۰۱۷/۲۸) و ژماره (۱۰۹) ل
(۲۰۱۷/۱۰/۲) دگه‌ل دا دئى بۆ هه‌وه بريارا دهسته‌يا داوهرى هلبژارتنان و راپرسىيى
ل دادگه‌ها پىداچوونى يا هەرئىما كوردستانى ب ژماره (۱/دهسته‌يا داوهرى يا
هلبژارتنان و راپرسىيى /۲۰۱۷) ل (۲۰۱۷/۱۰/۴) بۆ هه‌وه هنييرين ژبۆ بجهئيانا
ناقه‌رۆكى وئى .

سه‌رۆك

ئه‌سه‌د حسين عه‌زىز

<p>إقليم كوردستان / العراق مجلس القضاء رئاسة محكمة تمييز إقليم كوردستان «الهيئة القضائية للإنتخابات و لإستفتاء»</p>	 Kurdistan Region Iraq Judicial Council	<p>ههريمی كوردستان / عێراق ئهنجومهنی دادوهری سهزكایهتی دادگای پیداجوونهوهی ههريمی كوردستان «دهستهی دادوهری ههلبژاردن و راپرسی»</p>
---	---	--

ژماره/٧/ دهستهی دادوهری ههلبژاردن و راپرسی/٢٠١٧ بهروار ٢٠١٧ /١٠/٤

**بۆ/ کۆمسیۆنی بالای سهربهخۆی ههلبژاردن و راپرسی له ههريمی كوردستان
 بابهت/ ناردنی بریار**

ئاماژه به ههردوو نوسراوتان به ژمارهکانی (١٠٨) له (٢٠١٧/٩/٢٨) و (١٠٩) له (٢٠١٧/١٠/٢) هاویچ بریاری دهستهی دادوهری ههلبژاردن و راپرسی له دادگای پیداجوونهوهی ههريمی كوردستان به ژماره (١/دهستهی دادوهری ههلبژاردن و راپرسی/٢٠١٧) له (٢٠١٧/١٠/٤) تان بۆ دهئیرین بۆ چن به چن کردنی ناوهڕۆکهکی لهگهڵ رێزدا .

سهرۆك
أسعد حسین عزیز

(پاڤان)

هه ریمما کوردستانى - عیراق
جفتا دادوهى
سه روکاتیا دادگهها پیداجوونى ل هه ریمما کوردستانى
(دهستهیا دادوهیى یا هلبژارتنان و راپرسیى)

ژماره: ۱
ریکهوت: ۲۰۱۷/۱۰/۴

ل روژا ۴ چریا دووى ۲۰۱۷ دهستهیا دادوهى یا هلبژارتنان و راپرسیى ل سه روکاتیا دادگهها پیداجوونى یا هه ریمما کوردستانى ب سه روکاتیا جیگرى سه روکى ریزدار دادوه (ئه سعه د حسین عه زیز) و ئه ندامه تیا هه ریه ک ژ دادوه ران (حاجى محمه د تاهر ئاکره یى) و (د. محمه د عومه ر مه ولود) کوریک پیهاتیه ب ناقى گه لقه حوکمی بدن و بریارا ژیرى راگه هاند.

بریار/

پشتى هووربینى و لى نیرینى ل ئه نجامین به راهیى یین راپرسییا سه ربه خوهیا هه ریمما کوردستانى یین ژ ئالیى کومیسوئا بلندا سه ربه خوهیا هلبژارتنان و راپرسیى ل هه ریمما کوردستانى گه هشتینه مه ل دووف ناقه روکى نقیسارا وان ژماره (۱۰۹) ل (۲۰۱۷/۹/۲۸) و پشتى کو ئه و ئه نجامین به راهیى ل روژا (۲۰۱۷/۹/۲۸) د سى روژنامه یان دا هاتینه به لاکرن، ل دووف برگه یا سى ژ مادده یى نه ژ یاسایا کومیسوئا بلندا سه ربه خوهیا هلبژارتنان و راپرسیى ل هه ریمما کوردستانى ژماره چوار یا سالا (۲۰۱۴) و ژیه رنه بووناچ تانه کى ل وان ئه نجامان د ده مى یاسایى خوه دا له ومال دووف وى دهسته لاتا یى ل دووف برگه یین چوار و پینج و شه ش ژ مادده یى نه هى ل یاسایا ژوری مه هه ی مه بریارا په سه ندرکنا وان ئه نجامان دا و ئه ف بریاره ژى ب ټیکراییا دهنگان ل روژا (۲۰۱۷/۱۰/۴) ده رکه ت.

د. محمه د عومه ر مه ولود
حاجى محمه د تاهر ئاکره یى
ئه سعه د حسین عه زیز
ئه ندام
ئه ندام
سه روک

<p>إقليم كوردستان / العراق مجلس القضاء رئاسة محكمة تمييز إقليم كوردستان «الهيئة القضائية للإنتخابات و لإستفتاء»</p>	 Kurdistan Region - Iraq Judicial Council	<p>هه‌ڕێمی كوردستان / عێراق ئه‌نجومه‌نی دادوه‌ری سه‌رۆكایه‌تی دادگای پێداجوونه‌وه‌ی هه‌ڕێمی كوردستان ﴿ ده‌سته‌ی دادوه‌ری هه‌لبژاردن و راپرسی ﴾</p>
---	---	--

به‌روار ٢٠١٧ / ١٠ / ٤	ژماره‌ ٧ / ده‌سته‌ی دادوه‌ری هه‌لبژاردن و راپرسی / ٢٠١٧
-----------------------	---

له‌ رۆژی (٢٠١٧/١٠/٤) ده‌سته‌ی دادوه‌ری هه‌لبژاردن و راپرسی له‌ دادگای پێداجوونه‌وه‌ی هه‌ڕێمی كوردستان پێكهات به‌ سه‌رۆكایه‌تی جێگری سه‌رۆك به‌ریز دادوه‌ر (أسعد حسین عزیز) و ئه‌ندامیه‌تی هه‌ریه‌ك له‌ به‌ریزان دادوه‌ران (حاجی محمد طاهر ئاكره‌یی) و (د. محمد عمر مولود) كه‌ رێبان پێدراوه‌ به‌ ناوی گه‌له‌وه‌ حوكم بگه‌ن و ئه‌و بریاره‌ی خواره‌وه‌یان ده‌ركرد .

بریار /

پاش ووردبیتی و تێروانینی ئه‌نجامه‌ به‌راییه‌كانی راپرسی بۆ سه‌ربه‌خۆیی كوردستان كه‌ له‌لایه‌ن كۆمسیۆنی باڵای سه‌ربه‌خۆیی هه‌لبژاردن و راپرسی له‌ هه‌ڕێمی كوردستان پێمان گه‌یشتوو به‌ پێی ناوه‌رۆکی نوسراویان ژماره‌ (١٠٩) له‌ (٢٠١٧/٩/٢٨) و دوا‌ی ئه‌وه‌ی كه‌ ئه‌و ئه‌نجامه‌ به‌راییه‌ له‌ سێ رۆژنامه‌ له‌ به‌رواری (٢٠١٧/٩/٢٨) ب‌لاوكراوه‌ به‌ پێی بڕگه‌ی سییه‌م له‌ ماده‌دی نۆیه‌م له‌ یاسای كۆمسیۆنی باڵای سه‌ربه‌خۆیی هه‌لبژاردن و راپرسی له‌ هه‌ڕێمی كوردستان ژماره‌ چواری سالی (٢٠١٤) و له‌ به‌رنه‌بوونی هه‌یج تانه‌یه‌ك له‌و ئه‌نجامانه‌ له‌ ماوه‌ی یاسایی خۆیدا بۆیه‌ به‌ پێی ئه‌و ده‌سه‌لاته‌ی كه‌ به‌ پێی بڕگه‌کانی چواره‌م و پێنجه‌م و شه‌شم له‌ ماده‌دی نۆیه‌م له‌ یاسای سه‌روه‌ه‌ پێمان دراوه‌ بریارمان دا به‌ په‌سهندکردنی ئه‌و ئه‌نجامانه‌ و ئه‌و بریاره‌ش به‌ تێكرایه‌ی ده‌نگ له‌ رۆژی (٢٠١٧/١٠/٤) ده‌رچوو .

		
سه‌رۆك	ئه‌ندام	ئه‌ندام
أسعد حسین عزیز	حاجی محمد طاهر ئاكره‌یی	د. محمد عمر مولود

(پاڤان)

پیرستاناف و
ناقونیشان و جهان

ئ

۷۲	ئاشتن كارتەر
۲۴۰	ئەبو كاروان
۳۹	ئەحمەد ھەسەن بەكر
۲۷۱, ۲۶۹	ئەسەد ھەسەن ەزیز
۶۸	ئەنگىلا مىركل
۵۳	ئەباد ەللاوى
۷۰, ۵۳	ئۆباما (باراك)
۵۰	ئىبراھىم ئەھمەد
۱۶۷	ئىبراھىم جەعفەرى
۳۸	ئىبراھىم داوود
۲۶۶	ئىسماعىل ھەمەھەلى ەبدولقادر
۱۱۸	ئىقبال پۆر
۲۲۸, ۲۱۷, ۱۹۷, ۱۵۱, ۵۰, ۴۳	ئەنفال
۴۹, ۱۰	ئۆيۆزسىۋنا عىراقى
۲۲۸, ۲۱۹, ۲۱۰, ۱۵۲, ۱۳۶, ۱۳۴, ۶۷, ۳۹, ۳۶	ئۆتۆنۆمى
۱۲۰, ۱۱۹	ئابرامز
۲۱۹, ۲۱۲, ۲۱۰, ۲۰۹, ۱۹۵, ۱۱۸, ۶۱, ۵۹	ئىزدى

۲۵	ئەرمەنىستانا ئۆسمانى
۶۵	ئەلمانىا رۆژئاقا
۶۵	ئەلمانىا رۆژھەلات
۴۲, ۲۹, ۲۶, ۲۵, ۲۴, ۲۳, ۲۲, ۲۰, ۱۵, ۵	ئوسمانى
۶۸, ۶۵, ۲۵, ۲۴	ئەلمانىا
, ۵۹, ۵۷, ۵۴, ۵۳, ۵۰, ۴۹, ۲۹, ۲۶, ۱۰	ئەمىرىكا
, ۱۰۰, ۹۹, ۹۸, ۹۷, ۹۶, ۹۱, ۸۲, ۸۱, ۷۳, ۷۲, ۷۱, ۷۰, ۶۸, ۶۰	
۱۳۲, ۱۲۱, ۱۲۰, ۱۱۹, ۱۱۸, ۱۱۰, ۱۰۶	
۱۱۷, ۲۶	ئوردن
۳۰, ۲۶, ۲۴	ئىتالىا
۳۲	ئىنگلىز
۲۵	ئەرزەروم
۲۶	ئەزمىر

ب

۵۳	باراك ئوباما
۶۳	بان كى مۆن
۵۰, ۳۹, ۳۷, ۳۶, ۳۵	بارزانىي نەمر
۹۷	برىت مەكگورگ
۲۴۰	بەھمەن حىسین
۵۳	بېرنارد تراينۆر
۸۴	بەرەيا توركمانىيا عىراقى

۲۲	باب سېفا
۱۵۵, ۵۷, ۲۸, ۲۵	باشوورۆ كوردستانى
۲۸	باكوورۆ كوردستانى
۱۵۴, ۱۱۹, ۱۰۰, ۹۷, ۹۶, ۹۱, ۳۱, ۳۰, ۲۹, ۲۸, ۲۶, ۲۴, ۲۳	بريتانيا
۱۳۵, ۳۰	به لژيكا
۴۳, ۳۲, ۲۳, ۲۲	بارزان
۴۳, ۳۲	بالهك
۲۱	بريفكان
۴۳	به حرکه
, ۵۵, ۵۴, ۵۱, ۴۷, ۴۶, ۴۵, ۴۲, ۴۰, ۳۰, ۱۰	به غدا
, ۱۱۰, ۹۷, ۹۵, ۹۴, ۹۲, ۸۲, ۷۷, ۷۶, ۷۴, ۷۱, ۶۸, ۶۴, ۵۷, ۵۶	
۱۷۰, ۱۶۵, ۱۶۰, ۱۲۵, ۱۲۴, ۱۲۰, ۱۱۶, ۱۱۵, ۱۱۱	
۴۲	به له درۆز
۱۵۱, ۴۴	به هدينان
۳۲	بياو

پ

۵۱	پۆل بریمه ر
۱۱۹	پۆل فانك
۳۰	پېرسى كۆك
۳۳	پېشه و قازى محهمه د

پەرلەمانی کوردستان	۴۷, ۵۰, ۷۸, ۷۹, ۸۳, ۸۴, ۸۵, ۸۶, ۱۳۴, ۱۵۱,
	۲۳۲, ۲۴۰, ۲۴۷, ۲۵۰, ۲۵۲, ۲۵۴, ۲۵۵
پیشمەرگە	۳۳, ۴۵, ۵۸, ۶۰, ۶۱, ۶۲, ۷۹, ۱۱۸
پەیماننا زەهاو	۲۰
پەیماننا سیفەر	۲۷, ۲۸
پارتییا پیشکەتنخوازا دیموکراسیا کوردستان	۸۷
پارتییا چاکسازی تورکمانی	۸۵
پارتییا چاکسازیا پیشکەتیا کوردستان	۸۳
پارتییا دیموکرات	۳۹
پارتییا دیموکراتا کوردستان	۴۰, ۸۳, ۸۵, ۱۳۰
پارتییا دیموکراسا تورکمانا کوردستان	۸۷
پارتییا کرێکار و رهنجەدەرین کوردستان	۸۳, ۸۵
پارتییا گەشەپێدانا تورکمان	۸۴, ۸۵
پارتییا گەلی تورکمان	۸۷
پارتییا نەتەوهییا کوردستان	۸۷
پارتییا نیشتمانییا ئاشووری	۸۷

ت

تالیب کاکەیی	۲۰۹
تیلەرسن	۹۶

٢١٨, ٢١٠, ٢٠٩, ٢٠١, ١٩٤, ١٩٢, ١٠٧, ٩٠, ٨٧, ٨٥, ٨٤, ٣٨	تورکمان
٢١	تەکیا قادری
٨٧	تەڤگەرە ئاشتیخوازین کوردستان
٨٥, ٨٣	تەڤگەرە ئیسلامییا کوردستان
٨٥, ٨٤	تەڤگەرە دیموکراتیا ئاشووری
٨٧	تەڤگەرە دیموکراسیا گەلێ کوردستان
٨٧	تەڤگەرە رزگارییا دیموکراسیا کوردستان
٧٠	تەڤگەرە گۆران
١٠٠, ٩١, ٣١, ٣٠, ٢٩	تورکیا
٢٤, ٢٣	تبلیس
٢٥	ترابزۆن
١١٣, ٨٠	تەلەغفەر

ج

٥٠	جەر جیس فەتحوولا
٢٥٣	جەغفەر ئیبراهیم ئیمینکی
٢٨, ٣٦	جەنابێ بارزانی
٥١	جورج بۆش
٢٦٦	جووتیار عادل مەحموود
٥٣	جۆرج بۆش
٦٨	جۆن بایدن

۸۵, ۸۴	جقاتا گەلن كلدان سريان ئاشوور
۸۷	جقاتا نەتەوھىيا كلدانى
۲۶۵, ۲۶۳, ۲۵۰, ۲۴۷	جقاتا كۆمىسياران
۴۲	جەلەولا

چ

۶۵	چىكوسلوۋاكيا
۱۵۴, ۲۹	چىايىن جەمىرىن
۲۲	چىايىن شىرىنى
۲۰	چالدىران

ح

۲۷۱	حاجى محەممەد تاھىر ئاكرەبى
۱۷۰, ۷۴, ۶۹, ۵۴	حەيدەر عەبادى
۲۵	رۇسىيا قەيسەرى
۸۷	حزبا ئىتھادا دىموكراتا كلدانى
۸۷	حزبا بىت نەھرەين يا نىشتىمانى
۹۱	حزبا زەحمە تىكيشان
۲۴۱, ۸۵, ۸۳	حزبا زەحمە تىكيشىن كوردستانى
۹۱, ۸۵, ۸۳	حزبا سوشىال دىموكراتا كوردستانى

۹۱	حزبا شیوعی
۸۳	حزبا شیوعیا کوردستانی
۱۹۰, ۱۸۳, ۱۷۱, ۱۲۱, ۱۲۰, ۱۱۹, ۱۱۸, ۱۱۵, ۱۱۴, ۸۰, ۷۹	هه‌شداشه‌عبی
۲۹, ۲۵, ۲۴	پۆسیا
۴۳, ۳۷	هه‌ریر
۵۷	هه‌زه‌ر
۱۵۴, ۲۹	هه‌م‌رین
۱۱۳, ۸۰, ۴۲	هه‌ویجه

خ

۷۷	خالد عه‌تییه
۲۴۲, ۲۴۰, ۲۰۹, ۹۰	خه‌لیل ئی‌براهیم
۱۱۴	خۆرماتو

د

۲۴۰	دلشاد شه‌هاب
۲۳	ده‌بلیۆ. ئی. وی‌گرام
۷۰	ده‌رباز کوسره‌ت ره‌سۆل
۱۲۰, ۹۸, ۹۷	دو‌گلاس سلیمان

داعش ۱۰, ۵۶, ۵۷, ۵۸, ۵۹, ۶۰, ۶۱, ۶۲, ۶۷, ۷۲, ۷۴, ۷۵, ۷۷, ۷۹,
۸۰, ۹۶, ۹۷, ۹۸, ۱۱۱, ۱۱۲, ۱۱۳, ۱۱۴, ۱۱۷, ۱۱۸, ۱۱۹,

۱۲۴, ۱۷۱, ۱۸۵

دەستور ۱۷, ۱۸, ۳۳, ۳۵, ۵۱, ۶۷, ۷۵, ۹۴, ۱۰۵, ۱۶۹, ۲۱۶, ۲۱۸, ۲۱۹

۴۲

دووز

۴۳

ديانا

۹۷, ۹۶

ديجله

ر

۹۰, ۵۶, ۵۱

رۆژ نوری شاوھیس

۲۹۵, ۵۲

رۆمىۆ ھەکارى

۳۰

ر. ف. جاردین

۵۶

رۆبېرت ستېفېن

۲۶۶

رېزان ھەمەرەشىد کەریم

۲۳

رۆژھەلاتا کوردستانى

۹۷, ۹۶

رووبارى دىجله

۹۱

رووسيا

۲۹, ۲۴

رۆمانيا

۲۳

رازان

۱۸۳, ۱۴۷, ۳۲, ۲۲

رىكان

ز

۵۴	زالمای خەلیل زاد
۲۴۱	زکری مووسا وسو
۳۱, ۳۱	زمانئ کوردی
۴۳	زاخۆ
۶۱, ۶۰, ۵۰, ۴۲	زومار
۳۷	زۆزک

ژ

۲۹	ژاپۆن
----	-------

س

۷۷	سادی رکابی
۲۶۶	سلیمان مستهفا حەسەن
۲۳	سلیمان نەزیف پاشا
۷۰	سەرۆک ئۆباما
۹۶	سەرۆک ماکرۆن
۳۸	سەعدون غێدان
۲۴۰, ۹۰	سەعدی ئەحمەد پیرە
۵۱	سەلاحەدین محەمەد بەهائەدین
۲۶۶	سەیاح عەبدوڵلا قاسم

۲۳	سەيد تەھايى محەمەد سەدىق نەھرى
۱۲۱	سەيد موختار
۳۱	سىسىل جى ئېدمۆنز
۲۴	سىرگىي لافرۇف
۲۵	سىرگىيى سازانوۋ
۲۷۱, ۲۶۹, ۲۶۸	سەرۆكاتىيا داداگەھا پېداچوونى ل ھەرىما كوردستانى
۲۵	سايكس - پىكۆ
۲۳, ۲۱	سولتانى ئۆسمانى
۲۰, ۱۵	سەفەوى
۹۷, ۸۰, ۶۲, ۶۰, ۵۹, ۵۸, ۵۷, ۴۲, ۳۶, ۲۶	سورىا
۳۰	سويد
۳۰	سويس
۲۵	سانپېتەرسبۆرگ
۲۶	سان رېمۆ
۱۸۳, ۱۲۱, ۹۶, ۶۰, ۱۰	سحېلا
۲۰	سەرپۆلى زەھاو
۳۰, ۲۸, ۲۷	سېفەر

ش

۲۳	شاھ جورج
۲۸	شەرىفى مەكەھى
۳۳, ۳۲	شىخ ئەحمەدى بارزانى

۲۰۹, ۹۳	شیخ شامو
۲۵, ۲۴, ۲۳, ۲۲	شیخ عەبدولسەلام
۳۲	شیخ مەحمودى حەفید
۲۱	شیخ نورەدینى محەمەد بریفکافی
۲۶۶	شیروان زرار نەبى
۱۳۴, ۶۷, ۵۰, ۴۰, ۳۹, ۳۷, ۳۶, ۳۵	شورشا ئەیلوولن
۶۰	شەرەفەدین
۱۲۷, ۱۲۲, ۱۱۳, ۵۸	شازدەھى ئۆکتۆبەرى
۱۹۶, ۱۹۵, ۱۹۲, ۹۲, ۸۱, ۷۷, ۷۶, ۷۵, ۵۲	شیعە
۳۰۸, ۱۹۸, ۱۶۱, ۱۱۹, ۶۱, ۶۰, ۵۹, ۵۰, ۴۲	شنگال
۳۳	شۆ

ع

۱۷۰, ۱۲۱, ۱۲۰, ۱۱۷, ۱۱۰, ۱۰۰, ۷۴, ۶۹, ۵۴	عەبادى
۲۴۰	عەبدولرەحمان فارس
۳۹, ۳۸	عەبدولرەزاق نايف
۲۶۶	عەبدولسەمەد خزر عەبدوﻻ
۲۴۱	عەبدوﻻ ئەنوەر عەبدوﻻ
۷۳	عەلى باپير
۵۶	عەمار حەكىم
۱۱۱, ۸۰, ۶۳, ۵۳	عەرەبىن سوننە

ف

۱۱۹, ۹۷	فرانك به يكه ر
۲۵	فه رهنسوا جورج پيكو
۲۴۲, ۲۴۰, ۹۰	فوئاد حسين
۱۹۸, ۱۵۲, ۷۵, ۴۷, ۴۳, ۴۲, ۳۹	فه يلى (كورد)
۱۳۳, ۹۶, ۲۹, ۲۶, ۲۴	فه رنسا
۲۶, ۱۳۶, ۱۴۲	فه له ستين

ق

۲۹۵	قيان ده خيل
۱۴۲	قيتينام

ق

۷۰	قوياد تاله باني
۲۴	قه يسه ري پرووسيا
۱۴۲	قوبرس
۴۳	قادسيه
۴۲	قه راج
۴۲	قه ره ته په
۴۴	قه ره داغ

۴۴, ۳۷	قەلادزى
۴۳	قودس
۴۳	قوشته پە
۴۳	قوورەتوو

ک

۲۴۲, ۲۱۴, ۹۰	کاوه مەحمود
۲۹۵	کەریم سولەیمان
۵۲	کەرخی ئالتى برماغ
۷۰	کوسرەت رەسۆل
۳۳	کۆمارى كوردستانى
۳۳	كوردستانا ئىرانى
۲۱۲, ۶۱, ۵۹	كوردین ئىزدى
۱۹۸, ۱۵۲, ۷۵, ۴۷, ۴۳, ۴۲, ۳۹	كوردین فەیلی
۸۷	كۆمەلەيا رەوشەنبىرىيا تورکمانى ل كوردستانى
۸۷	كۆمەلەيا لىبرالى تورکمان
۲۶۳, ۲۶۲, ۲۵۵, ۲۵۴	كۆمىسيۇنا بلندا سەربەخوہيا ھلبىزارتن و راپرسىنى
	۲۶۵
۶۹, ۶۸	كۆنفرانسى مېۋنشن
۴۹	كۆنگرەينى ئۆپۈزسىۋنا عىراقى
۲۹, ۲۸	كۆنگرەينى قاھىرە
۱۴۲	كشمير

۱۴۲	کیۆبک
۴۳	کاریزه
۴۳	کرمهك
۴۲	کفری
،۱۰۹،۱۰۶،۱۰۱،۱۰۰،۹۱،۹۰،۸۳،۸۰،۶۲،۵۰،۴۶،۴۴،۲	که رکوک
،۱۷۱،۱۷۰،۱۶۸،۱۶۷،۱۶۶،۱۶۱،۱۲۰،۱۱۸،۱۱۵،۱۱۴	
۲۴۲، ۱۹۸، ۱۸۳	

گ

۱۵۱، ۴۷، ۴۴	گه رمیان
۷۱	گۆران (ته فگه را)

ل

۴۰	له یلا قاسم
۲۶	لوبنان
۳۰، ۲۹	لۆزان
۸۵، ۸۴	لیستا ئه رمه نان د په رله مانئ کوردستانئ دا
۸۵، ۸۴	لیستا هه ولتیری یا تورکمانی

م

۲۲	مار شه معۆنئ ئاشۆری
۲۵	مارك سایکس

۹۶	ماکروُن (ئیمانوئیل)
۵۳	مام جەلال
۵۳	مایکل گۆردەن
۲۷۱	محەممەد عومەر مەولوود
۹۳	محەممەد سەعدەدین
۲۲	محەممەد فازل پاشای داغستانی
۹۳	محەممەد هاودیانی
۵۱	محەممەدی حاجی مەحمود
۳۹, ۳۲, ۲۲	مستەفا بارزانی
۷۰	مستەفا سەید قادر
۲۹	مستەفا کەمال
۲۴۱	مەحمود محەممەد
۴۲	مەخمۆر
۴۲	مەدحەت پاشا
۹۰, ۵۲	مەسرور بارزانی
۲۴۱, ۹۰	مەلا بەختیار
۲۸	میر فەیسەل
۸۷	مینیەرا دیموکراسیا کلدانی
۱۹۸, ۵۰, ۴۲	مەندەلی
۱۵۵, ۱۵۴, ۸۰, ۵۷, ۵۶, ۳۳, ۳۱, ۲۸, ۲۶, ۲۳	مووسل
۶۹, ۶۸	میۆنشن

ن

۲۰۸, ۹۳	نەجمەدین كەرىم
۱۵۸	نەمرین ئوسمان
۲۶۶	نەھرۆ سەلىم خەنا
۵۱	نەوشىروان مستەفا
۱۶۹, ۱۶۸, ۵۷	نورى مالكى
۱۱۵, ۹۰	نېچىرقان بارزانى
۲۶۰	نېچىرقان ئەخمەد عەبدوللا
۴۳	ناودەشت
۱۷۱, ۹۱, ۵۷, ۴۲	نەينەوا

و

۹۳	وەحىدا ياقۆ
۲۹, ۲۸	وينستۆن چەرچىل
۱۵۵, ۳۳, ۳۱, ۲۸, ۲۶	ويلايەتا مووسل
۲۳	والىي مووسل
۲۵	وان
۲۳	ورمىي

ه

۱۶۰, ۷۸, ۷۷	هادی عامری
۱۵۸	هاشم ئەلشېلى
۲۹۵	هالان هورمز
۲۴۰, ۹۳, ۹۰	هشيار زيبارى
۲۴۱	هه ندرين ئەحمەد
۲۶۳, ۲۵۰, ۲۴۷	هه ندرين محەمەد صالح
۲۴۱	هيواسەيد سەلېم
۲۸	هەرېما باشوورنى كوردستانى
۳۰	هەنگارىا
۱۹۷, ۱۵۱, ۴۷, ۴۴, ۴۳	هەلەبجە
۳۶۶, ۲۶۳, ۲۵۰, ۲۴۷, ۲۴۱, ۳۷	هەندرين
۲۵۳, ۲۴۲, ۱۷۰, ۱۱۶, ۱۰۲, ۸	هەولير

ى

۲۴۱	يەحيا ريشاوھيى
۸۳	يەكگرتوويا ئىسلامييا كوردستانى
۲۴۱, ۹۳, ۹۱	يەكگرتووي ئىسلامى
۹۱	يەكيتيا ئەورۆپى
۸۷	يەكيتيا بيت نەھرەين يا نيشتمانى
۸۵, ۸۳	يەكيتيا نيشتمانييا كوردستانى

■ نه‌خسه‌گان

44°0'0"E

45°0'0"E

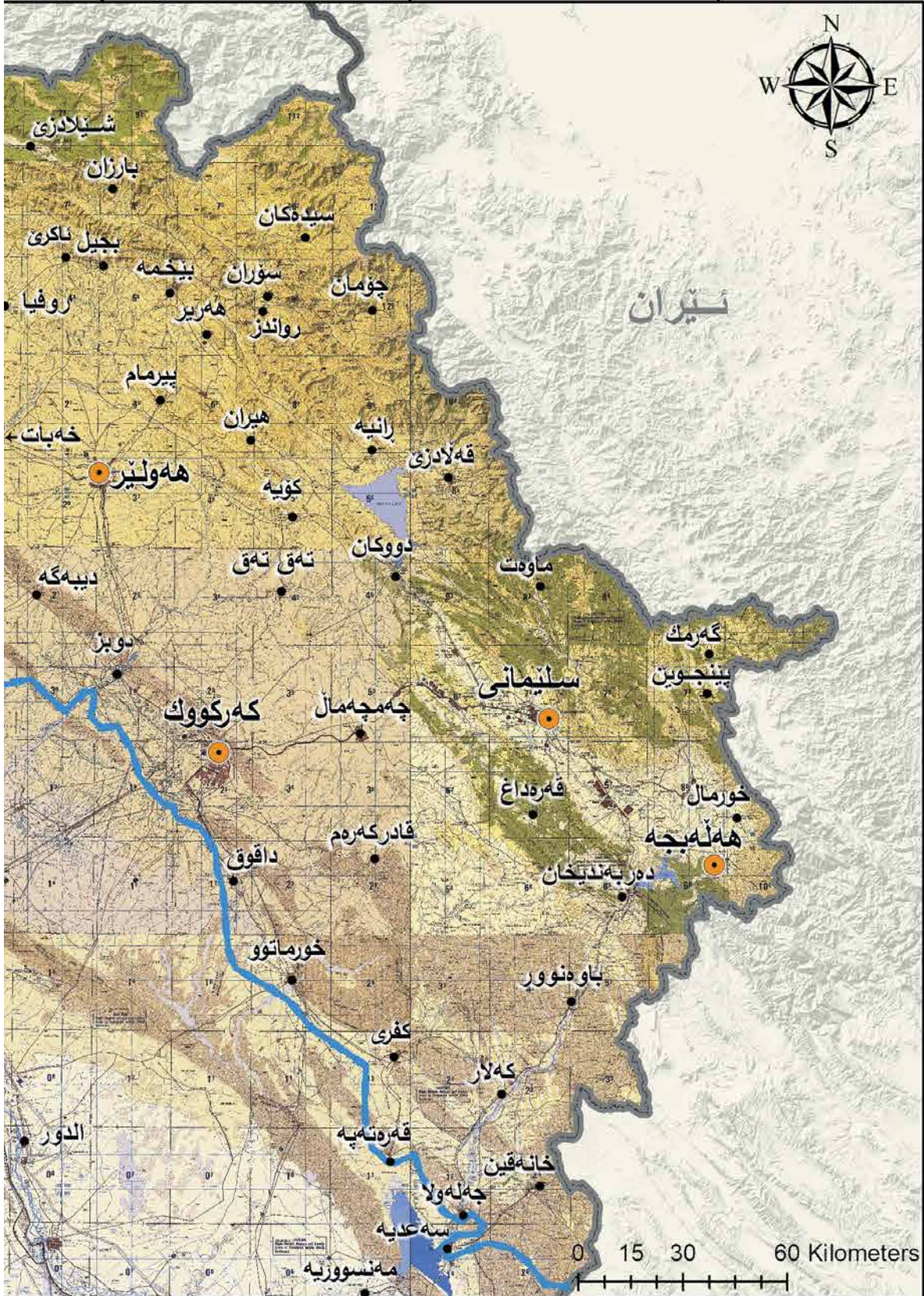
46°0'0"E

37°0'0"N

36°0'0"N

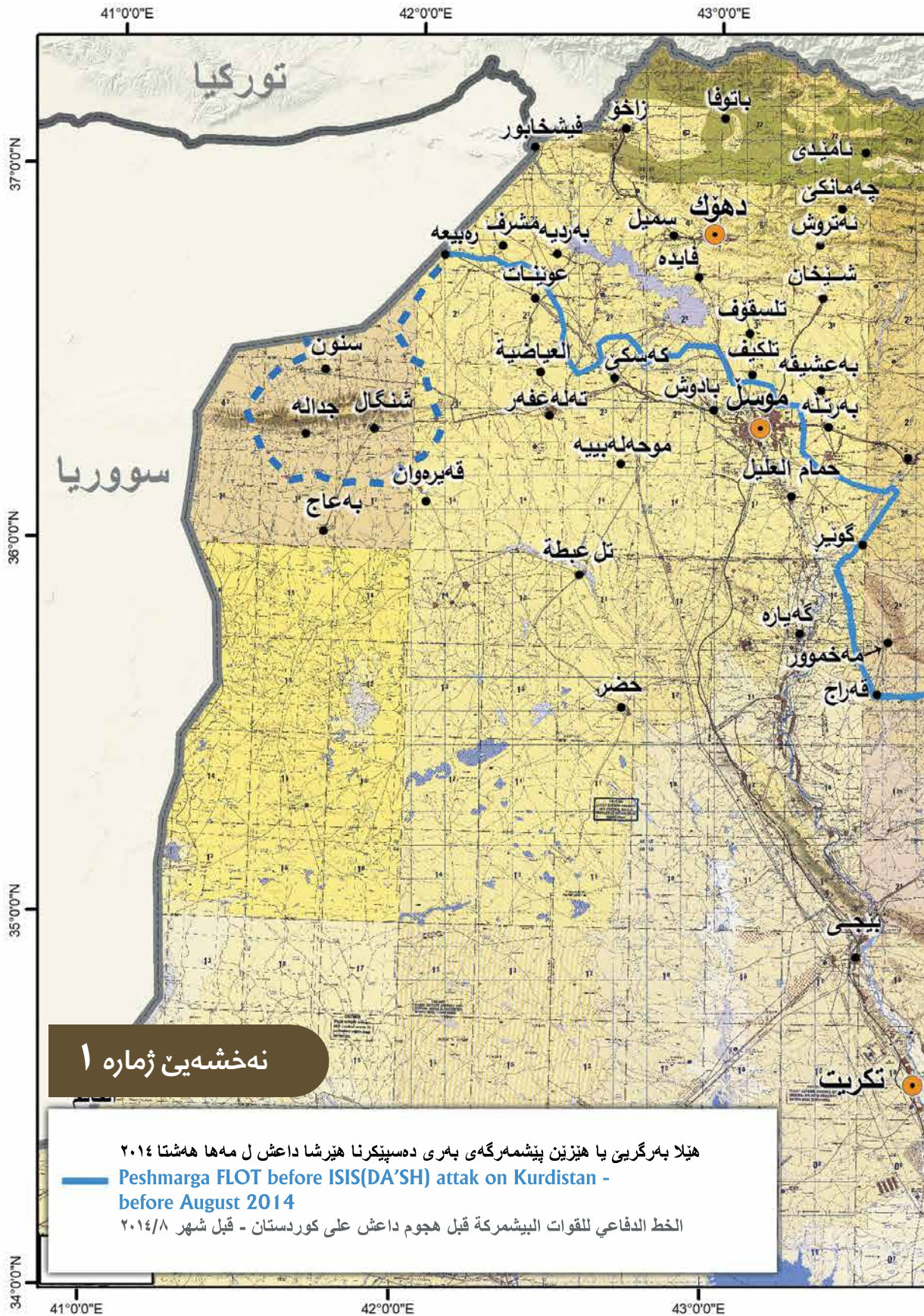
35°0'0"N

44°0'0"E

45°0'0"E

46°0'0"E

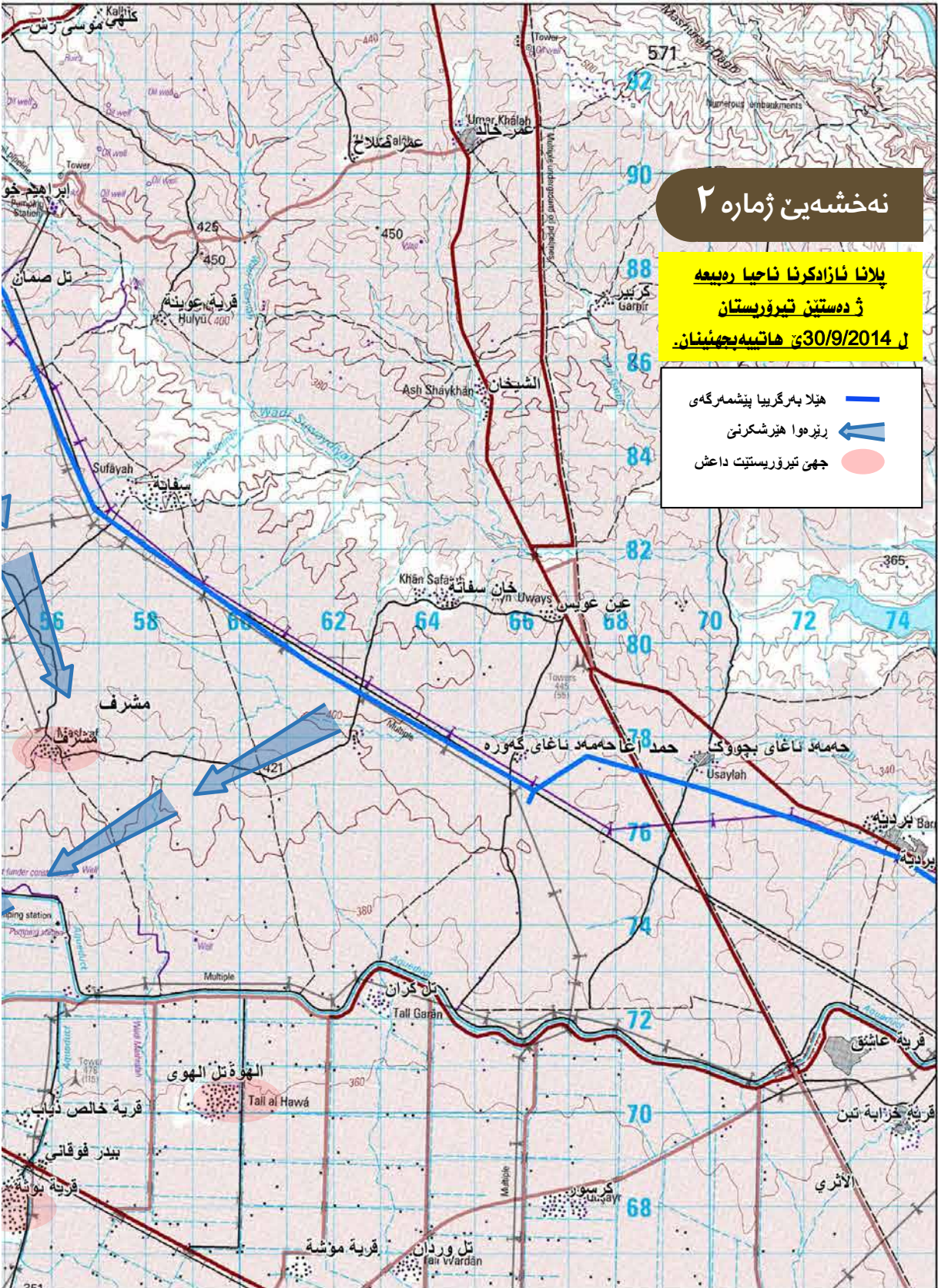
نەخشەين ژماره ٢

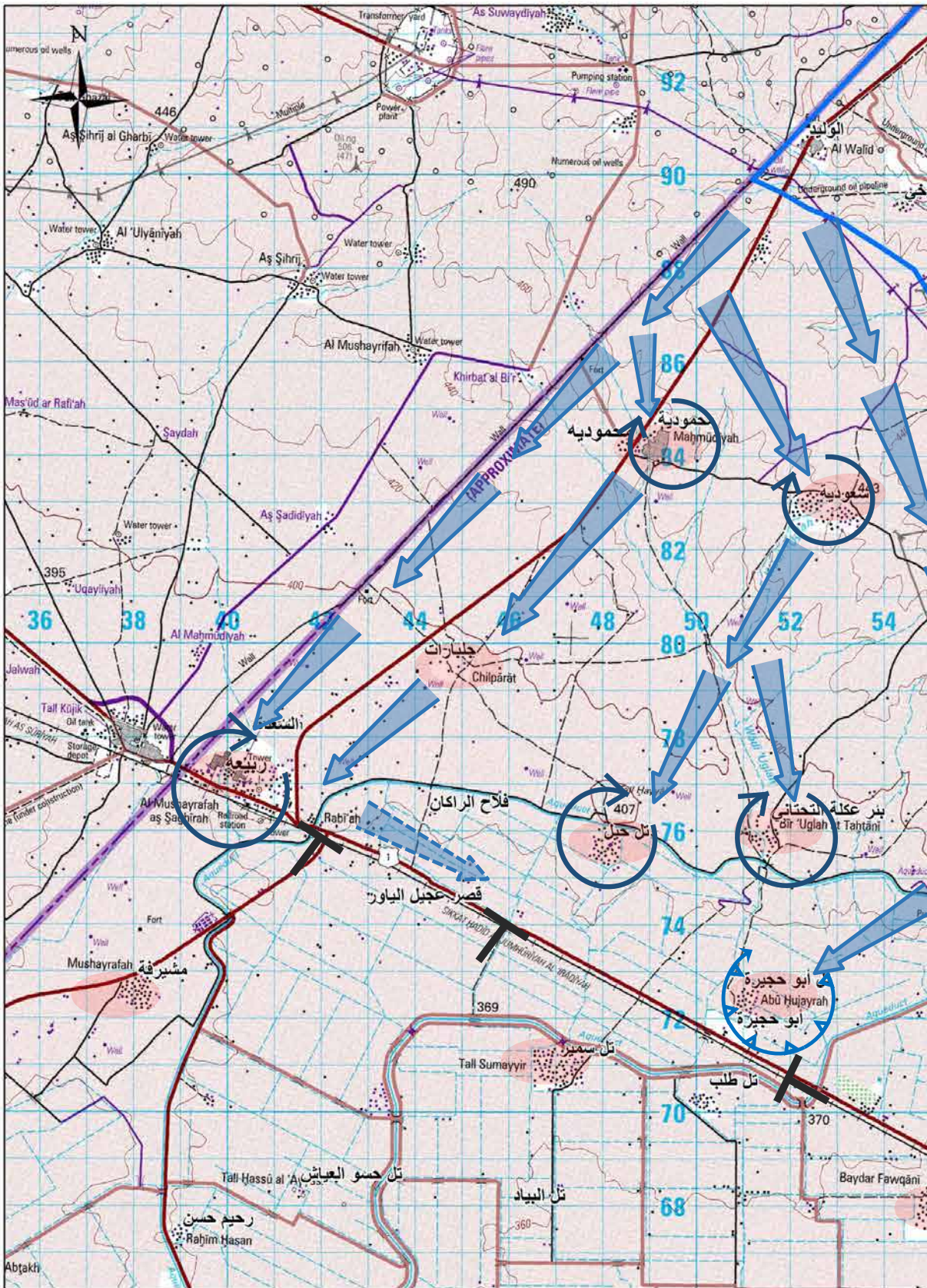
پلانا نازادكرنا ناحيا روبيعه

ژ دەستين تيروريستان

ل 30/9/2014 ئى ھاتىبە بھىنان.

- ھيلا بەرگرييا پيشمەرگەي
- ريزدەوا ھيرشكرنى
- جھن تيروريستيت داعش

نه‌خشه‌یی ژماره ۳

پلانا نازادكرنا ناحيا زمار ژ دهستين
 تيرورستان ل 25/10/2014ئى
 هاتيه بهجنيان.

- هيزلا بهرگرييا پيشمه‌رگه‌ي
- ← ريره‌وا هيزشكرنى
- جهن تيروريسيتت داعش

محمودیه

جزرونیه

مشرفا

حمد اغا

برديه

۲۰۱۴/۱۲/۱۹

عونیات

زومار

۲۰۱۴/۱۲/۱۹

كاخورتہ

قاسبريج

كارين

وانكى

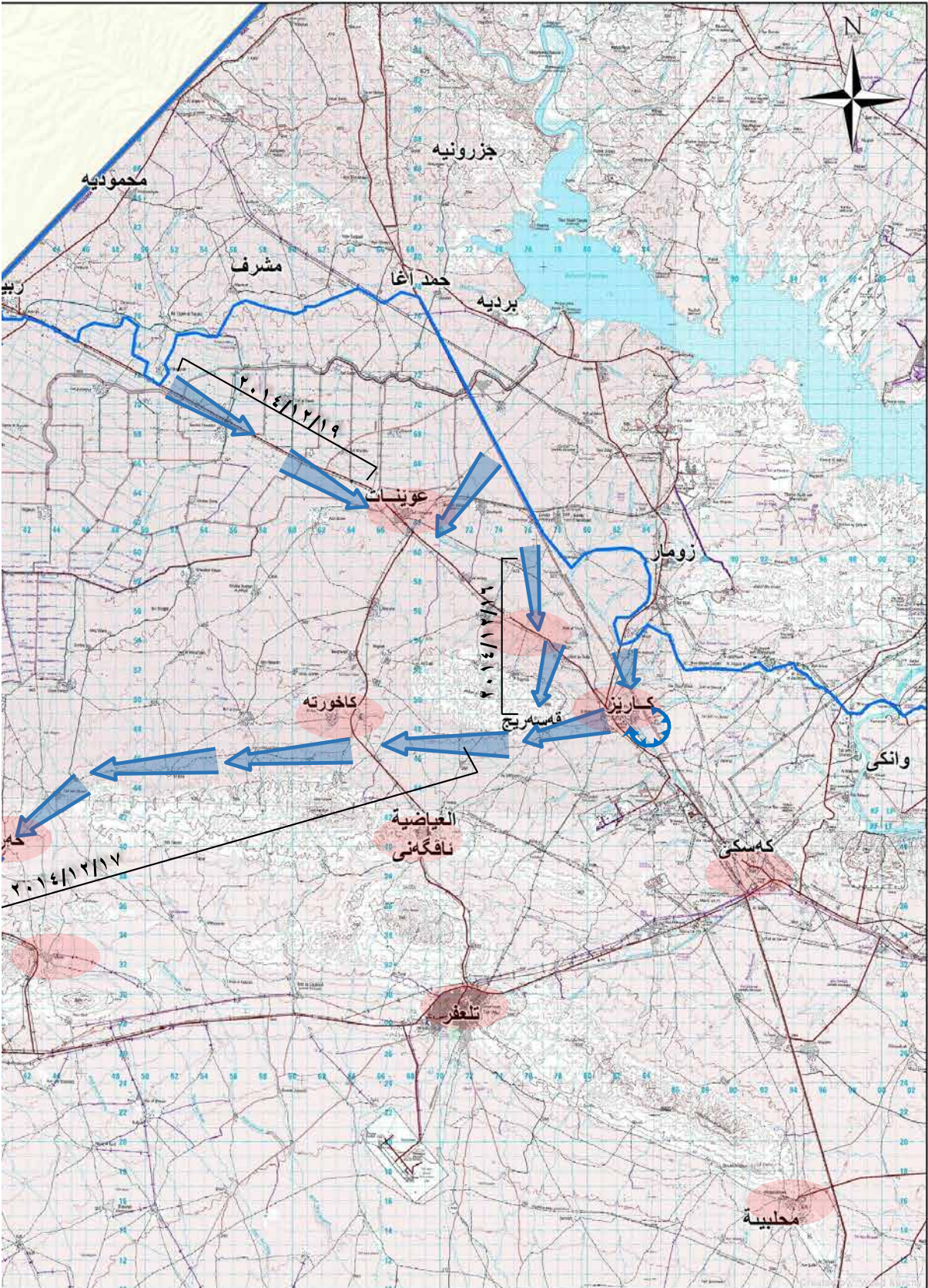
۲۰۱۴/۱۲/۱۷

العباضية
نافكمنى

كاسكى

تاعفر

محبیبة

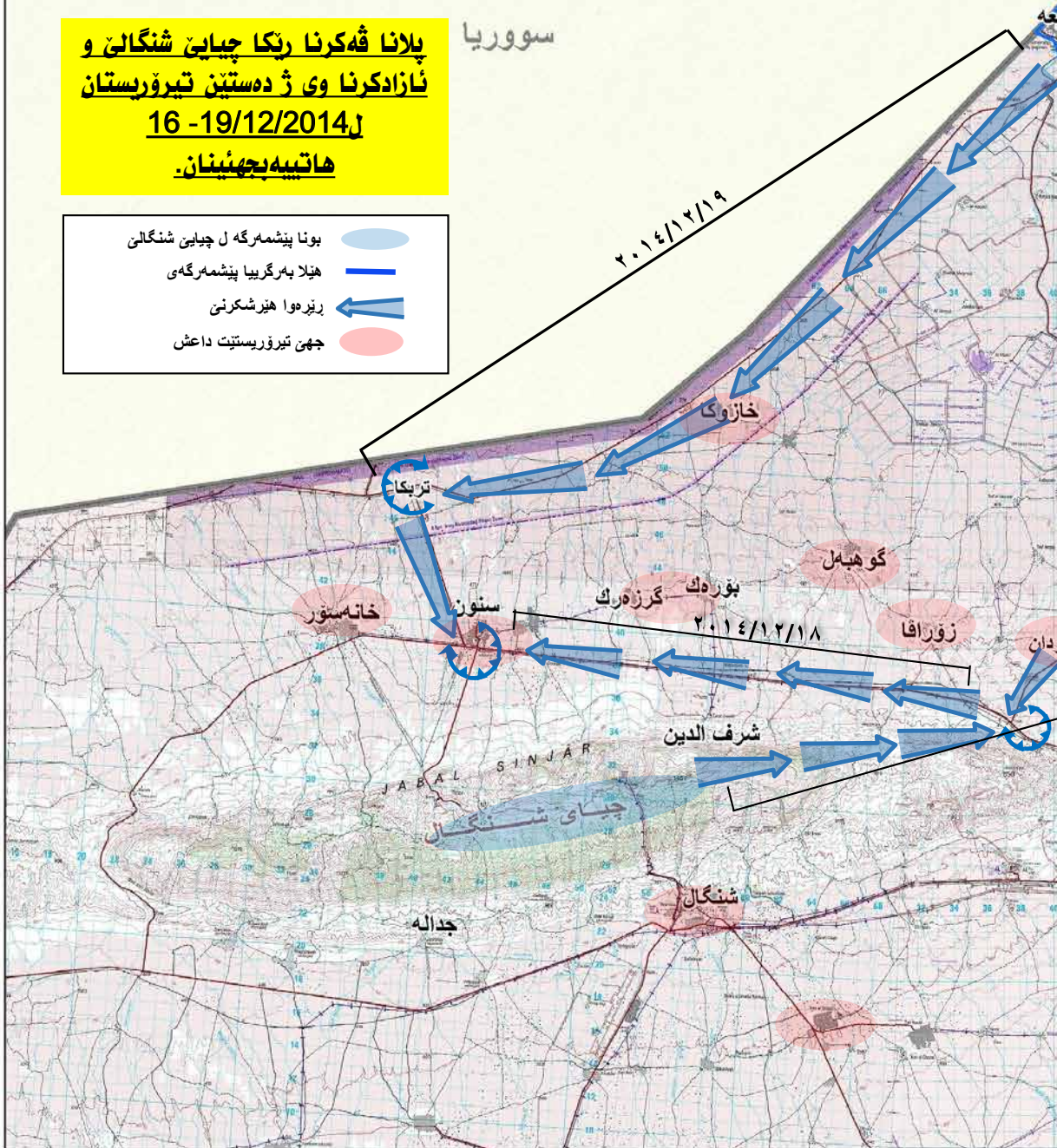

نه‌خشه‌یی ژماره ٤

**پلانا فه‌کرنا ریکا چیبایی شنگالی و
نازادکرنا وی ژ ده‌ستین تیروۆریستان
16 - 19/12/2014
هاتیبه‌جه‌ئینان.**

سووریا

- بونا پیشمه‌رگه ل چیبایی شنگالی
- هیلا به‌رگریبا پیشمه‌رگه‌ی
- ریزه‌وا هیرشکرنی
- جهن تیروۆریستیت داعش

44°0'0"E

45°0'0"E

46°0'0"E

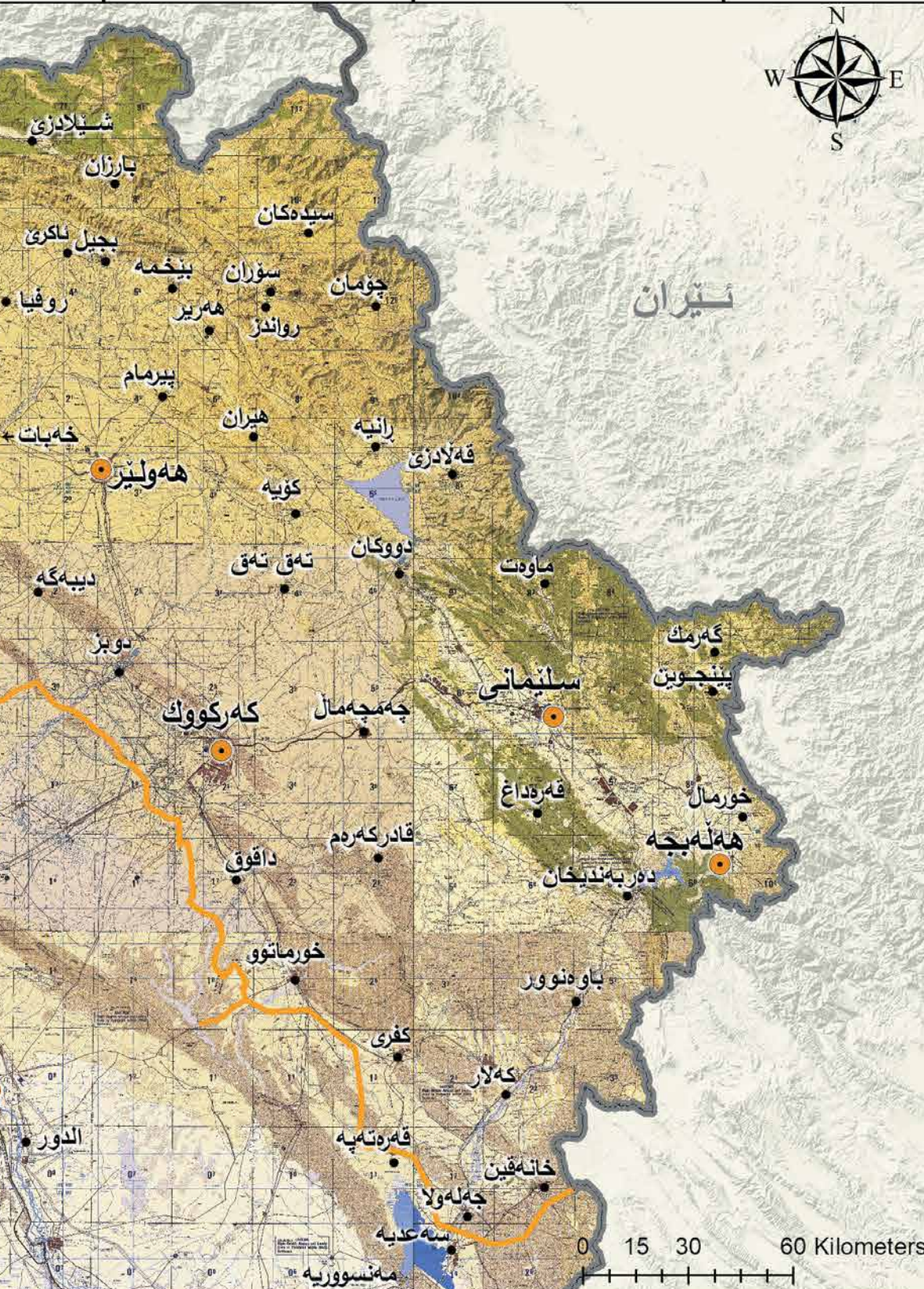

37°0'0"N

36°0'0"N

35°0'0"N

ئىران

كهركووك

سليمانى

پنجوين

ههلهبجه

دهر بهنديخان

باوهنوور

كهلار

خانمقين

جملهولا

كفرى

قهره تپه

خورماتوو

دافوقى

قادر كهرم

چه مجه مال

كهركووك

گهرمك

ماودت

دووكان

تهق تهق

كويه

رانیه

هيران

پيرمام

بيخمه

سوران

همرير

چومان

سیدهكان

بارزان

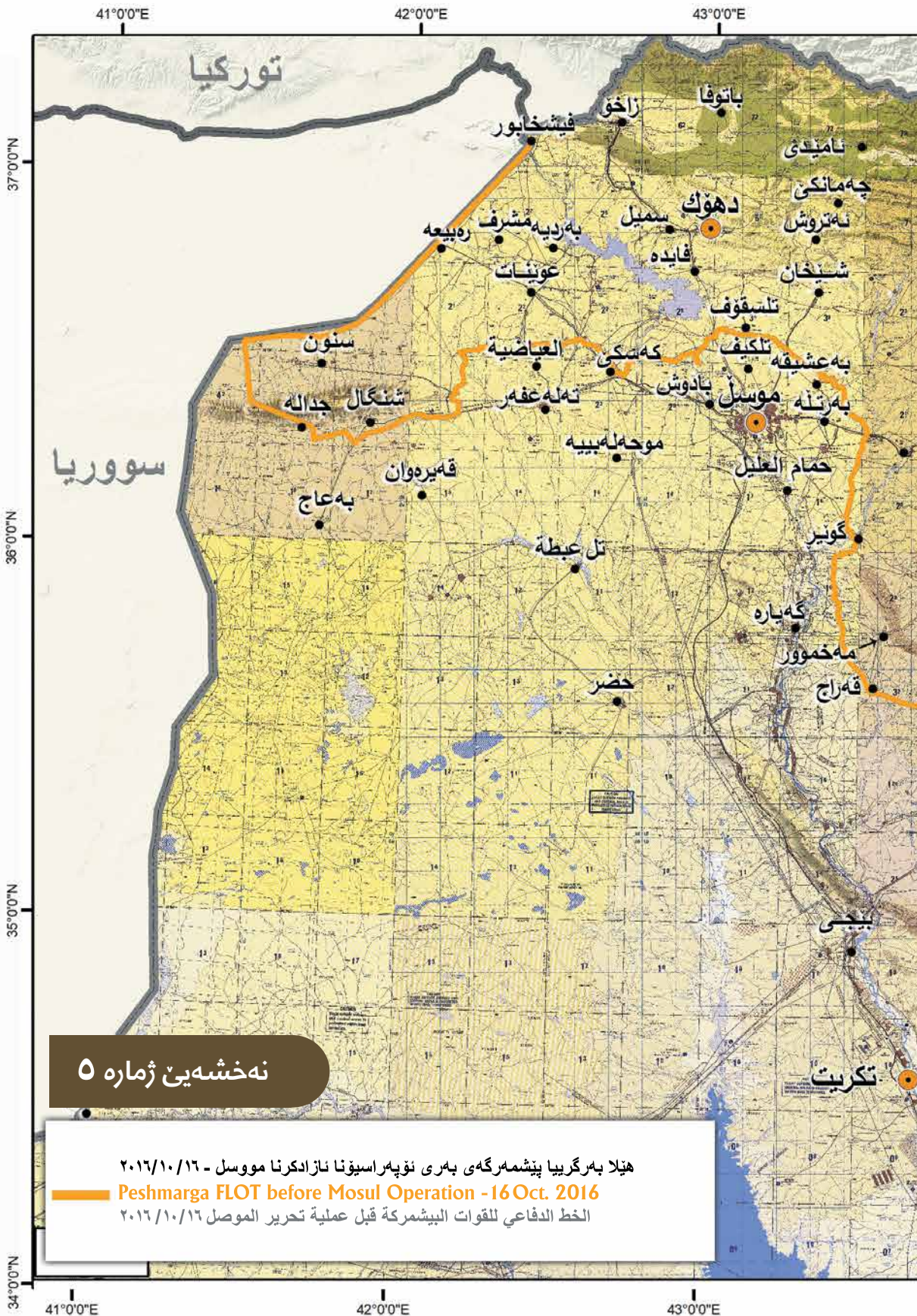
شيلادزى

44°0'0"E

45°0'0"E

46°0'0"E

0 15 30 60 Kilometers

44°0'0"E

45°0'0"E

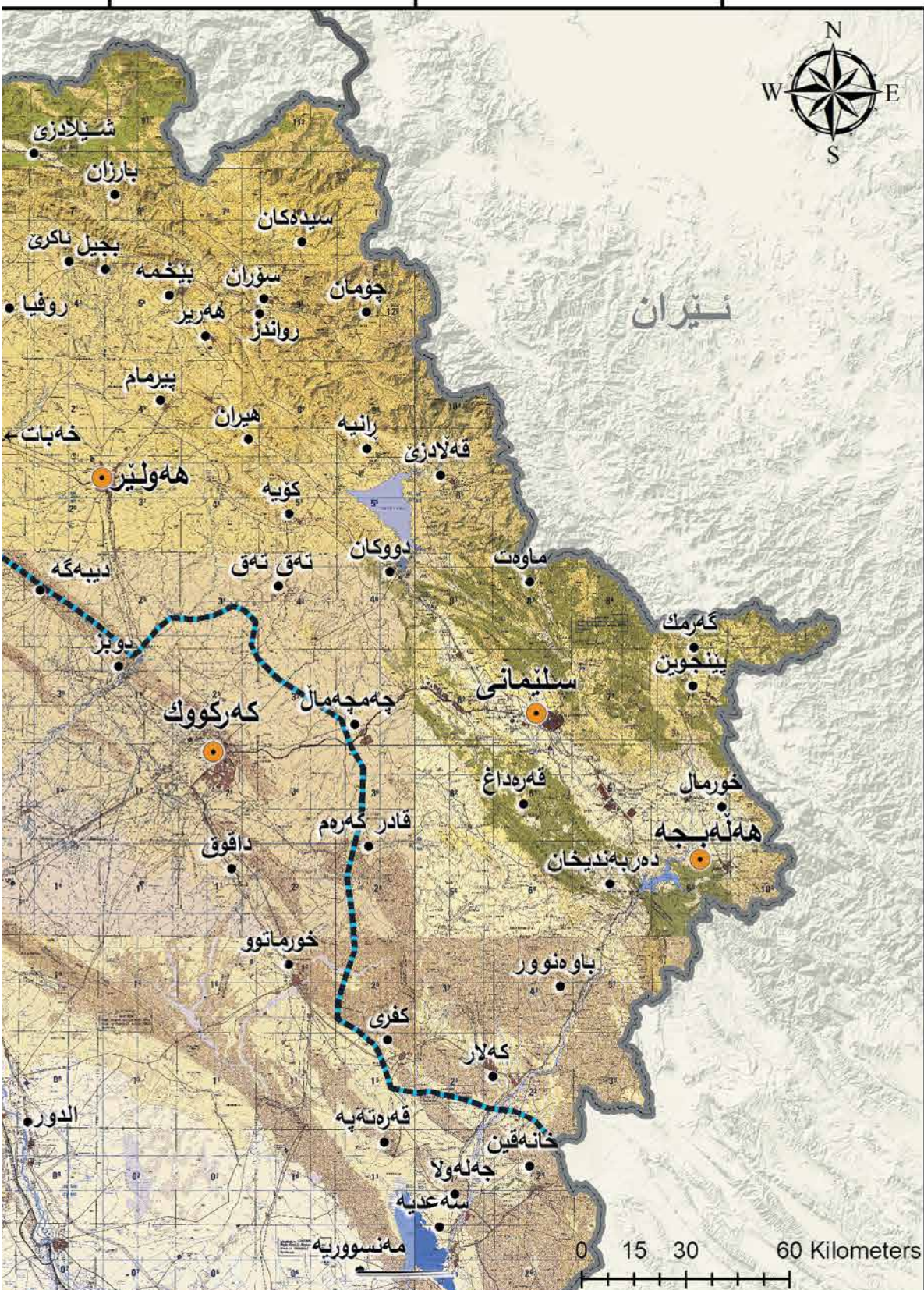
46°0'0"E

37°0'0"N

36°0'0"N

35°0'0"N

هریز

شیلادزی

بارزان

بجیل ناگری

بیخمه

سوران

چومان

همریر

رواندز

پیرمام

هیران

رانیه

قهلادزی

ههولیر

کویه

دووکان

ماوهت

دیهگه

تهق تهق

یویز

کهرکووک

چهمچهمال

سلیمانی

کهرمک

پینجوین

قهره داغ

خورمال

دافوق

قادر کهرم

دهر به ندیکان

ههله بجه

خورماتوو

باوه نوور

کفری

کهلار

الدور

قهره ته په

خانه قین

جهله ولا

سه عدیه

مهنسوریه

0 15 30 60 Kilometers

44°0'0"E

45°0'0"E

46°0'0"E

41°0'0"E

42°0'0"E

43°0'0"E

تورکيا

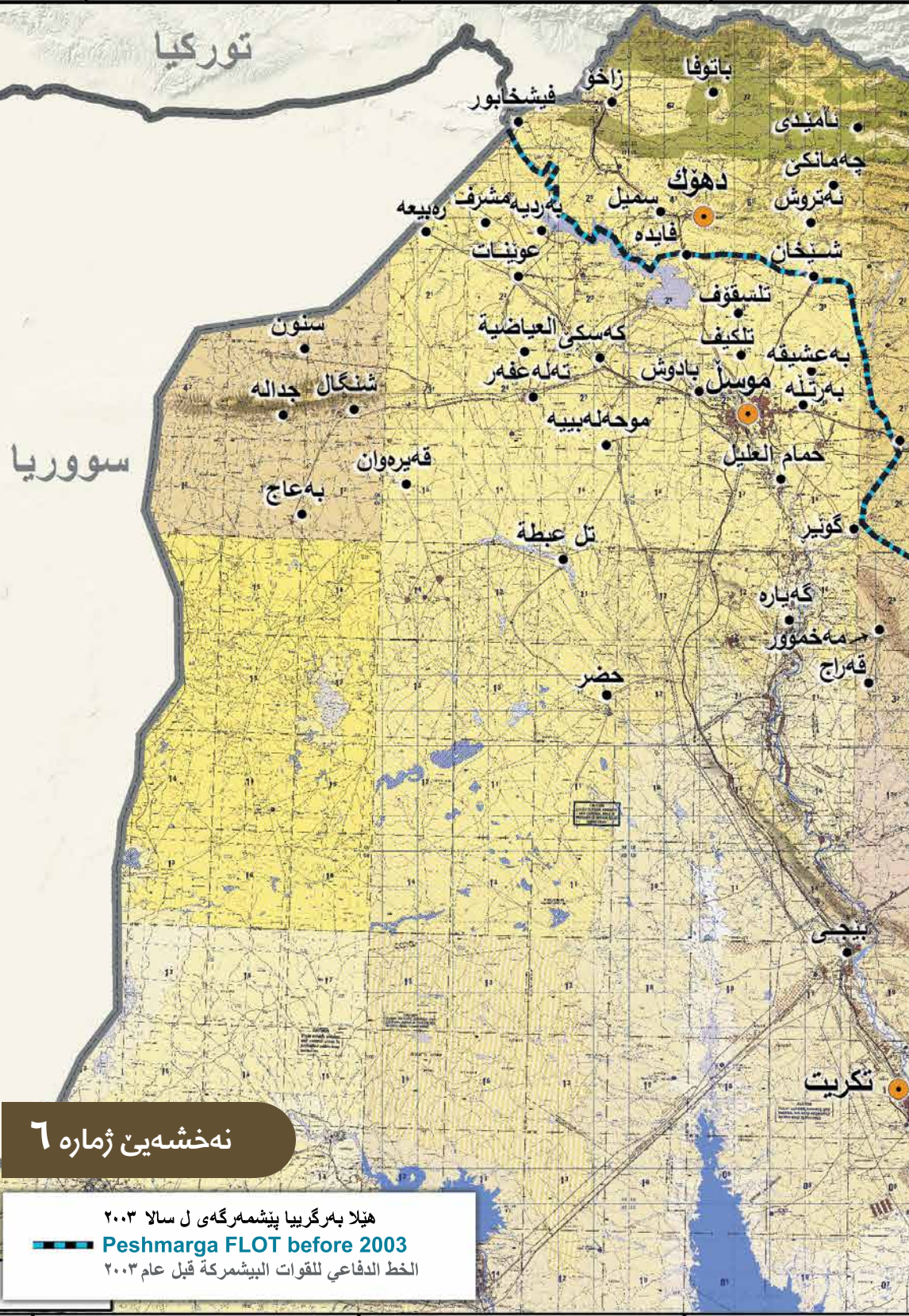
37°0'0"N

36°0'0"N

سوريا

35°0'0"N

34°0'0"N

نەخشەیی ژماره ٦

هێلا بەرگریبا پێشمەرگە ی ل سالا ٢٠٠٣

Peshmarga FLOT before 2003

الخط الدفاعي للقوات البيشمركة قبل عام ٢٠٠٣

41°0'0"E

42°0'0"E

43°0'0"E

44°0'0"E

45°0'0"E

46°0'0"E

37°0'0"N

36°0'0"N

35°0'0"N

تيران

شیلادزی

بارزان

بجیل ناکری

بیخمه

سوران

ههریر

سیده‌کان

چومان

رواندز

پیرمام

هیران

رانیه

قه‌لادزی

کویه

تاهق تاهق

دووکان

ماوهت

دیبه‌گه

دوبز

که‌رکوک

چه‌مچه‌مال

سلیمانی

گهرمک

پینج‌وین

قه‌ره‌داغ

خورمال

هله‌بچه

ده‌ریه‌ندیخان

دافوق

قادر که‌رهم

خورماتوو

باو‌دنوو

کفری

که‌لار

قه‌ره‌تپه

خانه‌فین

جه‌له‌ولا

سه‌عده

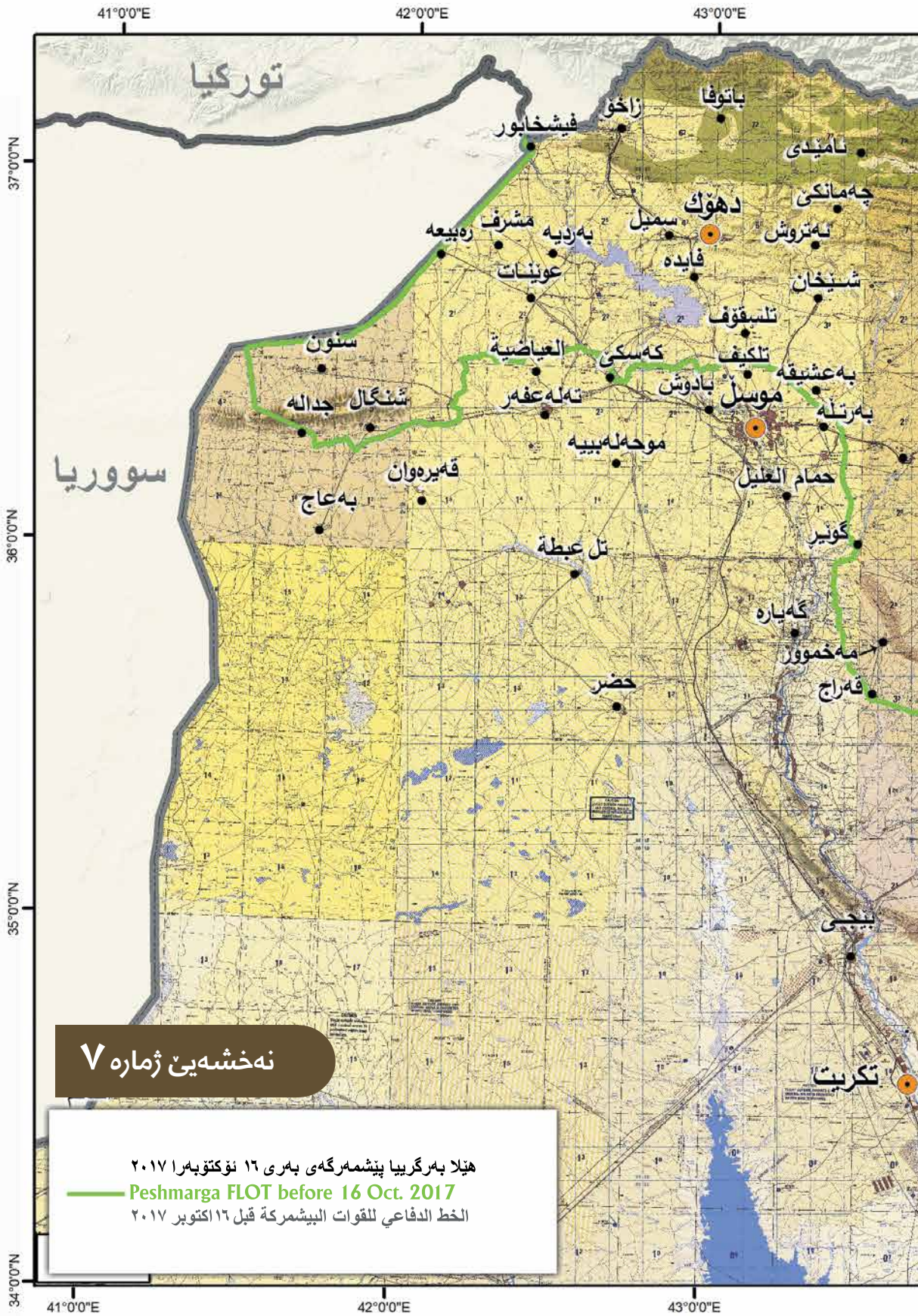
مه‌نسوریه

0 15 30 60 Kilometers

44°0'0"E

45°0'0"E

46°0'0"E

44°0'0"E

45°0'0"E

46°0'0"E

37°0'0"N

36°0'0"N

35°0'0"N

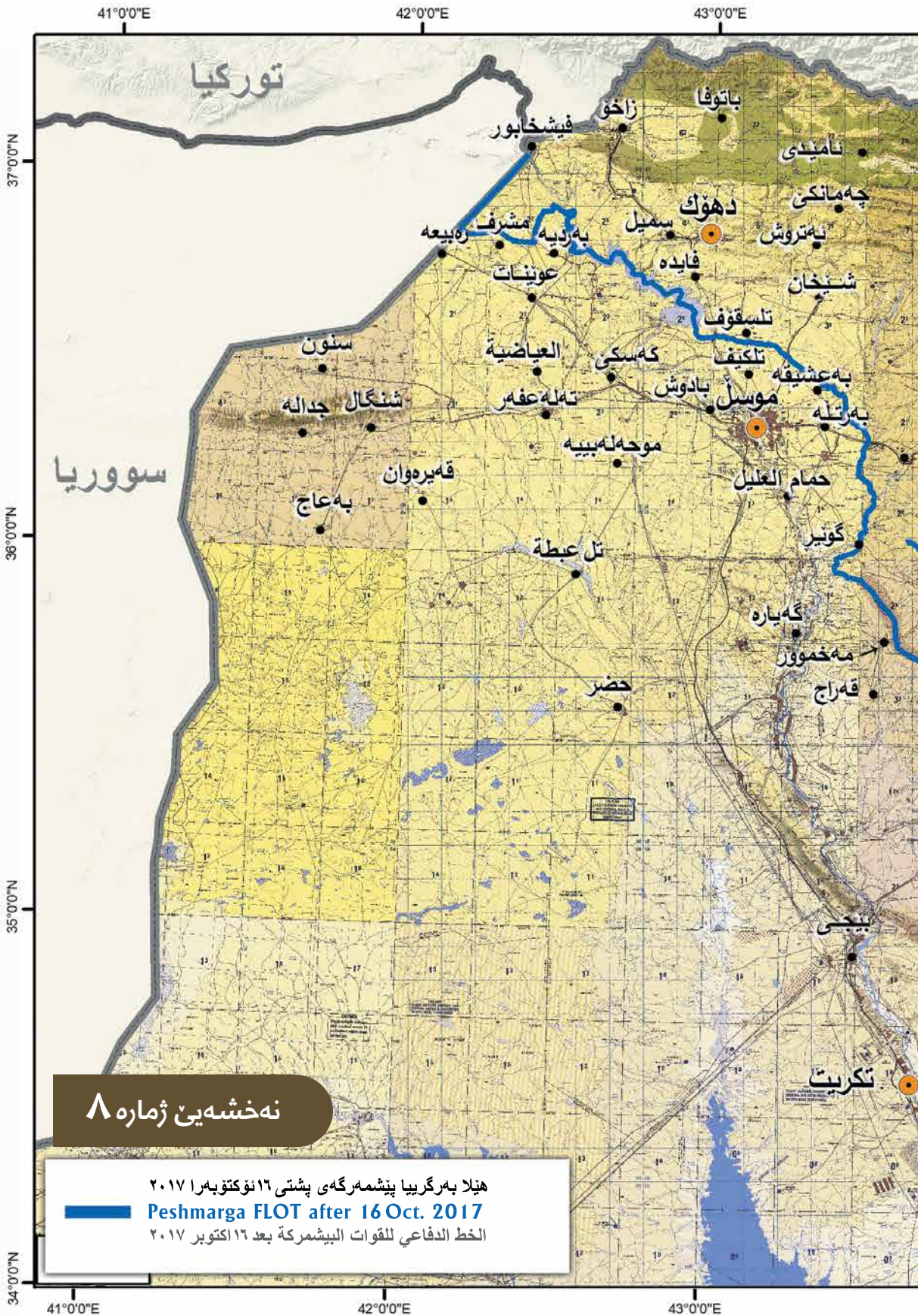
ئىران

44°0'0"E

45°0'0"E

46°0'0"E

تورکيا

41°0'0"E

42°0'0"E

43°0'0"E

37°0'0"N

36°0'0"N

35°0'0"N

34°0'0"N

سوريا

نه‌خشه‌ين ژماره ٨

هه‌يلا بهرگرييا پيشمه‌رگه‌ي پشته‌ي ١٦ نوڤتۆبه‌را ٢٠١٧
Peshmarga FLOT after 16 Oct. 2017
 الخط الدفاعي للقوات البيشمركة بعد ١٦ اكتوبر ٢٠١٧

41°0'0"E

42°0'0"E

43°0'0"E

تكریت

بيجی

قه‌راج

مه‌خموور

گه‌ياره

كوپير

حمام‌العليل

به‌رتله

به‌عشيقه

تل‌كيف

تل‌سقفوف

شيوخان

نه‌تروش

چه‌مانكي

نامیدی

باتوفا

زاخو

فیشخا‌بور

دهوك

سمیل

فايده

به‌زديه

مشرف

ره‌بيعه

عونيات

سنون

العباضية

شنگال‌جداله

كه‌سكي

ته‌له‌عفاير

موحه‌له‌بييه

قه‌يره‌وان

تل‌عبطة

به‌عاج

حضر

تل‌عبطة

حضر

44°0'0"E

45°0'0"E

46°0'0"E

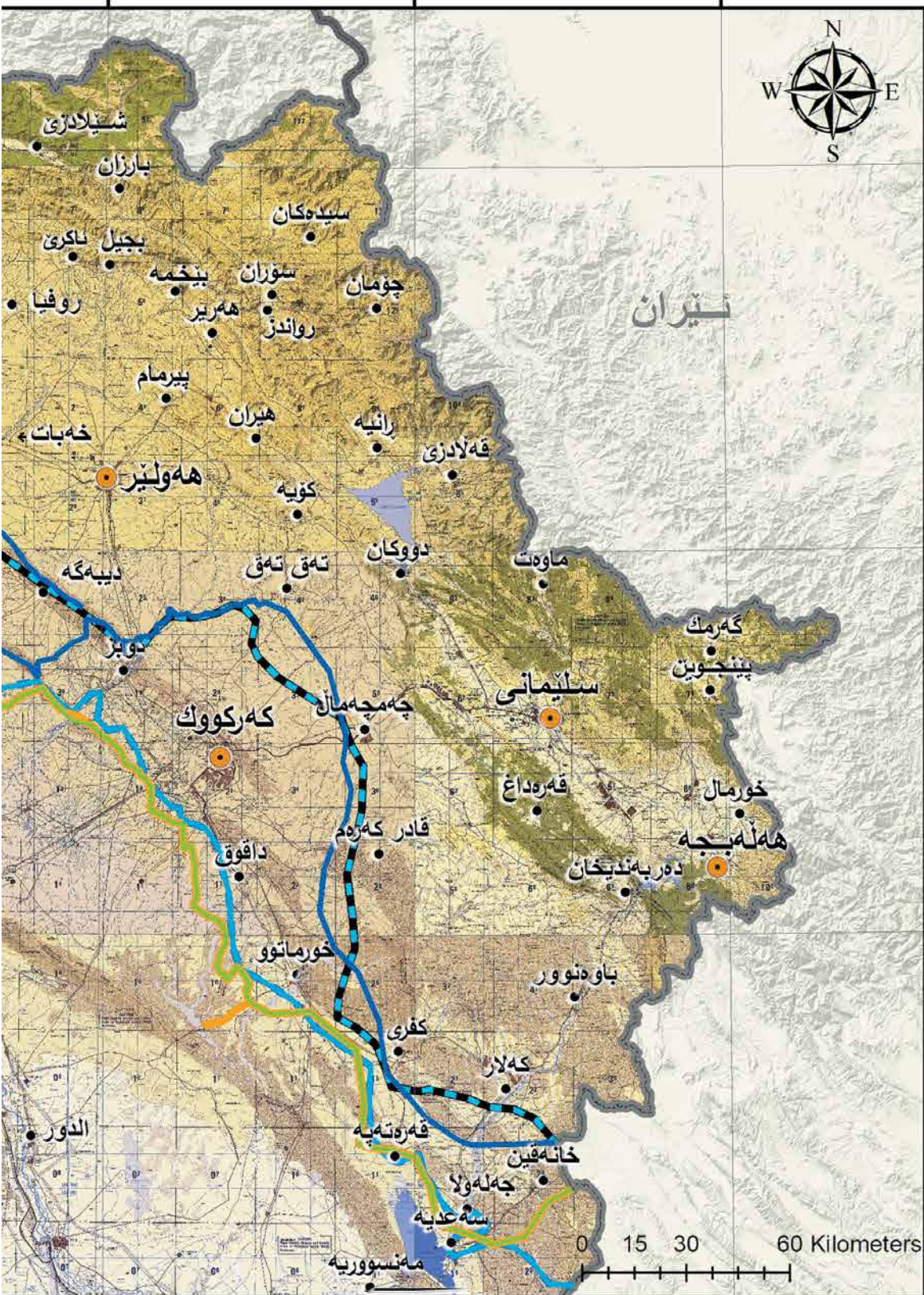

37°0'0"N

36°0'0"N

35°0'0"N

تيران

44°0'0"E

45°0'0"E

46°0'0"E

نەخشەين ژمارە ٩

هێلا بەرگرييا پيشمەرگه‌ی پشتی ١٦ نوکتۆبەر ٢٠١٧

Peshmarga FLOT after 16 Oct. 2017
 الخط الدفاعي للقوات البيشمركة بعد ١٦ اكتوبر ٢٠١٧

هێلا بەرگرييا پيشمەرگه‌ی بەری ١٦ نوکتۆبەر ٢٠١٧

Peshmarga FLOT before 16 Oct. 2017
 الخط الدفاعي للقوات البيشمركة قبل ١٦ اكتوبر ٢٠١٧

هێلا بەرگرييا پيشمەرگه‌ی بەری نوپەراسیوونا نازادکرنا مووسل - ١٦/١٠/٢٠١٦

Peshmarga FLOT before Mosul Operation - 16 Oct. 2016
 الخط الدفاعي للقوات البيشمركة قبل عملية تحرير الموصل ١٦/١٠/٢٠١٦

هێلا بەرگريين يا هيزين پيشمەرگه‌ی بەری دەسپێکرنا هيرشا داعش ل مه‌ها هه‌شتا ٢٠١٤

Peshmarga FLOT before ISIS(DA'SH) attak on Kurdistan - before August 2014
 الخط الدفاعي للقوات البيشمركة قبل هجوم داعش على كردستان - قبل شهر ٢٠١٤/٨

هێلا بەرگرييا پيشمەرگه‌ی ل سالا ٢٠٠٣

Peshmarga FLOT before 2003
 الخط الدفاعي للقوات البيشمركة قبل عام ٢٠٠٣

۱۳- نۆڧەمبەر ۲۰۱۵

چىيىن شىنگالى - راگەھاندىنا سەرکەتتا نۆپەراسىيۇنا ئازادكرنا شىنگال.

Photo: Adnan Muhammed

بۆ دېرۆڭكى.

مەسعود بارزانی

چاپا
پەكەم
هەولېر
شباتا
۲۰۲۱

د سەد سالا بۆرى دا، گەلئ كوردستانى ھەمى رى گرتنە بەر ژ بۆ كو بشييت دگەل دەولەتا عىراقى ب ئاشتى و ھەقبارى و ھەكھەشى بژييت. ل ھەمبەر دا، حكومەتەين عىراقى ھندى شياین ھيژ و دامەزراندە بيین دەولەتى ب سەمتا شوڤيني و تائيفەگەرى ئاراستە كرن. ريكيين ب پشت گوه ڤه ھاڤييتن و تەعريب و جينۆسايد و نانېرن و ئينكار كرنى گرتنە بەر.

لەورا ژى پشتى گەلئ كوردستانى ژ ھەمى ريكا بي ھيشى بووى ريفراندم ئەنجام دا. ريفراندم كورراتيا پيگەھشتن و باوھريا گەلئ كوردستانى نيشان دا ژ بۆ چارەسەريەكا سەردەميا نە و ئاشتيا نە يا كيشەيەكا ئالۆزا سەد سالى. لئ بەرسقا دەنگى رەوا و ئاشتيا نە بي گەلئ كوردستانى، ديسا ب زمانى چەك و توندوتيژى و عەقلىيەتا شوڤيني بوو.

تاکە رى بۆ چارەسەر كونا كيشين عىراقى و نەھيلا نا گرفتين د ناڤبەرا ھەريم و عىراقى دا و تاکە رى بۆ گەھشتنا ئاشتىي و پيشكەفتنى ئەوھ كو دەست ژ عەقلىيەتا شوڤيني بيته بەردان و كولتوورى ھەڤدوپەژراندنى جھى خۆبگرييت.

مافين وەر گېران و چاپكرنى دپاراستينه بۆ
دەزگەھا خېرخواز يا بارزانی.

داھاتى فرۆتتاڤى كتيبي ژ بۆ ھا ريكار يا مروڤى تەرخان كرىه.

نرخ: ۱۰،۰۰۰ دینار

هەولېر - شباتا ۲۰۲۱